

DR. CZIRA ÁRPÁD

CĂLĂTORIE ÎN JURUL LUMII

1914 1916

DR. CZIRA ÁRPÁD

CĂLĂTORIE ÎN JURUL LUMII
1914-1916

DR. CZIRA ÁRPÁD

CĂLĂTORIE ÎN JURUL LUMII

1914-1916

Ediție îngrijită și comentată de dr. Viorel Ciubotă

Postfață: dr. CZIRA ÁRPÁD

Traducere din limba maghiară: Turucko Sandor

Editura Muzeului Sătmărean
Satu Mare, 2007

Culegere computerizată: Maria Lostun

Coperta:

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Czira Árpád

Călătorie în jurul lumii: 1914-1916/dr. Czira
Arpad; postf.:Czira Árpád; trad.: Turucko Alexandru;
ed.: Viorel Ciubotă. – Satu-Mare: Editura Muzeului
Sătmărean, 2007

Bibliogr.

Index

ISBN 978-973-1843-06-3

I.Czira Árpád (postf.)

II. Turucko, Alexandru (trad.)

III. Ciubotă, Viorel (ed.)

821.511.141 (498)-94=135.1

CUVÂNT ÎNAINTE

Acum aproape 120 de ani se naștea la Szentgál, nu departe de orașul Veszprém, dr. Árpád Czira. Localitatea avea pe atunci 3907 de locuitori din care 1503 romano-catolici, 2257 reformați, 12 evrei și 26 luterani.

Străbunicul, Czira István, născut în anul 1792, era originar din localitatea Unguraș (jud. Cluj) aparținând unei familii de mici nobili. Prima mențiune documentară a familiei datează din anul 1590 când între pușcașii cetății Gherla era amintit și un Cziria István. Probabil că pentru servicii militare deosebite familia a fost înnobilită, astfel că în 1667 este amintit nobilul Cziria István. Forma Czira datează din secolul al XVIII-lea. Bunicul lui, Czira András (1822 - 1885) a fost învățător și director la școala din Berchez (jud. Maramureș) și era căsătorit cu o localnică, Szaszari Anna (1827-1892). Tatăl lui, Czira Miksa (1851 - 1892), farmacist de profesie s-a căsătorit cu Helena Zum Tobel (1859-1907), originară din Württemberg (Germania), având trei băieți: Endre (1890 - 1945), funcționar de bancă la Budapesta, Károly (1883 - 1961) tot în Budapesta și Árpád, cel mai mic, eroul cărții de față.

Murindu-i ambii părinți, destul de devreme, Árpád a urmat cursurile mai multor gimnazii cu ajutorul financiar al fratelui mai mare sau cu burse acordate de stat. Astfel clasa I- a a urmat-o la gimnaziul din Orăștie (unde probabil a învățat românește de la românii aflați în număr mare la această școală), clasele II și III la Liceul regal de stat din Cegléd, clasele IV și V la Gimnaziul reformat din Karcag, clasa a VII și VIII la Liceul reformat din Debrecen de unde și primește diploma de absolvire cu data de 26 iunie 1909. Încă în acel an a intrat la Academia de drept din Debrecen, dar nu rămâne aici mult timp, înscriindu-se în 12 septembrie 1910 la Universitatea din Cluj, urmând cursurile de drept și științe politice. Aici în următorii patru ani urmează cursuri de specialitate, la majoritatea obținând calificative foarte bune, existând însă și materii care nu i-au trezit interesul cum a fost de exemplu „Contracte internaționale”, predată de dr. Lets Vilmos în anul IV.

Primul război mondial a însemnat și pentru el, ca de astfel pentru milioane de tineri din imperiul dualist, mobilizarea în cadrul Regimentului 61 Infanterie din

Timișoara, iar după câteva luni de instrucție plecarea pe frontul rusesc unde, în luna octombrie 1914, cade prizonier. Impresiile din prizonierat precum și evadarea din îndepărtata Siberie și apoi plecarea spre casă, trecând prin China, Japonia, S.U.A., Anglia, Norvegia, Suedia, Danemarca, Germania, Austria, Ungaria, constituie subiectul cărții de față.

Ajuns din nou la Timișoara în luna iulie 1916 primește între timp numirea (brevetul 36371 din 4 septembrie 1916) ca locotenent în rezervă precum și o decorație. Faptele lui au intrat în atenția presei locale din Timișoara, dar și a celei din Viena sau Budapesta. Dăm doar exemplul revistei „Das Interessante Blatt care apărea la Viena și care în numărul 38 din 21 septembrie 1916 publică portretul lui Árpád Czira însoțit de explicații privitoare la apartenența lui la Regimentul 61 de infanterie din Timișoara, la prizonieratul din Rusia și la evadarea lui prin China, America și Anglia și reîntoarcerea sa la regiment.

Reușește în luna septembrie 1916 să-și susțină restanțele la Universitatea din Budapesta care, în 10 octombrie 1916, îi recunoaște încheierea studiilor universitare. Este apoi trimis din nou pe front, de această dată în Italia, unde a servit ca ofițer de observații pe un avion, până la sfârșitul războiului.

După război obține titlul de doctor în drept (doctorem iuris universi) la Universitatea „Regele Ferdinand” din Cluj, diploma fiindu-i semnată printre alții de rectorul Nicolae Bănescu și decanul dr. Romulus Boilă, personalități marcante ale epocii. A funcționat o vreme ca judecător la Șomcuta Mare iar în anul 1926, la 22 august, în localitatea Berchez, unde stăpânea o destul de însemnată moșie, se căsătorește cu Stima Erzsébet, cetățeană maghiară din Nyiregyháza (Ungaria), care urma cursurile Școlii de pictură din Baia Mare. De remarcat că aceasta era după tată cu origini grecești, iar după mamă cu origini românești (Terezia Costea). Nași la nuntă i-au fost Augustin Tibil cunoscut lider P.N.L-ist din județul Satu Mare și Andrei Faragó preotul reformat din Berchez.

După căsătorie se mută la Satu Mare unde intră în avocatură dar și în politică, activând în rândul Partidului Național Iorga, fiind secretarul general al filialei sătmărene ajungând în anul 1932 și viceprimar al orașului Satu Mare, fiind decorat în această perioadă cu „Coroana României” în

grad de cavalier. Remarcăm deasemenea că în alegerile din anul 1932 candidează pentru Parlamentul României.

Destinul tragic al României din anul 1940 a constituit și pentru avocatul Czira Árpád o nouă încercare într-o viață presărată cu nenumărate obstacole. După Dictatul de la Viena autoritățile maghiare îl pedepsesc pentru atitudinea și spiritul său de toleranță și colaborare, suspendându-l din avocatură (1940- 1941) și chemându-l din nou sub arme. Sfârșitul războiului îl găsește în Carei unde era comandantul militar al gării, datorită cunoașterii impecabile a limbii germane, zona fiind înțesată de trupe germane.

În vara anului 1944 eroul povestirii noastre dă iarăși o probă a spiritului său liber dezertând pur și simplu din armata maghiară, intrată sub influența regimului Szállasi și refugiindu-se în Chioar, unde era acasă, în localitatea Curtuiuş, stând ascuns cu toată familia până la sosirea trupelor sovietice și românești.

„Călătorie în jurul lumii” datează din anul 1959-1960 când autorul avea 70 ani și ieșise la pensie din avocatură. Se pune întrebarea firească dacă la vârsta aceea autorul își mai putea aduce aminte cu acuratețe întâmplările volburoase ale tinereții?

Noi credem că da mai ales dacă ne gândim că încă în anul 1916 redactase un memoriu adresat conducerii regimentului cu privire la prizonieratul și evadarea sa (*Meldung über meine russische Kriegsgefangenschaft und mein rutflichen-Memoriu despre prizonieratul rusesc și evadarea mea*), cuprinzând 38 de pagini în limba germană și care a constituit structura de bază pentru cartea pe care a scris-o.

În al doilea rând el a avut la dispoziție cartea colegului său de suferință, dr. Ervin Bokor care, în anul 1919, publică la Budapesta un volum voluminos de 518 pagini cuprinzând aventurile lui din timpul prizonieratului și evadării *Menekülés a Szibériai fogságból Japánon és Anglián keresztül. Két magyar tiszt viszontagságai* (Evadarea din prizonieratul siberian trecând prin Japonia și Anglia împreună cu doi ofițeri maghiari). De exemplu la pagina 349 povestește întâlnirea lui cu Árpád Czira la misiunea austro-ungară de la Beijing. De la această pagină cele doua narațiuni nu diferă decât foarte puțin în relatarea faptelor

Amândoi povestesc despre întâlnirea în Hawai cu o renumită cântăreață americană Bokor o numește „Missis Whitehall” iar Czira „Missis Buterfly”, oricum aceste amănunte nu sunt semnificative.

„Călătorie în jurul lumii” are numeroase pagini care descriu pe locuitorii ținuturilor prin care autorul a trecut. Aceste pagini ne demonstrează pe de o parte puterea de observație a tânărului Czira, iar pe de altă parte ele reprezintă adevărate surse de informare asupra țărilor și localităților prin care autorul a trecut. Astfel de pagini memorabile sunt cele despre China și despre capitala Beijing, Hawai, New York, etc. Cu o mare putere de pătrundere și previziune Czira a remarcat încă de pe atunci că luând calea reformelor China va putea concura cu orice țară din lume.

Árpád Czira a fost un adevărat patriot maghiar, dovadă în acest sens fiind nostalgia și iubirea de patrie care răzbat din multe pagini ale cărții.

Pentru el patriotismul avea o semnificație aparte care nu excludea pe ceilalți „În mine nu există spiritul de aventură ci mă atrăgea iubirea de țară, de locul natal, unde este un câmp înflorit, o casă cu flori în geam, pădure cu mii de păsări cântătoare, mii de fluturi colorați. Cred că acesta este patriotismul”.

Pentru spiritul lui european, deschis la culturile tuturor neamurilor, ne stă mărturie și faptul că vorbea la perfecție, în afară de limba maternă, limbile germană, engleză, rusă și românește.

PE FRONT

Undeva în Galiția, lângă Lemberg (Lvov), în jurul satului Blajew-gornii, în data de 14 octombrie 1914, compania noastră a ocupat poziție de luptă în fața inamicului, trupele țariste. Încă în cursul nopții trei plutoane au ocupat linia de atac în tranșee iar al patrulea pluton cu vreo 100 metri mai în spate, lângă o pădure, a ocupat poziția de rezervă. Comandantul acestui pluton de rezervă eram eu. Așteptam zorile ca să ne putem orienta mai bine și să ne asigurăm pozițiile. Ordinul suna astfel: Rezistați până când puteți. Eram în avanpost. Abia s-au ivit zorile că au și început să tragă tunurile inamice. Trăgeau doar sporadic, tatonau terenul, nefiind siguri unde se află pozițiile noastre. Abia acum am observat unde ne aflam și unde se află pozițiile inamice. Terenul de luptă se afla pe un câmp situat între două păduri. Pe acest câmp pe o parte eram noi, iar pe cealaltă parte inamicul. Comandantul de companie, locotenentul Repaszki și eu ne aflam în casa pădurarului, situată la liziera pădurii și din podul acestei clădiri am putut ține sub observație tot terenul și pozițiile inamice situate pe liziera pădurii celelalte. Cu binoclu puteam observa bine toate mișcările trupelor rusești. S-au observat mișcări intense și în pădure și bănuiam că se pregătesc de atac, dar nu le cunoșteam forțele amplasate aici. Din când în când se trăgea câte un foc de pușcă spre noi dar ai noștri nu au răspuns. Au primit ordin ca înainte de atac să nu trădeze pozițiile noastre. Comandantul lt. Repaszki a raportat regimentului cele observate și a solicitat ajutor. Răspunsul a fost scurt: "Aushalten" - Să rezistați. Toată ziua ne-am privit față în față iar la apusul soarelui din nou au început să tragă tunurile rusești dar mai intens. Nici ai noștri nu au fost leneși. În duelul de artilerie aruncau grenade și mine asupra poziției inamicului, chiar și bombe incendiare deoarece la un moment dat a luat foc pădurea care a început să ardă fantomatic. Parcă s-ar fi dezlănțuit iadul pe pământ. Pământul se cutremura, grenadele vuiau în aer și emanau un miros specific de sulf iar unde cădeau aruncau pământul în aer. Schijele de grenade se împrăștiau în sute de direcții aducând moartea. Terenul de luptă a fost acoperit de fum și dintr-o dată din pădurea incendiată au sărit "dracii roșii", începând atacul de infanterie rusesc. Val după val atacau și erau de zece ori mai

mulți ca noi. Avansau spre noi câte 10 metri, după care se culcau la pământ și se ridicau din nou. Când au ajuns la distanța de tragere de pozițiile noastre au început să tragă. Pârâiau carabinele de data aceasta și din partea noastră, noi având chiar și o mitralieră pe flanc.

Rușii din nou au avansat vreo treizeci de pași după care s-au culcat la pământ pentru a ajunge cu sacrificii puține la liniile noastre care încercau să oprească atacul prin foc de carabine și mitralieră. Dar era în zadar lupta eroică. Rușii aveau supremație numerică și chiar în ciuda pierderilor mari au reușit să ocupe flancul stâng al pozițiilor noastre. Flancul drept a primit ordin să se retragă. În învâlmășeala creată în lupta corp-la-corp, spre înserat, cei care au rămas în viață dintre ai noștri s-au retras prin tranșeele de refugiu. Am primit ordin ca în ajutorul trupelor care se retrag să deschid foc cât mai puternic ca să pot opri inamicul. Acest lucru parțial mi-a și reușit. La rafalele trase de plutonul meu atacatorii ruși s-au oprit, s-au adăpostit la pământ și au continuat să tragă spre noi, dar numai câteva minute, după care primind întăriri din spate din nou au pornit la atac. Și plutonul meu s-a dezorganizat. Mulți au căzut sau au fost răniți și numai unii au reușit să se retragă prin pădure spre regiment, când am dat ordin de retragere. Am simțit o durere ascuțită în piciorul stâng, căzând la pământ și mi-am dat seama că am fost împușcat în picior. Abia am stat culcat câteva minute, neavând timp nici să-mi leg rana, când doi rusnaci au apărut cu baionetele scoase. Am crezut că aici este sfârșitul și mi-am închis ochii să nu văd cum o să mă împungă cu baionetele lor lungi. Dar s-a întâmplat o minune. Rușii când au observat sabia mea strălucitoare au început să strige de bucurie: Ofițir,... ofițir¹... Au mai spus ceva dar atunci încă nu înțelegeam limba rusă. Le-am arătat piciorul, că sunt rănit la care s-au aplecat asupra mea, m-au ridicat și mi-au arătat cum să mă prind de brațele lor. Fiind sprijinit astfel și ocolind frontul de luptă am pornit. Bănuiam că mă vor duce la comandamentul diviziei.

Aici am aflat că de aceea au fost atât de umani cu mine deoarece au primit ordin că vor primi câte 50 ruble pentru fiecare ofițer capturat viu. Deși eu încă nu eram ofițer, fiind

¹Ofițer (l. rusă în original)

numai cadet, elev, dar acest lucru ei nu aveau de unde să-l știe și se datora doar sabiei mele strălucitoare rămânerea mea în viață.

Abia am parcurs un drum de vreo oră că am ajuns la comandamentul diviziei. Aici mi-au acordat primul ajutor spălând rana de la picior și aplicând pansamentul. Leziunea nu a fost gravă deoarece împușcătura a ajuns doar în mușchi, astfel chiar șchiopătând am putut să mă alătur la ceilalți ofițeri prizonieri, aparținând diferitelor unități care au participat la lupta din acea zi. Puteam fi aproximativ vreo zece persoane și așteptam cu tristețe viitorul destinului nostru.

LA COMANDAMENTUL DIVIZIEI

Până acum nu am cunoscut ruși, astfel acum i-am văzut pentru prima dată. Veștile răspândite despre cruzimea și sălbăticia lor nu s-au dovedit a fi adevărate. Deși luptaserăm împotriva lor și eram prizonieri, s-au purtat indulgent și colegial cu noi. Probabil acest lucru se datora și faptului că încă eram pe front și nu ne considerau cu adevărat prizonieri ci doar camarazi învinși. Mai târziu mi s-a schimbat părerea, în special față de cazaci. După un interogatoriu scurt, au înregistrat datele personale și am avut surpriza să fim invitați la cină.

La cină a participat chiar și comandantul diviziei cu statul major, am fost vreo treizeci de persoane. Întrucât o mare parte din ofițerii ruși vorbeau limba germană a început o discuție dezinvoltă, mai ales după ce comandantul și ofițerii din statul major au plecat.

Meniul a fost destul de slab, ceva supă cu multe zarzavaturi și carne și apoi o friptură de vițel. Băuturile în schimb erau mult mai variate, de la votcă până la șampanie, astfel vrând-nevrând băutura a făcut să uităm groaza prin care am trecut în acea zi.

Era deja târziu când și ultimul ofițer a părăsit sala de mese și astfel am putut și noi să ne ducem la culcare într-o cameră pe un așternut de paie.

Somnul m-a cuprins repede, în vis eram prin Timișoara, pe malul Begăi, de unde am pornit cu mii de amintiri în inimă. Oare le voi mai revedea?!

LA COMANDAMENTUL CORPULUI DE ARMATĂ

Era încă în zori când am fost treziți. Am reușit cât de cât să ne spălăm și să ne aranjăm. Nu mai era nici pomeneală de atmosfera prietenească de aseară. Peste tot erau militari grăbiți. Ofițerii parcă ar fi dispărut, doar un subofițer circula printre noi, îngrijindu-se să ne pregătească o cană de apă pentru ceai pe care personal ni l-a preparat și l-a oferit. Am mai primit o bucată destul de mare de pâine neagră și 10 bucăți de zahăr cubic. La început nu știam cum să tratăm aceste daruri, dar subofițerul nu ne-a lăsat multă vreme în dilemă și în germană ne-a explicat cum trebuie să consumăm meniul. A luat în gură o bucată de zahăr după care și-a umplut o ceașcă cu ceai și a început să sorbească încet și a mușcat câte o bucată mare din pâinea neagră care de altfel era gustoasă. După ce cubul de zahăr s-a topit în gură a repetat manevra până când a băut vreo trei cești de ceai și a consumat jumătate din pâine iar cealaltă jumătate a băgat-o în buzunar.

Astfel și noi am aflat cum trebuie procedat cu zahărul, pâinea și ceaiul, experiență care ne-a fost de mare folos în călătoriile care au urmat, deoarece au constituit mâncarea noastră de bază.

Pe la ora 9 a venit un ofițer cazac împreună cu subofițerul care ne-a tratat mai înainte în calitate de interpret și ni s-a ordonat să ne aliniem deoarece mergem la corpul de armată. În curte ne aștepta un grup mic de cazaci care împreună cu ofițerul lor au pornit cu noi spre noua destinație.

Acum am văzut cazaci pentru prima dată, erau bărbați înalți și frumoși înarmați cu sabie, carabină și cuțit lung. Îmbrăcați în pantaloni galbeni cu dungă lată și căciula de astrahan, purtând în mână și nagaică², aveau un aspect chiar plăcut. Dar sufletul lor era altul decât al soldatului rus, erau mult mai duri și cruzi, fapt ce am putut constata mai târziu, demni de legendarul lor renume, care în 1812 au bătut și trupele lui Napoleon și au cucerit pe seama Rusiei teritoriile imense din Asia, Siberia. Cândva au luptat și în trupele

²Bici gros căzăcesc

principelui Transilvaniei, Báthory István³, dar după moartea acestuia teritoriul autonom Zaporojeț⁴, în anul 1668 a fost alipit Rusiei iar țarina Ecaterina le-a desființat autonomia și i-a obligat la serviciul în folosul statului.

După un mers pe jos de o oră am ajuns la Comandamentul Armatei. Aceași viață militară trepidantă se desfășura și aici ca la comandamentul diviziei, dar parcă oamenii de aici nu erau atât de binevoitori și amicali. Treceau pe lângă noi parcă nici nu ne băgau în seamă. Se părea că au văzut mai mulți prizonieri și s-au obișnuit cu ei. Îi considerau numai obiecte trecătoare.

Abia ne-am putut aranja după drum, că ne chemau pe câte unul la interogatoriu în fața comandantului. Mi se pare că se numea generalul Ivanov. Era înalt, prezentabil, având un comportament fin. În vocea sa nu se putea observa nici măcar un reproș sau tendința de a inocula spaima, ba mai mult m-a întrebat prietenește: Dumneavoastră ați luptat în regimentul de infanterie 61?

Am fost atât de surprins de faptul că întrebarea mi-a adresat-o în limba maghiară încât nu am putut nici răspunde. Observând acest lucru mi-a spus că înainte de război a fost la Ambasada Rusiei la Budapesta mai mult timp. Am luat poziție de drepți și i-am răspuns scurt:

-Da.

-În ce calitate?

-Comandant de pluton.

S-a uitat în notele sale și a confirmat răspunsul meu.

-Cine era comandantul companiei?

I-am spus.

-Ce s-a întâmplat cu el?

-Nu știu.

Mai târziu, după ce am ajuns acasă, am aflat că a scăpat cu viață.

Mi-a mai pus câteva întrebări la care parțial am răspuns iar la altele n-am putut răspunde. Ce aș fi putut eu spune fiind doar numai comandant de pluton? După mine au

³Probabil se referă la Báthory István (1533-1586) principe al Transilvaniei și din 1575 rege al Poloniei

⁴În anul 1667 Ucraina de la est de Nipru (inclusiv leagănul cazacilor zaporojeni) era alipită la Rusia

urmat ofițerii cu grad mai mare. Pe la prânz am fost chestionați toți și din nou am putut fi împreună. Generalul, așa se pare, nu a fost mulțumit de răspunsurile noastre sau din alt motiv nu am mai fost invitați la masa de la popota ofițerilor, primind de mâncare de la bucătăria soldaților, un borș de sfeclă roșie cu o bucată de carne și o bucată de pâine. La început ni s-a părut că are un gust ciudat dar am mâncat-o de parcă niciodată în viață nu am fi mâncat ceva mai bun. Ce nu face foamea!

După masă am primit ordinul că mergem mai departe la Comandamentul de rezervă.

LA COMANDAMENTUL DE REZERVĂ

Când am ajuns în curte am avut o mare surpriză. Ne așteptau încolonați vreo 500-600 militari și vreo 50-60 de ofițeri prizonieri. Și pe noi ne-au atașat la aceștia. Au apărut din nou și cazaci, dar de această dată o trupă mai mare de călăreți și vreo companie de infanteriști ruși, cu baionetele puse la armă. După încolonare, în față ofițerii și apoi soldații, am parcurs un drum de 15 kilometri și seara târziu am ajuns la noua stație.

Satele prin care am trecut erau pline de soldați ruși. La trecerea noastră localnicii se adresau cu cuvinte batjocoritoare la adresa noastră, iar femeile își ridicau și rochiile arătându-și trupul gol în râsetele soldaților. Supușii austrieci repede au devenit ruși, este adevărat că erau ucraineni.

Am fost cazați într-un fost castel polonez. Încă mai era păstrată o parte din mobilier și chiar biblioteca era aproape întreagă, spre bucuria noastră, deoarece puteam alege lectura preferată pentru fiecare. De cină am primit o bucată de pâine și slănină precum și nelipsita apă pentru ceai. De data asta am primit doar 5 cuburi de zahăr.

Seara a trecut cu discuții și presupuneri privind viitorul nostru. Oare trupele noastre vor reuși să oprească înaintarea rușilor? Oare vor reuși să reocupe Lvovul? Oare vom reuși să scăpăm înainte de a fi trecuți peste granița rusă? După acestea ne-a furat somnul.

Dimineața ne-am trezit la strigătele soldaților ruși prin care ni se ordona să ne împachetăm deoarece mergem mai departe la Lvov, care era la o distanță de 20 km. Eram în mare

agitație dar și cu speranța că de acolo nu ne vor duce mai departe.

După dejunul cu ceai din nou am fost încolonați, ofițerii în față, după noi soldații, ca în ziua precedentă, și mare surpriză, pentru ofițeri s-au pus la dispoziție căruțe, precum și pentru cei răniți, iar soldații ne-au urmat pe jos. Ce i-a determinat pe comandanții ruși să facă această deosebire, această faptă nobilă, lucrul a rămas o taină pentru noi. Probabil prin aceasta au vroit să demonstreze locuitorilor Lvovului, unde era și un serviciu de Cruce Roșie, comportamentul uman față de prizonieri.

Am pornit la drum în zorii zilei. Distanța ce urma să fie parcursă fiind lungă se pare că rușii au primit ordin să ajungă la Lvov înainte de înserare, astfel au grăbit marșul, fapt ce a fost greu de realizat de soldații oboșiți. Unii au rămas în urmă și am putut observa adevărata stare de suflet a cazacilor. Aplicau lovituri cu "nagaica" pe spina soldaților, care astfel au fost și mai deprimați și pentru a-i putea salva de împușcare cu greu am putut să-i luăm în căruțe.

După amiază a apărut la orizont Lvovul. Coșurile fabricilor bombardate și arse arătau spre cer ca un simbol de "memento". Pe marginea drumului, atât pe dreapta cât și pe stânga, erau ridicate nenumărate cruci din lemn, semn că pe aici au fost lupte puternice și au fost înmormântați cei căzuți. Cu sufletul îndurerat mă gândeam la cei de acasă care se roagă pentru ei cerând lui Dumnezeu să-i ocrotească și să-i conducă acasă la familia iubită. Ce joc trist al sorții că omenirea nu poate trăi fără război, deși ar trebui doar un pic de bunăvoință pentru rezolvarea pașnică a conflictelor. Din păcate trebuie să treacă un timp mai lung pentru a predomina înțelegerea, dar trebuie să vină deoarece numai astfel poate fi salvată omenirea.

Ajunși la marginea orașului Lvov am fost debarcați din căruțe, care s-au reîntors. După o odihnă de o jumătate de oră din nou am fost încolonați.

LVOV 17 octombrie 1914

Coloana ca un șarpe pătrunde în orașul Lvov. Prizonieri austro-ungari. Înainte mergeau ofițerii, vreo 50-60, după ei soldații, vreo 500-600, flancați între călăreți cazaci și

soldați ruși. Cu cât pătrundeam în oraș cu atât mai des ieșeau oamenii în stradă, dar nu manifestau dușmănie ca în satele prin care am venit. Aici localnicii ne-au primit cu deosebită bunăvoință. Au fost zadarnice înjurăturile rușilor, bătăile biciului, chiar și câte un foc de armă tras în aer, locuitorii, din toate direcțiile, aruncau între rânduri alimente și îmbrăcăminte, dând dovadă în acest fel de simpatia lor față de noi. Deși erau numai de o lună de zile sub ocupație rusească se pare că s-au săturat de acest fapt și destul de frecvent strigau spre noi în limba germană;

- Wo sind die unsere - Unde sunt ai noștri?

- Wann kommen die unsere - Când vin ai noștri?

- Aushalten – Rezistență!

- Sie kommen - Vin! le răspundeam noi.

Doar acum am simțit ce înseamnă a fi om liber. Și acum am în față acei tineri și vârstnici cu fețe îmbujorate care încercau să ne acorde un ajutor chiar dacă erau sub amenințarea rușilor. A trebuit să mai treacă un an, până când, în 1915, au învins ai noștri și au reocupat orașul Lvov. Tare aș fi dorit să fi fost de față atunci dar eu eram deja departe în Siberia prizonier rus, dar presimțirea mea s-a împlinit pentru că după aia, după 1939, în urma războiului germano-polonez, trupele sovietice au reocupat orașul. Oamenii numesc acest lucru istorie. Doar crucile din lemn din jurul Lvovului ar putea spune, dacă ar putea vorbi ce este aceasta cu adevărat. Dar cine se interesează de morți. Viața continuă și fabrică arme și cu mai groaznic efect. "Memento mori"⁵.

În Lvov am fost încartiruiți într-un fost liceu, unde în sfârșit am putut să ne odihnim și să ne spălam. Alimente aveam din belșug deoarece localnicii ne-au aprovizionat în așa măsură că nu puteam să le mai băgăm în buzunare. Aici datorită bunăvoinței ofițerului rus am avut o viață mai suportabilă. Doar nesiguranța ne îngrijora. Au trecut 2-3 zile și nu s-a întâmplat nimic. Deja speram că nu ne vor duce mai departe. Poate se va schimba situația de pe front și vor reveni ai noștri, care nu erau mai departe de 50-60 km de la locul luptei la care am participat și noi. Dar soarta a voit să fie altfel. După două zile de odihnă din nou am fost încolonați și ne-au dus la gară. Aici totul era

⁵Adu-ți aminte, că vei muri (salut întrebuițat de călugării trapiști).

rusificat, personalul, inscripțiile, doar un lucru nu era rusesc, garnitura de tren care a intrat în gară compusă din vagoane ungurești MAV⁶. Din păcate garnitura de tren nu a luat-o spre casă ci spre orașul Brodi. Cetățenii din oraș din nou și-au manifestat simpatia conducându-ne și la gară. Ne-au aprovizionat cu îmbrăcăminte de corp și alte obiecte de îmbrăcăminte deoarece rușii de această dată nu îi împiedicau să ne dea aceste daruri. Și acum mă gândesc la acest ajutor și la acei oameni cu mulțumire, deoarece aceste obiecte de îmbrăcăminte ne-au salvat viața în gerul din Siberia, îmbrăcăminte pe care nu cred că am fi putut-o procura de undeva. La pornirea trenului din gară bărbați și femei, tineri și vârstnici au dus batistele la ochi ștergându-și lacrimile. Chiar și din ochii noștri au curs lacrimile.

Ei probabil știau de ce, dar și noi știam că ne vor duce departe, chiar foarte departe și nu ne vom revedea patria iubită.

BRODI

Încet a dispărut imaginea plăcută. Trenul cu zgomotul său specific fugea spre direcția stabilită: orașul Brodi. Ne petreceam timpul cu privirea peisajului, până când am ajuns în Brodi. Am debarcat. Orașul era o localitate de graniță destul de aranjată. Un centru interesant. Încă din gară am observat multe mijloace de transport cu crucea roșie care își desfășurau activitatea aici. Era un centru de adunare și distribuție a răniților. Ne făceau semne de simpatie parcă nici nu eram prizonieri.

De la gară am fost duși și cazați într-o casă mai mare. Se părea că vom staționa cel puțin 2-3 zile deoarece rușii ne-au permis să plecăm în oraș pentru cumpărături, bineînțeles sub supraveghere, cei care mai aveau ceva bani. Cei care nu aveau erau obligați să se mulțumească cu ospitalitatea rusească. Spre norocul nostru aproape toți aveau ceva bani, astfel nu am fost nevoiți să consumăm borșul binecunoscut.

De altfel orașul a suferit destul de mult. Multe case erau numai ruină, multe prăvălii erau prădate, dar viața a

⁶Magyar Állom Vasutak (Căile Ferate Maghiare, magh. în original)

reintrat din nou în fâgaș, puteam cumpăra câte ceva. Mai ales prin comercianții evrei.

RADZIMILOVO⁷

Într-adevăr două zile am stat la Brodi după care am fost dirijați la Radzimilovo, un oraș pe fosta graniță austro-rusească. Radzimilovo este o localitate rusească. La frontiera veche am văzut simbolul Austriei, vulturul bicefal, doborât la pământ.

În această localitate ne-am întâlnit și cu alți prizonieri și trebuia să așteptăm o garnitură de tren rusească, deoarece de aici încolo linia ferată deja era cea rusească, respectiv mai lată decât cea europeană. Totul era tipic rusesc, doar perciunii evreilor ne aduceau aminte de Galiția. Clădirea stației de cale ferată s-a umplut cu noi. A început căutarea cunoștințelor din regiment. Doar eu nu am găsit pe nici un cunoscut, astfel că am fost nevoit să iau legătura cu camarazii de gradul meu din alte regimente. Bănuiam că de aici încolo soarta noastră va fi mai strâns legată și va fi mai bine dacă vom avea cu cine să discutăm lucrurile până la Kiev și apoi cine știe până unde.

KIEV

Pe la miezul nopții a ajuns trenul nostru în gara de la Kiev. Trupa furată de somn imediat a sărit în picioare. Fiecare își căuta micul bagaj în care se aflau "comorile" noastre, puține alimente, un pulover, o haină, o pereche de ciorapi mai călduroși și altele, obiecte pe care, după cum s-a adeverit în urmă, nu le-am fi putut procura nici pe bani mulți.

La ordinul comandantului am fost încolonați și după ce s-a făcut apelul nostru am fost împărțiți pe grupe de câte 30 de persoane. A fost loc destul deoarece garnitura de tren a fost constituită doar pentru transportul de prizonieri între Radzmilovo și Kiev făcând naveta între cele două orașe. Păcat că am călătorit pe timp de noapte și nu am văzut prea multe! Și mai mare păcat că am ajuns în zorii zilei la Kiev, oră la care localnicii încă dormeau.

⁷Azi Radyvyliv (Ucraina)

Ajunși la Kiev, am fost cazați în cetate, unde din nou am fost numărați, din nou ni s-au luat datele personale. Cu privire la persoana mea au avut loc discuții privind stabilirea apartenenței mele la soldați sau la ofițeri și care ar fi corespondentul meu în gradele militare rusești. Spre norocul meu și datorită faptului că până acuma am fost trecut în rândul ofițerilor am fost înregistrat din nou în corpul ofițeresc, fapt ce a fost mai avantajos deoarece beneficiam de aceleași drepturi ca ofițerii.

Am fost consultați și medical de către doi medici tineri care erau de naționalitate cehă, ambii prizonieri, după cum declarau ei, beneficiind de salariu și încadrare în spital în funcție de medici, în afară de locuință și hrană. Mi s-a părut că sunt numai studenți în medicină. În schimb medicii noștri au venit cu noi în continuare, deși la Kiev era mare nevoie de ei, spitalele și lagărele fiind pline de prizonieri răniți și bolnavi care au și decedat din lipsă de tratament medical, lucru ce l-am aflat de la o asistentă medicală germană.

După ce am fost înregistrați definitiv, am fost împărțiți în două grupe. Primul grup de aproximativ 150 ofițeri, în care intram și eu și 400 de soldați, am fost porniți a doua zi la drum spre Penza, care era un nou centru de colectare și redistribuire a prizonierilor, așa cum am aflat mai târziu.

PENZA

La Penza ne-am întâlnit și cu alți prizonieri, ofițeri și soldați, care erau cazați în barăcile de lângă gară. Am fost cazați și noi în aceste barăci. A doua zi ne-au separat pe naționalități, atât ofițerii cât și militarii. Ungurii și germanii pe o parte, iar pe cei de naționalitate slavă de cealaltă parte. Slavii au fost duși în partea sudică a Rusiei, pe când noi în Siberia. De aici încolo viața noastră s-a schimbat radical devenind tot mai grea. Am fost imbarcați în garnituri de tren de clasa 3-a atât de mulți că nu aveam locuri suficiente. Ne odihneam pe rând, când unul dormea, celălalt făcea de veghe. De la comandantul de transport primeam zilnic 70 kopeici, sumă pe care nu am primit-o regulat, cu care trebuia să ne aprovizionăm în stațiile în care se oprea trenul. Puteam cumpăra carne, ouă, unt, pâine care se găseau din abundență chiar dacă era deja

război. Rusoaicele ne ofereau aceste produse cu plăcere, probabil că se gândeau la feciorii lor care poate se aflau în situație similară. Aveam mare noroc și cu căldările cu apă fierbinte care se găseau în fiecare gară și de unde ne puteam aproviziona cu apă pentru ceai, cunoscând deja regula de băut ceaiul - un cub de zahăr, zece cești de apă - care completa alimentația noastră, înlocuind hrana caldă și ne apăra și de frig, pe la sfârșitul lunii octombrie fiind rece, în Siberia fiind deja și geruri. Ba la agravarea situației noastre a contribuit și lipsa posibilităților de a face baie sau măcar să ne spălăm. Timp de peste 40 zile nu am avut posibilitatea să ne spălăm și să ne schimbăm lenjeria, făcând cunoștință cu "animalele domestice" ale rușilor, care sugeau sângele nostru proaspăt, european.

Dar făcând abstracție de aceste neplăceri, ne-am simțit relativ bine și admiram priveliștile și fețele oamenilor care se perindau în fața noastră, creînd imagini de picturi agățate în geamul garniturilor de tren.

Lăsăm în urmă fiecare stație de cale ferată mai însemnată unde ne opream și puteam să ne îmborsăvim proviziile. Astfel Ufa-Celiabinsk⁸ dincoace de Ural, iar dincolo Kurganul⁹ care era deja în Siberia. Peste tot am avut surprize noi pe care le puteam admira. În ordine urmau: Omsk, Novo Sibirsk¹⁰, Krasnoiarsk, Nijni-Udinsk¹¹, Irkutsk și lacul Baikal.

Despre Krasnoiarsk știam deja că este un centru de prizonieri mai mare și bănuiam că aici vom fi cazați și noi, dar după o staționare mai îndelungată am mers mai departe. În fiecare gară puteam observa viața tipic rusească. Oamenii umblau liber peste șinele de cale ferată, femeile mai în vârstă vindeau lapte, plăcinte, pui fript, rațe, fructe. Copii săreau dintr-un vagon în altul. Câinii, porcii și alte animale domestice circulau liber peste și printre șine, iar călătorii ca să nu ocolească garniturile de tren treceau pe sub vagoane.

⁸De fapt este vorba de două orașe diferite situate, unul în partea europeană a Rusiei (Ufa), celălalt în partea asiatică (Celyabinsk).

⁹Kurganul este al doilea mare oraș din partea asiatică a Rusiei, situat pe linia transsiberianului.

¹⁰Azi Novosibirsk (Rusia)

¹¹Azi Nijniudinsk (Rusia)

Dacă se oprea o garnitură de tren care ducea soldați pe front și avea fanfară, imediat se plasa în stație și începeau să răsunе frumoasele melodii melancolice rusești, iar tinerii începeau să danseze.

“Azi viață roză - mâine vis urât” îmi aduceam aminte involuntar de o melodie maghiară. Pe aici frontul era departe, se mai poate cânta și dansa, acolo vor tăcea, mă gândeam.

Mi s-a întipărit în memorie orașul Krasnoiarsk deoarece după un an de robie la Habarovsk am fost readus în Krasnoiarsk, respectiv aș fi fost readus dacă pe drum nu aș fi evadat, deoarece în acest oraș era prizonier și fratele meu, despre care atunci încă nu știam nimic.

După Krasnoiarsk trenul ne purta fie pe câmpii nemărginite, fie prin păduri imense, până când am ajuns în Irkutsk, unde am poposit două zile. Consideram că am timp suficient să văd orașul dar pentru a putea ieși în oraș era nevoie de formarea unui convoi și de permis. Astfel am hotărât că voi încerca singur.

Întrucât în stație mișuna lumea de civili și militari și ne-a fost permis și nouă să mergem la restaurant, am ieșit și deodată m-am trezit că sunt în fața clădirii stației, în oraș. Noroc bun mă gândeam și deoarece am timp suficient voi vizita Irkutskul. Dacă mă gândesc era un lucru necugetat, deoarece mă putea prinde și pedepsi pentru dezertare, pentru care se aplica pedeapsa prin împușcare, dar mă bazam pe norocul meu personal care și de altă dată a fost steaua călăuzitoare deasupra mea. Peste hainele militare am avut un palton civil pe care l-am primit încă în Lvov și pe cap aveam o căciulă de blană, astfel arătam ca un călugăr însă fața mea era totuși străină de cei din jur, adică eram străin și străinii erau observați ușor de privirile cetățenilor pe timp de război.

Voiam să găsec prima dată, o baie unde să mă spăl și să-mi curăț hainele. Pe parcurs m-am întâlnit cu mulți trecători printre care erau și militari și ofițeri, dar au trecut pe lângă mine, nici nu mă băgau în seamă. Acest lucru era promițător și astfel am mers mai departe. Încă nu eram departe de gară când am văzut inscripția “BANEА”¹² și știam atâta că este baie. Nu părea a fi baie în felul în care se găsea la noi dar mă determinau

¹²Baie (rusă în original)

și “prieteni” mei din îmbrăcăminte să insist să intru. Ușa era închisă, dar la insistența mea a deschis o femeie în vârstă care s-a uitat la mine și a răspuns “si ceas”¹³, despre care știam ce înseamnă. A revenit după o vreme cu o fetișcană frumoasă dar eu am protestat, repetând că vreau numai “banea-banea”, la care am scos din buzunar două bancnote de ruble. Ambele au început să râdă și am fost introdus într-o cameră de baie. Dar ce baie! Se afla în cameră un cuptor din cărămidă în care ardea focul, deasupra cuptorului o placă de piatră și pietre mai mici, o bancă din lemn, o găleată și pe perete două robinete de apă. Femeia mi-a dat explicațiile de folosire a băii, respectiv prima data să mă spăl, în acest scop este găleata și cele două robinete, unul pentru apă caldă și celălalt pentru apă rece. După aceea să umplu găleata cu apă rece și să o torn pe placa de piatră de câte ori doresc și ce aburi vreau. Întrucât în afară de câteva cuvinte nu știam rusește i-am mulțumit în franceză “merci-merci”, aparent a și înțeles deoarece a închis ușa și a dispărut împreună cu acea zână tânără.

Nici nu m-am gândit că mă vor trăda și vor chema poliția, nu mi-a păsat de nimic în afară de faptul că doream să fac baie. Dorința mea era doar să fac baie, să-mi spăl hainele. A durat mai bine de o oră până când am terminat, după care m-am simțit ca un nou-născut. Când am ieșit din cameră am găsit din nou pe cele două ființe - bătrâna și tânăra - și intenționând să ies pe ușa de intrare, m-a prins de braț și m-a scos pe ușa din spate în stradă. A mai spus ceva dar eu nu am înțeles nimic, mă bucuram că am scăpat teafăr din acest bordel, că desigur bordel era, dar norocul meu a fost că am mers la o oră când încă nu erau alți musafiri.

După ce mi-am ajuns scopul mult dorit m-am întors la gară! Camarazii toți erau deja în tren, iar în fața vagoanelor paznicii noștri, care s-au uitat mirați la mine de unde pot să apar, dar nu le-am oferit timp mult de a cugeta, sărind în vagon cât de repede.

S-a creat zarvă mare datorită lipsei mele crezând că mi s-a întâmplat ceva. După ce au aflat ce am făcut au venit cu presupuneri ce mi s-ar fi putut întâmpla, dar ce-mi păsa mie, fiind fericit că am reușit să fac baie.

¹³Imediat (rusă în original)

Dar dacă totuși am fost în oraș, dați-mi voie să vă povestesc câte ceva despre Irkutsk. Se spune că este un "Petit-Paris"¹⁴, orașul distracțiilor și plăcerilor, iar pe strada principală Bolskaia se găsește tot ce poate oferi lux, distracție, plăceri, raportat la starea materială ce o ai. Magazine luxoase, saloane frumoase, hoteluri, bordeluri și locuri de distracție din cele mai rafinate. Orchestră de femei și spectacole de operă. Era capitală de gubernie¹⁵. Cu multe biserici și fabrici. Fabricile produceau în special produse soliCitate de Mongolia și de locuitorii din nord. Dintre cele 80-100 de fabrici, cel puțin în 10 se distila alcool. Era și centrul de comunicații între sud și nord, orient și vest, astfel de multe ori vizitatorii erau mai numeroși decât localnicii, nefiind de mirare că s-a creat un centru de distracție care aducea venituri frumoase localnicilor.

Restul zilei a trecut cu joc de cărți, lectură, convorbiri, băutul ceaiului. Seara ne-am culcat devreme deoarece se simțea deja frigul de noiembrie.

A doua zi totul era obișnuit. Am încercat să aflăm vești dacă mai rămânem pe loc sau mergem mai departe, la care ni se răspundea "si ceas". Vrând-nevrând trebuia să așteptăm cu răbdare. Pe la amiază a venit vestea că vom călători mai departe spre est, spre lacul Baikal.

LA LACUL BAIKAL

A fost o zi însoțită când am ajuns la lacul Baikal, care era la o distanță de aproximativ 60 km. A fost minunat și de neuitat lacul, cu imensitatea sa, apa transparentă, rece și consumabilă. Împrejmuit de pădure de brad întreruptă cu stânci golașe și roșii. Balatonul nostru este doar o picătură de apă față de lacul Baikal. Fiind situat la o înălțime de aproximativ 500 metri de nivelul mării are o adâncime care, pe alocuri, depășește 1000 de metri. Are o lungime de 600 km și lățimea de 15-80 km. Din aceste date fiecare ne putem crea o idee despre acest lac. Tot așa de variată este și fauna: diferite specii de pești, cum este "peștele de ulei" precum și foca de Baikal. Pe timpul verii localnicii vânează masiv aceste foci din blana

¹⁴Micul Paris (franceză în original)

¹⁵Unitate teritorială administrativă în Rusia de dinainte de 1917

cărora fac niște șube care se aseamănă cu șubele țăranilor români.

În imediata apropiere era o stație de cale ferată, Baikalul. Și trenul nostru s-a oprit în această stație și am putut să admirăm lacul. Din această stație trenul a înconjurat lacul pe partea de sud-est, apoi spre est, ajungând în stația Misovaia și apoi Tanchoi. Am parcurs cel puțin 50-60 de tunele și 15 viaducte până când am înconjurat lacul. Abia am ieșit dintr-un tunel că am și intrat în altul, trenul trecea așa de aproape de stânci că le puteam atinge cu mâna întinsă, dar și așa de aproape de lac că dacă cineva ar fi vrut să coboare din tren ajungea direct în lac. Ni s-a spus că a fost o muncă imensă pentru inginerii care au construit linia ferată, dar până la urmă voința și puterea științei au învins toate obstacolele. Nu puteam să ne săturăm de frumusețile naturale ale peisajului până când am ajuns în stația Verchne-Udinsk¹⁶, unde linia a părăsit malul lacului. Localitatea este plasată într-o vale foarte frumoasă. Din grupul de case din lemn se ridică clădirea impozantă a bisericii. Cândva a fost un centru comercial, din această localitate pornind drumul spre China, spre orașul Kiachta, de unde prin Ulan Bator, capitala Mongoliei și deșertul Gobi se ajungea direct în capitala Imperiului la Peking. Pe acest drum călătoreau caravanele care transportau ceaiul în Rusia.

Din Verchne Udinsk drumul duce direct la Cita, centrul de gubernie și cel mai mare nod de cale ferată. Gara era plină de militari. Toți erau îndreptați spre front. Abia acum ne-am dat seama ce capacitate umană are Rusia și totuși ne bazam pe puterea armelor germane și ale noastre în câștigarea războiului. Acest lucru ne-a dat putere ca să putem răbda încercările grele la care am fost supuși și care ne mai așteptau, în speranța că odată se va termina și din nou vom deveni oameni liberi.

În orașul Cita nu am coborât din tren. După o staționare de două ore am continuat drumul trecând peste frumoasa vale a râului Silca, spre munții Kingan ca să părăsim deocamdată Siberia și prin Manciuuria să ajungem din nou pe pământ rusesc. Am trecut prima dată peste frumoasele poduri ale râului Argun și eram deja ieșiți din Siberia. Râul este hotarul natural împreună cu munții Kingan între cele două părți

¹⁶Azi Ulan Ude (Rusia)

de țară, Siberia și Manciuria. Era în zorii zilei când am ajuns în capitala Manciuriei, orașul Manciuria.

Aici ne-a întâmpinat o priveliște copleșitoare.

Și până acum întâlneam câte un chinez, buriat, turghiz, cocea, dar așa de masiv ca aici nu. Noi i-am admirat iar ei nici nu prea ne băgau în seamă, se pare că erau deja obișnuiți cu prizonierii. Stația este imensă, deși nu este un nod de cale ferată. formându-se doar garnituri de tren de marfă și ostași. Trenurile sosite dinspre Oceanul Pacific prima dată se opresc în stația din Manciuria, apoi într-o altă stație împrejmuită cu un gard din piatră și trec în Siberia și retur.

După o staționare de o jumătate de zi am pornit peste stepă și am urcat în munții Kingan, ca să ajungem în stația Cicicar¹⁷. Mai înainte am trecut prin stația Djinchiz-Kan. Se susține că aici s-a născut și a locuit marele domnitor mongol. Orașul Cicicar nu este lângă stația de cale ferată care se află la o distanță de vreo 18 km. Nici stația nu se numea Cicicar ci Fujadzi. Am aflat că nu a fost proiectată linia ferată prin oraș deoarece constructorii pretindeau 180.000 ruble, dar conducerea orașului, având în vedere importanța lui nu a fost de acord cu acest sacrificiu mare. Drept urmare orașul a decăzut pe când localitățile mai neimportante, dar aproape de linia ferată, au devenit orașe mai puternice.

Cicicar mi-a rămas în amintire nu numai pentru că începea cu inițialele numelui meu ci și pentru faptul că aici am sărit din tren pe timp de noapte, un an mai târziu, pentru a putea începe călătoriile mele în jurul lumii.

După Cicicar, trecând peste râul Noni, trenul o lua spre Carbia. A dispărut deșertul și am trecut prin o câmpie imensă. În stații trenurile erau așteptate de mulți chinezi care ofereau spre vânzare ouă și păsări la prețuri derizorii. Ne-am și folosit de acest prilej și am cumpărat provizii de ouă pentru vreo săptămână. Am fiert ouăle tari și cu ceaiul obișnuit am avut asigurată cea mai bună hrană. Peisajul semăna cu marea câmpie ungară. Cu casele mici, cu arborii rari și cu coroane mari, cu grămezile de paie și fân, cu oamenii care lucrau printre ele, ne făceau să ne simțim acasă, făcându-ne invitația să nu mergem mai departe, fiind ajunși acasă. Din acest vis ne-

¹⁷Azi Qigihar (China)

a trezit zgomotul roților de tren și orientându-mă după hartă am știut că trecem peste podul de fier lung de 1 km, al râului Lungari, care duce spre orașul Charbin. De pe pod aveam o priveliște spre valea frumoasă a râului. Râul este circulat de o mulțime de vapoare și bărci mai mici. Izvorăște din Manciuaria și datorită faptului că este navigabil face legătura între multe orașe și sate chinezești până la râul Amur, cel mai mare fluviu din Siberia.

CHARBIN

Dacă până acum am avut multe surprize pe drumul parcurs, de această dată au depășit cu mult frumusețile peisajului. Spre norocul nostru am ajuns în jurul prânzului și ziua puteam observa totul. Masa de oameni care circula era compusă din toate speciile de oameni albi și galbeni. Cei mai mulți desigur erau chinezi și mongoli, coreieni, buriati, oroceni, gilvaci, tungrizi, cercheni, și bineînțeles ruși, cazaci, vânători siberieni. Nu au lipsit nici evreii cu barbă și caftanele lor, dar nici câte o femeie europeană ocrotită de câte un ofițer rus pentru a face peisajul mai variat. Orașul Charbin s-a dezvoltat datorită liniei ferate, fiind un nod de cale ferată care face legătura spre China, spre orașul Mukden, Tiencin, Beijing, astfel China și Korea, prin acest oraș, se leagă de cea mai importantă linie de transport, calea ferată transsiberiană. Orașul s-a dezvoltat puternic având firme, bănci și fabrici chineze și japoneze, cu consulate străine, devenind un oraș modern, cu parcuri mari, cu clădiri administrative și bănci și hoteluri, creând impresia unui oraș european. Poliția chinezească și jandarmi ruși abia puteau menține ordinea în marea aglomerație, pentru a asigura circulația vânzătorilor ambulanți spre tren de la care ne-am aprovizionat și noi. Nu am avut voie să coborâm din tren.

Am poposit vreo 2-3 ore în Charbin și am fost dirijați mai departe, spre marginea cealaltă a Siberiei spre Vladivostok, deși ne făcea plăcere să privim mulțimea pestriță care circula în valuri în stație și care vorbea sute de limbi. Dar ordinul este ordin. Trenul a fluierat îndelung și a pornit din gară, iar fetele frumoase ne făceau semne cu batiste și ne strigau la revedere,

atât în limba rusă cât și în franceză. Așa sunt femeile, se pare că le era milă de noi și aveau suflet chiar și în Charbin.

PODGRANICINAIA

Ne-am continuat drumul într-o atmosferă destul de bună, fiind convinși că dincolo de Manciuia vom fi debarcați într-o oarecare stație rusă. Am trecut peste câmpii bine lucrate și pe lângă munți înalți și am ajuns în stația Podgranicinaia, părăsind astfel Manciuia, ajungând din nou pe pământ rusesc.

Podgranicinaia este un punct de frontieră oriental. Aici trăiau mulți funcționari și alți angajați, care aveau un trai bun, începând de la șeful de gară până la cantonier, deoarece făceau comerț cu opiu pe care-l treceau în China, obținând venituri frumoase. De aici cea mai mare localitate Nikolsk-Usnirisk era doar la un drum scurt, precum și orașul Vladivostok.

NIKOLSK-USNIRINSKI¹⁸

Pe parcurs am aflat de la comandantul rus că vom fi debarcați în Nikolsk-Usnirinsk. Pe de o parte ne bucuram că încetează marea noastră călătorie dar totodată ne îngrijora viitorul nesigur, cum vom putea rezista vieții de prizonierat și oare cât va dura? La aceste întrebări nimeni nu putea să răspundă. Era deja vremea să ajungem și noi la un cămin permanent deoarece frigul de sfârșit de noiembrie se simțea puternic. Din gară - prin oraș - am ajuns la cazarmile rusești care erau la vreo 3 km de oraș. Orașul era simplu cu locuitori ruși, tătari, chinezi.

În cazarmă, spre surpriza și bucuria noastră, am găsit deja prizonieri austro-ungari. Și ei s-au bucurat de sosirea noastră și nu se mai sfârșeau întrebările lor despre starea frontului și întrebările noastre privind traiul de aici și felul de comportament al rușilor. Am înțeles că duc o viață destul de bună, despre care m-am convins și eu mai târziu, lucru care se datora faptului că rușii erau în înaintare și în speranța că vor

¹⁸Azi Ussuriysk (Rusia)

câștiga războiul împotriva germanilor și Austro-Ungariei. Datorită acestui lucru ne tratau cu bunăvoință și cu milă.

A fost un avantaj mare deoarece locuința era bună, alimentația de asemenea, primeau 50 ruble lunar și în baza unei învoiri scrise puteau să meargă fără pază în oraș pentru cumpărături. Mai mult decât atât nici nu putea spera un prizonier. Ne bucuram de o asemenea întorsătură a sorții noastre și am început să ne cazăm. Am fost cazat într-o cameră mai mare unde se aflau deja cinci ofițeri unguri și am fost primit amical. Era un lucru important. Toata ziua a trecut cu aranjarea saltelei cu paie, aranjarea bunurilor mele. Bucuria că am ajuns într-un loc așa de bun nu a durat mult.

Seara comandantul rus a solicitat unui căpitan din prizonierii sosiți, ca în secret să-și aleagă 30 ofițeri voluntari care a doua zi vor pleca în cel mai frumos oraș din Siberia la Vladivostok, care se afla la o distanță de 3 ore de drum. A fost un interes mare pentru noua călătorie și s-au prezentat mai mulți voluntari decât era necesar. Pentru a nu crea supărare ofițerul ne-a înscris pe toți voluntarii și s-a tras la sorți cine va participa la drum. Am avut norocul să fiu și eu printre cei norocoși de a călători mai departe. Mai bine nu m-ar fi lovit acest noroc. Încă nu cunoșteam trucurile rusești. Dimineata ne-am împachetat și pe drumul pe care am sosit ne-am întors spre gară sub paza unui ofițer rus și a câtorva soldați. După ce am parcurs vreo oră de drum cu trenul, la prima stație - Razdolnoe, - s-a dat ordin de debarcare. Nu ne-a venit să credem cele petrecute și ne-am manifestat dezacordul însă ofițerul rus s-a scuzat și ne-a asigurat că nici aici nu va fi mai rău, nu este un loc rău nici Razdolnoe, și probabil că de aici vom ajunge mai repede la Vladivostok, care este mai aproape. Acest lucru era și adevărat însă de acum înainte nu am mai avut încredere în diferitele promisiuni rusești. Comandantului din Nikolsk-Usirinski i-am "urat" în limba maghiară multă sănătate.

RAZDOLNOE

Razdolnoe era un sătuc mai mic cu aproximativ 1000 de locuitori, mai mult comercianți, meseriași și țărani chinezi. Principala ocupație era agricultura, pe care o făceau cu mare sârguință și pricepere. Casele erau destul de ordonate și dădeau

un aspect de o așezare mai înstărită. Mai târziu am aflat că are și baie, localuri de distracție, ceainării ceea ce a adus o viață mai suportabilă pentru un prizonier.

Trecând prin sat, la vreo doi kilometri, am fost cazați într-o cazarmă. Spre marea surpriză și aici erau deja ofițeri și soldați prizonieri. Căminul nostru a devenit o clădire cu un etaj care anterior a fost cazarma soldaților ruși, fiind cazați câte 30 de ofițeri în fiecare cameră.

După trecerea bucuriei de întâlnire cu noii prizonieri am început din nou să ne amenajăm paturile, saltelele cu paie. Paiele se puteau procura de la o altă cazarmă a cazacilor, care pentru câteva ruble ne-au dat și îmbrăcăminte de corp pe lângă paiele solicitate. Eram ferm convinși că Razdolnoe este ultima stație, de aici nu putem decât să ajungem numai la Vladivostok și de acolo acasă. Ne amăgeam cu asemenea vise fiind convinși că vom câștiga războiul care nu poate dura mult, cel mult un an și vom rezista până atunci.

La început rușii nu știau cum să se ocupe de noi, astfel am fost nevoiți să ne îngrijim de procurarea alimentelor și prepararea lor. Aproape fiecare cameră avea o grupă de aprovizionare și am reușit să primim și un bucătar din rândul soldaților. Din banii primiți, jumătate îi predam pentru aprovizionarea cu alimente care nu era o problemă deoarece, în baza unui permis scris, fiecare putea să meargă în localitate liber, unde se găseau de toate. Astfel s-a rezolvat această problemă spre mulțumirea tuturor. Acest lucru s-a referit doar la masa de prânz. Problema mesei de dimineață nu a creat greutăți deoarece, potrivit obiceiului rusesc apa caldă era suficientă și se putea prepara ceaiul. Doar cina trebuia să și-o asigure fiecare. Localnicii ne-au primit cu plăcere deoarece noi le asiguram singurul venit. Soldații din marea garnizoană se aflau deja prin Galiția sau Polonia. De masa prizonierilor soldați se îngrijea comandamentul. Majoritatea timpului zilei se petrecea cu aprovizionarea cu alimente iar serile le petreceam cu diferite distracții, jocuri de cărți, comentarea știrilor aflate prin localitate.

În cele trei zile cât am petrecut aici, am avut ocazia să mă interesez de sat și de împrejurimile acestuia. Cu ocazia unei astfel de plimbări spre marea mea mirare m-am întâlnit cu români, fiind foarte bucuros de această întâlnire deoarece eu

fiind din Transilvania știam limba română, astfel m-am interesat de soarta lor. Mi-au povestit că sunt dislocați din Basarabia și au fost colonizați în jurul Vladivostokului. Au primit pământ, unelte, materiale de construcție și puțini bani pentru a se putea așeza. Natural nu aveau de unde să știe motivele dislocării lor, dar dacă ei nu știau acest lucru știau rușii care au fost plasați în locul lor, din motive politice.

Întâlnirea cu românii a fost și de un mare folos pentru mine deoarece se năștea ideea unei evadări în China și nefiind mai departe de circa 10 km de granița cu Manciuria, speram că vreun român mă va ajuta în desfășurarea planului dezertării.

Planul evadării a trebuit să-l amân, deoarece a început iarna grea a anului 1914, fiind deja în luna decembrie, neavând nici îmbrăcăminte și nici bani pentru realizarea evadării, împreună cu un prieten care știa de planul meu de evadare. Am sperat ca până la primăvară vom reuși să ne pregătim mai bine și ne vom putea aproviziona cu cele necesare evadării. Pe parcurs a sosit și sărbătoarea Crăciunului și parcă un îndemn interior mă sfătuia să mai stau și să nu mă ocup de evadare. În noapte circula moartea. Așteptam și ne rugam lui Dumnezeu ca să ne întoarcă soarta spre mai bine. Din cazarmă nu mai puteam ieși datorită frigului aspru. Cele necesare au fost aduse de aceia care aveau îmbrăcăminte mai călduroasă, astfel se mai puteau apăra de frig. Nici cu românii mei nu m-am putut întâlni și astfel totul a rămas în starea în care era, respectiv am amânat totul pentru primăvară.

Ne pregăteam de sărbătorirea revelionului când am aflat vestea de necrezut că au dezertat 7 ofițeri și un soldat în cursul nopții.

Erau cazați la etajul I astfel nu-i cunoșteam, numai din vedere. Doi erau ofițeri germani iar ceilalți din armata Austro-Ungară. Numai despre ei vorbeam toată noaptea. Părerile erau diferite, unii credeau că o să reușească iar alții nu sperau în reușita evadării datorită frigului mare.

Rușii nu se mai ocupau de noi atât de amănunțit, astfel lipsa celor fugiți nu a fost observată. La apel mai apăream câte unul și în locul lor. Au trecut zilele și chiar săptămânile și nu am aflat despre ei nici o veste, fapt ce-l consideram îmbucurător. Pe la mijlocul lunii ianuarie comandantul rus ne-a comunicat că din cei trei sute de ofițeri care eram cazați aici

150 trebuie să plece la Karcinaia-Racika, lângă Habarovsk, în delta râului Amur. Știrea ne-a dezamăgit deoarece Habarovskul era la nord, la circa 800 km de noi și ne-am imaginat că acolo este și mai frig și cum vom putea suporta iarna în condițiile în care nici aici nu puteam suporta cu ușurință. Nu am putut face nimic, au fost aleși cei mai tineri și așteptam evenimentele care se vor dezvălui când vor afla de cei fugiți, deoarece nu se mai putea tăgădui absența lor. Comandantul nostru a considerat mai util dacă va anunța dispariția lor înainte a de începe controlul. A socotit că este mai oportun să anunțe dispariția lor în urmă cu vreo două săptămâni și nu a luat măsuri imediat deoarece a considerat că se vor întoarce. Așteptam efectul și măsurile mai riguroase ce se vor lua față de noi. Măsurile nici nu au întârziat însă nu față de noi ci față de cei care au rămas în lagăr. După acest eveniment nu se mai putea pleca în oraș decât sub escortă. Efectul nu a fost totuși grav. În mod cinic ne-au anunțat că cei opt dispăruți au fost găsiți înghețați de către chinezi, în munți. Ne-a apucat groaza la această știre dar speram că nu este adevărată, fiind primită vestea cu neîncredere. Mai târziu am aflat că parțial vestea era adevărată. Cinci dintre ei au fost găsiți de chinezi înghețați în apropiere de graniță. Numai trei au scăpat, doi germani și un austro-ungar. Întâmplarea a făcut să mă întâlnesc cu germanii în New-York iar cu cel austro-ungar la Sanghai.

HABAROVSK - KRASNAIA RECICA

Am plecat din Razdolnoe cu tristețe și dezamăgiți, deoarece ne-am obișnuit și în sfârșit nici nu ne-a mers atât de greu, simțindu-ne puțin chiar și liberi, datorită faptului că puteam pleca în localitate cu permisiune. Drumul a durat două zile. Spre seara celei de a doua zi am ajuns la Habarovsk respectiv la Krasnaia-Recica. Îmi aduc aminte de parcă s-ar fi petrecut acum. Cerul era senin și parcă era alb datorită luminii puternice de lună. Ni s-a oprit respirația de frig când am deschis ușa vagonului. Drumul ni s-a părut lung datorită frigului, deși nu am mers mai mult de 100 metri. Mă gândeam, involuntar, la camarazii fugiți și am înțeles tragedia lor. Am intrat într-o cameră mare, bine încălzită și după ce am depus

bagajele a trebuit să facem multe mișcări până când ni s-au dezmozit articulațiile. Din nou am fost înregistrați.

După prima surpriză a venit cea de a doua. Abia au trecut vreo două ore și din nou a trebuit să ne luăm bagajele și să ne continuăm drumul la o cazarmă apropiată unde vom fi cazați definitiv.

Frigul nu a încetat dar parcă era suportat mai ușor pe drumul de aproape 15 minute. Bătrânii care aveau barbă arătau ca Moș Gerilă. Și azi mă trec frigurile când îmi aduc aminte de acea călătorie de noapte. Așa s-au prezentat rușii la Krasnaia-Recica-Habarovsk.

Am fost cazați într-o cazarmă care avea cinci camere și anexe. Probabil, mai înainte au fost cazați ofițerii ruși, deoarece erau cu pardosea și aveau sobe de teracotă. Fiind neîncăpătoare pentru 150 de persoane, cei mai tineri au fost duși la o altă cazarmă la o distanță de 10 minute de mers pe jos, unde erau locuri suficiente. Încă în acea noapte ne-am ocupat noua clădire. Am intrat într-o cameră mare, cu tavan boltit, arăta ca o catacombă. Datorită încălzirii cu apă, pluteau vaporii în aer, iar fețele prizonierilor care ne așteptau erau palide de parcă ar fi fost vopsite în galben, dar și datorită fumului de țigară sau pipă.

Eram obosiți de drum, dar primirea amicală ne-a făcut să ne liniștim. Am ales câte un pat de fier și ne-am culcat cu îmbrăcămintea pe noi, în camera care era totuși caldă și curată.

A doua zi, după trezire, nici nu ni s-a părut așa de înspăimântătoare situația. Razele aurii ale soarelui au pătruns pe geamurile mari, aerul era proaspăt iar camarazii s-au îngrijit de noi să ne putem aranja noua locuință. Nu au părut așa de palizi ca în noaptea sosirii noastre, erau doar prizonieri cu care ni s-a legat soarta pentru un timp mai lung. Am aflat că imobilul unde suntem cazați a fost o fabrică, compusă din mai multe clădiri principale și anexe în care, împreună cu noi, sunt cazate vreo 200 persoane, ofițerii superiori în camere mai mici iar noi cu grade mai mici în camere mai mari. Erau printre noi și germani.

Până când noi cei nou veniți am dormit, camarazii vechi au făcut curățenie, au aerisit și la trezirea noastră de aceea ni s-a părut totul curat și proaspăt. Am aflat de la ei că viața nici nu este atât de amară, primesc regulat jumătate din

soldă, mâncare și cu permis și escortă se poate merge în localitate pentru efectuarea de cumpărături, chiar și în orașul Habarovsk cu escortă și permis tot pentru cumpărături. Ne-am liniștit de o asemenea întorsătură a sorții noastre și am început să ne amenajăm paturile pentru a asigura un confort acceptabil. Am plasat paturile lângă perete și le-am separat cu panouri din carton iar interioarele panourilor le-am decorat cu fotografii și vederi pentru a crea o imagine mai plăcută. Sub paturi am plasat rucsacurile, alte obiecte pe care le aveam, alimentele. În mijlocul camerei se afla o masă mare din scândură de brad, cu scaune pătrate, loc pentru servirea mesei, iar din plafon atârna o lampă de acetilenă, a cărei lumină ne-a speriat în noaptea sosirii noastre. Singura preocupare era să ne facem cât mai suportabil și comod prizonieratul. De masă nu trebuia să ne îngrijim, acest lucru era asigurat de către un comerciant din Karasnaia-Recica, pentru suma de 25 ruble. Localitatea era la o distanță de 10 - 15 km de Habarovsk, lângă râul Ussuri, în mijlocul unor păduri uriașe, și era colonia militarilor ruși, cu multe cazărmi, care acum erau goale. Militarii au fost duși pe front, doar ici-colo mai erau câțiva soldați care făceau instrucție de pregătire pentru front, toți erau atât de tineri că ar fi putut să mai rămână lângă mămicile lor.

Clima zonei este extremă. Frigul iernii de 40 grade minus dintr-o dată, în luna mai, se schimbă în căldură tropicală, apar chiar și plante tropicale. Datorită căldurii și inundațiilor râurilor Amur și Ussuri apar țânțarii și alte vietăți neplăcute, atâtea că făceau imposibilă și neplăcută rămânerea în aer liber.

Iarna a trecut repede deoarece am sosit la Krasnaia-Recica pe la sfârșitul lunii ianuarie, în februarie deja a început să se încălzească vremea, iar în aprilie se simțea apropierea verii care a apărut fără nici o schimbare de temperatură. În timpul iernii nu puteam să admir suficient mormanele strălucitoare de zăpadă, pădurile de brazi care înconjurau cazărmile, în vârful cărora ciorile așteptau cu nerăbdare rămășițele de mâncare aruncate în curte. Ciorile erau de două ori mai mari ca pe la noi. Ce bine ar fi fost dacă aș fi putut ștregări prin acele păduri, lucru imposibil, deoarece cazarma era înconjurată de un gard de 3 metri înălțime și în fiecare colț era plasat câte un turn de observare în care făcea paza câte un soldat cu căciulă de blană și înarmat. Astfel ne-a rămas doar

curtea mare pentru plimbare în afară de învoirile intermitente sub pază. Astfel eram prizonieri în bună regulă.

Nouă luni am trăit astfel în inima Asiei, pe malul râului Ussuri, care curgea la 100 metri de noi și care constituia granița între Manciuria de Nord și Siberia de Est. Involuntar mi-a venit ideea unei dezertări în acea direcție, dacă aș putea dispărea de aici neobservat, dar am abandonat repede acest gând, deoarece râul era așa de mare și lat că abia se observa malul celălalt. Dar era și iarna necruțătoare. Cu groază îmi aduceam aminte de cele petrecute la Razdolnoe, și astfel am amânat dorința de evadare, poate la vară vom vedea ce se mai poate face.

VIAȚA LA KRASNAIA RECICA

Fiind preocupat de a-mi organiza cazarea și de a face cunoștințe cu camarazii, primele două luni au trecut repede. Comportamentul rușilor era destul de suportabil. Nici cu privire la alimentația noastră nu mă pot plânge. Comerciantul care a fost încredințat de către ruși să ne asigure alimentele a încercat să facă acest lucru cât se poate de cinstit, pentru suma de 25 ruble lunar, deci asigura o masă de prânz bună. Aici am mâncat prima dată friptură de fazan și loștriță. Ambele se găsesc din abundență, fazanii în păduri, iar loștrița populează râurile Amur și Ussuri. Pentru ruși era o mâncare obișnuită, iar pentru noi era delicată. Astfel am fost mulțumiți. Din mâncarea de prânz mai rămânea câte ceva și pentru cină astfel că trebuia să ne asigurăm numai mâncarea de dimineață. Acest lucru se putea asigura ușor datorită obiceiului rușilor. Apă caldă, un pic de ceai, zahăr cubic îmbogățit cu ceva de mușcat, slănină, cârnați și era totul asigurat.

De altfel comerciantul nostru era un om descurcăreț. A intervenit la comandant pentru a-i asigura ajutoare din rândul prizonierilor, chiar a găsit și un bucătar, care gătea după gustul nostru. În afară de fazani și loștriță primeam și carne de vită și de porc și nu au lipsit din alimentația noastră nici sarmalele, chiar și comerciantul mânca din mâncărurile noastre cu multă plăcere.

În această situație alimentația noastră ar fi fost asigurată în condiții bune și ne-ar mai fi rămas și niște bani dacă

nu ar fi intervenit și alte cheltuieli. Se mai rețineau 5 ruble pentru completare la masa de cină, o rublă pentru cheltuieli poștale deși scrisori nu prea primeam, 3 ruble pentru apă, în pofida faptului că cel mai mare rău din lume curgea în apropiere, dar apa din Amur se aducea în rezervoare și astfel necesita cheltuieli suplimentare, o rublă pentru personalul de deservire, lucru pe care îl consideram justificat. Din solda primită ne rămânea în mână doar 15 ruble. Din această sumă mai era necesar să cheltuim vreo 5 ruble pentru masa de dimineață. Pentru asigurarea îmbrăcăminte și încălțăminte nu ne-a rămas decât 5-10 ruble lunar, situație în care trebuia să fim economi pentru a ne putea cumpăra strictul necesar. Unii dintre noi erau și mai înstăriți primind bani și din America dar aceștia erau doar o excepție. În această situație era și un fabricant de perii din Bratislava, locotenent major în rezervă, în armata austro-ungară, care după cum spunea și în America exporta perii de dinți înainte de război, astfel avea acolo relații. Dar de multe ori nu avea pe ce să cheltuiască banii primiți și fiind un om cu suflet nobil acorda împrumuturi pentru toți cu speranța că după război va primi banii înapoi.

Dacă socotim numai sumele încasate pentru apă și cheltuielile poștale și dacă avem în vedere că și comerciantul care ne asigura mâncarea trebuia să achite o sumă comandantului, consider că veniturile lui ajungeau la 5-6000 ruble lunar, sumă destul de considerabilă, dar comandantul totuși nu era mulțumit.

Într-o bună zi cazarma a fost încercuită de armată și a început o percheziție cu motivarea că ascundem valută austro-ungară, și ne pregătim de un complot. Complotul nu era adevărat dar cu privire la bani parțial corespundea adevărului deoarece unii mai aveau bani la ei. Pentru a nu crea neplăceri, la percheziție fiecare a predat benevol suma de bani care se afla asupra sa, astfel numai din cazarma noastră s-au adunat aproximativ 50.000 de coroane, pe care comandantul desigur le va schimba la vreo bancă din Vladivostok. Am presupus că totul era organizat pentru că știa că peste două săptămâni cu întreaga companie, va fi dirijat spre frontul din Galiția și se pregătea să aibă bani pentru a-și asigura o viață mai bună.

Ulterior am aflat din știrile aduse de către militarii ruși care s-au reîntors răniți de pe câmpul de luptă, că acest

comandant ar fi căzut prizonier la germani, astfel banii s-au răzbunat.

Și situația noastră s-a schimbat spre mai rău. De pe front primeam vești proaste pentru ruși, pierdeau bătălie după bătălie, lucru ce a avut efect și asupra noastră, aplicându-ni-se o supraveghere mai severă. Tot mai rar primeam permisiune de a pleca în oraș, tot mai rar primeam câte o scrisoare și alimentația noastră a devenit mai slabă.

Lunile de iarnă treceau destul de bine. Printre prizonieri erau profesori, medici, avocați, ingineri, muzicieni care au organizat diferite grupuri de discuții și studii pentru a întreține o atmosferă mai bună. Chiar și coruri și studierea limbilor străine s-a organizat. Și eu am participat la un grup de studierea limbii ruse și engleze. În trei luni am învățat limbile respective astfel încât, cu ajutorul vocabularului, puteam traduce bine din aceste limbi. Atunci încă nu bănuiam ce mare folos voi avea din acest studiu. În cor și orchestră nu am participat deoarece nu aveam aptitudini muzicale, dar mergeam la repetițiile de cor pentru a asculta melodiile frumoase de acasă. Una dintre ele și acum îmi răsună în ureche: "Deschide larg fereastra, caută o stea pe cer, roagă-te spre ea, la cine te gândești se va gândi la tine."

Sufletul meu, cu aceste ocazii, zbură spre patrie, spre frații și cunoștințele mele, - părinții nu-mi mai erau în viață - și parcă sub influența melodiilor mă linișteam cu gândul la fețele celor iubiți.

Printre noi erau unii care au devenit meseriași artizanali deosebiți. Confectionau sculpturi din lemn, cutii și tabachere. Erau care se pricepeau și la prelucrarea metalului, făcând obiecte artizanale și inele frumoase din aluminiul sau din arama recuperată din tubul cartușelor.

Noul comandant nu era atât de avar, ca înaintașul său, dar era mult mai sever, situație care ne-a îngreunat soarta. În primul rând a interzis ziarele în cazarmă pentru a nu putea afla știrile de pe front. Din când în când mai primeam câte un ziar rusesc, adus de câte o ordonanță deși, aceștia erau percheziționați de gardă. Din aceste ziare am aflat că înaintarea rușilor spre Budapesta s-a oprit la Mezölabor-Bartfa, suferind o înfrângere rușinoasă. Steaua speranței din nou a început să li-cărească, acum noi credeam că nu se vor mai opri trupele

noastre până la Moscova. Aceste speranțe au făcut să suportăm mai ușor tratamentul sever, crezând că prizonieratul se va termina mai repede. Pe lângă interdicția de a pleca în oraș și controalele s-au intensificat. De multe ori și de două ori pe zi am fost numărați, se întâmpla chiar și peste noapte o verificare, fiind justificată cu aceea că din nou au dezertat unii din noi, lucru ce nu era adevărat. Severitatea comandantului se extindea și asupra bolnavilor, care trebuiau să solicite în scris internarea în spital. Arăt un exemplu trist în această privință. Un ofițer german s-a îmbolnăvit având pneumonie. Deși am raportat și am depus și o cerere corespunzătoare au trecut mai multe zile și nu a fost dus la spital. Tratamentul aplicat de personalul medical din lagăr, în lipsa medicamentelor, nu a putut salva viața ofițerului. Astfel de evenimente nu au fost singulare. În această situație eram mai disperați, știind că poate veni și rândul nostru, al fiecăruia, dându-ne seama de soarta tragică în care ne aflam.

Și iarna își trăgea sfârșitul. Spre sfârșitul lunii aprilie s-a topit zăpada și la începutul lunii mai a început căldura de vară, parcă drept recompensă pentru suferințele frigului de iarnă. Parcă am renăscut. Balsamul aerului cald a umplut corpul nostru, razele calde ale soarelui au pătruns pe geamul cazărmii, cântecul pasărilor din pădurile care înconjurau cazarma, știrile bune de pe front ne-au trezit dorul de libertate din inimă. Grupuri întregi nu vorbeau decât de sfârșitul războiului și iminenta noastră eliberare. Cei mai pesimiști, printre care eram și eu, ne gândeam la un alt mod de a fi liberi.

Cu venirea timpului frumos îmi petreceam timpul liber mai mult în curtea cazărmii. Era astfel posibil să observ mai bine împrejurimea și așezarea. Chiar în primele zile am observat că sub gard, datorită denivelării terenului, se poate trece în unele locuri, iar dincolo de gard la 5-10 metri începe pădurea. Era posibil astfel, ca pe timpul nopții, să te apropii de gard și să te refugiezi în pădure. De acolo pe malul râului Ussuri și printr-o posibilă trecere peste râu să ajung pe teritoriul chinez. Teoretic acest lucru nu era imposibil de realizat însă practic era mult mai greu. Am avut doi prieteni cu care am pus la cale această fugă. Unul era un sas din Transilvania, Bruckner, sublocotenent de rezervă, iar celalalt un sublocotenent austriac, Kalman. Am făcut rost de o hartă,

adusă din oraș de prietenii noștri și am început serios să ne pregătim de realizarea planului. Așteptam doar momentul oportun ca să-l putem realiza.

Soarta însă nu ne-a permis. Un alt grup de ofițeri ne-a zădărnicit planurile.

Într-o dimineață am aflat că zece prizonieri au fugit în modul în care am vrut să evadăm noi. În dimineața zilei următoare încă nu a fost observată fuga lor. Priveam cu speranță realizarea planului lor de evadare, însă cu tristețe soarta noastră. Oare ce măsuri va lua comandantul la aflarea vestei? De îndată când la controlul de dimineață s-a observat lipsa și s-a stabilit identitatea fugarilor, au fost mobilizați o parte din militarii cazaci și ruși și au fost trimiși în urmărirea lor. Noi am fost muștruluiți serios și ni s-a pus în vedere că în cazul în care vom mai încerca se va da ordin de împușcare a celor care fug. Ne-am îngrozit de soarta care îi aștepta pe fugari în cazul în care vor fi prinși.

Mai târziu am aflat că grupul de fugari s-a împărțit în două, deoarece aveau planuri diferite. Un grup era din trei persoane, iar celălalt din 7 persoane. Grupul mai numeros a hotărât că va trece râul Ussuri de îndată și va ajunge în Mancuriia, respectiv pe teritoriul chinezesc, lucru ce le-a și reușit. Pe malul fluviului au găsit pescari chinezi care i-au trecut cu barca. Grupul celălalt a hotărât că vor pătrunde mai adânc în pădure și vor trece râul mai sus spre China, sperând că li se va pierde urma.

Slăbiciunea umană sau soarta a vrut să fie altfel.

Când cazacii au ajuns pe malul râului Ussuri acei chinezi care au ajutat la trecerea râului au trădat pe dezertori. Cazacii s-au împărțit și ei în două grupuri, un grup a pornit pe râu în jos pentru a ajunge pe fugari, iar celălalt s-a întors la cazarmă pentru a raporta cele constatate.

Grupul compus din trei persoane încă în acea zi a fost găsit, dar nu au fost împușcați cum promitea comandantul ci au fost aduși înapoi în cazarmă.

Pedeapsa aplicată a fost destul de aspră. Li s-a aplicat carceră severă pe timp de o lună unde primeau doar pâine și apă. După aceea au fost duși într-o cazarmă care avea gard dublu și în care se aflau prizonieri față de care s-au luat măsuri

mai severe. De aici nu se mai putea ieși nici cu permisiune. Au devenit robi cu adevărat.

Grupul mai numeros a fost adus în cazarmă peste o săptămână. Autoritățile ruse au luat legătura cu mandarinul chinez care, nesocotind dreptul internațional, a predat prizonierii înapoi.

Au primit aceeași pedeapsă ca și ceilalți, respectiv au fost închiși în aceeași cazarmă.

Cele întâmplare ne-au dezamăgit și am renunțat la planul nostru de evadare, dar nici nu se mai putea realiza deoarece toate golurile de sub gard au fost umplute și au format patrulă în jurul gardului.

A trecut și vara, au trecut mai multe luni și numai la câte o veste mai bună ni se lumina fața. Am suportat soarta noastră dar totuși nu am renunțat la speranță. Vremea a fost frumoasă, viața era mai suportabilă ca pe timp de iarnă. La îmbunătățirea vieții noastre a contribuit și schimbarea comandantului, deoarece noul comandant nu a fost așa de sever ca cel anterior. A introdus și schimbări. Astfel, lunar aveam dreptul să mergem la baie, sub escortă bineînțeleasă, iar acele băi de aburi erau foarte benefice pentru organismul nostru. Cu ocazia unor asemenea ieșiri ne întâlneam și cu alți prizonieri care erau duși la lucru. Lucrau la drumuri, la canalizări, în construcții și în alte locuri ziua, iar noaptea erau introduși în lagăr. Soarta lor era mult mai grea. Pe lângă faptul că executau munci oboșitoare nu primeau nici alimentație corespunzătoare. Mâncarea lor principală era ciorba de pește, cu puțin mei și cu pâine neagră. Dimineța și seara ceai. DORMEAU PE PAIE PUSE PE PĂMÂNT IAR ÎMBRĂCĂMINTEA LOR ERA DE-A DREPTUL ZDRENȚĂROASĂ. În aceste condiții grele nu era de mirare că se îmbolnăveau, de tifos în special, și mulți au decedat. Am încercat să le ușurăm soarta, dând câte o rublă lunar din banii noștri pe seama lor, dar nu este sigur că ajutorul nostru a ajuns în scopul destinat.

O altă noutate a fost că odată pe lună aveam permisiunea de a merge în orașul Habarovsk, sub escortă, pentru a face cumpărături. Astfel și eu am ajuns odată în cel mai mare oraș de pe plaiurile Amurului.

Încă în acea vreme era un oraș frumos și bine organizat, cred că azi nu l-aș recunoaște. Lucrul cel mai interesant era populația. Ruși, chinezi, coreieni, japonezi, tătari, mongoli, precum și iacuți, osteci, samoiezi, populații necunoscute de mine până atunci. Un alt lucru interesant era și colonia de pescari. Plase de pescuit întinse la uscat, mulțimea de pești întinși pe sârmă tot pentru uscat. În special loștrița, delicatose scumpe în Europa, din care noi primeam și de două ori pe săptămână și la care am fi renunțat cu plăcere pentru o mâncare de acasă.

De altfel orașul este capitala guvernământului. Centru militar și comercial. Era un oraș foarte dinamic, cu multe prăvălii și industriași. Aici se desfășura comerțul nordului. Aici veneau cu prada capturată locuitorii nordului. Din Kamciatka până la strâmtoarea Bering aici își schimbau produsele pe mărfurile necesare lor. Când am fost în oraș era deja spre sfârșitul verii și s-au adevărit știrile din lagăr cu privire la reocuparea Lvovului și Premislului¹⁹ de către trupele noastre, care înaintau victorios. Bucuria acestor știri mi-a umplut sufletul și abia așteptam să le duc vestea și celor din lagăr. Gardianul meu, un rezervist bătrân, contra sumei de câteva ruble, mi-a permis să stau de vorbă cu civili din oraș și parcă se bucura de importanța menirii sale. M-a cuprins din nou vechiul dor de a fugi, dar cum?

După aflarea știrilor bune m-am grăbit să-mi fac cumpăraturile și să ajung înapoi în cazarmă. Spre seară am ajuns și mare a fost bucuria camarazilor când le-am spus noile știri. Și cei mai bolnavi se ridicau din paturi. Mulți erau convinși că se apropia sfârșitul războiului, respectiv pacea.

Dar zilele și lunile treceau, se apropia din nou toamna, apoi iarna și nimic nu se mai întâmpla. Știrile se schimbau din rele în bune și invers, astfel ne-a cuprins din nou neputința și deznădejdea. Pe neașteptate, în luna octombrie 1915, comandantul ne-a anunțat că în timp de o săptămână cu toții vom fi duși în inima Siberiei, în jurul Baikalului, și să ne

¹⁹Azi Przemysl (Polonia)

pregătim. Bucuria a fost nemărginită în speranța unei vieți mai bune în noul loc.

Despre motivația plecării noastre nu am aflat atunci nimic, însă nu peste multă vreme s-a dezlegat misterul. În locul nostru au fost aduși prizonierii germani, probabil drept pedeapsă pentru înfrângerile suferite²⁰ și pentru că la Habarovsk clima era mai aspră și era considerat cel mai sever lagăr.

Deci nu era pace. Războiul a continuat și mai sălbatic și mai îndârjit. Am avut o săptămână pentru pregătire. Cei trei din nou ne-am consultat și am hotărât că vom dezerta chiar dacă vom plăti cu viața. Drumul înapoi deja îl știam, cunoșteam și oamenii, plaiurile și poate pe drum vom reuși să fugim. Studiam harta să alegem locul cel mai potrivit pentru fugă. Am hotărât ca la Charbin, în Manciuria, vom încerca să fugim. În stație totdeauna este lume multă și dacă reușim să ne amestecăm printre ei vom merge spre sud și în afară de oraș ne vom întâlni, apoi vom continua drumul spre China, spre orașele Tiencin²¹ și Peking²².

II. EVADAREA

În sfârșit a sosit ziua de 14 octombrie 1915. Pentru mine această zi avea o semnificație deosebită, deoarece tot în această zi am căzut prizonier. Am luat bagajele în spinare și sub paza rusului am pornit spre gară. Eram vreo 280 de persoane. Am fost introduși în vagoane de clasa 3-a, câte 20-25 într-un compartiment și la fiecare ușă a vagonului câte un paznic înarmat, astfel ieșirea din vagon era imposibilă. La acest lucru nu ne așteptam. Eram convinși că ni se va permite coborârea în fiecare stație mai mare și ne vor conduce la sala de mese a stației. Stațiile se perindau. Prima stație mai mare era Nikolsk-Usnirinski. Era spre amiază și deja începeam să ne bucurăm de posibilitatea mișcării pe drum la sala de mese dar

²⁰Este vorba despre ofensiva conjugată a trupelor germane și austro-ungare care reușesc în lunile februarie-septembrie 1915 să ocupe Varșovia, Vilnius, Brest-Litovsk, inclusiv reocuparea Lvovului.

²¹Azi Tianjin (China)

²²Azi Beijing (China)

am primit în vagoane ciorbă de varză cu carne și ne-am luat fiecare în vasele de care dispuneam. Fiind deja frig, mâncarea caldă ne-a prins bine.

A urmat Razdolnoe-Podgranicinaia, din nou pe teritoriul chinezesc în Manciuria. Duruia trenul spre Charbin. Spre seară am ajuns în stație. A început să ne bată inima mai cu spor, dar nici aici nu ni s-a permis să coborâm din tren, fiind adusă apă fierbinte în vagoane în ciubere mari. Am încercat degeaba să ne strecurăm spre ieșire din vagon, dar paznicii noștri erau de față. Eram dezolați, deci evadarea din stație nu ne-a reușit. Părăsind Charbinul, trecând peste podul Singari, mergeam în noapte mai departe, spre Cicicar, ultima stație din Manciuria, ca apoi să urmeze din nou Siberia. Mi-a venit o idee îndrăzneată dar posibil de realizat. Vagonul era lung, iar noi eram așezați pe la mijloc. În vagon atârneau diferite paltoane și pături, astfel nu se putea vedea până în capătul celălalt. Planul meu era ca după ce pornim din stația Cicicar, în jurul miezului nopții, înainte de a trece peste râul Noni, să sărim din tren. Urmând cursul râului Noni, vom merge tot spre sud și prin mlaștinile și stufișul râului vom pătrunde adânc în Manciuria ca să ocolim pe cazacii care vor porni în urmărirea noastră. Am comunicat planul meu cu Bruckner și cu Kalman, plan care a și fost acceptat de aceștia. Mai aveam de întâmpinat un obstacol. Geamurile vagoanelor erau bătute în cuie, probabil se așteptau la o evadare și prin geamuri. Încet am reușit să scoatem cuiele și chiar am reușit să deschidem geamul, astfel calea a devenit liberă. Mai era de făcut ceva cu paznicii noștri. Lui Kalman i-a venit o idee bună. Le-a oferit câte un trabuc, care a fost acceptat cu plăcere și fumat liniștit lângă ușă. Urma să mai discutăm cu cei de lângă noi din vagon, ca după fuga noastră să închidă gemurile și să bată cuiele înapoi, iar dimineța, dacă se va observa lipsa noastră să spună că nu știu ce s-a întâmplat cu noi. Și acest lucru s-a isprăvit. Am introdus în raniță lucrurile strict necesare, câteva obiecte de îmbrăcăminte mai călduroase, rezerva de mâncare pentru 2-3 zile și le-am luat în spate. Astfel așteptam momentul potrivit, care a sosit nu peste multă vreme. Spre miezul nopții trenul s-a oprit în Cicicar. A staționat puțin și a pornit mai departe. În vagon era liniște perfectă. Străjerii noștri fumau liniștit, în afară de vecinii noștri care știau de planul de evadare, ceilalți dormeau. După pornirea din Cicicar

nu mai aveam timp de pierdut, tot planul nostru se baza pe faptul să sărim din vagon pe malul dinspre oraș, deoarece pe acel mal treceau căile caravanelor spre Manciuria și după o pribegie de 2-3 zile să ieșim din stufiș și mergând spre sud să găsim drumul. Camarazii au încercat să ne convingă că ar fi o nebunie să sărim din tren noaptea, iarna, în loc necunoscut. A fost zadarnică osteneala lor. Am menținut planul nostru de evadare, eram tineri și ne săturasem de robie.

A sosit momentul, încet, ca să nu producem zgomot am deschis geamul, mi-am proptit picioarele de tren ca să-mi pot lua avânt pentru salt. Trenul mergea cu o viteză de 40-50 km pe oră. Parcă am zburat prin aer, apoi am căzut în șanț. Când mi-am revenit am văzut numai felinarul roșu din spatele vagonului. Am fost singur. Am simțit că sunt puțin zdrobit, mi-am mișcat mâinile și picioarele și am constatat că sunt teafăr. Urma să mă întâlnesc cu camarazii. Potrivit înțelegerii anterioare trebuia să emitem câte trei semnale de fluierat scurt. Oare au urmat saltul meu. Planul a fost făcut împreună, dar parcă în realizarea lui nu erau atât de convinși. Era întuneric, nu vedeam nici la 2-3 metri. Era liniște totală, numai lătratul unui câine se auzea din Cicicar.

Potrivit înțelegerii am emis trei semnale fluierând. Nu a venit nici un răspuns. Mă îngrijoram că probabil nu am fost urmat. Era singura noastră șansă, ultima ocazie ca pe teritoriul chinezesc și în ocrotirea binevoitoare a stufului de lângă râul Noni să ne ajungem scopul.

Din nou am fluierat - nici un răspuns. Deși trebuia să fi ajuns pe unul din ei, cel care a sărit după mine din tren. Deodată am văzut o umbră neagră lângă mine, dar, datorită întunericului, nu am putut observa dacă este camaradul meu, sau vreun străin. Din nou am emis fluierătura la care umbra s-a apropiat mai repede de mine, era Bruckner. M-am ridicat și i-am pronunțat numele. A venit repede la mine și s-a așezat pe pământul înghețat. Primul lui cuvânt a fost "Kálmán". Unde este Kálmán. Nu știu, i-am răspuns. Să mergem să-l căutăm. În căutare mi-a spus că saltul meu pe geam a fost ca o vrajă. După mine a sărit Kálmán, apoi el. Am pornit în întuneric în căutarea lui Kálmán, emițând semnalul de fluierat, am căutat circa o oră bună dar pe Kálmán nu l-am găsit. Cu durere în suflet ne-am continuat drumul deoarece timpul ne presa. În orice clipă se

putea constata dispariția noastră și puteau anunța gara din Cicicar, unde staționau rușii și cazacii ar fi pornit în căutarea noastră. Ne bazam pe onoarea de ofițer al camaradului nostru că nu ne va trăda și până dimineața când se va face controlul nu vor observa evadarea noastră. Așa a și fost, dar noi nu aveam de unde să știm. Era deja mult peste miezul nopții când cu inima îndurerată am pornit la drum, dorind să ajungem cât mai repede departe de linia ferată dacă voiam să nu ne găsească și eventual să ne împuște cazacii, cărora puțin le păsa de viața noastră. Mai târziu am aflat că tovarășul nostru Kálmán ne-a văzut și ne-a auzit, dar era într-o groapă, cu piciorul rupt și știa că nu vom merge fără el mai departe, lucru care ar fi îngreunat situația tuturor. A răbdat și a suferit mult. A dat dovadă de un eroism și de un sacrificiu mare pe care numai un om cu sufletul curat putea să o facă. A fost un erou și a cugetat corect asupra situației, știind că dacă va răspunde la căutarea noastră, vom rămânea alături de el și ne vor găsi mai ușor cazacii, care pe noi desigur că ne-ar fi împușcat, până când pe el care era rănit, l-ar fi lăsat în viață. După ce a considerat că ne-am depărtat suficient de el, a strigat după ajutor. Fiind auzit de un muncitor de cale ferată care, cu un ajutor și cu o soră medicală, au adus o targă și l-au dus să-i acorde primul ajutor în stație. De aici a fost dus la spitalul cel mai apropiat, unde a fost tratat corespunzător și s-a vindecat, deși a rămas infirm la un picior. A fost schimbat ca rănit de război. Era din Viena, fiul unui consilier ministerial austriac. Am mai aflat despre el mai târziu că a fost decorat pentru evadare dar nu m-am mai întâlnit cu el, deși tare aș fi dorit să-i pot mulțumi pentru comportarea sa eroică.

ÎN STUFIȘUL RÂULUI NONI

În întunericul nopții cu greu puteam continua drumul. Pe tot parcursul trebuia să ne facem drum cu brațele prin stufiș și să avem grijă să nu cădem în apă sau în vreo groapă. Am avut noroc deoarece apele mici erau deja înghețate și nu ne împiedicau în continuarea drumului. Mai târziu, după ce a început să se lumineze am putut merge mai repede. Cred că până la răsăritul soarelui am parcurs totuși vreo 20 km. După un drum de circa 2-3 ore am zărit zidurile unei localități. Era

împrejmuită cu un zid înalt și așezată pe o movilă, închizând vederea direcției de parcurs.

Am hotărât că vom intra în localitate, trecând peste zid și pe lângă el vom trece prin localitate și o vom părăsi în modul în care am intrat. Apropiindu-ne de sat – desigur era un sat chinezesc - stufișul s-a terminat și ne-am putut continua drumul cu mai mare viteză. De pe deal am putut observa mai bine împrejurimea. Mai jos era un stufiș imens iar mai departe se putea observa râul Noni, dovadă că am pornit într-o direcție bună și eram la o distanță considerabilă de calea ferată deoarece nu se mai vedea. Acest lucru ne-a liniștit puțin. Ne-am așezat la marginea zidului pentru a ne consulta.

Așteptăm să se facă ziuă și să solicităm ajutor de la chinezi. Acest plan a fost abandonat de îndată, deoarece nu puteam fi mai departe de 10 km de orașul Cicicar și având experiența din Habarovsk, unde ofițerii evadați au fost dați înapoi de chinezi care nu s-au împotrivit rușilor să readucă fugarii. Nu aveam altceva de făcut decât să urcăm zidul, lucru ce am și reușit și pe furiș, pe la poalele zidului satului am ajuns în partea opusă, unde pe aceeași cale am părăsit localitatea. Ne-am ușurat mult după ieșire deoarece dacă ne-ar fi observat, ar fi alertat locuitorii care considerând că suntem hoți ne-ar fi omorât în bătaie sau ne-ar fi predat rușilor.

Dincolo de sat a apărut un alt obstacol. Era un lac mai mare, dar apa era deja înghețată. Nu puteam să-l ocolim astfel am hotărât să-l traversăm peste gheață, deoarece nu părea a fi lat. Avea o lățime de vreo 20 metri. Am încercat gheața dacă suportă greutatea noastră. Bruckner avea o frânghie de vreo 15 metri lungime înfășurată pe corp. Era o frânghie subțire dar suficient de tare. M-am prins de un capăt al frânghiei, Bruckner de celălalt capăt și am traversat lacul primul, după mine Bruckner. Nu am putut merge împreună deoarece gheața pe la mijlocul lacului era mai subțire și ar fi cedat sub corpul ambilor, dar mergând separat ne-a suportat. După ce am traversat lacul, de bucurie și de emoții am făcut un popas, să ne odihnim puțin. Se făcea de ziuă și a trebuit să ne grăbim, să ajungem cât mai departe de sat pentru a nu fi observați. Dealul pe care era așezat satul continua tot spre sud-est astfel am hotărât că ne vom continua drumul la poalele dealului, dar mai mult în stufiș pentru a nu fi observați de cazacii care desigur

vor porni în căutarea noastră, și nu vor parcurge drumul prin stufiș și gheață, în multe locuri mai era și mlaștină.

ÎN MLAȘTINĂ

Dimineața și stufișul a prins viață. Vântul slab clătina stuful făcând un zumzet interesant. Păsările din stuf au început să cânte, parcă ne-ar fi felicitat pe noi și parcă ne-ar fi încurajat: nu vă fie frică, noi vă apărăm. Deodată un animal mai mare a sărit din stufiș. Ne-am speriat și am luat cuțitele în mână pentru a ne apăra. Aveam cuțite destul de bune, am făcut rost de ele încă la Habarovsk. Dar acel animal a fugit mai departe. Probabil era un lup sau un șacal. S-a speriat de noi. Ce joc curios al sorții, noi fugim iar animalul fuge de noi. Ne-am continuat drumul. Trebuia să ne grăbim ca înainte de răsăritul soarelui să ajungem cât mai departe de orașul Cicicar. Nu am cedat, deși trebuia să parcurgem mai multe râulețe parțial înghețate și prin stufișul care era mai înalt ca noi și ne-a îngreunat drumul. Din răspuțeri continuam drumul dar acum cât mai aproape de poalele dealului.

Vântul s-a întetit și s-a făcut frig, dar nu a durat mult. Era prevestitorul răsăritului soarelui. Orizontul s-a făcut roz și de după deal a apărut soarele victorios, împrăștiind raze aurii pentru iarbă, copaci, pentru toate găzele și păsările. Se ridica tot mai sus pe cer. Era o priveliște copleșitoare. Soarele era parcă de două ori mai mare ca pe la noi. Zgomotul și vântul a încetat și noi ne îndreptam fețele spre soare, spre soarele libertății. Am respirat adânc aerul proaspăt al dimineții și simțeam că nu mai suntem singuri, de acuma soarele va fi camaradul nostru, indicându-ne punctele cardinale iar noaptea steaua polară, deoarece nu aveam busolă. Consideram că nici nu ne trebuie deoarece nu avea importanță că suntem cu 10-20 kilometri mai în dreapta sau mai la stânga, era important să mergem spre sud.

Am parcurs un drum considerabil când pe coama dealului am observat cazacii. Ne căutau. Așa cum am bănuit, dimineața au observat evadarea noastră și au pornit în căutare. Cazacii au pornit într-o direcție greșită. Până acuma nu ne-am întâlnit cu nimeni ca să ne poată trăda prezența și am hotărât că vom continua prin stufiș, oricât de greu era un astfel de drum.

Numai spre seară vom ieși și vom urca pe deal ca să vedem ce este dincolo de deal. Timpul era prielnic, puțin a și înghețat, dar datorită razelor solare s-a și încălzit, însă noi nu am simțit frigul.

PESCARUL CHINEZ

Soarele se ridica spre zenit și împrăstia razele darnice. După ce am parcurs un drum mai lung am hotărât să ne apropiem mai mult de dealuri. Frică nu ne mai era deoarece am ajuns destul de departe de locul de pornire și chiar dacă observam ceva suspect ne retrăgeam din nou în stufiș. Și stufișul s-a rărit astfel puteam parcurge drumul mai repede. Dintr-o dată am avut în față o colibă din stufiș. În fața colibeii era un pescar chinez care își repara năvodul. Ca să nu-l speriem de la o distanță de cincizeci de pași l-am salutat în rusește. S-a uitat mirat spre noi, dar nu a fugit.

Am continuat să ne apropiem de el și din nou l-am salutat. Se părea că înțelege câteva cuvinte rusești deoarece orașul Cicular era la o distanță de 40-50 km și acolo își vindea peștele prins. A început să ne zâmbească și ne-a arătat spre un snop de stuf din care am înțeles că ne invită să ședem. Nu am așteptat să fim invitați din nou, ne-am și așezat deoarece eram obosiți de drum. Am încercat să discutăm cu pescarul în limba rusă pe care am învățat-o în lagăr, dar nu știa rusește. A răspuns la salutul nostru prin zâmbet considerând că nu putem fi oameni răi.

Ca să-i dau semn de foamea noastră am pus mâna pe burtă apoi la gură. Drept semn că a înțeles dorința noastră a intrat în colibă și a adus un pește de peste 1 kg. I-am făcut semn că acceptăm oferta dar nu puteam consuma peștele crud. Am aprins un chibrit să-l fac pe chinez să priceapă că dorim să facem foc. A înțeles și acest semn și ne-a pus la dispoziție stufiș și crengi, aprinzând focul. Am pus peștele la proțap și l-am fript, am scos din raniță o ceapă și pâine și am consumat peștele. I-am oferit și pescarului dar a refuzat. După mâncare am aprins o țigară oferindu-i chinezului o țigară pe care a acceptat-o, a și răspuns ceva dar noi nu am înțeles.

Prezența pescarului în acest loc ne-a permis să presupunem că în apropiere trebuie să fie vreo localitate. Când

ne-am pregătit de drum pescarul ne-a arătat spre deal indicând parcă să mergem în acea direcție.

Ajungând pe culmea dealului am avut în față un peisaj splendid. În dreapta curgea maiestos râul Noni, legănându-și valurile în razele soarelui, prin imperiul stufului, în stânga terenuri agricole cultivate iar dincolo de deal într-o vale, un sat mic chinezesc. Probabil la acest sat a dorit să ne dirijeze pescarul când a arătat în direcția aceasta. Satul nu era departe, puteam ajunge acolo într-o oră de mers. Ne și bucuram de această descoperire dar ne era și frică de primirea care ni se va face. Dar dacă vom fi primiți dușmănos, dar dacă cazacii încă nu au plecat și circulă pe acolo?

Norocul este al curajoșilor - se spune pe la noi.

Nici cum nu puteam să ne întoarcem și nici în stufiș nu puteam să rămânem dacă doream să ne ajungem scopul. Am coborât dealul cu speranța că vom găsi un chinez care cunoaște limba rusă și ne va putea îndruma.

AL DOILEA SAT CHINEZESC

În după masa zilei am și ajuns la marginea satului. Aceeași configurație ca la primul sat. Împrejmuț cu pereți din pământ, înzestrat cu porți. Neobservând nimic suspect am intrat în sat. Nu am fost băgați în seamă, probabil că datorită apropierii liniei ferate transiberiene aveau legături cu rușii. Am încercat să vorbesc cu sătenii în limba rusă dar au zâmbit amical făcând semn că nu înțeleg nimic. Eram disperați deoarece era spre seară și încă nu ne-am asigurat cazarea peste noapte. Am văzut în sfârșit o casă care avea atârnată la intrare o firmă scrisă cu litere aurii pe fundal negru cu semne chinezești pe care noi nu le înțelegeam. Totuși am intrat.

La intrare am fost întâmpinați de un chinez cu mâinile încrucișate, făcând multe plecăciuni și murmurând ceva. Pentru noi a fost zadarnică stăruința lui de a ne saluta deoarece nu am înțeles nimic. Am încercat în limba rusă dar fără rost. După aceste încercări de a lua legătura cu el ne-a părăsit intrând într-o altă încăpere, dar nu peste multă vreme a ieșit cu două fete aranjate și decorate, destul de frumoșele. Ne-am dat seama că am intrat într-o ceainărie chinezească, lucru ce am mai întâlnit la Razdolnoe.

La semnele noastre că nu dorim fetele chinezul a trimis fetele înapoi și ne-a făcut semn să-l urmăm. Am ieșit în stradă, unde deja s-au adunat câțiva curioși și ne-a condus la o altă casă unde din nou am găsit un chinez bătrân. Spre bucuria noastră acesta știa ceva rusește și am reușit să ne înțelegem privind drumul nostru de parcurs. La întrebarea mea dacă a văzut cazaci prin localitate a răspuns afirmativ, spunându-ne că în această zi, mai de dimineață, au fost cazaci în sat. Mulțumind repede chinezului pentru informații am părăsit satul. Nu am mers însă pe drumul principal, ci am intrat din nou în stușișul râului Noni, continuându-ne drumul spre sud. Am continuat mersul până la înserare când am ieșit din stușiș și am găsit o groapă la poalele dealului, în care ne-am adăpostit pentru noapte.

DORMITUL ȘI TREZIREA

Am tăiat stușiș cu cuțitele noastre ascuțite făcând astfel un fel de culcuș pentru a ne feri de înghețul de peste noapte. Foc nu am îndrăznit să aprindem deoarece ne putea trăda. Ne-a fost frig un pic dar până la urmă am ațipit. Cerul înstelat ne-a fost plapuma.

Odihna a fost prielnică pentru noi deși nu am putut dormi prea mult din cauza șacalilor care urlau înspăimântător în jurul nostru. La primele raze solare am ieșit din grămezile de stof și am făcut câteva mișcări pentru a ne dezmoți membrele, am mâncat, deoarece nu mâncasem din ziua anterioară nimic și am pornit mai departe spre necunoscut, spre oameni necunoscuți cu speranță și îndoieli privind atingerea scopului nostru. Oare vom reuși sau ne vom găsi moartea în stușișul din Manciuuria. Am continuat drumul fără nici o vorbă, numai gândurile noastre zburau spre patrie.

Pe la prânz am făcut din nou un popas pentru a mânca. Cu această ocazie am completat mâncarea cu un ceai cald. Am făcut foc într-un loc mai ascuns pentru a ne putea prepara ceaiul. Am considerat că suntem la o distanță considerabilă de ruși, ajungând în interiorul imperiului Chinei. Ceaiul cald ne-a sporit puterile. După prânz din nou am urcat pe dealuri și spre bucuria noastră - mai târziu am constatat că din nefericire - am văzut din nou un sat chinezesc.

AL TREILEA SAT CHINEZESC

A trebuit să grăbim marșul pentru a ajunge înainte de înserare în sat. Speram că vom găsi adăpost și ceva de mâncare care era pe terminate. La început nu am socotit că vom pribegi atât de mult și ne-am aprovizionat doar pentru 3-4 zile, sperând că vom putea cumpăra alimente de la chinezi. Speram că vom găsi calea caravelor care merg spre sud și atașându-ne unei caravane vom scăpa de grijă.

Satul era plasat pe mai multe movile, împrejmuit de ape și stufiș și doar spre sud avea intrare. Am mers direct spre sat prin stufiș și prin ape care erau parțial înghețate. Norocul nostru era că apele nu erau adânci dar totuși am înaintat cu greu. Eram tot mai aproape de localitate. Dintr-o dată am ajuns la malul unui râu care părea că este destul de adânc. Norocul nu ne-a părăsit nici de această dată. În apropiere am găsit o barcă și la strigătele noastre a apărut și stăpânul bărcii, căruia i-am făcut semne că dorim să traversăm râul și pentru câteva țigări ne-a trecut peste râu.

A trebuit să ne grăbim deoarece soarele apunea, iluminând în roșu marginile cerului. Ajungând în sat, chinezii se pregăteau să închidă porțile, dar încă am putut pătrunde. Speram că vom găsi adăpost, fie la un restaurant sau la o casă, dar nu am reușit.

Satul era un sat mai mare, cu case din pământ și acoperite cu stuf. Abia am intrat în sat când am fost înconjurați de locuitori cu strigăte ca niște lătrături și care s-au repezit la noi, împingându-ne spre ieșirea din sat. Nu am înțeles motivul acestui scandal. Am încercat să le explicăm că nu suntem dușmani, suntem oameni buni, dorim doar de mâncare și un culcuș. Au continuat aceleași strigăte, arătând spre cer, spre soarele care apunea și spre stufișul care era afară de sat. Nu am înțeles ce vor, dar am presupus că nu ne vreau răul. Probabil ne făceau semn să ne grăbim pentru a putea traversa stufișul încă înainte de înserare. La marginea satului mulțimea s-a oprit în fața unei case mai mari din care a ieșit un chinez îmbrăcat în haine de mătase. Pe căciula lui cu coadă de cal strălucea în razele soarelui ce apunea o piatră prețioasă. Era mandarinul. Și-a ridicat mâna la care mulțimea a amuțit. Prin interpretul care îl însoțea cu greu am reușit să-i explicăm dorința noastră

de a ajunge la Peking și fiind obosiți și flămânzi am dori ca până dimineața să ne adăpostim în sat. Din comportament ne-am dat seama de bunăvoința lui, dar totuși ne-a dat de înțeles că trebuie să ne continuăm drumul, indicându-ne un iaz prin care puteam traversa stușișul. A făcut semn celor doi oameni de lângă el să ne conducă până la marginea satului. Mai târziu am aflat că potrivit obiceiului chinezesc, după apusul soarelui nu este permisă intrarea în sat deoarece cu musafirii pot intra și sufletele rele care aduc nenoroc. Superstițiile au fost mai puternice decât bunăvoința umană, dar totuși mă gândesc cu recunoștință la mandarin deoarece el a fost primul care ne-a arătat direcția de urmat bună.

Paznicii ne-au condus din sat și din nou eram pe coama dealurilor care continuau spre sud-est, în fața noastră stuful nesfârșit și la depărtare, spre sud, apărea șerpuirea argintie a râului Noni.

Bazându-ne pe spusele mandarinului am intrat în stușiș. Am continuat drumul pe o potecă dar și aceasta s-a terminat. Am continuat drumul prin stușișul des până când s-a întunecat.

Cu cuțitele noastre ne-am tăiat din nou stuful pentru pat și adăpost dar nu ne-a fost de mare folos, deoarece frigul era mult mai puternic. Ne-a fost frig deși eram destul de bine îmbrăcați. Aveam pe noi câte două rânduri de îmbrăcăminte, aveam și căciulă din blană. Abia puteam dormi câte o jumătate de oră și din nou trebuia să ne ridicăm în picioare pentru a face mișcări împotriva degerării. Ne deranja și urletul șacalilor din stușiș, astfel până dimineața nu prea am putut să dormim.

Soarele din zorii zilei a adus o mare bucurie și liniște în sufletul meu. Eram obosiți și flămânzi. Mai aveam o bucată de slănină și pâine. Nu am avut îndrăzneala să facem foc pentru prepararea ceaiului deoarece nu știam dacă cazacii au renunțat definitiv la căutarea noastră și nu știam cum vor mai reacționa chinezii. Rușii nu prea respectau acordul care stabilea că teritoriul peste care trece linia ferată este teritoriu chinezesc. Pătrundeau și mai bine de 50 km în interiorul teritoriului chinezesc. Simțeam că este ultima zi determinantă pentru soarta noastră. Vom găsi oare ieșirea din stuful și vom ajunge la râul Noni și cu ajutorul luntrașilor vom putea traversa râul sau vom

muri de foame în stufișul infinit? Am continuat drumul spre râul Noni.

Fie datorită zgomotului produs de noi sau datorită zgomotului produs de animale sălbatice ni se părea că nu departe se aude un lătrat de câine.

PRINTRE TUNGUZI

Lătratul câinelui se auzea tot mai aproape, deci în apropiere trebuie să se găsească oameni. Ne-am îndreptat pașii în acea direcție. După un drum scurt stufișul s-a rărit și se vedea ridicându-se spre nori un fum. Ne-a bătut inima mai tare de emoție dar și de frică. Ce va fi cu noi? Oare sunt oameni răi? Am ajuns la un luminiș. Doi câini care semănau a lupi s-au repezit spre noi abia reușind să-i oprim, aruncând spre ei cu bucăți de gheață. La lătratul lor puternic, parcă din pământ, a apărut un bătrân îmbrăcat în blană și a liniștit câinii. Apropiindu-ne de el am făcut mai multe plecăciuni în formă de salut tradițional chinezesc la care și el și-a încrucișat mâinile și s-a aplecat de mai multe ori. Privindu-l mai atent am observat că nu seamănă a fi chinez. S-a lămurit situația nu peste multă vreme. În apropiere se afla un loc înconjurat cu perete în formă de cerc și din mijlocul acestui cerc se ridica fumul. Ne-am dat seama că această groapă este casa omului. Era un tunguz cu familia. Animalele lui erau prin preajmă în căutare de hrană. Și câinii stăteau afară fiindu-le asigurat un adăpost de trestie. Întrucât nu am putut conversa cu acesta, prin semne am reușit să-i comunicăm că ne este foame. A înțeles și ne-a poftit și pe noi în groapă. În timp ce coboram scările săpate în pământ în groapă am și simțit căldura focului. În groapă, în jurul focului la o distanță de un metru se afla familia tunguzului, respectiv soția și doi băieți, care erau îmbrăcați în blănuri. Le-a spus ceva la care s-au ridicat și ne-au zâmbit. Ne-am liniștit știind că aici nu vom avea de suferit și am mulțumit soției că am ajuns într-un loc bun de adăpost. Ne-am așezat pe paturile lor, respectiv blănurile așternute pe pământ lângă foc, pentru a ne încălzi. Băieții erau de 14-16 ani, iar soția de 35-40 ani, cam de aceeași vârstă cu bărbatul. În realitate părea de 50-60 de ani, având fața brăzdată de riduri și pielea galbenă. Bărbații erau mai arătoși. Bărbatul din nou a spus ceva băieților care au ieșit

din groapă. Femeia a așezat deasupra focului un ceun pe care l-a umplut cu apă. Parcă ne-ar fi citit gândurile și dorința, a pregătit apă pentru ceai. S-a așezat și tunguzul lângă noi și după ce ne-am încălzit puțin am scos din raniță țigări și l-am servit. A acceptat cu bucurie țigara. Între timp s-a pregătit și ceaiul și am început să-l sorbim din ulcioarele de lut date de femeie. Noi aveam și zahăr și am băut ceaiul cu zahăr oferind și tunguzilor câte un cub de zahăr. Ei au mâncat prima dată cubul de zahăr și ceaiul l-au băut după aceea. Prin toate semnele am dorit să-i explicăm bărbatului dorința noastră de a traversa râul Noni. Observând că nu înțelege voința noastră am început să desenez râul, o barcă pe râu, pe marginea râului o casă, a înțeles imediat și a confirmat dorința noastră prin aplecarea capului. Eram bucuroși că am găsit un ajutor atât de prețios dar încă nu știam ce primejdii mai stau în fața noastră. După ce am băut ceaiul au sosit și băieții cu un coș de pești. Am fost tare bucuroși deoarece deși ceaiul mi-a mai astâmpărat foamea, stomacul era totuși gol. Femeia a curățat peștii, a turnat ulei de soia în ceun, a mai introdus ceva ierburi după care a fiert peștii. Apoi a turnat apă peste pești și a continuat să-i fiarbă. Ni s-a părut curios modul de preparare dar foamea și oboseala era mai puternică decât să alegem. După ce s-a terminat gătitul am gustat un papricaș de pește, care era puțin și iute, probabil datorită condimentelor adăugate de femeie, mâncare foarte bună și care era de neprețuit pentru noi.

După masa de prânz, pentru noi era deja prânzul, ne-am mai odihnit puțin și din nou ne-am pregătit de drum. Tunguzul nu a venit cu noi însă l-a trimis pe băiatul mai mare să ne însoțească. Acesta, împreună cu câinii, a pornit înaintea noastră și am intrat din nou în lanul de stufiș. După un drum de o jumătate de oră am ajuns într-o poiană peste care treceau urmele unor roți de căruță, în direcția râului Noni. Băiatul ne-a făcut semn să ne continuăm drumul în această direcție și s-a reîntors acasă. Din nou am rămas singuri cu îndoieli privind direcția corectă de mers.

RÂUL

Era deja spre amiază și noi tot ne continuam drumul pe urmele de căruțe arătate de băiat. Terenul era destul de deni-

velat, urmele de roți când apăreau când dispăreau, dar noi am mers înainte fiind convinși că tunguzul nu ne-a dus în eroare. Am trecut prin mlaștini înghețate, prin iarbă destul de mare, prin gropi și movilițe în speranța că vom ajunge la râul Noni, respectiv la casa luntrașului.

Pe parcursul drumului mii de pasări s-au ridicat, erau bătlani, rațe și alte păsări de apă. Era o priveliște copleșitoare când se ridicau deasupra capului nostru cu multă gălăgie și apoi după câteva zboruri, se așezau din nou la depărtare de noi. Papricașul de pește, căldura razelor solare ne-a redat puterile și eram siguri că ne vom atinge ținta înaintea apusului soarelui. Cum parcurgeam acest teren mlăștinos dintr-odată a apărut în fața noastră, la o distanță de vreo doi kilometri, o casă. Am pornit în direcția casei fără prea multe ocolișuri. După ce am parcurs un kilometru de drum am ajuns la un râu mai mare care avea o lățime de 20-25 metri, dar apa părea adâncă, la maluri cu gheață, însă la mijloc curgea apă în valuri și mișunau peștii în apă. Ni s-a oprit un moment bătaia inimii. Ce vom face acum. În față era libertatea noastră, așa trebuia să fie, dat fiind indicațiile tunguzului și acuma stăm neputincioși, deși nu era decât o distanță de 500 metri până la casă. Am început să căutăm un loc de trecere peste râu, deoarece și chinezii trebuie să treacă pe undeva râul, dar nu am găsit nimic. Era numai apă verde, înghețată și adâncă. Am obosit în căutarea locului de trecere deși casa luntrașului ne îndemna să ajungem acolo.

Ne-au cuprins minutele disperării. Trebuia să trecem, în acest loc nu puteam rămâne deoarece vom îngheța de frig sau vom fi pradă animalelor sălbatice. Nu ne puteam nici întoarce la tunguz deoarece nu am mai fi găsit drumul. Singura posibilitate era să traversăm râul. Acest lucru se putea realiza numai prin înot. Camaradul meu nici nu a vrut să audă de așa ceva susținând că nu știe înota. Eu însă nu am cedat. Era vorba de viață sau moarte. L-am încurajat să nu-i fie frică, eu voi încerca și voi aduce ajutor.

M-am dezbrăcat de palton, hainele și bocancii i-am legat pe spate și unde malul era mai liber am sărit în apă, câștigând și prin acest salt vreo 2-3 metri. Deși știam să înot bucățile de gheață și apă rece mi-au solicitat toate puterile. Camaradul a rămas pe mal și l-a apucat plânsul că eu voi muri în apă iar el pe mal. Au fost momente îngrozitoare. Și acum mă

trec florii când îmi aduc aminte, dar în fine am reușit. Când am ajuns la malul opus m-am trântit de pământ de 2-3 ori pentru a mă încălzi, după care am pornit în fugă spre casă. M-am încălzit puțin dar și puterile au cedat, astfel a trebuit să fac o pauză, după care din nou am alergat spre casă. Ajungând la casă m-au întâmpinat câinii cu un lătrat puternic, arătându-mi colții. La lătratul câinilor au ieșit chinezii din casă, dar când m-au văzut s-au și întors, probabil au crezut că sunt o stafie, văzându-mă în cămașă și izmene albe și câinii s-au retras, iar în fața casei am căzut sleit de puteri.

CASA LUNTRAȘULUI

Nu știu cât am rămas la pământ dar când mi-am revenit o chinezoaică mă servea cu ceai cald. Eram înfășurat în pături și privit cu compasiune. Ceaiul cald și pătura au făcut să-mi revin repede. Primul gând a fost să-l caut pe camaradul meu. Chinezul știa puțin rusește și a înțeles că am un prieten dincolo de râu. S-a și pregătit cu câinii și cu băiatul său să meargă după el dar între timp a sosit o căruță în curte împreună cu prietenul meu. O piatră mare mi-a căzut de pe suflet când l-am văzut. Mi-a povestit că nu peste multă vreme după plecarea mea a venit căruța care l-a luat și mult mai jos, unde apa era numai până la osie au trecut râul. Deci exista locul de trecere dar noi nu l-am găsit. De multe neazuri ne-ar fi scăpat dacă am fi găsit vadul de trecere. Dar și așa am fost bucuroși deoarece se putea întâmpla și mai rău. După ce mi-am revenit din nou m-am îmbrăcat, deși hainele de corp încă nu mi s-au uscat complet, dar ce-mi păsa de ele. Se vor usca pe mine, mă gândeam eu. Era important că am scăpat cu viață și că am ajuns între oameni buni. Mai aveam câteva țigări pe care le-am oferit luntrașului, fiilor săi și căruțașului și în timp cât ne beam ceaiul, din care era din abundență, încercam să aflăm cât mai multe de la luntraș. Comunicarea dintre noi a decurs destul de greu, dar prin câteva cuvinte rusești și prin semne am înțeles că dincolo de râu este deja armata chinezească și pe acolo duce drumul la Peking. Am fi trecut de îndată dar eram foarte obosiți și înfometati. Am petrecut noaptea la luntraș, urmând să trecem râul a doua zi, de dimineață.

Între timp femeia, parcă ne-a ghicit gândurile, a început să gătească cina. Soarele deja apunea. A gătit orez fiert în apă și pește prăjit în ulei și ne-a dat în mână bețișoare. Toată familia s-a așezat pe rogojini în jurul mesei mici pe care a fost așezat castronul cu mâncare. Am primit și niște cești mici dar nu știam ce să facem cu ele, astfel am așteptat să înceapă familia să mănânce. Gazda a fost primul care a început. Cu bețișoarele și-a pus orez în ceașcă după care cu repeziciune cu ajutorul bețișoarelor l-a băgat în gură. Între timp mai lua și câte o bucată de pește. Știind deja cum se mănâncă am procedat și noi la fel. Cu orezul încă ne-am descurcat cumva, dar bucățile de pește ne cădeau de pe bețișoare, în râsul familiei și căruțașului. De pește nici nu ne-a părut rău astfel ne-am săturat cu orez, bineînțeles câte o bucată mai mare de pește și noi puteam prinde cu bețișoarele. Ceaiul de după masă ne-a redat toate puterile. În timpul ceaiului cu multă plăcere fumam țigări, pe care le-am oferit și bărbaților, deoarece principalul obstacol de a fi capturați de cazaci a trecut. Acuma puteam privi viitorul cu speranță.

Chinezii se culcă devreme, imediat la apusul soarelui, și se scoală la primele raze solare. Am aruncat o privire prin camera în care ne aflam dar paturi nu am găsit deloc, dar nici ceva locuri de dormit. Și această enigmă s-a dezlegat repede. În cameră, sub geamuri era o ridicătură de circa un metru și de lățimea de doi metri, acoperită cu rogojini. Această ridicătură era goală în interior și se încălzea din exterior cu stuf, iarbă sau trestie și după ce ardea focul se închidea din exterior. Asemănător cum se face focul în cuptoarele noastre din exteriorul casei, mai ales în câmpia ungară unde se făcea focul cu paie. Ne-am culcat și noi pe rogojinele încălzite, bucurându-ne de căldura ce o emanau.

Emoțiile prin care am trecut au fost urmate de îndată de un somn adânc.

Ne-am trezit când soarele era deja de mult sus. Chinezii s-au sculat mai devreme, dar pe noi ne-au lăsat să ne odihnim, știind prin ce emoții am trecut.

Am sărit imediat în picioare, nu trebuia să ne îmbrăcăm, deoarece am dormit îmbrăcați, numai paltoanele le-am luat pe umăr.

Familia chinezului era ocupată cu lucrul, toți erau afară. Femeia repara un năvod iar pontonierul lucra la ponton împreună cu băiatul său. Căruțașul nu mai era de față, probabil a fost deja trecut cu luntrea.

Cu multe plecăriuni ne-am salutat reciproc iar femeia a intrat în casă să ne fiarbă apă pentru ceai. Acum am văzut prima dată râul Noni, care curgea maiestuos din sud spre nord (?). Nu era mai lat de 50 metri dar era foarte adânc și cu apă multă. Peste râu era întins un cablu gros de sârmă de care era legată luntrea prin scripete. Luntrea era capabilă să transporte atât oameni cât și animale și căruțe.

După ce am mâncat, ne-am luat rămas bun de la femeie și împreună cu luntrașul și fiul său am urcat în luntre și am trecut râul.

CĂPITANUL CHINEZ

Dincolo ne aștepta o surpriză mare. Deja eram așteptați de doi militari chinezi. Eram tare surprinși de acest lucru. Îngrijorarea noastră însă a fost prematură. Unul dintre militari după ce a schimbat câteva cuvinte cu luntrașul, ne-a invitat în limba rusă să-l urmăm la căpitan, comandantul lui, care deja ne așteaptă. Comportamentul lor era amical astfel frica noastră s-a risipit. Ne-am luat rămas bun de la luntraș și de la fiul său, le-am pus în palmă câte cinci ruble pentru care nu reușeau să ne mulțumească, fiind foarte mulțumiți cu prețul transportului. De la militarul care știa limba rusă am aflat că încă de dimineață a trecut râul un căruțaș care i-a anunțat că dincolo de râu se află doi străini care se îndreaptă spre ei. Era căruțașul nostru. Deja eram foarte liniștiți, abia așteptam să ne întâlnim cu căpitanul care era comandantul companiei care staționa aici.

Militarii ne-au condus într-o cârciumă unde erau deja mai mulți chinezi. Erau comercianți care se îndreptau spre o localitate mai însemnată din apropiere. Ne-am așezat pe rogojina așternută pe bancheta de pământ, asemănătoare celei din casa luntrașului și îl așteptam pe căpitan. După o scurtă așteptare a sosit un om scund, îmbrăcat în haine militare, cu o înfățișare sănătoasă și în loc de plecăriuni ne-a întins imediat mâna. La acest salut și noi ne-am întins mâinile, gestul lui dând dovadă

de bunăvoință și prietenie. Nu ne-am înșelat în această privință. A cerut cârciumarului să fim serviți cu țuică de orez și pentru îndemn a băut primul și ne-a îndemnat să-l urmăm și noi. Țuica era foarte tare, ardea ca focul dar cum nu doream să-l supărăm pe căpitan, am băut și noi țuică. Ne-am resimțit vreo zece minute fapt care l-a determinat pe căpitan să râdă de noi și cu toată împotrivirea noastră a repetat comanda. De dăunat nu a fost dăunătoare dar de această dată eram mai precauți și ni s-a părut că nici nu este așa de tare. Beam câte o înghițitură până am consumat toată cantitatea iar căpitanul a băut toată cantitatea dintr-o înghițitură, fiind obișnuit cu această băutură.

În timpul consumului de băutură prin intermediul soldatului care știa rusește, i-am povestit evadarea noastră de la ruși și i-am solicitat ajutorul pentru a ajunge la Peking.

Ne-a ascultat cu mare atenție după care a băut până la fund țuica din ceașcă. A mai comandat odată și ne-a îndemnat și pe noi să bem dintr-odată, deoarece ceașca este așa de mică încât nu are decât o înghițitură. Pentru el era doar o înghițitură, pentru noi se părea că sunt o sută, părea așa de tare. Mai aveam câteva țigări și l-am servit și pe căpitan, lucru acceptat de el. Prietenia noastră s-a legat și mai tare când a aflat că și noi suntem ofițeri, ne-a asigurat de tot sprijinul său și ne-a comandat și de cină. Drept mulțumire i-am promis că dacă ajungem la Peking o să-i trimitem un binoclu pentru a putea observa mai ușor cazacii care sunt atât de obraznici că vin până la casa pontonierului, ofertă care l-a bucurat mult. Acuma ne-am dat seama în ce pericol ne aflam înainte de a trece râul. Cina era constituită tot din orez dar de această dată căpitanul a comandat un pui în loc de pește. Și puiul a fost mărunțit, dar măcar se puteau roade și oasele iar cele mai tari le scuipam pe dușumeaua camerei, urmându-l pe căpitan în acest gest. Câinele șefului de local a mâncat imediat aceste oase astfel era făcută și curățenia.

Ne-am înțeles cu căpitanul că ne vom continua drumul cu comercianții chinezi, printre care erau și mai tineri și mai vârstnici și care se îndreptau tot spre sud. Căpitanul s-a înțeles cu un comerciant mai în vârstă care s-a angajat să ne ia cu el. Toate fiind astfel rezolvate și fiind deja seară, împreună cu comercianții ne-am pregătit de culcare, luându-ne rămas bun de la căpitan.

NOAPTEA GROAZEI

Noi ne-am plasat într-un capăt al camerei iar comerțianții în capătul celălalt, pe rogojinile calde. În viața mea nu mi-a picat atât de bine odihna ca de această dată. Ne-am întins, ne-am acoperit cu paltoanele și am adormit. Multă vreme nu a venit somnul. Probabil și din cauza țuicii, din care am băut peste măsură, dar și datorită gândurilor de viitor și evenimentelor prin care am trecut. Până la urmă am adormit. Cred că am dormit destul de mult după care m-am trezit. Am auzit ceva zgomote și șușoteli în cameră. Razele lunii pătrundeau prin geamuri și au răspândit puțină luminozitate. Mi-am îndreptat capul spre sursa zgomotului dar acesta a încetat. Credeam că halucinez și este doar jocul nervilor mei slăbiți de atâta oboseală și emoție. Ochii s-au obișnuit cu semiluminozitatea camerei asigurată de razele lunii. Somnul însă m-a ocolit. Din nou s-a auzit un geamăt din direcția chinezilor. Mi-am aruncat privirea spre ei și am văzut cum câte unul se furișează sub pătura celuilalt. Mi-am dat seama de ceea ce se petrece printre ei, adică fac dragoste. Această scenă nu a durat mult, dar somnul meu a dispărut. Am mai văzut cum se reîntorc fiecare sub păturile lor. Am fost atât de emoționat de cele văzute și m-a cuprins și frica de faptul că și cu noi vor încerca să întrețină relații, încât nu am putut adormi. Spre dimineață însă am adormit atât de adânc încât camaradul meu abia a reușit să mă trezească. Comercianții chinezi deja împachetau în teleaga cu două roți și ar fi trebuit să ne grăbim și noi dacă doream să continuăm drumul cu ei. Am povestit camaradului meu cele văzute peste noapte și am hotărât că nu vom continua drumul cu ei, ci ne vom căuta singuri drumul.

Chinezii văzând că nu dorim să mergem cu ei au pornit cu multă zarvă și pocnituri din bici.

Ospătarul ne-a pregătit ceaiul, am primit și sămânță de ludău²³ și două plăcinte mari. Din plăcinte am mâncat doar jumătate, cealaltă jumătate am lăsat-o pentru drum. Ne-am luat rămas bun cu multe plecăciuni dându-i de înțeles că mergem mai departe. Acesta doar a dat din cap manifestând parcă

²³ Dovleac

dezacordul său privind plecarea noastră fără caravana comercianților.

Am hotărât că vom urma linia stâlpilor de susținere a firelor telefonice, care desigur ne vor conduce spre o localitate.

REÎNTOARCEREA

Ulterior am aflat că comandantul știind că am plecat cu comercianții, doar pe la prânz a venit la restaurant să-și bea țuica de orez. De la proprietar a aflat că noi am plecat singuri și nu am urmat comercianții. A aflat că am plecat pe linia stâlpilor telefonici.

A și trimis după noi doi militari călare.

Între timp noi urcam și coboram dealurile peste care trecea linia telefonică și admiram peisajul și frunzele de diferite culori ale copacilor. Ne-am făcut câte un ciomag bun și era pe la prânz când, dintr-odată, stâlpii de susținere a firelor telefonice au luat-o spre est. Credeam că se vor reîntoarce din nou spre dealuri dar au coborât spre râul Noni și spre surprinderea noastră au raversat râul. Stăteam pe malul râului și ne venea să plângem de nereușita direcției alese.

Imediat ne-am dat seama că nu putem continua drumul în direcția aleasă de noi, deoarece cât vedeam cu ochii nu se zărea nici o localitate și în afară de jumătate de plăcintă care ne-a rămas din mâncarea de dimineață nu aveam alte alimente. Deci trebuia să ne reîntoarcem dacă nu doream să murim de foame.

Ne-am întors tot pe linia telefonică pe deal și ne-am așezat sub un brad. Am mâncat rămășița de plăcintă. Nu era o mâncare bună dar foamea ne-a determinat să o consumăm.

Ne pregăteam de continuarea drumului înapoi când am auzit un zgomot produs de călăreți, apoi au apărut și militarii călare. Parcă am presimțit că nu pot fi alții decât oamenii căpitanului, care după ce a aflat că nu am mers într-o direcție bună a trimis călăreții după noi. Am ieșit de sub brad și am început să strigăm pentru a fi observați mai ușor de călăreți. Am fost observați și s-au îndreptat spre noi. Bucuria noastră a fost destul de mare când l-am văzut pe militarul care știa și rusește care ne-a povestit cele întâmplate și mesajul comandantului că trebuie să ne reîntoarcem. Eram obosiți,

timpul înainta spre după amiază și militarii văzând starea noastră ne-au luat pe cai și astfel am ajuns înapoi la restaurant. Căpitanul ne-a așteptat și și-a manifestat nedumerirea că nu am respectat îndrumările lui. La rândul nostru și noi ne-am exprimat scuzele și i-am povestit cele văzute în timpul nopții. A râs una bună și ne-a explicat că în China de Nord sunt puține femei și bărbații își satisfac plăcerile sexuale cum pot, dar prin aceasta nu deranjează pe nimeni.

Nu am mai continuat discuția asupra acestui eveniment și de această dată eu am comandat trei ceșcuțe de țuică de orez și spre mirarea căpitanului, am băut toată cantitatea dintr-odată. Ne-a promis că a doua zi se va îngriji de căruța care ne va duce până la prima localitate.

Ne-am liniștit și spre bucuria noastră nu se aflau alți musafiri în restaurant. Astfel am avut o noapte liniștită, înainte am mai povestit, după care, la apusul soarelui ne-am culcat.

DRUMUL SPRE

Ne-am trezit a doua zi odihniți și nici nu am simțit oboseala cauzată de peripețiile zilei anterioare. Gazda noastră bună ne-a pregătit de mâncare și ne-a dat și pentru drum ouă fierte, plăcinte. Probabil nici nu bănuia ce binefacere ne-a făcut prin aceste daruri deoarece am mâncat timp de două zile aceste mâncăruri, completate cu ceai și la fiecare mâncare îi uram multă sănătate.

Căpitanul s-a ținut de cuvânt. Dis de dimineață era de față cu teleaga un tânăr căruțaș și, după ce ne-am luat rămas bun de la căpitan și ospătar, ne-am urcat în teleagă și am pornit pe drumul pe care în ziua anterioară au pornit comercianții, spre plaiuri și oameni noi.

Urcam și coboram dealurile ca apoi să ne continuăm drumul pe un șes, ajungând într-o localitate mică. Nu ne-a păsat de nimic decât de ținta noastră: Pekingul.

Mijlocul de transport neobișnuit ne-a scuturat bine, astfel că mai ales la urcușuri ne-am dat jos și am mers pe lângă teleagă, spre bucuria căruțașului.

PRIMA STAȚIE

Soarele apunea deja când, după ce am ocolit un deal, a apărut o localitate mai mică. Căruțașul deja știa unde trebuie să ne ducă, astfel s-a oprit cu noi la un restaurant chinezesc. Am coborât și am intrat, iar căruțașul s-a reîntors. Deși aveam ceva experiență aici ne-am lovit de greutate. Nu am găsit pe nimeni cu care am fi putut conversa.

Faptul că dorim să mâncăm și să dormim aici i l-am comunicat prin semne proprietarului care a și înțeles, dar nici cum nu i-am putut spune despre scopul nostru. Eram și obosiți și zdrobiți de călătoria pe teleagă, am considerat că este mai bine dacă ne culcăm și vom vedea mâine cum rezolvăm problemele. Am cinat și ne-am culcat.

A DOUA STAȚIE

Zorii zilei ne-a găsit în picioare pe amândoi. Ne-am adunat bagajele puține și le-am luat în spate. Ne-am luat bătele în mână, pe care nu le-am abandonat și în zadar am încercat să obținem informații de la ospătar, aflând din semne doar atâta că drumul ne duce spre sud și că va dura două zile până la prima localitate, deoarece a ridicat două degete. Nu ne păsa de altceva decât să ajungem spre sud. Au trecut aproximativ două săptămâni de la evadarea noastră astfel că am parcurs un drum destul de lung până azi. Parcă nu era nici așa de frig deși era sfârșitul lunii octombrie. Nu mai trebuia să ne ascundem prin stufiș, am avut și mâncare, astfel situația părea mult mai bună. Trecând prin sat care avea doar vreo 50 de case și sub privirile curioase ale localnicilor am părăsit localitatea și ne-am continuat drumul pe urmele lăsate de roțile căruțelor, drum care ne va duce spre noua așezare. Dealurile s-au rărit și am continuat drumul pe șes, ceea ce ne-a ușurat drumul. Timpul era favorabil dar nu am văzut în jur pe nimeni parcă am fi circulat prin cimitir. Numai inima ne bătea de grija zilei de mâine.

Spre amiaza zilei am făcut un popas, am luat ouăle și plăcinta, am consumat jumătate din ele deoarece ne-am adus aminte de cele două degete ridicate ale ospătarului, socotind că avem de parcurs încă o zi jumătate până când vom ajunge din

nou între oameni. Așa a și fost. Se apropia seara și încă nu se zărea vreo așezare locuită de oameni. Numai rațele sălbatice și alte păsări de baltă treceau deasupra noastră spre râul Noni de pe câmp unde probabil și-au găsit de mâncare, atât de aproape de capetele noastre încât valul de aer bătut de aripile lor ne atingea. Ce bine ar fi fost dacă am fi avut armă deoarece ne-am fi putut asigura o hrană și mai bună, o rață la frigăruie. Admiram pasările cu invidie, deoarece aveau aripi și zburau unde le ducea pofta. Oare omul de ce este atât de rob pe acest pământ, legat de mâini și de picioare, de ce nu poate trăi liber, de ce trebuie să meargă la luptă pentru a ucide, de ce trebuie să fugă ca un animal sălbatic și să nu știe unde-și va așterne capul mâine pentru somn. Mă gândeam numai la mine. Din această visare m-a trezit camaradul: Hai să ne grăbim și să căutăm un adăpost de noapte.

Nu departe de drum am observat ceva boscheți, am adunat iarbă uscată pentru așternut și era gata patul "împărătesc". Deasupra noastră s-au aprins stelele, apoi a răsărit și luna, zâmbind malițios parcă invidiind locul nostru de dormit, apoi a întins în jur o plasă din fire argintii de parcă ar fi dorit să ne ocrotească. Sub cerul liber admiram luna și stelele. De câte ori îmi aduceam aminte de ele când, peste un an, din nou am fost pe front și nu am văzut stelele și luna săptămâni la rând.

Noaptea a fost răcoroasă dar nu ne-a fost frig, astfel că am dormit bine. Încă soarele nu răsărise dar noi am fost în picioare. Ne grăbeam să ajungem cât mai repede la noua localitate semnalată de ospătar. Era spre prânz când s-au zărit la orizont primele case în seninul razelor solare.

Nu trebuia să ne mai grăbim. Ne-am așezat din nou să mâncăm restul de plăcintă și ouăle fierte. Ar fi fost bun și un ceai fierbinte dar nu am găsit apă în jur, astfel că a trebuit să renunțăm.

Parcă și zona era mai prietenoasă. S-a văzut munca depusă de oameni. Vegetația era mai dezvoltată contrastând cu zona rigidă prin care am trecut până acuma. Drumurile erau mult mai accesibile astfel că în curând, înainte de înserare, am ajuns într-o localitate împrejmuțată cu zid de piatră. Era mai mult un orașel de provincie deoarece pe artera principală erau multe firme pe clădiri cu drapeluțe galbene cu inscripții roșii,

ceea ce denota că sunt mulți comercianți în localitate. Am trecut printre chinezi curioși, scopul nostru era să ajungem la un restaurant pe care îl puteam găsi deoarece cunoșteam firmele de restaurant.

Proprietarul era un comerciant cu experiență, ne-a întâmpinat cu salutul specific, ne-a condus printr-un salon cu mulți chinezi, după care ne-a introdus într-o sală mai mică, unde am putut să ne depunem hainele, ranițele și bățele.

Fără să comandăm ospătarul a și adus ceaiul fierbinte împreună cu sămânța prăjită de dovleci, care ne-a înviorat după mâncarea rece consumată la prânz.

În timp ce ne sorbeam ceaiul și ronțăiam semințele prăjite au intrat doi militari înarmați, probabil au fost anunțați de proprietarul restaurantului.

După salutările pline cu plecăciuni și din gesturile lor am dedus că trebuie să-i urmăm. Nu am știut unde dar nu ne mai era frică deoarece ne-au convins că sunt oameni blânzi. Că aceștia mereu vorbesc și zâmbesc nu ne-a prea surprins deoarece fiecare neam de oameni are comportamentul său specific. Probabil în ochii lor noi eram dracii albi, până când ei erau în ochii noștri dracii galbeni. Eram deci chit.

Pe drum au împins lumea curioasă din drum chiar cu patul armelor dacă era necesar. Așa am ajuns într-o clădire mai mare, împodobită cu zmei și trecând prin cele două curți împrejmuite separat cu ziduri am ajuns într-o curte împodobită cu straturi de flori și arbuști ornamentali. Aici locuia mandarinul. Până acum nu am văzut casa chinezească din interior dar nu se deosebea prea mult de restaurante în privința mobilierului. Doar erau mai curate și aveau covoare mai frumoase. Trecând prin mai multe camere aproape goale, după părerea noastră, pereții erau împodobiți cu suluri de hârtie cu inscripții care conțineau cuvinte înțelepte și rugăciuni, mobilate puțin, doar cu măsuțe mici și scaune joase, covoare. A treia cameră era deja mai aranjată din punct de vedere european. Avea o masă mare și scaune pe care ne-am așezat de îndată și așteptam ce se va întâmpla. Peste puțin am auzit sunetele de gong semn că vine mandarinul. Era îmbrăcat în haină neagră de mătase, în cap purta o căciulă cu coadă de cal de culoare roșie cu bijuterii albastre, avea prestanță și era condus de mai multe persoane. Ne-am ridicat de pe scaun și ne-am aplecat adânc în

stil chinezesc pentru a-l saluta. Ne-a oferit să ședem până când cei care-l conduceau au rămas în picioare și așteptau poruncile domnului. Din grup făcea parte un translator englez și unul rus. Au început convorbirile în limba engleză, deoarece știam mai bine englezește decât rusește. Înainte de convorbiri am fost serviți atât noi cât și mandarinul cu ceai. În timpul băutului de ceai la întrebarea cine suntem și încotro ne îndreptăm i-am povestit totul, că suntem ofițeri unguri și am evadat din prizonieratul rusesc și dorim să ajungem la ambasada Austro-Ungariei din Peking. Ne-a ascultat cu multă răbdare și atenție după care s-a îndreptat spre interpret, spunându-i ceva. Interpretul, după ce ne-a comunicat toate funcțiile și gradele pe care le are mandarinul, ne-a spus că vom fi ajutați să ne ajungem scopul. Ascultam bucuroși cele promise și am dat din cap că am înțeles cele comunicate la care mandarinul a zâmbit puțin. S-a ridicat, după care ne-am ridicat și noi și după salutul plin de plecăciuni s-a retras cu însoțitorii lui. Audiența a luat sfârșit, doar bătaia gongului mai răsuna în aer. Translatorul ne-a condus la ieșire și ne-a lăsat în grija militarilor care ne-au însoțit la venire.

Ne-am gândit mult la faptul care a determinat primirea noastră cu atâta bunăvoință dar am ajuns la concluzia ce rezulta din spusele căpitanului chinez: noi nu iubim rușii, probabil acestui lucru i se datora sau că le era milă de noi. Dar nu se exclude nici existența vreunui ordin privind modul de a trata pe cei evadați, deoarece în acea vreme China era neutră.

Puteam privi liniștiți spre viitorul nostru deoarece fără ocrotirea autorităților nu am fi putut să ajungem la niciodată.

Întorcându-ne la restaurant și ospătarul era mult mai amabil. Fața-i era plină de zâmbete și ne-a pregătit o cină copioasă care cuprindea de la pulpe de broaște până la țuică de orez, de toate. Militarii distribuiți cu paza noastră după cină ne-au făcut semne din care am înțeles că trebuie să mergem la un loc de distracție. Nu am vrut să ne opunem voinței lor deoarece eram plini de bucurie după audiența avută cu mandarinul și am mers la o ceainărie.

LA CEAINĂRIE

Voi descrie așa cum am văzut și cum am trăit.

Am intrat într-o cameră mai mare, împodobită cu lampioane, cu hârtii colorate și inscripții aurii-argintii, în ambele laturi cu câte un podium mai ridicat și așternut cu rogojini. Mijlocul camerei era gol, din plafon atârna o lampă de ulei, opaiț, care ilumina camera. Încăperea era plină cu chinezi mai tineri, dar se găseau și mai vârstnici printre ei. În capătul camerei era un loc separat de o perdea verde și în față avea o tribună pe care era amplasată orchestra înzestrată cu timpane, cu tobă și vioară cu două strune. Ostașii noștri ne-au făcut loc într-un colț al camerei trimitând tineretul de acolo și ne-am așezat pe rogojină. Ospătarii ne-au servit imediat cu ceai și sămânță de dovleac și așteptam sosirea dansatoarelor. Ne-am săturat de zgomotul tineretului care scuipa cojile de semințe pe jos când, deodată a început să cânte orchestra cu atâta putere că era să asurzesc. Bătea toba, răsuna timpanul, scârțâiau strunele viorii, pătrunzând până în măduva oaselor. La zgomotul asurzitor a mai contribuit și strigătele consumatorilor. În cursul acestui zgomot s-a deschis perdeaua verde și a apărut o dansatoare împodobită și a început să danseze și să cânte. În cursul cântecului muzica a mai scăzut din intensitate, iar când înceta zgomotul produs de dansatoare iar se intensifica. Au mai apărut și alte dansatoare tinere care au înconjurat pe prima dansatoare. Din nou a început să cânte prima dansatoare, muzica a cântat mai încet și a apărut un dansator îmbrăcat în drac și s-a atașat primei dansatoare. Până când aceasta cânta el a început să facă salturi, apoi și-a luat coada între picioare și i-a șoptit ceva dansatoarei care i-a răspuns, lovindu-l cu palma. După aceasta toți s-au retras după perdeaua verde și muzica a încetat.

Efectul era de nedescris. Publicul urla de plăcere și își manifesta aprecierea deosebită asupra interpretării. Noi nu am înțeles textul cântecului, nu am priceput ce a șoptit dracul la urechea dansatoarei dar trebuie să fi fost ceva foarte iritant deoarece publicul nu și-ar fi manifestat atât de puternic plăcerea prin strigăte și bătăi de palme. Inclusiv militarii noștrii au început să aplaude puternic la care și noi le-am urmat exemplul, ca să nu stricăm atmosfera.

Pentru noi abia după aceea a urmat grosul. Ospătarii din nou ne-au umplut ceștile cu ceai, au adus semințe din nou, dar noi am hotărât că ne vom consuma ceaiul și ne ducem acasă deoarece ne-am săturat de atâta zgomot. Dar din nou s-a deschis perdeaua, toate dansatoarele au apărut din nou, având în mână câte o pușculiță și intrând între consumatori au solicitat darurile. Prima dansatoare pe lângă pușculiță mai avea în mână și o carte groasă și s-a îndreptat direct spre noi. Părea și mai frumoasă decât la început. Am scos din buzunar câteva copeici din argint deși știam că se fac daruri numai cu bani chinezești din cupru. Văzând banii din argint a zâmbit și mai misterios dar nu a plecat ci ne-a întins cartea. Fără suspiciune am luat cartea în mână, m-am uitat prin ea, apoi am întins-o și prietenului meu după care am dat negativ din cap. În carte erau desene cu diferite poziții de amor și ne-a fost oferită să alegem poziția ce o doream. Ne-am ridicat spre mirarea publicului și a militarilor că refuzăm plăcerile trupești cu fetele frumoase și nu mergem după perdeaua cu ea. Am mers acasă și ne-am culcat. Și militarii au dormit cu noi în restaurant.

Evenimentul ne-a făcut să fim mai circumspecți și ne-am hotărât că de acum înainte nu ne vom duce la nici o cafenea sau loc de distracție pe tot drumul, oricât am fi îndemnați să o facem. Oare ce s-ar fi întâmplat dacă am fi rămas la fete și ar fi aflat mandarinul. Poate chiar i-ar fi plăcut să afle că ne-am distrat cu floarea de cireș sau floarea de piersică.

MAI DEPARTE SPRE SUD

Dimineată au apărut alți doi soldați care au schimbat pe cei care au fost cu noi până acuma, aducând și o scrisoare din partea translatorului că mandarinul dorește ca acești militari să ne conducă până la o nouă localitate unde ne vor preda în grija acelei autorități, urându-ne totodată drum bun.

Deci mandarinul s-a ținut de cuvânt.

La scurt timp cu teleaga pusă la dispoziție de militari am pornit la drum spre noua noastră destinație spre regretul ospătarului.

Cea mai mare neplăcere a fost că nu am putut conversa cu însoțitorii noștri, putându-ne înțelege doar prin semne. Drumul a fost destul de plăcut în afară de scuturatul

telegii. Admiram peisajul, câte un copac, câte un boschet mai interesant, întinsul câmpiei pe care săltau cu iuțeală antilope, și număram zilele făcând socoteli asupra duratei drumului, apreciind că în cel mult o lună sau o lună și jumătate suntem la Peking.

Însoțitorii noștri cunoșteau bine drumul, nu trebuia să ne fie teamă că vom rătăci. Înoptam în câte un sat care ne era în drum iar dimineața ne continuam drumul. A trecut și a doua zi și încă nu am ajuns la destinație. Abia a treia zi spre prânz s-au zărit în depărtare casele unei localități mai mari. Bănuiam că ne apropiam de ținta călătoriei.

Am intrat într-un orașel înconjurat de ziduri destul de mari. În orașel am întâlnit un amalgam de populații compus din chinezi, mongoli, buriati, giliaci, tunguzi și alții. S-a adeverit că suntem pe granița Mancuriei cu Mongolia și de aceea este amestecul de populație.

Când trecea pe lângă mine câte un mongol mi se părea cunoscut de pe undeva din Ungaria, de pe la Karcag sau Kiskunszállás. Aceeași figură îndesată, cu fața prinsă de soare, expresivă, numai ochii erau puțin mai pieziși. Femeile cu fața rotundă și roșcovană prezentau de-a dreptul o figură plăcută. Mi-a atras atenția densitatea stâlpilor de telegraf ceea ce însemna că este și poștă prin apropiere.

Militarii ne-au lăsat la un restaurant după care au plecat. Bănuiam că se duc să dea raportul la autoritățile militare de aici. Așa a și fost. După scurtă vreme au și revenit și ne-au invitat să mergem cu ei. Am mers la o casă mai mare, împrejmuită cu ziduri și trecând prin prima curte am ajuns într-o curte pietruită unde am văzut doi chinezi cu lanțuri la picioare. Suna straniu lanțul când circulau prin curte, făcând curățenie. Erau robi. Am schimbat câteva priviri și cred că am avut același gând: am ajuns într-un loc bun, ne-am oprit și ne-a înspăimântat gândul că poate ne așteaptă și pe noi aceeași soartă. Îngrijorarea a crescut din clipă în clipă dar nu am avut ce face. Militarii ne-au condus într-o cameră cu draperie neagră, parcă am fi ajuns în camera condamnaților la moarte. La masă erau așezate trei persoane. Pe cel din mijloc se vedea că este șeful autorității. Lângă el se afla o persoană îmbrăcată în îmbrăcăminte europeană. Potrivit obiceiului ne-am aplecat și așteptam ce se va întâmpla. Cel din mijloc a spus ceva celui de

lângă el iar acesta ne-a adresat întrebările în limba engleză: De unde venim, cu ce scop, unde ne ducem. Auzind cuvinte în engleză mi-a revenit curajul și am răspuns liniștit la întrebările puse. Au început să se consulte în șoaptă. Ne era frică să nu fim condamnați pentru trecerea frauduloasă a frontierei, sau să ne înapoieze la ruși. Sute și mii de variante mi-au trecut prin minte în acele 4-6 minute până când s-au consultat. Minutele erau parcă o eternitate. Mandarinul s-a îndreptat spre translator, i-a spus ceva, care apoi ne-a comunicat hotărârea lor: Autoritățile iau act de prezența noastră dar ne roagă să plecăm cât mai curând mai departe deoarece pe aici vin și rușii din Mongolia și putem fi în pericol. S-au ridicat și au plecat. Translatorul a venit la noi, ne-a salutat în mod european, s-a prezentat, a dat mâna cu noi. Am respirat ușurați dar totodată ne-a apucat și gândurile că nici aici nu suntem în siguranță, mâna rușilor ajungând departe.

Translatorul ne-a spus că este șeful poștei din oraș, iar mandarinul este șeful poliției. Ne-a invitat la oficiul lui, invitație pe care am acceptat-o de îndată, urmându-l cu bucurie ca pe nimeni altul.

Ajungând la poștă ne-a spus că poate face legătura cu orașul Tiencin unde este consulat austro-ungar la care am și expediat o telegramă solicitându-le ajutor. Am așteptat o zi, două, dar nu am primit nici un răspuns. Probabil am deranjat pe domnul consul în distracțiile sale și nu a avut timp să ne răspundă.

Mai târziu, când ne-am întâlnit și am făcut cunoștință la la ambasadă cu acest consul, s-a scuzat motivând că nu era la Tiencin, fiind la Peking când a primit telegrama și nu a putut să ne răspundă. Mai târziu nu a considerat util un răspuns.

Nu am vrut să abuzăm de bunăvoința șefului poliției astfel am hotărât să ne continuăm drumul. Spre norocul nostru în oraș a sosit o caravană iar prin șeful poștei am luat legătura cu aceștia și am aflat că se îndreaptă spre sud, vin din Cicicar. A doua zi ne-am atașat caravanei și cu căruțele cu cai, cu cămile, am pornit spre sud. Șeful poștei ne-a predat șefului de convoi care ne-a promis că ne va duce până la To-nan-fu, un oraș mai mare care le este în drum și de acolo nu este departe orașul Si-non-fu unde putem continua drumul cu trenul de la

Charbin - Tiencin. Nu puteam mulțumi îndestul șefului poștei pentru ajutorul acordat la care acesta s-a arătat bucuros că ne-a putut ajuta. Era un filozof chinez, adeptul ideilor confucianiste.

CARAVANA

Conducătorul caravanei, un chinez mai în vârstă și cu experiență chiar s-a bucurat când a aflat cine suntem. Caravana fiind înarmată ne-a dotat și pe noi cu arme spunând că vom avea nevoie să ne apărăm de tâlharii mongoli la un eventual atac. La asta nu ne așteptam. Am fi renunțat bucuros la drum dar nu puteam face așa ceva. Nu puteam alege decât să ne predăm în voia sorții care și până acuma a fost darnică cu noi. Conducătorul caravanei a comunicat și celorlalți despre identitatea noastră care ne-au acceptat și după aceasta l-am părăsit pe marele ajutor al nostru, șeful poștei.

În față mergea conducătorul caravanei și vreo 12 persoane din grupul lui, apoi au urmat cămilele cu încărcătură și după ei celelalte 10 persoane și noi doi. Toți aveam cai. Animalele mergeau agale și ritmul de mers era adaptat la această viteză. De obicei caravana mergea de la răsăritul soarelui până la apus, făcând o pauză pe zi, spre înserate, în locul unde îi prindea apusul soarelui. Se făcea o tabără, se preparau alimentele și se mânca, după care se culcau, făcând de pază cu schimbul câte două persoane.

Am continuat drumul, la început printre lanuri cultivate. Satele care ne erau în cale fie că le ocoleam sau treceam prin ele.

Nu puteam admira suficient cele văzute. Pentru noi totul era nou, ținutul, oamenii, animalele, obiceiurile. Chiar și situația noastră. Eram înarmați și călare, parcă nici nu ar fi adevărat, parcă visam. Am continuat astfel drumul vreo două săptămâni, adaptându-ne la obiceiul chinezilor. Seara, când soarele apunea și ne-am oprit pentru popas, și noi coboram de pe cai, îi ajutam la hrănirea cailor, la făcutul focului sub ceaun, ceea ce a făcut impresie bună despre noi și chinezii ne-au privit de parcă întotdeauna am fost cu ei. Numai conversațiile mergeau greu. În afară de conducătorul caravanei nici unul nu cunoștea vreo altă limbă. Acesta știa puțin rusește. Noi mâncam doar din orezul și meiul fiert și din peștele pe care l-au adus cu ei încă

din Cicicar, de altă mâncare nici nu ne atingeam. Ne așezam în cercul lor și ne consumam mâncarea cu plăcere. Râdeau de noi că nu știm folosi bețișoarele la mâncat, totdeauna cădeau alimentele prinse între bețișoare iar pe noi ne distra situația existentă. S-a întâmplat odată, când orezul era pe terminate și de frică că nu ne va ajunge, am mâncat cu mâna. Noi râdeam pentru că am dat dovadă de istețime iar ei râdeau de noi deoarece așa ceva încă nu au văzut. După cină ne consumam ceaiul, aprindeam câte o țigară iar ei își aprindeau pipa din cupru, după care ne culcam printre cămile la locul desemnat pentru fiecare.

La început nopțile erau mai friguroase dar cu cât pătrundeam mai spre sud parcă și frigul ceda. Chiar dacă ar fi fost ger nu ne-ar fi fost frig deoarece am primit de la conducătorul caravanei pături din păr de cămilă care erau foarte călduroase. Era pe la mijlocul lunii noiembrie și ne-am adus aminte de frigul din nord pe unde am fost și ce soartă ne-ar fi așteptat acolo fără îmbrăcăminte mai călduroasă dacă nu am fi fugit din brațele gerului.

A șasea zi am ajuns la marginea unui oraș împrejmuit cu zid înalt din piatră. Nu am intrat în oraș deoarece conducătorul ne-a spus că este plin de spioni mongoli, care sunt în legătură cu tâlharii, astfel este mai recomandabil să nu intrăm și ocolind orașul să ne continuăm drumul. În această situație nu pot afla câți suntem și ce putere avem. Numai el a intrat în oraș cu doi însoțitori și teleaga pentru a lua noi provizii de alimente. Noi am înconjurat orașul și ne-am continuat drumul spre sud printr-un ținut în care vegetația era încă verde. Spre seară, destul de departe de oraș, pe malul unui râu mai mic ne-am așezat pentru noapte. Aici ne-a ajuns și conducătorul caravanei care ne-a povestit că în oraș a întâlnit persoane suspecte și astfel trebuie să avem grijă.

După cină ne-am culcat dar somnul m-a părăsit. Îmi imaginam cum ne atacă tâlharii, cum ne omoară și involuntar am pus mâna și eu pe armă fiind hotărât că nu voi ceda ușor în cazul că va trebui să mor. Până la urmă am adormit.

Noaptea nu s-a întâmplat nimic.

Zorii zilei au cuprins orizontul iar soarele se ridica maiestuos, roșu, ca atunci când l-am văzut prin stufișul râului Noni, promițător și încurajator.

Am mâncat și am mers mai departe. Ținutul a devenit tot mai pustiu. Lanurile de teren cultivate au dispărut luându-le locul câmpia cu iarbă mare până când vedeam cu ochii. Interesându-ne de această schimbare conducătorul caravanei ne-a spus că suntem în apropierea deșertului Gobi și trebuie să trecem prin preajma acestui deșert, astfel pericolul încă nu a dispărut și să fim prudenți.

ÎN DEȘERTUL GOBI

Încă o zi am continuat drumul pe un teren pustiu dar cu iarbă uscată după care a apărut marea de nisip a deșertului cu dunele adunate de vânt, cu bucățile de cuarț strălucind în razele soarelui.

Conducătorul ne-a spus că avem nevoie de vreo trei zile până când trecem deșertul și că trebuie să fim foarte prudenți deoarece el a fost atacat odată și abia a scăpat cu viața.

Seara când ne opream ne organizam tabăra, așezând căruțele în semicerc, în acest semicerc ne adăposteam noi iar caii erau legați de cămile și cămilele legate una de alta. Căruțele formau un paravan perfect și din spatele lor se putea lua poziție de tragere bună. Fiind siguri că am luat toate măsurile de protecție, după cină ne-am culcat, în afară de paznici. Un timp mai admiram luna plină care parcă râdea de noi că mai credem în povești fantastice apoi am adormit cu arma lângă mine.

Noaptea nu s-a întâmplat nimic, trecând în liniște, numai șacalii urlau probabil la vânătoare după antilope. A treia zi ne-am continuat drumul.

Marea nesfârșită de nisip auriu era o nălucire. Liniște de mormânt, nici o mișcare. Încă o zi și vom ieși din acest iad, doar cămilele mergeau liniștite fiind acasă în deșert.

ATACUL

Era spre amiază când din depărtare a apărut un nor de praf, deși nu era vânt. Conducătorul bănuia ceva rău și a ordonat să ne oprim. Ne-am adăpostit ca peste noapte și am luat poziție de tragere în spatele căruțelor. Așteptam ce se va întâmpla. Inima îmi bătea mai tare, îmi aduceam aminte prin

câte am trecut și probabil de această dată voi fi omorât și voi servi drept mâncare la șacali. Această închipuire am lepădat-o repede deoarece eram militar înarmat și nu odată am mai scăpat de moarte.

Norul de praf se apropia din ce în ce. Conducătorul ne-a ordonat ca să tragem toți deodată și numai la comanda lui. După acest ordin din spatele grămezilor de nisip s-a și năpustit asupra noastră, ca vântul, o echipă mongoleză de tâlhari. Conducătorul a ordonat focul, am tras dar hoții încă erau departe astfel nu a căzut nici unul din ei, doar s-au oprit din atac pentru un moment, după care au dispărut tot așa de repede cum au apărut.

Ne-a cuprins o bucurie de nedescris. Chinezii au început să danseze de bucurie, chiar și un butoiș de țuică de orez a apărut de pe spatele vreunei cămile și am băut în cinstea victoriei noastre.

Atât conducătorul cât și noi regretam că nu am reușit să împușcăm măcar pe unul din hoți. Conducătorul ne-a explicat că succesul nostru, se datorează faptului că hoții au fost surprinși de apărarea noastră și că ce bine a fost că nu am intrat în oraș, astfel nu au putut să afle de capacitatea noastră de apărare.

După atac imediat ne-am continuat drumul, pentru a ne îndepărta cât mai mult de locul luptei și de a ieși din marea de nisip. Mai aveam de parcurs doar drum de o zi pe care l-am făcut fără nici un incident. A doua zi dimineața deja ieșeam din deșertul Gobi. Continuam drumul din nou pe terenuri cultivate și pline de vegetație. În orele de după amiază am ajuns în preajma orașului To-nan-fu. Am făcut tabăra în afara orașului. Conducătorul și noi doi am intrat în oraș.

Ne-am luat rămas bun cu multă emoție. Ne îmbrățișam ca frații, parcă am fi aparținut familiei lor și încă multă vreme ne-am făcut reciproc cu mâna semne de adio, întorcându-ne privirea până când au dispărut din vedere.

TO-NAN-FU

Ajunși în oraș ne era frică de mulțimea de pe stradă, de zgomotul produs. Mulțimea circula în valuri, strada era plină de ricșe, birje cu două roți trase de un cal, cu acoperiș de

pânză, căruțașii urlau puternic iar strada era împodobită cu firme în mii de culori. Conform îndrumării conducătorului caravanei ne-am prezentat de îndată la poliție. După ce ne-a prezentat și probabil i-a povestit și cele întâmplate cu ocazia atacului tâlharilor, scopul drumului nostru spre Peking, a dat din cap dând dovadă de bunăvoință față de noi și de îndată a chemat un polițist înarmat căruia i-a ordonat ceva, l-am mulțumit prin multe plecăciuni pentru bunătatea manifestată.

Ajungând din nou în stradă ne-am luat rămas bun de la conducătorul nostru, fiind foarte impresionați, deoarece lui îi datoram reușita drumului nostru prin atâtea primejdii. Polițistul ne-a dus la un restaurant, care ne-a surprins prin curățenie și aranjamentul în stil european. Am fost primiți de un chinez mai în vârstă, îmbrăcat în caftan de mătase, iar polițistul i-a transmis ordinul șefului, la care a făcut plecăciuni și mai respectuoase. Spre surpriza noastră a început să converseze cu noi în limba germană. Am aflat că am ajuns la o familie de evrei care au venit din Rusia și au deschis un restaurant în acest oraș. Ne-am simțit ca acasă mai ales că și alimentația noastră s-a schimbat. După atâta orez, mei, soia și carne uscată am ajuns să mâncăm fripturi, condimentate ca acasă, zarzavaturi și fructe. Mai aveam câteva ruble rusești dar când am voit să achităm prețul am fost refuzați, probabil așa suna ordinul șefului poliției, binefăcătorul nostru.

Ne-a așezat într-o cameră mai mică și ne-am interesat dacă există baie în acest oraș. Cum să nu, chiar și două. Am hotărât ca a doua zi, după ce ne-am odihnit puțin, ne vom duce la baie deoarece tare ne lipsea. Sufletește ne-am revenit deoarece nu mai eram departe de și nu ne mai amenința nici o primejdie.

BAIA CHINEZEASCĂ

A doua zi, sub conducerea militarilor ne-am dus la baie. Era o clădire mare, cu geamuri mari, construită din cărămizi roșii. La intrare am fost întâmpinați de un bărbat care ne-a preluat spre păstrare hainele bucată cu bucată, și așa cum eram ne-a condus într-o încăpere mare, în care făceau baie vreo sută de persoane, cu robinete de apă caldă și rece pe pereți, cu pardosea de ciment, cu bănci din lemn. A chemat un alt bărbat

care de îndată ne-a adus lighene cu apă caldă, săpun să ne spălam. Văzând cum procedează și ceilalți am procedat la fel. Ne-am așezat în lighene iar chinezul ne-a spălat pe spate apoi pe față cu săpun și a turnat apă peste noi, apoi ne-a spălat și picioarele. Ni s-a părut curios acest fel de duș dar de fiecare dată când se turna apă din găleată peste noi ne cuprindea bucuria. După ce ne-am spălat în acest mod am fost introduși în camera cu aburi. Acest lucru era cunoscut pentru mine încă din Irkutsk. O sobă de fier încărcată cu pietre și care după ce se încingeau, se turna apă peste ele făcând aburi după plac. După camera cu aburi a urmat masajul. Am fost culcați pe bănci din lemn și mai înainte s-a turnat peste noi câte o găleată de apă rece. Masajul s-a făcut cu o perie și vedeam stele de la frecarea periei pe piele. I-am făcut semn băieșului că este de ajuns masajul, la care mi-a arătat pielea neagră ce a scos-o de pe mine și a continuat lucrul. Când am scăpat de sub mâna lui eram roșii ca dracii. Am crezut că s-a sfârșit dar a venit o nouă surpriză. Am fost introdus într-o nouă cameră unde ne aștepta frizerul. După ce și acesta și-a terminat arta, scoțând și din urechi firele de păr, a venit surpriza cea mai mare. Ajungând din nou la garderobă, hainele noastre erau spălate, uscate și călcate.

Mai mare binefacere nici nu ni s-ar fi putut face, deoarece când le-am dezbrăcat erau negre de murdare după atâta dormit în ele. Dar nu am rămas datori, am plătit fiecare, oferind și bacșiș. După baie parcă ne-am fi schimbat cu totul și mergând spre casă am aprins câte o țigară. Încă trebuia să ne curățăm și restul îmbrăcăminte. Doamna Saic, soția proprietarului restaurantului, le-a reparat și pe acestea, le-a curățat, călcat și astfel arătam ca oamenii normali, parcă am fi fost comercianți. Am petrecut aici două zile, bucuroși de libertate, discutând cu gazda despre politică, despre războiul crunt care mai continua și despre rușii veniți în China. În oraș nu ne-am mai dus deoarece gazda noastră ne-a sfătuit să nu facem acest lucru deoarece și aici sunt oameni răi.

A treia zi am fost chemați de șeful poliției – mandarinul. L-am rugat pe proprietarul restaurantului să ne conducă și el în calitate de interpret, deoarece fără el nu putem conversa, lucru pe care l-a acceptat cu bucurie. Am fost primit tot cu atâta bunăvoință ca înainte, ne-a comunicat că linia

ferată nu este departe de acest oraș, linie care pornește din Charbin și la Hai-Tong se bifurcă, o linie spre Mukden și Port Arthur iar alta spre Sai-hai-cvan și prin Tiencin spre Peking. El se va îngriji de om de încredere și de căruță și dacă dorim putem pleca chiar și azi. Drumul nu va dura mai mult de două zile timp în care vom ajunge la Si-nen-fu unde vom continua drumul cu trenul, restul rămâne în grija noastră.

Bucuria ne-a umplut sufletul că în sfârșit se va termina călătoria noastră deoarece eram pe drum mai bine de o lună de zile. Am mulțumit mandarinului de bunăvoința de care a dat dovadă și ne-am retras la locuință. Cu ajutorul gazdei noastre am mai schimbat rublele pe arginți chinezești, ne-am împachetat, am primit și hrană pe drum din bunăvoința doamnei Sica și așteptam trăsura promisă. Nu a trebuit să așteptăm mult că dintr-odată a apărut cu multe pocnituri din bici și cu mare gălăgie o căruță țărănească trasă de doi cai, cu doi chinezi, unul era căruțașul iar celalalt omul nostru de încredere, care știa puțin și limba rusă. Ne-am luat rămas bun de la gazdele noastre și am pornit la drum spre noi evenimente, spre noi oameni.

SPRE SI-NEN-FU

Ne făcea plăcere deosebită ținutul prin care treceam. Ne-am așezat pe paiele din căruță, destul de comod și nu am fi schimbat cu nimeni deoarece circulam liber, neînarmați și fără însoțitori. Seara următoare am poposit la un restaurant chinezesc unde am fost cazați, dar nu împreună cu ceilalți musafiri, ci separat într-o cameră din curtea interioară, unde mai locuia și un medic naturalist. Acesta ne-a oferit imediat ceai și prin intermediul omului nostru s-a interesat dacă nu cumva și noi suntem medici din moment ce ne-am cazat acolo. I-am comunicat cine suntem și încotro ne îndreptăm și ne-am cazat aici deoarece este multă lume la restaurant. A devenit și mai amabil imediat. Pe lângă ceai am sorbit bunătățile primite de la doamna Sara, un pui fript și am început să mâncăm dar fără bețișoare, pur și simplu cu mâna, ronțâind oasele puiului între dinți, spre marea mirare a domnului doctor. Din discuții am aflat despre ocupația sa, despre anumite obiceiuri chinezești. Ne-a povestit că mai înainte de a ajunge bolnavii la

el trebuie prima dată înduplecate spiritele rele care au intrat în casa bolnavului. Ei consideră că toate relele provin de la aceste spirite. Bolile, pesta, inundațiile toate sunt jocurile spiritelor cu oamenii. Pe altarele din casă aduc jertfe acestor stafii ale răului și numai dacă nici de această dată nu se vindecă bolnavul se adresează lui. De la licheni până la diferite ierburi uscate se aflau în farmacia lui, care consta dintr-un raft acoperit cu o perdea verde. Avea medicament pentru toate bolile. Dacă bolnavul nu se vindeca de medicamentele lui înseamna că spiritul rău a fost mai puternic. În cazul în care moare un asemenea bolnav nu se pune pe catafalc în casă ci se așează în sicriu și se duce în curte ca nu cumva spiritele rele să pătrundă în casă, pentru a intra și în ceilalți membri ai familiei. Apoi, după o pregătire de vreo două săptămâni, este înmormântat cu mare pompă. Mai târziu am văzut la o asemenea înmormântare.

Am vrut să punem la încercare capacitatea medicului și după cină camaradul meu s-a plâns de durere de cap, probabil cauzată de călătoria pe căruță. Medicul a și căutat imediat în farmacia lui ceva prafuri de ierburi pe care le-a turnat în ceai și l-a îndemnat să-l bea. Abia după o jumătate de oră camaradului meu a început să-i fie somn și durerea de cap i-a trecut. Probabil l-a tratat cu ceva praf produs din mac deoarece a doua zi abia am putut să-l trezesc. Astfel am fost nevoit să recunosc capacitatea formidabilă a medicului. De dăunat nu a dăunat acel praf dimpotrivă chiar a folosit, deoarece după atâta oboseală camaradul meu a dormit bine.

A doua zi, după ce cu greu am reușit să-l trezesc pe prietenul meu, cu mare zarvă și cu multe salutări am pornit la drum, mult mai bucuroși și mai fericiți deoarece nu peste multă vreme vom ajunge la calea ferată, respectiv stația din Si-nen-fu, iar de acolo la doar un salt se afla Tien-cin apoi Pekingul. Așa credeam noi dar în realitate călătoria a durat încă o săptămână!

Era spre amiază când la distanță a apărut șerpuind linia de cale ferată și stația din Si-nen-fu. Ajungând în stație însoțitorii noștri au cumpărat bilete de tren până în Peking. Ne-a dispărut orice dubiu privind atingerea scopului călătoriei noastre și inimile ni s-au umplut de bucurie. După o așteptare de vreo două ore a apărut trenul care înainta spre noi maiestuos, ni se părea că visăm, parcă se juca fata morgana cu

noi. Fluieratul puternic al locomotivei m-a trezit la realitate când acesta a intrat în gară. Ne-am luat rămas bun și de la însoțitorii noștri și am ocupat locurile în tren la clasa I.

TRENUL

Vagoanele erau curate și comode. Pe lângă vagonul restaurant care era mare, avea și compartimente mai mici, chiar și un vagon bufet, spre bucuria noastră. În vagonul salon călătoreau domni și doamne bine îmbrăcați. Bărbații erau îmbrăcați în caftane de mătase, purtau ciorapi albi și aveau în picioare pantofi din mătase și postav. Femeile erau îmbrăcate în haine colorate grațios și purtau în păr podoabe din flori. Picioarele femeilor erau torturate din copilărie. Erau bărbați și femei din Manciuria.

Ne-am retras într-un compartiment mai mic și prin geam admiram peisajul fantastic al ținutului. În fiecare stație mai mare când se oprea trenul ziua eram întâmpinați de fanfara militară care cânta cele mai interesante marșuri. Erau înconjurați de oameni care se holbau și de mulți copii, care umpleau toate găurile pe unde treceam.

Nici un incident nu a conturbat liniștea noastră pe tot parcursul drumului. Conducătorul de tren a fost serviabil și complăzant față de noi, nu a permis nici unui călător să intre în compartimentul nostru. Mâncarea era asigurată în vagonul bufet, gătită chiar după gust european. Un incident totuși ne-a deranjat puțin. Înainte de stația Tien-cin au urcat în tren doi cazaci înarmați. Văzându-i mi-a bătut inima mai tare aducându-mi aminte de cazacii care ne-au urmărit în stușișul râului Noni, dar apoi m-am liniștit, aflându-mă în siguranță. Probabil erau de la compania rusească din Tien-cin. Au intrat și ei într-un compartiment din care au evacuat călătorii chinezi. La Tien-cin au și coborât din tren. Trecând prin Shan-hai-cvan ne-am apropiat de Marele Zid chinezesc. Era o priveliște impozantă. Se afirma că ar avea o lungime de 5000 km, 7 metri înălțime și 4 metri lățime, având la fiecare 500 pași câte un turn de veghe. Este un zid din pământ întărit cu piatră și cărămidă, fiind construit ca fortificație de apărare împotriva tătarilor-mongoli în vremuri de demult.

Era seară când am intrat în gara din Tien-cin și astfel nu am putut vedea multe lucruri, în afară de mulțimea gălăgioasă, care umplea peronul iluminat cu lampă voltaică. Mulțimea aștepta trenurile care porneau de aici în toate direcțiile punctelor cardinale. Deși am fi putut coborî nu am făcut-o, deoarece aveam cumpărate biletele până la Peking, și nu cu plăcere m-am gândit și la domnul consul care nu a binevoit să răspundă la telegrama noastră. Era seara târziu și chiar dacă am fi întrerupt drumul tot trebuia să-l continuăm după vreo două sau trei zile. Mai târziu am avut ocazia să cunosc orașul care avea o populație de mai multe milioane, probabil unul dintre cele mai mari orașe din China și alimenta cu produse însăși Pekingul și constituia portul său pe râul Pei-ho. În oraș era consulat din anul 1900, după revolta boxerilor, când a fost concesionat de Austro-Ungaria un teren de 1 km pătrat care avea independență politică, militară și administrativă sub conducerea mandarinului austro-ungar. Acest teritoriu era situat la vreo doi kilometri de cartierul european, în care se aflau consulatele celorlalte mari puteri ale lumii, pe malul râului Pei-ho, cu străzi liniștite, parcuri aranjate. Trotuarele erau acoperite de arbori ornamentali astfel că și în căldura cea mai mare era asigurat aer proaspăt. Aproape toate populațiile de aici aveau cartierele lor în acest oraș, cu locuințe tip vilă, magazine luxoase, hoteluri, locuri de distracție și altele, astfel nu se puteau plânge împotriva Imperiului Ceresc²⁴, deoarece în acea vreme se trăia aici ca în rai.

Orașul chinezesc forfotea de mulțime, de baldachine, de servitori, clădirile erau construite din cărămidă, aveau iluminat electric, multe prăvălii luxoase, locuri de distracție, mulțime de firme colorate, pe străzi circulau chiar și trăsuri cu doi cai. Mai la margine te aștepta imaginea obișnuită. Case din chirpici, acoperite cu stuf, mizerie și murdărie peste tot.

O imagine copleșitoare oferea și râul Pei-ho cu mulțimea de vapoare care circulau și pe canalele care străbăteau orașul.

²⁴ Denumire generică sub care a fost cunoscută China până în anul 1912 când a fost înlăturată dinastia manciuriană (1644-1912).

Interesul meu era să găsesc cât mai repede "Deutsche Hilfverein"²⁵, respectiv pe președinta acestuia doamna Heinecker. Doamna împreună cu echipa ei din acest oraș, trimitea ajutoare serioase pentru prizonierii din Siberia.

La Peking am primit o carte poștală din Krasnoiarask, din lagărul de prizonieri. Spre marea mea surpriză era de la fratele meu Karoly, care se afla în acel lagăr și a adresat-o ambasadei din Peking pentru mine, sperând că această scrisoare mă va găsi. Dacă aș fi știut că și el este prizonier nu aș fi evadat, deoarece iubirea frățească m-ar fi împiedicat să-l părăsesc. Mai târziu, când am ajuns acasă, a ajuns și el și mi-a povestit că o parte din ofițerii care erau în lagăr cu mine au fost duși la Krasnoiarask. Printre ei trebuia să fiu și eu. Făcând cunoștință cu aceștia a aflat că eu am evadat în Manciuria și scopul meu era să ajung la Peking. Lădița mea cu unele lucruri mărunte i-a fost predată lui și era foarte supărat deoarece rușii au susținut că am fost împușcat de cazaci în timpul evadării. Au afirmat acest lucru probabil pentru a descuraja pe eilalți de la evadare. El totuși mi-a scris la Peking sperând că va afla vești despre mine.

Am fost primit de doamna Heinecker cu mare amabilitate. Imediat a luat măsuri ca să fie trimise ajutoare mai multe spre Krasnoiarask, conținând cărți, medicamente, îmbrăcăminte și un pachet separat pentru fratele meu. Nu peste multă vreme și fratele meu a fost transportat în Rusia europeană, în zona râului Volga, de unde mai târziu, după ocuparea Kievului, a evadat și a ajuns acasă norocos.

x
x x

Părăsind Tien-cinul am continuat drumul în noapte și ne-am culcat în compartimentul nostru comod. Dimineața când ne-am trezit trenul ne ducea prin terenuri cultivate, cu populație densă, bivoli scăldându-se în mocirlă, porci, chinezi cu pălării mari care duceau gălețile pe umăr agățate în bețe de bambus, mulțimea de copii goi, femei care purtau bagajele pe cap, case sărăcicioase construite din chirpici, care contrastau cu construcțiile din cărămidă din stațiile de cale ferată. Trecând

²⁵ Corect "Deutsche Hilfverein" – Asociație germană de ajutor.

peste râul Pei-Ho ținutul a devenit mai prietenos. Se puteau observa plantații de pomi fructiferi și parcă și oamenii erau mai bine îmbrăcați. Odată, când m-am uitat pe geam, într-un canal sau pârâu, am văzut un chinez care pescuia din barcă având pe umăr cormorani. Era o priveliște foarte interesantă. Se ridicau de pe umărul acestuia, se aruncau asupra peștilor din apă și se reîntorceau cu peștele în cioc la pescar care le lua prada și o puneă în cadă. Așa ceva nu am văzut nicăieri în lume în afară de China. A doua zi am ajuns în gara Lang-fang. De aici am trimis o telegramă la ambasadă. În această gară mi-am adus aminte de răscoala boxerilor deoarece din această localitate amiralul englez Seymour²⁶ cu trupele sale anglo-germane și puțini austro-ungari nu a mai putut înainta spre Peking pentru a ajuta pe cei încercuți acolo, fiind nevoit, ca după lupte grele, să se reîntoarcă la Tien-cin, respectiv la fortificația Hsi-cu, pe care a cucerit-o și a reușit să intre în Tien-cin, eveniment ce a schimbat cursul luptelor. A treia zi a urmat gara Oua-tai și apoi au apărut turnurile Pekingului, și trecând pe lângă zidurile de piatră din estul orașului pe lângă cartierul tătarilor, s-a oprit în fața porții principale a cartierului, vis-a-vis de Cien-mon. Deci am ajuns. Era 10 decembrie 1915.

PEKINGUL AMBASADA “AU-GUA-IA-MEN”

Era spre seară când am coborât din tren. Nimeni nu ne-ar fi putut recunoaște, datorită îmbrăcămintei sărăcăcioase, haina cu blana uzată, căciula rusească. Mai bine ar fi socotit că suntem ceva comercianți. Nu aveam nici bagaje, în afară de pătura de păr de cămilă primită de la șeful caravanei, pe care am păstrat-o în raniță. În afară de hamali nimeni nu a venit la noi deși știam că suntem așteptați. Am observat un ofițer de marină cu alți doi însoțitori și făcându-ne loc prin mulțime, am mers direct spre ei. Mare le-a fost surpriza când i-am salutat. Ei așteptau ofițeri ai armatei austro-ungare și așteptau o altă înfățișare a noastră. Când le-am spus cine suntem au luat poziție de drepți și au raportat că au venit de la comandamentul

²⁶ Seymour Edward Hobart (1840-1920) amiral englez, conducător al trupelor occidentale care au înfrânt răscoala „boxerilor” din China în anul 1900

detașamentului să ne conducă acolo. Ne-am urcat în trăsură purtată de slugi și pe lângă ambasada americană am ajuns pe Rue de Legation, la detașamentul de marină al Austro-Ungariei, care se afla într-o clădire înconjurată de zid puternic de piatră. În față era ambasada pe care erau arborate drapelele Austriei și Ungariei. Văzând drapelul maghiar am tresărit de bucurie și abia atunci mi-am dat seama ce înseamnă apartenența la un neam oarecare.

Ajungând în curtea cazarmii ne-a întâmpinat un ofițer tânăr, chipeș, întinzând mâna spre salut încă de la distanță. După ce am făcut prezentările de rigoare, ofițerul, locotenentul de marină Mariasevici, ne-a luat de braț și ne-a condus în camera noastră. Ne-a dat câte o ordonanță, "chinen boy"²⁷, și ne-a rugat ca până la cină să ne aranjăm cât putem. Băieții sunt instruiți și știu puțin și germană astfel putem dispune de ei să ne execute ordinele, după care a plecat.

Ne-am bucurat de o asemenea întorsătură a soartei noastre și fiecare, însoțit de "boy"-ul lui, ne-am ocupat camerele. Am primit o cameră mică, dar aranjată. Avea un pat de fier, un dulap, masă, scaune, într-un colț lighean și oglindă, pe dușumea covor. Nici nu aș fi avut nevoie de o cameră mai luxoasă, după stufișul râului Noni, după restaurantele cu rogojinele chinezești, după pustiul cu nisip al deșertului Gobi. Am putut să mă simt acasă, pe un teren al patriei, sub ocrotirea drapelului național.

M-am privit în oglindă și mi s-a părut că nu sunt eu. Fața îmi era bronzată, trăsăturile mai dure, doar ochii îmi străluceau cu speranță. "Ce te îndoiești, tu ești kadetul armatei austro-ungare din Regimentul 61 infanterie din Timișoara" mi-am zis. Nici visul și nici un sentiment nu putea fi mai frumos decât acest moment.

I-am făcut semn ordonantei că doresc să mă bărbieresc și să mă spăl. Acesta a ieșit și s-a întors cu un bărbier și cu o găleată de apă rece și cu alta cu apă caldă. Până când m-a bărbierit mi-a pregătit apa pentru baie, a scos din dulap prosop curat și a așteptat să termine bărbierul lucrarea. După aceea am făcut baie, respectiv m-am spălat, mi-am aranjat hainele cam jerpelite, am aprins o țigară și așteptam să

²⁷ Corect "China boy" – Băiatul chinez

fiu chemat. Nu peste multă vreme a sosit un curier și a zis în germană "Herr Leutnant rufen"²⁸. Știam despre ce este vorba și l-am urmat în corpul de clădire al ofițerilor. Această clădire avea la parter salonul, sala de mese, restaurant și camera ofițerilor. Am fost întâmpinat tot de locotenentul Mariasevici, apoi am fost prezentat căpitanului de fregată Gayer și apoi domnului Skuseck, care era îmbrăcat în haine civile și era ofițer de cazarmare. Comandantul Gayer ne-a îmbrățișat amical, spunând că de această dată ne primește în calitate de camarad și nu de comandant. După această întâlnire și după ce ne vom aranja puțin va fi primirea oficială când se va întocmi și proces verbal privind evadarea noastră și vom fi primiți în rândul detașamentului și ne vom primi drepturile. Comandantul avea o figură marcantă, înalt, de vârstă matură, purtând decorații pe bluză, dar din fiecare cuvânt rezulta bunăvoința lui. A ocupat locul din capul mesei la care și noi ne-am așezat. Masa era așternută splendid. Față de masă albă, în mijlocul mesei vase cu flori splendide, farfurii cu adevărat din porțelan chinezesc, lângă ele șervetele, lingură, furculiță, cuțit din argint, pahare de cristal, etc. Arăta totul așa de bine de parcă nu ne-am fi adunat la o cină obișnuită ci la un banchet.

Ospătarul șef aștepta doar să se așeze comandantul și de îndată au adus cina bogată.

CINA

Cina a fost simplă dar cum se zice minunată. S-a servit pește fiert cu sos, apoi șnițel vienez cu compot. Stomacul nostru obișnuit cu mâncăruri chinezești avea ce ingera. Mâncam ca lupii, spre bucuria ospătarului care, de îndată ce a observat că am consumat porția a și adus alta. Atât ospătarul cât și bucătarul au fost pregătiți de germani în orașul Cing-tau. După cină au urmat vinurile albe și roșii care și-au produs efectul. Au început conversațiile, noi povestindu-le evadarea aventuroasă, peripețiile prin care am trecut iar ei ascultau cu interes. Era târziu când am terminat povestirea, comandantul s-a ridicat și ne-a felicitat pentru reușita evadării și s-a retras. Noi am mai rămas puțin cu comandantul vasului de linie

²⁸ D-le locotent vă așteaptă (limba germană în original)

Mariasevici și cu ofițerul de spate Skuseck. De la ei am aflat că suntem primii ofițeri care au evadat de la ruși și au ajuns până la ei, înainte au mai ajuns aici trei ofițeri, ofițerul Verzariu din armata austro-ungară și doi ofițeri germani, dar după o scurtă ședere au plecat la Shanghai pentru a merge în America și de acolo acasă. Faptul că am fost printre primii am beneficiat de anumite privilegii atât la comandament cât și în rândul familiilor germane cu care am făcut cunoștință mai târziu. De la ei am aflat despre evenimentele de pe front, că situația ne este favorabilă, astfel pe la miezul nopți ne-am retras fericiți și bucuroși la dormit.

“Boy”-ul a stat de pază. L-am întrebat de ce nu se culcă, la care mi-a răspuns în germană: “Boy warten Herren”²⁹. Nu cred că mai există în lume suflete atât de atașate de stăpân ca acești oameni modești și serviabili, fără de care un european nici nu ar putea exista aici. Pe lângă faptul că îndeplinesc toate muncile gospodărești, fac și cumpărăturile pentru soțiile ofițerilor cu o destoinicie inimaginabilă.

Patul meu era deja așternut și mi-am lăsat capul somnului liniștit și fericit în capitala Imperiului Cerului, Peking, deasupra capului meu veghind tricolorul.

x
x x

A doua zi m-am sculat mai târziu. Consumul de vin și patul moale și-au produs efectul. Când m-am trezit cineva deja și-a băgat capul pe ușă. Boy-ul aștepta trezirea mea și de îndată mi-a adus pe tavă dejunul, cafea, unt și pâine. Aș fi vrut să refuz dar uitându-mă la ceas mi-am dat seama că este deja târziu și la popotă s-a servit dejunul, astfel am mâncat în cameră. Abia am fost gata cu îmbrăcatul și cu dejunul că a intrat croitorul în cameră, cu un bagaj considerabil în spate. A venit să-mi ia măsura, să-mi facă costumele. Am încercat să-l refuz deoarece nu mai aveam decât bani foarte puțini, dar boy-ul observând nedumerirea mea m-a liniștit spunând că domnul Skuseck achită prețul, care a și venit de îndată să rezolve problemele. Croitorul avea vreo două sute de modele de stofă din care trebuia să aleg. Domnul Skuseck mi-a adus la

²⁹ Băiatul vă așteaptă (Limba germană în original)

cunoștință că trebuie să-mi comand două costume și un frac. Un costum normal de lucru, un costum pentru festivități și un frac pentru reprezentații, spunând că voi avea nevoie și de frac dacă voi dori să mă prezint la recepțiile de la ambasadă. Mi s-a părut că sunt în țara visurilor și nu pe pământ. Croitorul "Schneider boy" nu s-a lăsat rugat mult, de îndată mi-a luat măsura și după ce ne-am înțeles asupra prețului, care va fi achitat de domnul Skuseck, a făcut ceva socoteli pe mână, calculând probabil câștigul ce-l așteaptă și a plecat.

Abia a ieșit că a și sosit pantofarul, "Schuster kuli". După ce și acesta a luat măsura, o pereche de pantofi de stradă și o pereche de pantofi de lac, am scăpat. Mai trebuia să-mi cumpăr lenjeria de corp, cămășile, ciorapii și alte lucruri pe care l-am făcut împreună cu domnul Skuseck la cel mai mare magazin din oraș. Spunându-i domnului Skuseck că aceste lucruri vor costa solda mea de pe mai multe luni, acesta a zâmbit și m-a liniștit că plata nu se va face din banii mei din soldă deoarece mi se cuvin și bani de îmbrăcăminte și de reprezentare. Acum am înțeles și povestea cu fracul.

Croitorul și pantofarul au promis că vor executa lucrarea în 3-4 zile. Între timp croitorul a mai făcut proba de vreo patru ori. Am așteptat astfel vreo trei zile până când am avut primul costum și pantofii. Aceste zile le-am petrecut în cameră sau în parcul cazarmii, iar când domniile Skuseck sau Mariasevici aveau timp discutam și cu ei. La prânz și la cină timpul a trecut și mai repede. Cu aceste ocazii era prezent și comandantul și conversațiile nu se mai terminau, subiecte fiind destule. Pe parcursul acestor trei zile am aflat multe lucruri interesante. Odată locotenentul Mariasevici m-a urcat pe zidurile care încercuiau ambasadă de unde se deschidea o priveliște minunată spre cartierul tătarilor, în special pe artera principală numită Hata-mon. Printre altele mi-a povestit ce luptă încrâncenată s-a dus împotriva boxerilor în anul 1900, când răsculații au intrat în Peking și cu acordul tacit al autorităților au comis crime groaznice împotriva europenilor. A fost omorât atunci și ambasadorul Germaniei baronul Ketteller³⁰. În provincie au fost devastate bisericile,

³⁰Este vorba de baronul Klemens von Ketteller (1853-1900) ambasadorul Germaniei în China, omorât în timpul răscoalei boxerilor

mănăstirile, coloniile misionarilor, și au ucis locuitorii acestora. Am ascultat cu groază această povestire. Inclusiv ambasada încercuită a avut zile grele. Ajutorul întârzia.

Amiralul Seymour cu cei 2000 de soldați aduși de pe vase de război s-a oprit la Lang-Fong nereușind să înainteze, neputând pătrunde prin armata răsculaților la care s-au alăturat și soldații armatei. În sfârșit trupele germano-englezo-franceze sub comanda generalului Graf Waldecker³¹ au învins pe răsculați. Pe aceste bastioane a căzut printre primii căpitanul Thomas, comandantul trupelor austro-ungare iar o stradă din oraș îi poartă numele. Împăratul german a ridicat chiar un arc de triumf în amintirea baronului Ketteller. Mi-a povestit că toată răscoala a fost pornită împotriva străinilor având în frunte Uniunea Patrioților³² și alte organizații secrete. Această ură s-a născut încă în anul 1860 când trupele englezești și franceze au pătruns în palatele imperiale și au cărat multe comori de acolo³³. Mai târziu în anii 1894-1895 invazia japoneză a accentuat această ură împotriva străinilor care a culminat și cu catastrofele naturale, inundații, boli și foamete și astfel populația s-a răsculat. În urma răscoalei boxerilor China a trebuit să plătească doar Germaniei 1350 milioane de mărci și a trebuit să accepte anumite concesii. Rușii au invadat Manciuria și Korea, dar în urma războiului ruso-japonez, ultima a trebuit să o cedeze japonezilor, precum și Manciuria de sud. Aceste grele încercări au dus la revoluția condusă de Iuan-Si-Cai și Sun-Iat-Sen care în anul 1912 au lichidat împărăția și dinastia Manciui. Ultimul împărat a fost Pi-Iu.

China a devenit republică. Președintele Republicii China a devenit și este și în prezent Iuan-Si-Cai. Atmosfera s-a ameliorat în prezent, au deschis și orașul închis în fața străinilor dar jarul continuă să se încingă și sub cenușă. China caută ieșirea din haos. Ce se va întâmpla în viitor nu se știe dar noi europenii trebuie să fim precauți. În prezent, China a găsit

³¹ În realitate este vorba de generalul german contele Alfred von Waldersee

³² Este vorba de una dintre organizațiile clandestine chineze care aveau drept scop eliberarea Chinei de sub dominația străină.

³³ Evenimentul s-a petrecut în 13 octombrie 1860 când China a fost nevoită să încheie o serie de tratate umilitoare cu Anglia, Franța, S.U.A și Rusia.

calea cea bună, a devenit stat unitar și socialist puternic*. Eu îi iubesc pe chinezi și este greșită concepția că mișcările sângeroase au fost provocate de secte patriotice secrete. Au participat la aceste mișcări cele mai diferite clase sociale, tacit chiar și guvernul, dar eu consider că principalul motiv a fost tratamentul aplicat față de chinezi de străini chiar și în țară și în special în America. Chinezul este un om sânguinos, harnic și cu o putere de muncă care îl face concurent față de oricare națiune. Patriotismul lor este de-a dreptul unic în forma sa și merită toată lauda. Faptul că devotat religiei sale și datinilor sale nu acceptă cu ușurință noutățile nu i se poate reproșa ca fiind un lucru rău. Eu cred că prin răbdare și bunăvoință pot fi convinși că schimbările culturale sunt necesare, cum a fost necesară și legătura de cale ferată spre Charbin și în prezent chiar se bucură de acest lucru. Chiar această bunăvoință și răbdare lipsește și în prezent din oameni care au în vedere numai câștigul financiar, rezultatul comercial și uită de semenii lor. Acesta este motivul conflictului și ura dintre albi și "dracii galbeni".

Chinezii care muncesc cu multe sacrificii în străinătate și adună cu greu avere dacă nu reușesc să se întoarcă în țară, lasă prin testament să fie înmormântați în patrie, pentru a se odihni în pământul patriei iubite.

Așa cum am spus eu îi iubesc și nu voi uita niciodată ajutorul pe care mi l-au acordat. Am strâns mâna cu ei.

Această discuție a prins rădăcini adânci în sufletul meu și de acum am privit cu alți ochi evenimentele decât până acuma.

PREZENTAREA

A treia zi atât croitorul cât și pantofarul s-au prezentat cu hainele și pantofii comandați. Le-am încercat de îndată și s-au potrivit de minune. Cred că nu exista croitor sau pantofar mai bun nici la Paris și nici la Londra.

* Autorul redactează cartea prin anii 1959-1960, când China devine socialistă.

Când m-am îmbrăcat în costumul din stofă fină de lână, de culoare bleu-marin, la care am luat o cămașă albă, cravată de mătăasă și din nou m-am uitat în oglindă parcă nici nu eram eu, prizonierul zdrențăros și evadat urmărit, ci un gentleman, cum li se zice pe aici la domni. Fața mea arsă de soare cu trăsături tari și părul brunet, arăta a fi un prinț mongol, dar ochii mă trădau, ca fiind un biet prizonier evadat.

Chiar și croitorul s-a mirat și a spus "Fein gentleman"³⁴. A împachetat hainele vechi și le-a ascuns sub dulap ca să nu le văd nici eu și nici el.

A venit, nu peste multă vreme și locotenentul Mariasevici îmbrăcat în uniformă militară și m-a condus la comandant.

Ne-am prezentat regulamentar: Leutnant B.A. ... Kadett Cz. A. aus Kriegsgefangenschaft³⁵ ... etc.

A dat mâna cu noi, apoi a rostit un cuvânt scurt de primire și s-a bucurat de evadarea noastră reușită. Totodată ne-a atenționat să ținem secretă prezența noastră. Acest lucru mai ales în oraș, deoarece în cazarmă și la ambasadă beneficiam de siguranță, dar în oraș se poate întâmpla ca la cererea rușilor sau englezilor să fim internați de autoritățile chineze.

"Vorsicht meine Herren, Vorsicht" Atenție, atenție spuse la sfârșit și cu aceasta audiența a luat sfârșit. Apoi am intrat într-o altă cameră unde, cu ajutorul lui Mariasevici, un subofițer a întocmit procesul verbal și am fost încadrați oficial în rândul ofițerilor din detașament. Telegrama secretă a mers la Viena și înapoi și am fost confirmați. Am fost chemați de ofițerul Skuseck care ne-a achitat solda, reținând costul lucrărilor efectuate de croitor și pantofar. Nu-mi mai aduc aminte câți dar știu că mi-a rămas o sumă considerabilă. După aceasta am primit solda, lunar corespunzător gradului, precum și banii de reprezentare, care în marină era mai mare decât la ofițerii rămași în țară. Banii de reprezentare depășeau solda. Cu aceasta a încetat orice grijă materială și priveam spre viitor cu încredere. Dar viitorul nu ne ascundea ceva bun.

³⁴ Domn distins (limba engleză în original)

³⁵ Locotenent B.A....Cadet Cz. A. din prizonierat (limba germană în original)

LA SPITAL

Se apropiau sărbătorile de Crăciun. Militarii curățau camerele din cazarmă, curățau curtea, iar servitorii noștri executau fel de fel de treburi. Au pus flori noi în vase. Toți se pregăteau pentru ziua sfântă. Dar fără nici o trecere, dintr-o dată am avut febră mare, am căzut la pat, eram în inconștiență. A fost chemat medicul și am fost internat în spitalul german. Poate trecerea bruscă de la rău spre bine, poate apa înghețată a râului Noni au cauzat îmbolnăvirea mea. Ulterior am aflat că am fost timp de o săptămână între viață și moarte. Am avut vedenii, zburam cu trenul, mă luptam cu animalele sălbatice și cu tâlharii. Când din nou am deschis ochii se aplecau deasupra mea două persoane în halate albe. Era medicul și asistenta, care zi și noapte au vegheat asupra mea. Au zâmbit bucuroși, eram salvat. Zi de zi febra a cedat și simțeam cum revine viața în trupul meu care a fost la un pas de moarte. Am rămas în spital încă o săptămână până când mi-am revenit de tot. Am trecut peste o pneumonie. Timpul mi l-am petrecut cu învățarea limbii engleze. Crăciunul a trecut și se apropia Anul Nou. Am primit și vizitatori, a venit comandantul, Mariasevici, Skusek, toți și-au manifestat bucuria că m-am însănătoșit. De la ei am aflat că am fost în pericol, însuși medicul le-a spus că depinde de puterea organismului meu dacă voi rezista la febra mare sau nu. A venit și camaradul meu care a fost foarte îngrijorat de starea mea de sănătate. Au petrecut Crăciunul în cadrul familial, dar mereu s-au gândit la mine, poate îmi trăiesc ultimele zile din viață. Spre marea mea bucurie a venit și Boyul meu. Nu avea răbdare și atât a stăruit până când i s-a permis să mă viziteze. Credea că îl mint și de aceea nu i se permite să mă viziteze deoarece am murit. A plecat foarte bucuros când i-am comunicat că peste o zi, două, merg și eu acasă. "Herr Leutnant kommen, Herr Leutnant kommen"³⁶ auzeam vorba lui la plecare. Involuntar îmi aminteam de discuția cu Mariasevici care spunea "un pic de iubire, un pic de bunăvoință și zidul chinezesc poate fi înlăturat." Boyul era atașat de mine deoarece

³⁶ Domnul locotenent vine, domnul locotenent vine, (limba germană în original)

mă purtam bine cu el. Ne-am înțeles bine și nu ne-am dușmănit. El era chinez, eu ungar, dar ambii eram în primul rând oameni care ne purtam cu acordarea respectului cuvenit față de celălalt. Eu am respectat situația lui de servitor iar el poziția mea. De aici provenea fidelitatea lui față de mine, fidelitate care caracterizează servitorii chinezi, lucru ce l-am constatat și pe parcursul călătoriei mele. Trebuie să fi bun și înțelegător față de ei și chiar acest lucru lipsește din comportamentul oamenilor, sau că, în anumite situații, nu vor să ia act de acest lucru.

ANUL NOU

Înainte cu două zile de Anul Nou am ieșit din spital. Am mulțumit din inimă medicului și asistentei medicale pentru bunătața lor. În poartă eram așteptat de boy-ul meu cu o ricșă, o șaretă cu roți de cauciuc și trasă de un om. Pe drum mă gândeam, oare de ce omul trebuie să fie animal. Prin această muncă își câștiga existența, zic unii. Este adevărat dar atunci de ce sunt animalele? Dar nu asta este necazul ci altul. Chinezii nu renunță la tradițiile lor, deci zidul chinezesc tot nu a fost înlăturat. Dar deja se face lumină, cultura europeană, chiar dacă încet, tot pătrunde cu pași siguri ca să transforme această țară mare cu patru sute de milioane de locuitori. Când scriu această carte are deja 600.000.000 de locuitori. Prima dată trenul, apoi tramvaiul, fabricile și industrializarea vor aduce alte ocupații pentru acești sărmani. Parcă am simțit cum le bate mai rapid inima în timpul alergării și totul pentru acei puțini bănuți pe care îi voi da după terminarea drumului.

Am ajuns la cazarmă, santinela m-a salutat și a permis intrarea. În cameră totul era aranjat frumos, flori proaspete în vază. A venit camaradul meu precum și ceilalți și am dat mâna bucuroși că din nou sunt în rândurile lor.

La cină ni s-a comunicat că de Anul Nou, eșadamentul nostru va organiza o petrecere la care vor participa și femeii și bărbați invitați, precum și domnul baron Resthorn, ambasadorul nostru. Eu am încercat să mă scuz, invocând că încă nu sunt vindecat total, dar până la urmă am fost și eu de acord, deoarece toți vroiau să mă vadă. Știrea despre noi, despre boala mea și vindecare au pătruns în cercurile germane. Inclusiv

ambasadorul s-a interesat de mine, astfel am hotărât că voi participa și eu, cel mult nu voi dansa. Voi participa și pentru că este o ocazie minunată de a cunoaște și alți oameni din societate. Mai înainte oamenii se puteau întâlni și în cartierul european, la International Club, unde se ducea o viață luxoasă. Dar azi, fiind război, au încetat relațiile dintre oameni, datorită statelor care se aflau în dușmănie și se organizau doar întâlniri mai restrânse, între cetățenii statelor aliate.

Salonul, care se deschidea din popota ofițerilor, a fost împodobit cu covoare scumpe, mătăsuri, multe flori și arbuști ornamentali. A fost transformat cu adevărat în grădina zânelor. S-au așezat fotolii comode, iar mijlocul camerei a fost lăsat liber pentru dansatori. Camerele mai mici alăturate au fost transformate pentru joc de cărți și pentru fumat. S-au îngrijit separat de bucătărie, de mâncăruri și băuturi. Așa pregătiți așteptam noul an. Maestrul de ceremonie a fost locotenentul Mariasevici. Fracul era obligatoriu, aici în Orient se acorda atenție mare la regulile de comportament. Aici voi povesti o întâmplare legată de acest lucru. A trebuit să fac o vizită unei familii franceze de aici, deși nu eram state aliate. Necunoscând obiceiurile de aici credeam că este suficient dacă predau o carte de vizită servitorului, ca să anunțe venirea mea. Așa am știut că trebuie făcut în Europa. În China nu era așa. Am fost primit de o doamnă, de vârstă medie, elegantă. La început mă deranja că soțul ei nu este acasă, deși era zi de vizită și am anunțat venirea mea. Doamna însă era așa de ospitalieră și fascinantă, încât repede am uitat lipsa domnului. Am povestit despre evadarea mea și am ciocnit cu paharele de argint în care era o băutură plăcută, dar destul de tare. Am golit paharul de mai multe ori dar doamna era atât de fermecătoare și insista să mai rămân încât am rămas. La un moment eu mă simțeam jenat, ce se va întâmpla dacă soțul va veni acasă. Ulterior am aflat că era acasă, în camera alăturată, dar nu s-a mișcat de acolo.

A doua zi am povestit cele întâmplate locotenentului Mariasevici, care a râs de mine și mi-a spus ce mare greșală am comis. Am dat numai o carte de vizită și astfel am fost primit numai de o singură persoană, respectiv de doamnă. Acest lucru se datorează cultului acordat în orient femeilor, mai ales în familiile mai înstărite. Când am aflat nici nu mi s-a părut atât de curios, ci dimpotrivă, în ochii mei, părea foarte natural acest

lucru. De ce am nevoie de un soț la convorbiri când pot petrece mult mai plăcut în prezența unei doamne. Dar greșeala trebuia îndreptată. În următoarea zi de primire, împreună cu Mariasevici am dat servitoarei câte două cărți de vizită. Efectul nu s-a făcut așteptat, am fost primiți atât de domn cât și de doamnă care erau foarte amabili. Când le-am povestit scopul repetării vizitei, au râs una bună, iar doamna mi-a și zâmbit.

Era seara de revelion. Am scos din dulap fracul, cămașa albă, pantofii de lac și m-am îmbrăcat. Când am fost gata, din nou m-am dus la oglindă. Parcă din nou nu m-am recunoscut. Fața îmi era palidă după boală, a primit o expresie melancolică. Arătam ca fiul unui mandarin care a fost în străinătate. Numai ochii îmi erau cei vechi și mi-au zâmbit.

Invitații au sosit pe rând. Stăteam lângă comandant cu locotenentul Mariasevici, care primeau oaspeții și de îndată ne prezentau și pe noi. A sosit secretarul ambasadei, contele și soția sa încântătoare, consilierul ambasadei germane cu soția sa, consilierul ambasadei noastre Baco, împreună cu soția sa, un comerciant german și familia, o fiică a lor de 16 ani, o pereche de tineri din America care locuiau în cartierul european și alții de care nu-mi mai aduc aminte. Pe urmă a sosit ambasadorul nostru Resthorn împreună cu soția sa. Erau vreo douăzeci de persoane, în afară de noi. În salon s-au format grupuri mai mici. Servitorii în costume albe de mătase serveau cocktailuri pe tăvi de argint, ananas și alte dulciuri, în special pentru doamne. Domnii în frac iar militarii în uniforme și cu decorații arătau excelent. Doamnele în hainele de mătase, cu diferite dantele, împodobite cu bijuterii valoroase, străluceau în lumina electrică. Dar cea mai frumoasă era contesa X. În părul auriu avea o diademă cu două diamante, fața tânără, încântătoare, corp zvelt, arăta de parcă ar fi fost o zână și nu o ființă terestră, care a coborât între noi din cer, special pentru a ne crea voie bună.

Prima dată am fost întrebat de ambasadorul Resthorn. S-a interesat de starea mea de sănătate. Istoria mea o cunoștea de la comandantul detașamentului și și-a manifestat bucuria că m-am însănătoșit. Apoi am mers pe la toate grupurile formate. Abia reușeam să răspund întrebărilor. Ajungând la grupul contesei, încă de la distanță și-a întins mâna spre mine.

„Willkonunen Herr Leutnant.... Willkommen”³⁷.. repeta. Am făcut o plecăciune și i-am sărutat mâna. Mi se părea că tot ce se petrece în jurul meu este doar un vis și nu realitate, dar întrebările care zburau spre mine de pe buzele ei m-au trezit. “Ce ați simțit când ați sărit din tren? Cum v-ați simțit între tunguri? etc. Văzând că și ea cunoaște istoria mea am răspuns doar scurt. M-am bucurat că sunt prezent între doamne atât de frumoase și domni atât de drăguți. Mi-a întins mâna albă spre sărut zicând: Auf wiederzehen, auf wiederzehen Herr Leutnant³⁸, repeta.

Am ajuns la un alt grup. Alte întrebări, alte complimente. Toți aveau câte un cuvânt drăguț pentru mine. În sfârșit am cunoscut întreaga societate și nu mi-a părut rău deloc că am venit la această întâlnire de neuitat.

Convorbirile amicale au fost întrerupte de sunetul puternic al gongului. Se anunța cina.

Am intrat în popota ofițerilor. Masa împodobită cu cele mai scumpe farfurii de porțelan, cu argintării, vasele pline cu flori exotice parfumate.

În capul mesei a luat loc excelența sa ambasadorul, lângă acesta în dreapta contesa iar în stânga baroneasa X. Apoi comandantul, lângă acesta soția ambasadorului și așa mai departe. Fiecare avea locul stabilit dinainte. Eu am avut loc lângă fata tânără și frumoasă a comerciantului. M-am simțit excelent lângă ea, dar din când în când aruncam câte o privire spre contesă. Era persoana care-mi plăcea cel mai mult.

Cina a fost excelentă, mai bună nici nu putea fi. Bucătarul șef și-a făcut datoria. De la salata franceză până la pește cu maioneză, friptură de fazan, friptură de vită, compoturi, castraveți în oțet, cu toate am fost tratați. La mâncărurile de carne se potriveau vinurile fine. Urmau torturile. Apoi cafea, lichioruri și altele. Nici nu puteai stabili din ce și cât să consumi din atâtea bunătați. Orchestra detașamentului cânta cele mai frumoase melodii.

³⁷ Bine ați venit domnule locotenent... bine ați venit (limba germană în original)

³⁸ La revedere, la revedere domnule locotenent (limba germană în original)

La cafea s-a ridicat domnul ambasador și a ținut un discurs. Doamnelor și domnilor, începu, apoi și-a luat adio de la anul care trecea, care a fost plin de evenimente și încercări grele, dar și cu bucurii. Trupele noastre înaintază victorios astfel poate că se apropie pacea și cu toții vom pleca acasă, făcând referire la noi.

A fost aplaudat, apoi musafirii s-au ridicat în picioare și cu paharul în mână, pe rând, au ciocnit cu ambasadorul. După aceasta ne-am dus din nou în salon, bărbații mai în vârstă în sala de jocuri de cărți. În salon a început să cânte orchestra cele mai frumoase valsuri vienez.

“Zwei Herzen in drei Viertel takt”³⁹ cânta orchestra. Am privit în jur. Contesta dansa cu locotenentul Mariasevici, partenera mea de masă mai ședea lângă mama ei. Conform uzanței ar fi trebuit să o invit la dans pe domnișoara, dar inima mă trăgea spre contesă. Am invitat-o și a dansat bucuroasă cu mine, zâmbea și vorbea, ciripea ca o păsărică până când a fost invitată la dans de un alt dansator. Contesa mai dansa încă și nu puteam să o iau de la comandantul meu Mariasevici. Muzica a încetat pentru un moment. Perechile s-au despărțit, dar din nou a început orchestra să cânte un vals vienez, cânta lent ca un curs de apă. Am mers la contesă și am invitat-o la dans. Fața îi era rumenă, ochii îi străluceau și mi s-a părut că este și mai frumoasă ca înainte.

Ca o lebedă pe lacul lin așa plutea cu mine în vals. Chiar îmi era frică să nu o scap din mâinile, cu care o ținam, îmbrățișând-o ușor. Când i-am spus că îmi este frică să nu zburăm în timpul dansului, mi-a zâmbit cu fața ei blondă-aurie. La un moment m-a întrebat cum îmi place Pekingul și i-a apărut în colțul ochilor un zâmbet misterios. Nici nu mi-a venit răspunsul la întrebare, deoarece încă nu cunoșteam Pekingul, dar mi s-a părut că nici nu este curioasă de răspuns deoarece a vrut numai să discutăm. I-am răspuns, cu dublu înțeles, că aș dori să-l văd de mai multe ori, deoarece am fost numai o singură dată în oraș. Mi s-a părut că de această dată ea este în încurcătură, dar repede și-a revenit și mi-a spus: acest lucru depinde numai de dumneavoastră. Acuma era rândul meu să

³⁹ Două inimi în trei sferturi de măsură (limba germană în original)

interpretez răspunsul ei. A înțeles oare orașul Peking sau persoana ei, dar muzica a încetat și eu, bucuros că am putut dansa cu ea, am condus-o la loc.

M-am oprit în ușa dintre salon și popotă, rezemându-mă de ușă și admiram sala splendidă și societatea interesantă. Mi-a căzut bine o mică pauză. Am fost încă slăbit de boală și nu era voie să dansez. Dar nu am avut încotro, din moment ce am venit la festivitate trebuia să dansez pentru a apăra prestigiul detașamentului. Mă gândeam că voi face o pauză și am aprins o țigară. Cum stăteam și admiram cercurile de fum de la țigară am observat deasupra ușii un smoc de vâsc, era ca la noi acasă, în vârful unui măr. Credeam că este doar o decorație a camerei dar apoi mi-am adus aminte de un obicei vechi. Parcă am citit undeva că se agață deasupra ușii cu ocazia revelionului și cine este sub el, bărbat sau femeie va fi sărutat și îi va aduce noroc. Abia am stins țigara când ceasul a bătut miezul nopții. Am numărat, unul, doi, trei și până la doisprezece, când luminile s-au stins, dintr-odată a devenit întuneric beznă în salon și am simțit un sărut pe obraz. În liniștea creată sărutul parcă ar fi avut ecou sau s-au sărutat și alții? Încă nici nu mi-am revenit din surpriză când s-au aprins din nou luminile. Bravo Herr Leutnant bravo. Sie sind ein glückliches Mensch. Bravo domnule locotenent, sunteți un om fericit.

S-a creat o atmosferă de veselie. Nu am avut ce face și m-am atașat celor veseli. Aș fi dorit să aflu cine m-a sărutat. Bănuiam pe domnișoara comerciantului, dar nu este exclus că a fost un sărut de bărbat. Oricum, eram nătărău, deși cunoșteam superstiția legată de vâsc, totuși am rămas sub el.

După miezul nopții a fost o pauză. Servitorii chinezi serveau în jur pahare cu răcoritoare, sandvișuri, alții au intrat în sala de jocuri de cărți pentru a-și încerca norocul. După o pauză de o oră din nou a început să cânte orchestra. Eu nu am mai dansat. Oaspeții au început să plece. Primii s-au retras ambasadorul cu soția, apoi contele cu soția, apoi baroneasa cu soțul ei. Primii au plecat cei cu rang social mai mare iar pe rând, descrescând în grad, și ceilalți. A rămas numai comerciantul cu familia și perechea de americani. Bărbații erau la joc de cărți, "duelau" cu domnul Skuseck, căruia îi mergeau bine cărțile și avea noroc. Dar au plecat și aceștia. Și noi ne-am

retras și am mers la culcare. Am visat că sunt în țara zânelor, am dansat cu zânele și o zână m-a sărutat. Vâscul a făcut minuni. A doua zi m-am trezit odihnit și cu sufletul proaspăt.

A FOST ANUL NOU, 1 IANUARIE 1916.

Comandantul a primit felicitările.

Și chinezii au sărbătorit. La ei sărbătoarea anului nou este și mai semnificativă ca la noi. Chinezul își socotește vârsta de la anul nou în care s-a născut. Dacă un copil s-a născut în ultima zi a anului, la 1 ianuarie anul viitor are deja un an. De revelion și anul nou magazinele se închid, se închide evidența fiscală, se încasează debitele, funcționarul depune pana pentru câteva zile.

Oamenii își curăță casa și împrejmuirea casei. În curte se aprind altare pentru înduplecarea spiritelor rele, oferindu-le colaci și fructe. Templele se umplu cu credincioși. Pe străzi, în copaci și chiar și pe animale se agață panglici colorate cu inscripții de urări de bine. Toți se îmbracă în hainele cele mai festive. Noaptea se aprind focuri de artificii, se inundă locurile mai uscate și se face totul cu zgomot și strigăte puternice. Cu adevărat toată lumea este pe stradă iar lampioanele crează un mediu fermecător. A doua zi totul este liniștit și circulația este întreruptă. Abia pe la amiază reînvie viața. Cei înstăriți pornesc la prieteni cu ricșa, iar cei săraci pe jos, ca să le predea cărți de vizită lungi de aproape un metru, scrise pe hârtie roșie. Copii se apleacă în fața părinților, elevii în fața învățătorilor, slugile în fața stăpânilor, funcționarii în fața superiorilor, etc. pentru a le ura viață fericită.

Seara continuă distracțiile și durează zile și chiar săptămâni întregi, într-un ritm extrem. A șaptea zi este atribuită sexului frumos. Atunci se adună în parcuri, fac cunoștință cu toată lumea, se distrează și dansează. Apoi totul se termină cu o demonstrație pe stradă circulând cu lampioane de diferite culori puse pe bețe cât mai lungi. Chinezul își permite o asemenea distracție doar odată pe an, dar atunci cu o destrăbălare totală, ca apoi să muncească din nou un an pentru a-și aduna resurse ca apoi din nou să le prăpădească de sărbătorirea anului nou.

ÎNTÂLNIRE CU PEKINGUL

Zilele au trecut repede după sărbătorile de anul nou. Am reușit în sfârșit să vizitez orașul, deoarece până în prezent nu am fost în oraș în afară de ziua sosirii mele. Primeam invitații, în special de la familiile germane, astfel că circa două luni cât am mai stat în Peking nu aveam de făcut altceva decât să țin evidența excursiilor și zilelor de vizită. Scopul meu principal era însă să cunosc orașul despre care am auzit că are multe curiozități de vizitat. Într-o dimineață am urcat cu boy-ul meu pe zidurile orașului, la poarta din sud. Orașul Peking nu este numai un oraș sau capitală ci este și o idee care întrunește atât latura luminoasă cât și latura umbrită a vieții chinezului. Aici se concentrează reprezentanții vieții mondene, cât și a celei spirituale. A fost sediul celor mai mulți împărați până în zilele noastre. Aici sunt cele mai mari și mai frumoase temple. Este o imagine coplășitoare. Orașul se împarte în două părți, partea nordică, așa-zisul oraș al tătarilor sau manciurienilor și partea sudică, adică orașul chinez. Ambele părți, plasate strâns una lângă alta, partea nordică aproape dreptunghiulară, iar partea sudică trapezoidală, împrejmuite cu ziduri enorme din piatră. Zidul care împrejmuește orașul tătarilor are o lungime de 25 km și o înălțime de 10 m. La bază are o lățime de 15 m, iar la nivelul maxim 10 m. Are nouă porți enorme și la fiecare 300 metri are câte un turn de observație. Zidul orașului chinez este mai scurt, are 17 km. Centrul orașului tătar este ocupat de orașul imperial sau orașul interzis. Și acesta este înconjurat de ziduri mari din piatră, aici se află castelele împăraților cu multe clădiri anexe ale acestora. Cândva era interzisă intrarea în acest oraș dar în prezent este deschis. Centrul se mai numește și orașul purpuriu datorită culorii zidului ce-l înconjoară iar castelele imperiale strălucesc în soare într-o culoare galbenaurie în apa Râului Auriu care are mai multe cursuri în oraș. În preajma zidului care desparte orașul de nord de orașul de sud, în partea nordică, se află ambasadele străine, împrejmuite și acestea cu ziduri puternice și aproape de poarta de sud. Acest cartier, numit și cartierul european ocupă o suprafață de 1,5 km², în centru se află strada Rue de Legation. Aceste ambasade se pot recunoaște foarte ușor după drapelele arborate pe ele. Ambasada noastră era la marginea orientală a zidului, fiind

prima la rând era cea mai expusă. Din bastioane se vedea artera principală a oraşului tătarilor numită "Hata-mon". Omul de rând chinez nu avea voie să pătrundă în această parte a oraşului în afară de cazul dacă era în relații de serviciu cu europenii. Din acest turn priveam când partea nordică când partea sudică a oraşului, cu templele uriaşe, pagodele și clădirile instituțiilor publice. Atât de mult îmi capta atenția încât nu mă puteam sătura de priveliștea acestora.

Dar pentru azi a fost de ajuns și ne-am întors la domiciliu.

După ce am cunoscut Pekingul din exterior doream să aflu câte ceva și din interior. În zilele următoare, împreună cu boy-ul meu, am urcat în ricșă și am ales artera principală a oraşului tătarilor, adică Hata-mon. Înaintea mea a circulat ricșa boy-ului ca să-mi facă loc, iar după el ricșa mea, când în fugă când mai încet. Am văzut mai multe orașe din China dar atâta forfotă cât era în Peking nu am văzut niciodată. Strada este lată de 2 5 m, pe ambele laturi are câte un șanț adânc, cu apă murdară și puturoasă. Dincolo de șanțuri se află un fel de trotuar, după care șirul de magazine și locuințe. Pe trotuarele respective este o aglomerație de neimaginat. Pe străzi, pe lângă mulțimea de oameni circulă caravanele cu cămile, animale, călăreți pe cai sau pe catâri. Multe telegi cu două roți, iar servitorii strigă în continuu "faceți loc, faceți loc". Un amestec de larmă și învălmășeală! Trotuarele de altfel sunt rezervate numai pentru oameni și ricșe, dar abia am putut înainta. De fapt nici nu mă grăbeam. Mă opream în fața a câte unui magazin luxos și admiram vitrinele. Toată pompa și bogăția orientului se afla în aceste vitrine, de la magazine de bijuterii până la magazine de ceaiuri. Se găseau toate produsele și relativ ieftin. Frumusețile magazinelor și bogăția lor era însă în contrast cu comerțanții stradali, chioșcurile mici de pe stradă confecționate din bârne de bambus ale măcelarilor, olarilor, comedianților. În șanțuri erau porci și câini care căutau resturi de mâncare. Arcurile de triumf însă ridicau spectacolul străzilor, arcuri confecționate din materiale sculptate. Așa era și arcul în cinstea lui Ketteler, ridicat de împăratul german la locul unde a fost ucis. Dar tot atât de luxoase erau și palatele prinților Ju-ho-ciong și Se. Apoi strada pe care se aflau ministerele, numită Cosingli-Iamen. Am văzut lucruri pe care

nici nu le pot descrie. La sfârșitul străzii Hata mon se aflau, în dreapta și stânga, templele ridicate în cinstea lui Confucius și Lauia, capodopere ale sculptorilor chinezi.

Dar să spun ceva și despre Confucius⁴⁰. În chineză se cheamă Kung-tre, întemeietorul de religie. Era ministru în statul Lu înaintea erei noastre, dar a fost înlăturat de dușmanii săi. A început să cutreiere imperiul. Numai după vârsta de 68 ani a reușit să se reîntoarcă acasă. După moarte a fost ridicat la rang de prinț și a început să fie sărbătorit ca un sfânt. În special în China de nord, apoi în tot imperiul, ridicându-se temple în cinstea lui. Învățătura lui se baza pe respectul cuvenit familiei și naturii, învățături consemnate în cărțile vechi chineze. După învățătura lui omul s-a născut a fi bun dar s-a înrăit datorită societății. Izvorul tuturor relelor este imperfecțiunea, deși scopul principal al existenței umane trebuie să fie armonizarea omului cu universul. Acest lucru se poate atinge numai prin sensibilizarea vieții spirituale și a relațiilor față de oameni. Această filozofie a devenit apoi o religie, un crez. Are trei componente: omul trebuie să cunoască trei lucruri principale, prima dată cerul, apoi pământul și pe urmă omul. Despre cer se afirmă că este originea tuturor lucrurilor de pe pământ și tot de acolo vine și distrugerea acestora. Despre pământ trebuie să cunoaștem cum trebuie cultivat. Omul este un animal înzestrat cu înțelepciune și astfel are obligația să respecte tradițiile și obiceiurile, învățătura despre om împărțindu-se în cinci părți: prima parte despre relația dintre tată și fiu, cum trebuie fiul să-l respecte pe tatăl său; partea doua despre bărbat și femeie, despre căsătorie și modalitatea de conviețuire a lor; a treia parte despre împărat și supușii lui, cum trebuie respectat împăratul de către cei supuși iar împăratul cum trebuie să iubească pe supușii lui; a patra parte despre prietenie, ce este prietenia și modalitatea de conviețuire a oamenilor; partea cincea despre frați, cum trebuie să-i dea ascultare cel mic celui mai în vârstă și cel în vârstă cum trebuie să-l iubească pe cel mai mic. Pe lângă acestea mai sunt mii și mii de axiome legate de obiceiuri și morală.

⁴⁰ Confucius sau Kun Fu-tzi (551-479 î. C.) cel mai mare gânditor chinez, creator al unui sistem filozofic, etic și social-politic.

Plătind un bacșiș mai însemnat mi s-a permis și vizitarea interiorului templului. Avea covoare foarte valoroase, sculpturi ornamentale, dar de fapt era mobilat modest. Altarul este compus dintr-o placă de marmură pe care se află înscris umele lui Confucius, cu litere mari, aurii. În dreapta și în tânga se află plăcile comemorative a celor mai însemnați elevi ai săi. În fața altarului se află trei mese din marmură. Pe cea mai mică se așează florile, pe cea de a doua alimentele iar pe cea de a treia animalele aduse drept sacrificiu. Am plecat impresionat, doar am fost în templu, dar am rămas fără credință.

Mult mai interesant mi s-a părut însă templul budist, care era, totodată, și mănăstire. Aici erau peste o mie de călugări și preoți, în special tibetani și mongoli. Principiul de bază al budismului este reîncarnarea, renașterea, în baza căreia omul renaște mereu până când spiritul nu i se luminează, poate deosebi răul de bine, zădărnicia vieții materialiste, dobândește înțelepciunea dreptății și scapă de suferințele materiale. Izvorul suferinței este stăruința la existența materială. Suferința poate fi lepădată numai prin renunțarea la existența materialistă. Un singur drum duce în această direcție, credința adevărată, otărârea fermă, voința, modul de viață, sânguința. Pentru redincioși este obligatoriu alegerea acestui drum. Scopul poate fi atins numai de călugări, deoarece credincioșii au obligația să asculte învățăturile călugărilor, au obligația de a le oferi daruri, să cugete asupra adevărului și astfel să ajungă să fie curați și în împărăția fericirii veșnice, în Nirvana. Preotul principal al lor este Dalai Lama, care este întruchiparea lui Budha. Ceilalți preoți și stareți sunt de asemenea întruchiparea trupească a diferitelor divinități și astfel pot domina nelimitat sufletul și trupul credincioșilor. Templul are mai multe curți. Fiecare templu este plasat în mijlocul unui parc frumos, ornamentat cu urne de bronz prețioase, cu sculpturi, covoare, mătăsuri. În holul templului din cea de a doua curte se află statuia sculptată din lemn a lui Budha, înaltă de 25 m. În a treia curte nu ni s-a permis intrarea. În această curte trăia Budha viu, starețul șef. Peste tot erau călugări îmbrăcați în reverende violete, care când ne-au văzut întindeau mâna după daruri deoarece, potrivit învățăturii lor, credincioșii au obligația să le ofere daruri. După ce am văzut și această curte am pornit spre casă deoarece era deja târziu. Timpul a trecut repede până când am vizitat aceste

obiective. S-a înserat pe când am ajuns înapoi în cartierul european și deja erau îngrijorați de întârzierea mea, poate că mi s-a întâmplat ceva rău. La cină le-am povestit cele văzute de mine și în special despre călugării cu sutane violete care m-au jecmănit pentru bacșis, costându-mă mai mult de un dolar mexican până când am ieșit din templul renașterii.

Au urmat apoi câteva zile de odihnă, putând și eu să cuget asupra învățăturilor budiste, asupra multiplelor curiozități umane care de fapt caută în obscuritate adevărurile budiste.

Mai aveam multe de vizitat dar trebuia să fac față și invitațiilor familiilor germane. Aceste familii m-au primit cu bucurie și dragoste de parcă aș fi luptat și pentru ei. În realitate era vorba și de soarta lor deoarece dacă se câștiga războiul se întăreau și pozițiile lor în Orientul Îndepărtat. În cazul în care se pierdea războiul și situația lor s-ar fi înrăutățit. China încă era neutră dar oare în viitor ce poziție va lua? Vreau să vorbesc doar de două dintre aceste familii. Una care mi-a făcut o primire plăcută, acordându-mi mare atenție iar cealaltă pentru faptul că aici am cunoscut cultul feminin acordat în familiile din înalta societate din Peking.

Cing-tau⁴¹ este un port la mare, înainte de război era un teritoriu închiriat de germani unde, cu perfecțiunea germană, au răspândit cultura lor. Aveau spitale, școli, universitate unde tratau și învățau pe chinezi. De aici proveneau boy-ii și bucătarul care cunoșteau limba germană. Cu toată apărarea eroică japonezii au ocupat acest port și comandantul unui vas comercial, căpitanul Hellhof numai cu multe peripeții a reușit să fugă în portul Honolulu din Hawai. Familia lui, soția și mama s-au mutat la Peking. Aceasta era una din familiile germane. De mai multe ori le-am făcut vizite împreună cu alte familii germane. La ei mă simțeam ca acasă. La ei nu trebuia să-mi fie frică de etichetă. Locuința lor era mobilată modest și răspândea o atmosferă intimă. Familia Hellhof, în privința ospitalității, depășea celelalte familii. Discutam despre situația de acasă, despre evenimentele de război, despre situația din China. La ei am învățat un joc de cărți foarte răspândit aici. Pentru a mă simți cât mai bine au organizat chiar și baluri în onoarea mea. De la ei am aflat și

⁴¹ Azi Qingdao (China)

despre soarta căpitanului, de care multă vreme nu aflaseră nici o veste. Într-o bună zi însă a sosit prin ambasadă o scrisoare din Honolulu din care au aflat că se află cu vasul său în port și așteaptă sfârșitul războiului. America, de care aparțineau insulele Hawai în acea vreme, era încă neutră. Aflând vești bune despre capul familiei, soțul iubit, și ei s-au liniștit și priveau viitorul cu speranță. În mine probabil au văzut și soarta soțului care a fost nevoit să se refugieze și cred că acestui lucru i se datora primirea mea călduroasă în familie. Lor le datorez și o vizită de neuitat în cartierul tătarilor. Doamna Hellhof m-a dus și la grădina zoologică. Era un loc frumos dar aveau foarte puține animale. Pe mine m-a interesat mult deoarece aici am văzut prima dată cangur, care sprijinindu-se pe picioarele din spate făcea salturi de câte 4-5 metri. Am văzut cerbi, căprioară de apă, diferiți urși, maimuțe, fazan argintiu și o salamandă uriașă, dar nici nu se putea compara cu grădina zoologică de acasă. Apoi m-a dus la două turnuri uriașe din piatră. Una se numea Cu-lo celălalt Ciu-lo. Aceste turnuri serveau ca turnuri de veghe ale orașului. Cu-lo avea un gong foarte mare iar Ciu-lo un clopot mare. Din aceste turnuri se anunța vremea rea sau incendiile. Scara care ducea la etaj era foarte îngustă și abruptă dar și neîngrijită, astfel trebuia să te ferești să nu cazi în adâncuri, deoarece nu avea balustradă. De sus însă aveai o imagine copleșitoare a orașului. O vedere de neuitat era spre pagode, temple, instituții, parcuri, lacuri, orașul interzis, clădirile ambasadelor etc.

Cealaltă familie o putem numi familia X. Preparatele lor de ficat de găscă, ficat de rață, ficat de pui erau vestite. Dar era și mai vestită tânăra doamnă. Ea era considerată cea mai frumoasă femeie din Peking. Este un idol, se afirma despre ea. Era deșteaptă dar deosebit de vanitoasă. Cu ocazia vizitelor aștepta de la admiratori să o cinstească ca pe o sfântă. Și eu aș fi dorit să o cunosc dar îmi era rușine să-l rog pe Mariasevici să mă introducă la ea. Mai târziu nici nu a trebuit să mă folosesc de acest mijloc. Probabil a aflat și ea despre mine deoarece într-o zi am primit o invitație parfumată prin care afirma că dorește să mă cunoască. Nici în gând nu-mi era să refuz o asemenea invitație de la cea mai frumoasă femeie din Peking. Cunoscând deja obiceiul am dat boy-ului doar o singură carte de vizită. Am intrat într-o clădire cu arhitectură chineză

modernă, intrând prin mai multe curți interioare, cu acoperiș de sticlă, cu plantații de flori exotice, care emanau un parfum misterios. Trecând prin cea de a treia curte boy-i îmbrăcați în haine de mătase mi-au deschis ușa sculptată. Parcă nici nu aş fi intrat în camera doamnei ci într-un templu lamaist. Camera era luminată discret, pe pereți și pe jos covoare foarte valoroase, mobilier puțin din lemn de mahon, masa mică și fotolii. Căutam femei în lumina slabă a camerei și am observat-o pe niște perne pufoase așezate în mijlocul camerei ca un altar. Ședea pe aceste perne, cu picioarele așezate sub ea, având un voal din fire aurii-argintii peste umăr. Atât în dreapta cât și în stânga avea câte un gong. În păr avea o diademă cu diamante iar în față, la picioare, un scăunel mic din mahon. Zeița s-a mișcat, mi-a făcut semn să iau loc și ca un șarpe s-a întins spre mine, întinzându-mi mâna albă împodobită cu brățări de aur și smaralde și parcă de pe altă lume îmi spunea: Willkommen Herr Leutnant, Willkommen. Bine ați venit domnule locotenent. I-am sărutat mâna întinsă și am exclamat: Göttin, Göttin, (Zeiță, Zeiță), mă predau bunăvoinței dumneavoastră. Se pare că a fost mulțumită de mine deoarece a râs. Era copleșitoare. Trăia, era o floare, un idol. A bătut în gong și de îndată a sosit boy-ul cu o tavă de argint pe care era ceaiul în pahare mici. În timpul cât am consumat ceaiul am discutat. Eu despre evadarea mea. Mi-a spus că a vrut să joace tot timpul în fața mea rolul de zeiță dar fiindcă de îndată m-am adresat cu acest cuvânt și m-am predat bunăvoinței ei și-a pierdut rolul. Mi-am manifestat regretul în cazul în care am fost neîndemânatic, la care a răspuns negativ.

Timpul vizitei a expirat, m-am ridicat și din nou i-am sărutat mâna, dobândind o experiență în plus. Ne-am mai întâlnit odată, într-o societate mai mare, dar de această dată nu a avut efectul copleșitor asupra mea. Era frumoasă dar am mai văzut și alte femei frumoase. Conta mediul în care se afla. Acesta este cultul femeii în Peking.

xxx

Comparativ redau soarta femeii în societatea chineză. Femeia are o soartă tristă sau chiar foarte tristă, atât în înalta societate, cât și în general. Tot așa ia parte în lupta pentru asi-

gurarea existenței ca bărbatul, însă fără nici un drept asigurat. În înalta societate se acordă o atenție mare la modul de comportament, femeia este ținută parcă sub o bură de sticlă. Calvarul femeii începe chiar de la naștere. Nu se bucură de nașterea unei fete ci dimpotrivă este socotit ca un joc al spiritelor rele, mai ales dacă nu este pe urmă și un băiat. Acest lucru își are originea în modul de a cinsti memoria strămoșilor. Numai un urmaș bărbat poate prezenta ofrande pentru părinți și bunici ca să nu sufere de foame și de sete în viața de apoi. Dacă mama se îmbolnăvește după nașterea unei fete înseamnă că aceasta a supărat duhurile rele și este expulzată din familie, fiind plasată în pădure, lângă râuri, sau chiar pe stradă, unde moare. Dacă scapă cu viață și crește mai mare, cei săraci își vând fetele destul de ieftin. O fată în vârstă de 10 ani costa 2-3 dolari, socotiți la anii de viață, 10-12 ani douăzeci dolari, la 16 ani 150 dolari. În această privință nici soarta băieților nu este mai bună. Deseori sunt supuși unor operații grele pentru a coresponde poftei stăpânilor. Sunt învățați să scrie, să cânte vocal sau la instrumente muzicale, să danseze. Se afirmă că la curtea imperială ar fi fost peste 1200 de eunuci. Și ei sunt sub supravegherea poliției ca fetele. Lăcașurile lor sunt semnalizate cu lampă roșie, respectiv verde și cu inscripții potrivite.

Dacă fata s-a dezvoltat și nu a ajuns să fie prostituată, este căsătorită, dar soarta ei nu devine mai bună. Căsătoria nu aduce nici eliberarea ei și nici fericirea. Soția nu depinde de soțul ei, ci de soacră care are puteri depline asupra norei. Soarta ei se îmbunătățește în cazul în care dă naștere unui băiat. În cazul decesului soțului nu era recomandabil să se recăsătorească. Dacă a rămas fidelă fostului soț atunci devine moștenitoare asupra tuturor bunurilor acestuia, atât asupra bunurilor materiale cât și asupra celorlalte soții secundare cât și a slugilor. Ea dispune și de educarea copiilor. Doliul dura 3 ani. Culoarea doliului este albă și nu negru ca la noi.

Soarta femeilor manciu era mult mai bună. Ele puteau fi văzute mai des și pe stradă. Erau frumoase și nu aveau picioarele schilodite ca ale chinezoaicelor. După concepția chinezească nu este nimic mai frumos decât picioarele mici ale femeii. Pe nimeni nu interesează prin câtă suferință trece o femeie până când ajunge să aibă picioarele mici.

Ajungând acasă nu am conținut să nu o laud cât mai mult pe “zeița” în viață, dar pe mine nu m-a copleșit atât de tare. Totuși era frumoasă și interesantă.

Urma să mai vizitez în orașul tătarilor “orașul interzis” și “orașul purpuriu”, care sub regimul Iuan Sicaï⁴² și-a deschis porțile și în fața marelui public.

ORAȘUL INTERZIS ȘI ORAȘUL PURPURIU

Orașul interzis este situat în mijlocul capitalei, într-un parc cu arbori ornamentali, cu lacuri, în mijlocul cărora, pe insule, sunt construite pagode admirabile, cu case acoperite cu țigle colorate, decorate cu sculpturi în lemn, cu temple, împrejmuit de un zid puternic din piatră iar în interiorul acestuia, pe un teren peste care șerpuiește Râul Auriu, împrejmuit de un zid din piatră care are acoperișul purpuriu se află orașul purpuriu, primind numele de la culoarea zidului. Intrând pe poarta din sud se deschide artera principală, largă, dreaptă ca săgeata având pe margini plantații de platani, ca în Europa. Dacă acești platani ar putea vorbi ar povesti multe lucruri interesante despre viața împăraților, de marșul generalului Walderser⁴³ în timpul răscoalei boxerilor din anul 1910⁴⁴, până la căderea împăratului Pu-ji în anul 1912, proclamarea republicii în frunte cu primul președinte Iuan-Sicaï, etc., etc., dar neputând vorbi își leagă crengile în razele aurii ale soarelui, asigurând o umbră răcoroasă pe fețele trecătorilor. Chiar la început este amplasat Templul Păcii Cerești, apoi Templul Gărzii Imperiale. În fața intrării în orașul purpuriu, pe un deal, se află, după un urcuș cu multe scări, pagode frumoase. Aceste clădiri împreună cu divinitățile care locuiau în ele au apărut împărăția de duhurile rele. În mijlocul lacului Pei-hai pe o insulă, se afla templul crescătorilor de viermi de mătase, în care, odată pe an, împărăteasa dădea de mâncare viermilor de mătase. Lacurile sunt racordate prin

⁴² Iuan-Sicaï preia puterea în 13 februarie 1912

⁴³ Greșit în text, în realitate Waldersee

⁴⁴ Greșit în text, este vorba de anii 1899-1901

poduri minunate din marmură. În mijlocul altui lac, denumit Ciung-hai, se află castelele împărătesei-mamă. Într-unul dintre aceste castele a locuit generalul Waldenser⁴⁵. Peste tot domnea o liniște divină, doar din când în când se auzea cântecul păsărilor.

În Orașul Purpuriu locuia “fiul cerului”, împăratul, înconjurat de cei mai de seamă oameni. Intrând prin poarta de sud se ajungea într-o curte uriașă, peste care curgea Râul Auriu, iar peste râu poduri de marmură. Trecând peste podul unui lac, am ajuns din nou într-o curte pavată cu piatră și aici era amplasat templul Tai-ho-tun, “Casa cea mai mare”.

Este o construcție minunată, sculptată din lemn, acoperită cu țigle smălțuite de culoare galben-auriu. În jurul templului se află vase de bronz, orologii seculare de soare, statui de lei, broaște țestoase, cocori și altele. Urmau apoi sala “Păcii mijlocii”, “Păcii apărute”, ultima era și sala celui mai mare examen. După aceasta palatul Cien-cing-cun adică palatul purificării cerești. În acest palat a primit zilnic împăratul pentru audiențe pe cei mai înalți demnitari ai săi. În curțile următoare au fost plasate haremurile împăratului cu mai multe mii de soții și lângă acestea palatul a cel puțin două mii de eunuci. În curtea principală era reședința împărătească, împodobită cu comori valoroase. În jurul fiecărei construcții principale se aflau construcții secundare pentru mulțimea de servitori. Tot aici se primeau în audiență ambasadorii europeni, după înfrângerea răscoalei boxerilor, cu o ceremonie deosebită. Astfel am cunoscut “Orașul tătarilor”. A rămas orașul chinezesc. Dar pentru a cunoaște Pekingul ar trebui de sacrificat nu săptămâni sau luni, ci poate mai mulți ani.

ORAȘUL CHINEZ. TEMPLUL CERULUI ȘI PĂMÂNTULUI

Orașul este amplasat în imediata apropiere a orașului tătarilor, înconjurat de un zid uriaș din piatră. Diferența cea mai semnificativă între cele două părți ale orașului este compoziția populației. Până când orașul tătarilor era locuit de tătari, mongoli, tibetani și alți străini, orașul chinez este locuit în

⁴⁵ Waldersee

majoritate de chinezi. Vizavi de poarta de sud a oraşului tătarilor se deschide Calea Împăratului care duce drept spre sud, până la Poarta de Sud și apoi în continuare prin oraşul chinez. Este o cale enorm de lată, asemănătoare cu calea Hata-mon din oraşul tătarilor. Mijlocul străzii este mai ridicat, iar pe ambele margini are şanţuri late, după care trotuare asemănătoare unei străzi mai înguste. Case, magazine decorate cu lampioane, drapel, firme colorate împânzesc ambele margini ale străzii. Este mult mai circulată decât strada Hata-mon, deoarece pe această arteră intră în oraş din provincie, caravanele comerciale, țăranii cu produse, cu animale. Strada este pavată cu plăci mari din piatră deoarece pe acest drum mergea împăratul de trei ori pe an din Oraşul Interzis respectiv din Oraşul Purpuriu, în Templul Cerului și Pământului, situat în această parte a oraşului. Circula o mulțime imensă de oameni, animale, încât nu știam ce să privesc, caravana de cămile, oamenii cu partea superioară a corpului dezgolită care duceau bagajele pe rude de bambus, căruțele trase de un cal, așa numitele Peking-car, din care, plictisiți, priveau în jur domni sau doamne, făcându-și vânt cu evantaie, sau călăreții eleganți pe cai mărunți, îmbrăcați în caftane negre, cu pălării mari, sau vânzătorii ambulănți, frizerii ambulănți etc. Strada era plină de trăsurile duse de slugi care transportau mandarini și în fața lor făceau loc călăreți cu cai mărunți. De asemenea miile de cerșetori, leproșii care cereau milă. Dacă nu ar fi fost atât de puternic mirosul neplăcut, era mai bine. În general cunoșteam deja orașele chinezești dar imaginea era copleșitoare. Scopul principal era să vizitez Templul Cerului și Pământului astfel am îndemnat pe servitorii noștri să pătrundă cât mai cu spor printre trecători. Era izbitoare lipsa femeilor pe stradă, contrar cu cele prezente în oraşul tătarilor. Am atribuit acest lucru obiceiurilor bizare după care femeile necăsătorite nu pot să apară pe stradă, era greu să circule cu picioarele schilodite. Cu cât pătrundeam mai spre sud, încetul cu încetul a încetat gălăgia, s-a rărit mulțimea de trecători și trecând peste Podul Cerului și pe lângă terenuri cultivate am ajuns la poarta de sus a oraşului chinez, numită Lung-Ting-Mon, poarta pe care a intrat și trenul nostru când venea de la Tien cin. Nu departe de poartă, în dreapta și în stânga se ridica spre cer Templul Cerului și Pământului, împrejmuit cu zid de piatră. Intrând pe

poartă am fost întâmpinați de o liniște solemnă. Trecând pe sub arbori ornamentali și chiparoși verzi a apărut în fața noastră scânteind în razele soarelui, împrejmuit cu terase și scări templul în formă rotundă și cioplit din marmură albă. Cupola principală alcătuia o rondelă imensă iar altarul principal smălțuit în smalț albastru vroia să fie imitația cerului albastru. Lângă acest templu se afla sanctuarul rotund în care împăratul se ruga de trei ori pe an, apoi un templu mai mic numit Hang-tien-sien, cu sculpturi splendide din marmură albă. Întregul complex emana o sobrietate maiestuoasă, iar vegetația verde din împrejur și priveliștea minunată mi-au lăsat o impresie de neuitat. Am înțeles cultul Cerului (Tien) și parcă mă simțeam și eu mai aproape de cer. După ceremonia din templul cerului împăratul pătrundea în templul pământului, împreună cu asistența sa, și trăgea o brazdă cu plugul din aur în lanul de orez pentru ca poporul său să aibă o recoltă bogată de orez.

Am părăsit aceste locuri sfinte adânc impresionat, simțind cum pătrunde prin inimă și suflet fiorul secular al acestor ziduri.

SOSESC ALȚI EVADAȚI

Timpul parcă zbura deasupra capului meu. Era spre începutul lunii februarie când, consulul din Tien cîn a anunțat pe comandantul detașamentului că spre seară vor sosi doi ofițeri, foști prizonieri. Comandamentul a organizat primirea lor la gară. Eu nu am participat la primire deoarece am promis o vizită unei familii din oraș, astfel că numai a doua zi m-am întâlnit cu ei. Erau locotenenții Ballay și Bokor. Își făceau toaleta de dimineață când am bătut la ușa camerei rezervate lor și am intrat. Era o bucurie mare să mă întâlnesc atât de departe de patrie cu alți ofițeri maghiari. Ei deja mă cunoșteau din auzite. Au aflat despre mine de la ofițerii din transportul de prizonieri din care am evadat, care le-au povestit despre evadarea mea, lucru ce a lăsat o impresie puternică asupra lor. Evadarea mea a întărit și mai mult voința lor de evadare. Am observat că mă privesc foarte curioși și anume îmbrăcămintea mea elegantă, la care i-am liniștit că la data sosirii mele arătam și mai jalnic, dar datorită comandamentului și ei vor arăta tot atât de bine îmbrăcați ca niște gentlemani. Au zâmbit auzind

cuvântul de gentleman, în special Ballay, care, după cum am aflat ulterior, știa perfect englezește, deoarece a trăit în America. Pe scurt mi-au povestit evadarea lor, folosindu-se de pașapoarte false din lagărul din Nijni-Udinsk. Înaintea stației orașului Charbin, la o haltă mai mică au coborât din tren. Au cutreierat văi și dealuri înzăpezite și peste câteva zile au ajuns la Chiciu⁴⁶, apoi la Mukden⁴⁷, unde au fost sprijiniți de consulul german care le-a dat îmbrăcăminte și i-a îndrumat spre Tien Cin. De acolo aici. Nici nu au terminat cu expunerea când a sosit boy-ul și i-a invitat la masă. Ballay era un om de statură mică iar Bokor era de statură înaltă. Deși hainele în care erau îmbrăcați nu li se potriveau, totuși se vedea că sunt oameni inteligenți, bine educați. Am mers cu ei. Am fost primiți de domnul Skusek. Ceilalți erau deja după micul dejun. După dejun i-am condus înapoi la camera lor, împreună cu domnul Skusek. Bănuiam că li se pregătește o surpriză deoarece domnul Skusek la această oră nu se prea plimba prin detașament, mai mult era la birou și calcula mereu. Pe umerii lui zăcea toată administrația detașamentului. El era sufletul, se mai obișnuia să se spună că este micul dejun, masa de prânz și cina, solda etc.

Surpriza nu a întârziat. Deja în cameră erau așteptați de culi-croitorul și culi-pantofarul. Aceștia au luat imediat măsurile și spre mirarea lui Ballay și Bokor, au plecat cu multe plecăciuni, promițând că în două sau trei zile vor reveni cu confecțiile și încălțămintele comandate.

Domnul Skusek a plecat la biroul său iar eu am mai rămas puțin și am povestit camarazilor că peste două-trei zile și ei vor fi în ordine, vor fi înregistrați, vor primi solda, banii de reprezentare și se vor înrola în viața din Peking. Bucuria le strălucea în ochi. Și ei au scăpat de multe încercări grele. La masa de prânz din nou ne-am întâlnit. Comandantul și locotenentul Mariasevici s-au purtat tot atât de atenți cu ei cum s-au purtat cu noi la data sosirii. Ballay și Bokor au mulțumit soartei că i-a călăuzit aici.

⁴⁶ Azi Changchun (China)

⁴⁷ Azi Shenyang (China)

Au trecut cele trei zile și corpul ofițerilor detașamentului din Peking a sporit din nou cu doi ofițeri gentilemani.

Apoi au sosit invitațiile. De multe ori mergeam împreună cu ei. Am fost chiar și într-o excursie cu ei. Am vizitat Palatul de vară situat la nord de Peking, la aproximativ o oră de drum cu trăsura.

PALATUL DE VARĂ

Este așezat la poalele unui deal, împrejmuit de vegetație deasă de chiparoși, eucalipti. În fața palatului se află un lac mare așa zisul "Bu de nord" care se ramifică până în centrul Pekingului și chiar în orașul interzis. Este o construcție simplă, ornamentată cu diferite sculpturi în lemn, dar nu cu mult mai deosebită decât casa unui comerciant mai de seamă. Interiorul diferea, mobilierul său constând din masă, scaune din lemn de mahon. Curtea situată în mai multe terase este ornamentată cu statui, vase din bronz, balauri și altele. Din clădire duce un coridor acoperit până la malul lacului. Pe aici se plimba ultima împărăteasă-mamă cu fiul său împăratul care avea doar doi ani. Peste lac era un pod ornamentat bogat și acoperit, peste care se putea trece pe malul celălalt. Pe mal era o barcă împodobită cu sculpturi din lemn cu care, probabil, se putea merge până în orașul interzis. Pe panta muntelui se aflau morile de rugăciuni, puse în mișcare de vânt, călușeii micului împărat, iar pe coama dealului era construit un zid de piatră care împrejmua întregul complex. Din bastionul acestui zid se deschidea o priveliște minunată spre lac, iar în depărtare spre turnurile templelor și pagodelor. Modestie și putere, evlavie și joc, contraste care sunt expresia mentalității poporului chinez. Modestia reședinței de vară, bastionul puternic din piatră, morile de rugăciune și călușeii împăratului. Poporul chinez și-a închipuit viața și căderea împăratului ca pe propria viață, deci simplă, dar a așezat lângă acestea și bastionul puternic din zid de piatră, ca simbol al puterii împărătești, morile de rugăciune ca simbol al închinării în fața puterii cerești. Această excursie a fost ultima mea excursie. La întoarcere eram deja așteptat. Am fost chemat de comandant. Ne-a comunicat că a aflat de la ambasadă că vasul american "China" va porni în curând din Hong-Kong și prin Sanghai și Japonia va merge spre San

Francisco, astfel cine dorește să se pregătească de drum. A mai adăugat că nu dispune de date privind seriozitatea acestui vas astfel ar fi mai bine dacă ne-am duce mai întâi la Sanghai și de la consulatul de acolo să culegem mai multe detalii. Situația era destul de delicată deoarece Japonia era de partea “caurant”-ului⁴⁸. Ne-am întrunit toți patru la discuții și am hotărât că vom porni la drum deoarece nu de aceea am evadat ca să rămânem la Peking. Comandantul ne-a dat diferite sfaturi bune printre care și acela să nu mergem toți patru împreună, deoarece putem deveni suspecti. Astfel Ballay și Bokor au pornit la drum iar noi, adică eu și Bruckner, am mai așteptat o zi, două. Acest timp mi-a fost necesar că să-mi iau rămas bun de la familiile cunoscute, în special de la familia Hellhof.

Povestindu-le despre scopul vizitei și că urmează să plecăm cu vasul “China” am fost sfătuit să nu plecăm din moment ce nu avem suficiente date privind acest vas. Mi-au atras atenția la pericolul care ne poate aștepta la Sanghai unde influența englezilor este mai puternică. Apoi și intervenția japonezilor. Văzând că nu mă pot convinge cu aceste motive obiective au început să invoce motive sentimentale, învederând că până acuma am suferit destul și nu merită să mă expun din nou la diferite pericole. “Cine vă trimite de aici, noi germanii v-am primit cu multă dragoste și bucurie în cercul nostru, rămâneți aici”.

Ne-am bucurat de aceste cuvinte calde și emoționat le-am mulțumit pentru tot ce au făcut pentru mine.

Apoi m-am îndreptat spre doamnă și i-am amintit cele prevestite de preotul lamaist când am făcut o vizită la pagoda Gong și la turnul clopotului, când mi-a prevestit că mă așteaptă încă un drum lung, plin de peripeții, că în spatele meu vede foc, iar în jurul meu oamenii se ucid, că voi scăpa și vede cum sufletul meu se îndreaptă spre Nirvana. Atunci l-am socotit un vraci și am zâmbit la cele prevestite, dându-i un dolar mexican din argint. Acum mi-am adus aminte de aceste prorocii.

Doamna m-a privit lung și mi-a spus doar atât: Dumneata ești un budist.

Apoi și-a cerut scuze pentru cinci minute, s-a dus la masa de birou și a scris o scrisoare, după care a revenit la masă

⁴⁸ Cuvânt folosit în sens de dușman.

și mi-a spus: Luați această scrisoare. Am scris-o soțului meu, poate pe drum o să vă întâlniți și el o să fie tot atât de amabil cu dumneavoastră ca noi aici.

Nu am putut spune nimic, văzând atâta bunătate și atenție față de mine. Mi-am cerut scuze că nu pot primi scrisoarea, sunt un om fatalist și până acuma m-am bazat pe soarta mea și de altfel Honolulu nici nu îmi va cădea în drum.

Parcă puțin supărată din cauza refuzului meu a spus doar atât: Bine, plecați, scrisoarea o să o expediez prin poștă. În ochi i-au apărut lacrimi, poate s-a gândit la soțul ei sau poate pentru mine. Cine știe?

După acestea mi-am luat rămas bun de la familia cea mai iubită din Peking. Cu inima grea am ieșit din casă, dar nu puteam face altfel. Parcă am simțit că mă atrage drumul spre acasă ca un magnet.

ÎN DRUM SPRE SANGHAI

A sosit ziua plecării. Mi-am împachetat lucrurile, dar de această dată nu cele sărăcicioase, ci costume valoroase, încălțăminte, lenjerie, diferite cadouri primite de la familiile germane și două bucăți de material din mătase naturală care dacă le atingeam parcă povesteau despre lucrurile minunate din China.

Despărțirea de ofițerii din comandament a fost de asemenea cordială, deoarece noi doi parcă aparțineam deja detașamentului, până când Ballay și Bokor abia au stat 8-10 zile.

Poarta grea s-a deschis, ofițerul de serviciu ne-a salutat și noi doi, împreună cu doi subofițeri și două slugi am urcat în ricșă și am pornit la gară de la poarta de sud a orașului. În gară am urcat în trenul care mergea spre Tien-Cin-Nanking-Sanghai. Am făcut un semn de adio zidurilor puternice din piatră care parcă spuneau: până acuma te-am ocrotit noi, de acum să ai grijă singur de tine, la care trenul a pornit din gară. Slujitorii noștri își ștergeau lacrimile și ne-au privit până când am dispărut din vederea lor. Îmi era milă de ei, oare ce soartă îi mai așteaptă?

ÎN TRENUL EXPRES

Am ocupat un compartiment separat până în Tien-Cin. Drumul îmi era cunoscut astfel nu m-a interesat. Orașul Tien-Cin de asemenea îmi era cunoscut. Spre seară ne-am dus în vagonul restaurant unde am consumat un șnițel și am băut un vin roșu. Priveam publicul divers, dar elegant. Printre ei erau bărbați și femei chineze, bărbați și femei manciuriene, dar și europeni, în special femei, care s-au urcat în tren la Tien-Cin. Privind mai de aproape am putut observa diferența dintre femeia chineză și manciu. Femeia chineză își pieptăna părul mai lins și îl împodobește cu flori mărunte. Fața îi este mai plină, rotundă, mai îmbufnată, acoperită de diferite vopsele și praf de orez, de parcă ar purta o mască. Femeia manciu este în schimb de-a dreptul frumoasă, purta o freză de-a dreptul fantastică, împodobită cu bețișoare din lemn acoperite cu mătase și cu flori naturale. Corpul mai zvelt, mai plăcut, fața mai simpatică iar picioarele nu erau schilodite ca ale femeilor chineze care în tinerețe mai umblă cum pot, iar la bătrânețe numai cu ajutorul bastonului.

După cină m-am întins pe canapeaua moale și contemplam. În fața ochilor mei a trecut Pekingul întreg, cu toată splendoarea lui dar și cu fața mai întunecată. Roțile trenului huruiau în urechile mele iar vagonul mă legăna ca în brațe până când am adormit.

Drumul de la Tien-cin până la Nanking a durat aproape două zile. Când m-am trezit era deja ziuă. Camaradul meu era așezat la geam și fuma o țigară, admirând peisajul variat. Repede m-am aranjat și eu în baie, după care am luat micul dejun. Apoi ambii am admirat peisajul cu livezi, terenuri cultivate cu orez și alte produse. Numai oamenii au rămas aceeași, nu se schimbau deloc în cursul timpului.

Am intrat în Nanking pe la amiază. Aici trebuia să schimbăm trenul și să trecem cu vaporul râul Jangtze pentru a urca în trenul de dincolo de râu. Aș fi dorit să rămân mai mult la Nanking pentru a putea vizita locul de înmormântare al dinastiei "Ning"^{*}, dispărută încă în secolul XVII-lea, despre

* Corect dinastia Ming (1368-1644) care a creat și un stil în arta chineză (stilul Ming), caracterizat prin rafinament și somptuozitate.

care am auzit atâtea povești. Se găseau multe statui de oameni și animale în acest loc. Însă timpul nu ne-a permis deoarece a fost anunțată sosirea noastră la consulatul din Shanghai. Am trecut râul Jang-tze-Kiang cu un vapor uriaș, împodobit cu statui enorme de balauri. Râul era ca o mare cu mulțimea de vapoare mici, dar și mari. Pe malul celălalt din nou ne-am urcat în ricșă și am prins trenul chiar înainte de pornire.

SANGHAI

Spre seară am ajuns în gară. Camarazii noștri, Ballay, Bokor și un funcționar de la consulat, precum și locotenentul Verzariu, ne-au întâmpinat în gară. Verzariu este unicul care a rămas în viață din trupa expediționară din Moldova și am auzit despre el încă în Peking, dar până acuma nu ne-am întâlnit. Sanghaiul are o gară frumos aranjată, cu peron pavat, nici nu se putea asemăna cu gara din Peking. Dar în umbra uriașei Porți de Sud, chiar dacă ar fi fost cât gara din Shanghai, tot nu se putea afirma. După ce ne-am căutat bagajele, am urcat în automobil și ne-am dus direct la hotelul cu mai multe etaje concesionat de americani. Venirea noastră era deja anunțată la hotel, bineînțeles cu identitate falsă, iar portarul ne-a înmânat cheile cu multă politețe.

Funcționarul de la consulat ne-a instruit ca în nici un caz să nu ne trădăm identitatea deoarece sunt mulți spioni aici și în cazul în care vom fi întrebați să spunem că suntem comercianți americani de origine germană și ne interesează obiectele vechi. Acest lucru probabil avea la bază ceva, Bokor și Ballay chiar se cunoșteau cu o familie de comercianți evrei din Shanghai. Eu am fost botezat Kaufmann iar camaradul și-a păstrat numele deoarece avea o rezonanță germană.

Ballay și Bokor au fost cazați bine la un comerciant german numit Kars pe care Ballay l-a cunoscut mai demult în America. Verzariu a fost cazat la Clubul German, descurcându-se mai ușor, deoarece era la Shanghai de mai bine de două luni, dar până acuma nu a avut ocazia să plece în America și de acolo acasă.

Nu-l prea credeam deoarece era un bărbat chipeș, zvelt, înalt și frumos și îmi venea să cred că se simte bine în Shanghai și nu-i venea să plece acasă. În Shanghai, după cum am

aflat ulterior, era un loc bun de distracție și oferea toate plăcerile la un preț foarte mic, te puteai simți chiar mai bine ca la Paris. În cartierul concesionat de americani, englezi, francezi, unde totuși majoritatea populației era chineză, se putea duce o viață elegantă, plină de toate distracțiile, aici locuiau chinezi mai înstăriți, comercianți, mandarini, industriași. Plebea locuia în cartiere separate, împrejmuite cu zid din piatră, situate în apropierea acestor cartiere mai înstărite.

Dar nu era de treaba mea să-i caut motivele șederii sale în Shanghai. Fiind și el din Transilvania, de naționalitate română și eu cunoscând bine limba română, ne-am împrietenit de îndată și am devenit buni amici.

După primirea cheilor am intrat în camere, care ofereau tot confortul. Aveau telefon, baie și dacă am fi dorit nici nu trebuia să ieșim din camere deoarece boy-ul chinez ne servea în cameră cu tot ce doream. După ce ne-am instalat și cu bagajele, am mers la restaurant, dar pe rând, prima dată Ballay și Bokor și funcționarul de la consulat, apoi eu, Bruckner și Verzariu, ca să nu atragem atenția. Apoi în sală ne făceam că ne-am întâlnit întâmplător și ne-am așezat la aceeași masă cu ei.

Sala de mese era luxoasă. Servirea se făcea de boy în frac, sala strălucind de lumina candelabrelor. Oaspeții soseau pe rând, fie câte unul, sau însoțiți de dame elegante, cu bijuterii strălucitoare, îmbrăcate în haine de seară. Bărbații în jachete, femeile în haine decoltate așa că aveam ce admira.

După consumarea cinei am mai petrecut o vreme în sală povestind și pe urmă ne-am retras tot așa cum am venit pentru a înlătura orice suspiciune. Ne-am înțeles că a doua zi la orele 11 ne vom întâlni la consulat și vom discuta calea de urmat. Verzariu s-a angajat că va veni după mine. Am cerut cheile camerei și hotelierul parcă zâmbea, dând bănuiala că are relații la consulate. Am admirat puțin camera, apoi din geam am privit orașul, admirând lampioanele colorate și forfota străzii.

LA CONSULAT

Dimineața m-am trezit devreme, pe la ora 8. Ar fi trebuit să cobor la masă dar apoi mi-am dat seama că pot face comanda prin telefon. Am solicitat micul dejun, la cameră, dar am uitat să anunț ce anume doresc să servesc. Abia am terminat comanda prin telefon și chineze-boyul a și bătut la ușă și a venit cu o tavă mare încărcată cu ceai, unt, șuncă, ouă fierte, gem, caș etc. și a așezat-o pe masă. Apoi fără să deranjeze a plecat tot așa de liniștit cum a venit. Am fost servit cu toate bunătățile și dacă aș fi comandat, în afară de ceai și eventual cafea, nu mi-aș fi adus aminte să comand altceva. Am avut și avantajul prin servirea mesei în cameră că îl puteam aștepta pe Verzariu.

Înainte de ora 11 a și sosit la mine. Ne-am dus împreună la Bruckner și cu ricșa ne-am dus împreună la consulat. Am fost primiți de domnul consul Bernauer cu multă amabilitate și prietenie manifestându-și bucuria pentru reușita evadării. După câteva momente de discuții am intrat în subiect și anume plecarea noastră cu vasul "China". Nici el nu cunoștea mai multe detalii despre acest vapor. Se aștepta sosirea vaporului peste cinci-șase zile și ne-a promis că până atunci va încerca să afle și alte date despre această navă, care venea din Hong-Kong. La plecare ne-a urat ședere plăcută în Sanghai și îndreptându-se spre Verzariu ne-a spus că domnul locotenent ne va putea călăuzi deoarece cunoaște bine orașul, rugându-ne să ocolim concesiunea engleză deoarece acolo se află fel de fel de persoane dubioase.

VIZITA ÎN ORAȘ

Mă bucuram de o asemenea întorsătură a soartei și de faptul că voi putea cunoaște și Sanghaiul. De fapt orașul nu este așezat la malul mării ci pe malul fluviului Vu-sing, unde se varsă în fluviul Jang-tze-kiang. Aici ancorau și vasele maritime deși nu era mai mare ca Dunărea noastră. Într-o dimineață am vizitat portul. Era o circulație inimaginabil de mare. Pe lângă vasele străine se aflau un număr mare de vapoare pline cu o mulțimea de oameni care trăiau pe acestea, parcă ar fi alcătuit

un cartier, zgomotul asurzitor, forfota mulțimii de muncitori, parcă ar fi fost un furnicar conturbat.

xxx

Cu atât era mai organizată faieza, corso-ul, unde erau reprezentate toate speciile umane, negrii, galbenii, bruneții, toate culorile neamului omenesc. Englezi, americani, francezi, germani, italieni, portughezi și în special ruși, japonezi, chinezi, manciurieni, coreeni, siamezi, hawaeni. Am admirat în special femeile, dar mi se părea că majoritatea lor aparțineau păturii de moravuri ușoare. Dacă aș fi fost pictor mi-aș fi putut alege modele excelente dar astfel i-am admirat doar.

xxx

Din port am mers la Clubul German, care era situat nu departe de port, pentru a mă întâlni cu Verzariu. El nu era acasă și pentru a-l aștepta m-am așezat pe un scaun rotativ la bar și am consumat un cocktail, o amestecătură de lichioruri cu gheață, care era și băutură și răcoritoare. L-am așteptat puțin dar el nu a venit, astfel că m-am întors la hotelul meu deoarece se apropia prânzului.

Verzariu m-a căutat după masă pentru a discuta programul de seară. În Peking ne petreceam după mesele la diferite familii germane, dar aici viața era mai palpitantă și mă bucuram că ne putem duce la câte un loc mai interesant. Aș fi dorit să consum mâncărurile specifice, mai alese, din restaurantele chinezești, deoarece auzisem de supa de cuib de rândunică, de mâncarea de scoici, astfel trezindu-mi curiozitatea. Mâncărurile mai simple le cunoșteam deja, orezul și meiul.

xxx

Într-o seară ne-am dus la concesiunea franceză. Aici viața era mult mai trepidantă și mai zgomotoasă. Am fost întâmpinați de o imagine colorată și somptuoasă. Viața trepida pe străzile late și canalizate. Magazinele aveau reclame și embleme iluminate electric, lampioane colorate, afișe trase

peste stradă. Din geamul restaurantelor, ceainăriilor și locurilor de distracție se auzea muzica care se amesteca cu zgomotul produs de trecătorii de pe stradă. Am ajuns la un restaurant și am urcat la etaj unde am intrat într-o sală mare, iluminată feeric, împodobită cu flori și ne-am așezat la o masă mai mare. Am fost întâmpinați de ospătari îmbrăcați în caftane de mătase, ciorapi albi, pantofi de stofă neagră care ne-au invitat într-un separeu mai discret. Încă de la intrare ne-au surprins tineretii de bani gata din Shanghai, îmbrăcați în costume elegante de mătase, cu capul și barba rasă care se distrau cu femei europene, în special franțuzoaice și rusoalice. Parcă aș fi cunoscut pe câte una de pe corso. Probabil contrastele se atrag mai tare. Fețele galbene, ochii strălucitori în lumina artificială a tinerilor contrastau puternic cu fețele rumene - albe europene pe care se vedea efectul șampaniei și opiului. De altfel s-au purtat foarte frumos, nu au făcut zgomot, nu au spart paharele aruncându-le pe dușumea cum fac altele în Europa.

Lista de meniu era lungă. Cuprindea peste o sută de mâncăruri, scrisă în limba chineză, engleză, franceză, fiind trecute pe ea de la supa de cuib de rândunele până la muguri de bambuși. Am dat lista lui Verzariu să comande el, spunându-i că se pricepe mai bine.

Verzariu a acceptat și a început să citească:

- Supă de rechin - nu doresc i-am spus.
- Supă de cuib de rândunele - bun.
- Ou de porumbel cu sos de maioneză - da.
- Friptură de rață cu muguri de bambus - poate fi.
- Pateu de fazan cu lapte de cocos - să aducă.
- Pulpă de broască țestoasă - nu doresc.
- Scoică prăjită în ulei cu ciuperci - nu doresc.
- Budincă de orez cu stafide - doresc.

A mai vrut să continue dar l-am întrerupt, deja mi se întorcea stomacul. M-am lămurit și cu mâncărurile bogătașilor.

Ospătarul și-a notat mâncărurile dorite și s-a îndreptat spre Verzariu: Dv. ce doriți? El a mulțumit afirmând că a cinat deja, dar dorește o șampanie franțuzească. M-am uitat la el mirat dar a zâmbit doar. După plecarea ospătarului l-am întrebat de ce a cinat dacă știa că venim la local. Mi-a spus că a venit doar de dragul meu el fiind sătul de bucătăria chineză.

Mi-am dat seama că are dreptate și așteptam mâncarea comandată.

Au adus supa de cuib de rândunele. Era de fapt o supă de pește. Lăstunul își face cuibul pe malul mării din peștișori și pământ, amestecate cu sevă proprie și din acest cuib se face supa. Dar fiindcă am comandat a trebuit să și gust. Cu greu am mâncat vreo trei linguri de supă, după care am pus lingura pe masă. Ospătarul a sosit cu ouă de porumbel și maioneză. Aveau un miros interesant dar am mâncat un ou, restul l-am lăsat pe farfurie. A sosit felul trei, friptura de rață cu muguri de bambus și un sos verde. Am mâncat friptura care era gustoasă, de asemenea și din mugurii de bambus, dar sosul verde l-am lăsat pe farfurie, degeaba a fost verde, eu nu am văzut în acest verde speranța ci senzația lipsei de speranță. A urmat felul patru, pateul de fazan cu lapte de cocos. Nu-mi dau seama dacă era fazan sau iepure dar avea un miros penetrant, încât acea puțină cantitate pe care am pus-o pe pâine mi-a stat în gât. Mi-a fost de ajuns, nu m-am atins de ea. A sosit la sfârșit budinca de orez cu stafide. Aceasta se putea consuma dar parcă era mucegăită sau au pus un condiment necunoscut de mine. Am mâncat câteva furculițe și apoi am renunțat și mi-am propus că niciodată nu o să mai vin în restaurant chinezesc. Șampania însă a fost bună, a înlocuit tot meniul și mi-a astâmpărat și stomacul. Am propus să mergem acasă dar Verzariu mi-a atras atenția că trebuie să ascultăm și cântecele unor cântărețe. Eu m-am opus și au venit de îndată două fete având pe fața rumenită o expresie copilărească și în ochii negri o strălucire specifică. Bluza de mătase albă precum și pantalonii erau plini de broderii frumoase. În părul pieptănat lins pe frunte aveau flori de lotus. Instrumentul muzical era un fel de vioară-ghitară cu mai multe strune.

Și-au ocupat locul și una a început să cânte din chitară iar cealaltă a cântat, pe un ton care nu se prea putea numi cântat, o melodie melancolică. După ce au cântat le-am servit cu câte un pahar de șampanie pe care l-au consumat cu lăcomie, după care le-am dat câte un dolar mexican din argint, am achitat consumația și după plecăciunile chelnerilor am plecat.

Verzariu ar fi dorit să mergem și la un teatru chinez în care și rolurile femeilor sunt jucate de bărbați, dar nu am

acceptat, fiind sătul de atâta viață chineză. De altă dată o să mergem i-am spus lui Verzariu, pentru azi a fost de ajuns. După ce am ajuns acasă am luat două porții de bicarbonat de sodiu pentru a-mi astâmpăra stomacul, după care am adormit și în somn am luptat cu fazanii și rațele din Shanghai.

xxx

A treia zi am vizitat frumosul parc situat în zona concesiunărilor, pe malul râului Hoang-pu. Parcul era plin de vizitatori eleganți și m-au frapat mulțimea de flori și fântâni arteziene. În mijlocul parcului, pe o ridicătură, era un pavilion împodobit unde o orchestră cânta cele mai frumoase melodii. Deși nu am cunoscut aceste melodii ritmul lor mi-a făcut plăcere și așezându-mă pe o bancă priveam trecătorii.

xxx

Pe la prânz m-am întors acasă, am mâncat și m-am culcat să mă odihnesc. După masă din nou am fost vizitat de Verzariu pentru a discuta programul de seară. A propus să mergem la teatru însă eu nu am dorit și i-am propus să mergem la o tavernă de opiu, lucru acceptat și de el.

ÎN CASA DE OPIU

Seara din nou am plecat în cartierul francez deoarece în cartierul chinez, și în general în toată China era interzis consumul de opiu.

Ne-am oprit în fața unei clădiri cu două etaje, cu iluminat electric, împodobită cu lampioane. Am oferit un bacșiș mai mare proprietarului și i-am comunicat că dorim doar să vizitam casa de opiu și nu dorim să consumăm. Ne-a dat un ghid care ne-a călăuzit prin toate încăperile. Chiar la intrare ne-a întâmpinat un miros dulceag, apăsător, care se răspândea în toate încăperile, ca în cafenelele noastre fumul de țigară. Camerele erau mobilate cu sculpturi din lemn, inscripții și lampioane colorate, măsuțe și scaune mici și cu banchete din lemn pe care se putea și culca. La parter era bucătăria unde se preparau specialitățile chineze și unde servitorii beneficiau de plăcerile vieții chineze, la etajul I erau apartamentele sexului

frumos care cânta și dansa la comandă iar la etajul II era pătura socială mai bogată. Aici parcă și mirosurile erau mai elegante.

Compartimentele de consumatori erau pline și nu s-au simțit deranjați de prezența noastră, continuau să-și umple pipele cu opiu, să le aprindă și să fumeze. În mijlocul camerei pe un podium o cântăreață cânta, acompaniată de o chitară cu trei strune, niște melodii melancolice. Cânta numai o persoană. Era îmbrăcată în rochie de mătase albă, decorată cu fire de aur și argint, în păr având o floare de lotus, fața rumenită, dinții perfecți albi, arăta cu adevărat ca o "floare de cireș".

Oaspeții dacă au terminat cu umplutul pipei cu un material maro care anterior a fost preparat între degete prin frământare, se culcau pe bancă, au întins pipa spre un sfeșnic cu lumânare aprinsă, au încins pipa și au început să tragă din ea. Au făcut două-trei inspirații din acest fum, fiind terminată prima fază. Pentru a ajunge sub efectul opiului trebuia să consume 3-4 pipe, numai după aceasta opiul pătrundea în organism și provoca somnul consumatorului.

Cei pricepuți afirmau că consumul de opiu oferă cu adevărat o plăcere, o delectare. Servitorii uită de mizeria lor, tânărul de dragostea neîmpărțită, comerciantul de datorii etc. și în fața lor se deschide o grădină cu flori, unde nu mai sunt necazuri. Oamenii se scaldă în raze solare și sunt pătrunși de mireasma florilor de cireș, piersici, migdale.

Este mult mai tristă trezirea la realitate. Organismul pretinde o nouă doză. Muncitorul, comerciantul, funcționarul dau și ultimul bănuț pentru a-și cumpăra o doză nouă pentru a uita din nou de mizerie, supărare, griji sau cine știe ce. Acest mod de viață duce până la urmă la degradarea sănătății, la îmbolnăviri și chiar la moarte. Se afirmă despre consumatorii de opiu mai în vârstă că nici nu se mai trezesc, ci trec direct la "nirvana".

Am văzut suficient, nu am solicitat să fim serviți și noi cu opiu și îmbogățindu-ne cu noi experiențe am plecat acasă.

xxx

Așteptam ziua plecării. Au trecut deja patru zile și vaporul "China" tot nu a ancorat în port. În dimineața zilei următoare a sosit. Ne-am înțeles că Ballay și Bokor se duc pe

vas împreună, iar eu cu Verzariu și Bruckner. Plecarea vaporului a fost programată pentru ziua următoare. Între timp au mai sosit trei ofițeri din Peking. Bruckner a găsit printre ei un compatriot, astfel i s-a atașat. Biletele noastre au fost cumpărate de către consulat încât numai bagajele trebuia să le ducem pe vas. Cu ajutorul hotelierului și acest lucru a fost isprăvit astfel puteam aștepta liniștit ziua următoare. Verzariu a venit la mine cu vești alarmante și anume că englezii pregătesc ceva împotriva călătorilor vaporului, astfel Ballay și Bokor au și renunțat să se îmbarce pe vas și să renunțăm și noi. Am comunicat această veste și cu Bruckner și camarazii lui dar aceștia nu au renunțat la călătoria cu vasul "China". Pe aceștia nu i-am mai văzut altul. Dacă pot crede celor auzite ulterior, vaporul a fost oprit de un vas de război englez, care i-a debarcat și i-a trimis înapoi la Hong-Kong. Pe mine m-a surprins în mod neplăcut vestea lui Verzariu. Nu propriu-zis renunțarea la călătoria cu vasul "China" ci datorită faptului că bagajele mele erau deja pe vapor și nu le mai puteam readuce. M-au liniștit cu aceea că acestea sunt adresate consulatului Austro-Ungar din San Francisco și după ce vom ajunge și noi acolo le vom putea recupera. Vrând-nevrând am acceptat această situație.

Prin consulat am aflat că vine din Australia un vas comercial, care va pleca prin Japonia și are direcția de drum spre San Francisco. Tristetea mea a fost înlocuită din nou de bucurie. Vasul purta numele de "Jukatan". Ballay s-a angajat ca prin intermediul unor cunoștințe din Sanghai să încerce să ia legătura cu comandantul care probabil va accepta să ne ia pe vas în baza unui bacșiș. Relația a și reușit dar căpitanul vasului, un american de origine suedeză, nu a acceptat să ne ia pe vas, deși se afirma despre el că este pro-german.

Dacă nu a acceptat comandantul vasului a acceptat ofițerul al 3-lea, care era de origine germană și s-a cazat la Clubul german.

Verzariu a și luat legătura cu el, prezentându-mă și pe mine și ne-am înțeles ca pe toți patru, în baza unei sume mai mari, ne va lua pe vas ca marfă de contrabandă și ne va duce în America. Grupa lui Ballay nu prea avea încredere în el, dar după ce s-au cunoscut mai bine au acceptat și ei. Acest ofițer avea un singur defect, îi plăcea băutura. Dar o asemenea

defecțiune minimă unui urs de mare, de statură mică, dar robustă, cu fața roșie cu riduri, nu i se poate imputa. Bea cocteilurile cum beam noi apă. Nu ne-a părut rău că i-am oferit atâta băutură deoarece, de altfel, era un om cinstit și inspira încredere, având sânge german cu care se lăuda. Domnul consul de asemenea a cules informații bune despre el astfel că târgul s-a încheiat. Avea doar o singură condiție: în cazul în care vom fi depistați, să nu divulgăm că prin el am ajuns pe vas deoarece îl costă slujba. Condiție acceptată de noi. Plecarea vasului a fost programată după două zile, deoarece trebuiau descărcate și încărcate mărfurile pe vas, a cărui capacitate era de vreo 4.000 tone.

Ultima seară am fost invitații prietenilor domnului Ballay, domnii Kars, Schneider, Lindeman, care au oferit o masă festivă în cinstea noastră la un restaurant german al cărui proprietar era Müller. Așa a fost înțelegerea noastră că acolo ne întâlnim și de acolo, în timpul nopții, cu un automobil, mergem la vapor. Restul este treaba domnului Scholl, ofițerul de pe vas.

Cina a decurs într-o atmosferă foarte plăcută și până la urmă și pesimistul Lindeman a acceptat călătoria și sub efectul băuturilor bune chiar s-au sărutat cu Scholl, făcând aluzie la originea germană a acestuia, că sângele nu se face apă.

La miezul nopții domnul Scholl s-a ridicat, s-a uitat la ceas și a comandat "Domnilor plecăm"! Am pornit cu greu, nu pentru că păraseam Sanghaiul dar pentru că nu puteam prevedea ceea ce urmează. Mi-am adus aminte de prorocirea ghicitorului lamaist care mi-a prevestit o călătorie lungă. M-am consolată și cu gândul că nimeni nu poate scăpa de cele scrise în cartea destinului său.

Automobilele deja duruiau în fața restaurantului, ne-am luat rămas bun de la "Tata Müller" cum îi spuneam, care ne-a dat mâncare și pentru drum și am pornit în noapte spre port. Nu departe de chei Scholl a ordonat oprirea automobilelor și am coborât din mașini. În depărtare se vedea lumina roșie de pe catargul vasului "Jukatan". Scholl a făcut semn, la care a apărut dintr-o groapă un om, era stewardul de pe vas și la întrebarea lui Scholl dacă totul este în ordine a răspuns afirmativ, "All right"⁴⁹. Ne-am luat rămas bun de la cei care ne-

⁴⁹ Bine (limba engleză în original)

au condus până aici și ne-am îmbarcat pe un vas mic chinezesc pentru a merge la vapor. Era liniște totală auzindu-se numai murmurul apei. Luna apărea câteodată dintre nori și parcă ne sfîda zicînd "iată hoții". Dar noi nu eram hoți ci eram doar niște refugiați, oameni oropsiți de soartă, care vroiau să ajungă acasă în patria lor. Probabil că luna s-a rușinat și s-a ascuns din nou sub nori. Prin întuneric abia am reușit să ne urcăm pe vas unde ne aștepta un alt "Steward" care ne-a condus în interiorul vaporului.

PE VASUL "JUKATAN"

Am fost introduși într-o încăpere care avea o lățime de doi metri, o lungime de 10-12 metri, înălțimea de vreo 3 metri. Încăperea avea două geamuri rotunde, cu sticlă groasă. În față erau două rînduri de lăzi mari. După acestea, baloți mari de marfă și după mirosul emanat ne-am dat seama că vasul transporta piei. Am fost instruiți de steward ce trebuie să facem. Adică, dacă nu este furtună, chiar și ziua putem deschide geamul, primind astfel aer curat. În cazul în care se apropie vreun străin de noi putem mișca o ladă mare și ne putem ascunde printre baloți, unde era făcut un loc special pentru noi. Trebuie să recunoaștem că domnul Scholl și-a făcut datoria. Stewardul ne-a mai spus că ne va servi din când în când cu mâncare caldă, dar va semnala sosirea lui prin fluierat și ne-a atenționat să avem grijă de fumat. Noi l-am rugat să ne aducă ceva pături deoarece era frig pe vas. A și sosit cu patru pături, spunînd că el nu are nevoie de ele.

Fiind obosiți și timpul trecut de miezul nopții, ne-am înfășurat în pături și ne-am culcat pe lăzi. Era puțin cam tare patul dar era mai bun decât în tranșee, iar legănatul vaporului ne-a adormit.

xxx

Dimineața ne-am trezit în vuietul motoarelor, scârțâitul ancorelor și huruitul elicelor, vaporul mișcându-se din loc. A început să plutească pe apă, ieșind în larg, în Oceanul Pacific. Datorită legănatului vasului abia puteam să ne menținem în picioare, trebuia să ne prindem de lăzile cu

încărcătură, era neobișnuit pentru noi deoarece a dispărut pământul de sub picioarele noastre, probabil acest lucru a cauzat și sentimentul de nesiguranță în mine. Am deschis geamul și a pătruns aerul proaspăt înlocuind aerul plin de naftalină în care am dormit. Grupul lui Ballay avea un fierbător rapid și după ce ne-am aranjat cât s-a putut, am început să ne pregătim micul dejun. Am avut o mulțime de conserve, pe lângă mâncarea dăruită de Müller, proprietarul restaurantului german. Pentru prânz ne-am bazat și pe mâncarea caldă promisă de steward. Astfel cu mâncarea eram asigurați. Apoi a venit și stewardul să ne facă legătura la rețeaua de curent al vasului. Acesta a fost un dar pentru noi, deoarece seara puteam să jucăm cărți sau să citim la lumina electrică. Geamul era închis ca să nu ne observe căpitanul prezența. Scholl ne mai făcea câte o vizită pentru a bea o gură de rom deoarece noi știam că el consuma rom în loc de ceai. Ne-a liniștit că totul este în ordine și va fi și mai bine dacă trecem de Japonia. Odată a venit și cu primul ofițer al vasului care era un domn prietenos și în cinstea venirii lui am desfăcut o sticlă de brandy și l-am servit cu trabuc. Și acesta ne-a liniștit că totul este în ordine numai să trecem odată de Japonia. Astfel au trecut două zile liniștite. A treia zi urma să sosim în portul Moji⁵⁰ din Japonia. Ne-am petrecut toată ziua cu aranjatul ascunzișului pentru a nu fi depistați de controlul japonezilor. Am ascuns toate lucrurile spre mijlocul încărcăturii vaporului, făcându-ne și un ascunziș, unde vom rămânea până la plecarea din Japonia. A venit și stewardul să ne ajute în această muncă dar abia a început să urce pe punte că s-a întâlnit cu căpitanul vasului. La întrebarea căpitanului ce caută aici a răspuns, pentru a se salva, că a găsit 4 pasageri pe vas. Am auzit toată discuția dar nu am avut timp să ne ascundem. Căpitanul a venit în fugă în jos pe scări urlând ca un leu.

CĂPITANUL

Sus capul, mă gândeam, deoarece noi nu suntem tâlhari. Va fi ce va fi, nici așa nu ne poate arunca în apa oceanului. Din grabă aproape că nu s-a împiedicat și a căzut,

⁵⁰ Probabil că este vorba de portul Mugi din insula Shikoku

lucru care ne-a determinat să râdem deși soarta ne era destul de tragică. S-a oprit și văzându-ne a urlat: Cine sunteți voi, cum ați ajuns aici? Sunteți călători frauduloși sau corsari? Verzariu a zis un pardon! la care a continuat să strige: Nici un pardon, imediat să veniți sus sau trimit paza.

Bagajele noastre fiind deja ascunse am luat păturile, pachetele de țigări, sticla cu brandy și am urcat. Căpitanul văzând că ne supunem ordinului dat, s-a împlânzit și pe punte a întrebat "Cine sunteți? Cum ați ajuns pe vas? dar noi am tăcut. A chemat pe primul ofițer dar acesta a declarat că nu știe nimic. A chemat pe ofițerul II și acesta a declarat că nu știe nimic. L-a chemat și pe ofițerul III Scholl dar și acesta a declarat că nu are cunoștință despre modul cum am ajuns pe vas și s-a uitat spre noi de parcă ne-ar fi văzut pentru prima oară. Căpitanul s-a întors spre noi: Eu nu vă vreau nici un rău. Din moment ce sunteți aici sunteți aici. Spuneți-mi cine sunteți și cum ați ajuns pe vapor, altfel mâine dimineața vă predau autorităților japoneze cu ocazia controlului de pe vas.

Cuvintele lui erau și amenințătoare dar ne dădeau și speranță. Nu l-am putut trăda nici pe Scholl și nici pe steward deoarece ne-am dat cuvântul de onoare că nu-i vom trăda. L-am îndemnat pe Verzariu să spună căpitanului cine suntem, deoarece chiar dacă ne predă autorităților japoneze nu o să ne fie mai rău decât în Siberia. Verzariu i-a spus: "Suntem ofițeri din armata Austro-Ungară și am evadat din lagărul de prizonieri de la ruși". S-a uitat mirat la noi și parcă i s-a făcut lumină în cap. "Deci sunteți ofițerii pentru care au intervenit să vă iau pe vas", și s-a uitat spre Scholl, știind că acesta frecventa Clubul german. Scholl în schimb a tăcut în continuare.

"Bine, cred acest lucru despre dumneavoastră, dar cum ați ajuns pe vas?". Nu am putut face altceva decât să tăcem în continuare. Apoi a văzut pătura în brațele mele. S-a enervat și a strigat că de unde le avem. Am afirmat că le-am găsit pe lăzi în vapor. "Și credeți că voi crede această minciună?", spuse și a ordonat primului ofițer să ne închidă în cabină. Pe vaporul "Jukatan" erau și cabine deoarece anterior s-a ocupat și cu transportul de zahăr, dar probabil nu a fost rentabil și a trecut la transport de marfă. L-am urmat pe primul ofițer spre cabină care ne încuraja să avem răbdare și ne-a închis în cabină, predând cheia căpitanului.

Ca niște păsări închise în colivie ne-am așezat pe patul de fier și pe cele două scaune din cabină și ne-am consultat privitor la soarta noastră. Ce va fi cu noi dacă căpitanul ne va preda autorităților japoneze la care am repetat că tot mai bine va fi decât în Siberia. Dar poate că nu ne va preda și vom plăti taxa de transport, lucru ce am și promis căpitanului și ne vom putea continua drumul în cabine comodele de pe punte. “Să aveți răbdare” îmi suna în ureche încurajarea ofițerului I și a început să ne revină încrederea și speranța.

Era pe la prânz când din nou s-a deschis ușa și a venit stewardul cu mâncarea. Ne-a adus o supă de varză, o friptură și pâine. Deci căpitanul are grijă de prizonierii lui, semn pe care l-am socotit încurajator. Omul ne-a spus că acum se consultă cu ofițerii de pe vas privind soarta noastră, deci să fim cu răbdare, deoarece ne apropiem de portul japonez și căpitanul este ocupat cu documentele vaporului. După masă am aprins câte o țigară și din nou ne-am consultat. Din cabină se putea evada ușor deși ușa era închisă, dar geamul era deschis. Puteam fugi prin geam în timpul nopții, dar unde să ne ducem. Vaporul de obicei nu acosta aproape de mal, astfel prin înot nu puteam ajunge la uscat. Era și o altă posibilitate. Puteam chema la vapor o barcă care ne va transporta la mal, unde amestecându-ne prin mulțime vom scăpa de autorități. Dar până când? În Japonia în prezent țara noastră nu are reprezentanță, nu avem cui să solicităm sprijin. Am hotărât că vom aștepta până seara, când vaporul va ancora în port și vom afla ce au hotărât ofițerii privind soarta noastră, ca să nu facem un pas necugetat care să ne înrăutățească soarta.

xxx

Seara vaporul a intrat în portul Moji, ancorând aproape de mal. Am stins lampa din cabină și prin geam am admirat peisajul admirabil al portului iluminat. Imediat ne-am dat seama că ipoteza chemării unei bărci nu era imposibilă deoarece mișunau pe lângă vas asemenea ambarcațiuni. Trebuia doar să-i facem semn și puteam coborî în barcă și să-i spunem adio “Jukatanului”.

Seara, spre surprinderea noastră, din nou a venit căpitanul însoțit doar de un ofițer. Ne-a solicitat, cu un ton

amabil, să-i spunem persoana care ne-a adus pe vas și totul va fi în ordine. Pe el îl interesa doar persoana care ne-a sprijinit. Se pare că se simțea jignit în mândria sa că un ofițer, fără știrea lui, a adus pe vas pasageri clandestini, lucru ce era la modă în acea vreme, mai ales între China și America, deoarece americanii nu permiteau intrarea în țară pe cale legală a străinilor de culoare galbenă sau că vroia să scape de Scholl care mai mult era în stare de ebrietate. I-am spus căpitanului că ne-am dat cuvântul de onoare că nu trădăm persoana care ne-a adus pe vas și dorim să ne păstrăm acest cuvânt. Ne-a lăsat în pace, salutându-ne chiar politicos și a plecat. Deși a observat că geamul este deschis nu a spus nimic, dar ușa totuși a fost închisă cu cheia. Am tras concluzia că nu ar fi împotriva dacă în timpul nopții am fugi prin geam și ar scăpa de noi. Dar unde să mergem?

PLECAREA DE PE VAPOR

Probabil căpitanul vasului s-a gândit că peste noapte vom fugi din cabină și vom merge spre mal sau ne vom ascunde pe vapor. În cazul în care vom fi prinși de japonezi este bine iar dacă nu vom fi și mai bine, el va scăpa curat din această afacere. Dacă vom fi găsiți se va putea apăra cu aceea că el peste noapte ne-a închis în cabină dar am evadat prin geam și ne-am ascuns pe vapor fără știrea lui. Dacă nu vom fi găsiți, ne va lăsa în pace până în San Francisco unde ne va aranja și pe noi și pe Scholl.

Ne-am bucurat și nu prea de o asemenea posibilitate de evadare, dar totuși ne-a mai revenit curajul.

Ofițerii care făceau de serviciu pe punte au văzut totul, respectiv că geamul nostru este deschis, că șeful lor nu a dat ordin să fie închis. Probabil acest lucru a avut efect și asupra celor care ne-au sprijinit pentru a ajunge pe vapor deoarece seara când ni s-a adus cina, stewardul ne-a comunicat, că peste noapte, când va fi de serviciu Scholl, ne vor scoate din cabină și ne vor ascunde pe vapor în diferite locuri pentru a nu fi găsiți toți deodată de japonezi. Ne-am bucurat de o asemenea ofertă și am terminat încă o sticlă de brandy, adusă de noi când am fost descoperiți de căpitan.

Așteptam nerăbdători miezul nopții și am hotărât că, chiar dacă nu vin după noi, vom ieși prin geam și ne vom ascunde pe vas, printre marfa transportată și nu vom ieși de acolo până când nu trece orice pericol, sau până când nu vom fi găsiți. Dar încă nici nu era miezul nopții și a venit stewardul și prima dată m-a ajutat pe mine și pe Verzariu să ieșim din cabină și ne-a condus în vapor. Apoi a adus și pe Ballay și pe Bokor. Locul dintre marfă era aranjat în așa fel că nici nu se putea presupune că acolo ar fi oameni. Chiar s-au întins câteva sârme care asigurau aparența protejării mărfii transportate. Planul era că Ballay și Bokor se vor ascunde între baloții de piei, în ascunzișul pregătit anterior, eu mă voi ascunde în imediata apropiere a dușumelei dormitorului marinarilor, iar Verzariu se va ascunde în golul dintre camera mașinilor și elice, unde nici marinarii nu se prea bagă de frică să nu cadă în apă. Locul meu era cel mai îngust, puteam ajunge acolo doar târâș, pe burtă, dar nu am protestat deoarece eu eram cel mai tânăr și Scholl a considerat că este bine acest lucru. Am avut și avantajul că eu am fost mascat ultimul, fiind după miezul nopții când m-am ascuns și eu. Numai acum mi-am dat seama în ce loc am ajuns, mișunau șobolanii pe lângă mine și dacă nu aveam o lampă de buzunar probabil ar fi și mușcat din mine. Deasupra mea auzeam marinarii. Așa am stat aici timp de vreo șase ore și credeam că mă sufoc, dar am răbdat cu speranța scăpării mele. După socotelile mele era pe la orele 10-11 când japonezii au vizitat camera marinarilor. Nu au găsit nimic suspect și au plecat trecând peste mine, respectiv pe scândurile de deasupra mea. Am crezut că s-a terminat cu tortura mea dar a mai durat vreo oră până când am auzit fluierul stewardului, anunțându-mă că pot ieși. Abia acum mi-am dat seama cât de adânc am intrat în ascunziș deoarece a durat multă vreme până când am putut să mă retrag iar stewardul văzând că nu pot ieși m-a tras de picioare afară. Era și timpul deoarece nu mai primeam aer. Stewardul a observat și mi-a adus un pahar de apă după care mi-am revenit. Apoi s-a băgat după Verzariu și mișcând o ladă mare, mutând niște baloți, i-a eliberat și pe Ballay și pe camaradul său. În sfârșit din nou eram toți împreună, în vechiul loc și așteptam pornirea vaporului. Nu peste multă vreme corpul vaporului s-a pus în mișcare, au fost ridicate ancorele, mașinile au pornit și încet, domol, parcă nu s-

ar fi întâmplat nimic nava a pornit din portul Moji spre apele oceanului.

Deocamdată am scăpat. Cum era de așteptat căpitanul nu s-a mai interesat de noi. Dimineța când au venit japonezii a întrebat pe primul ofițer dacă mai suntem pe vas, acesta i-a spus că nu știe unde suntem, probabil în timpul nopții am părăsit vaporul plecând la mal cu o barcă japoneză. Nu a spus nimic, a luat act doar de acest lucru. Dar cum să nu fi știut că suntem pe vas, dar nu a vrut să intre în contradicție cu ceilalți ofițeri. Sau se poate că i-a fost milă de noi? Cine mai poate afla? Sau a amânat tragerea la răspundere pentru mai târziu. Acest lucru părea cel mai plauzibil. Pe noi nu ne-a mai interesat. Vaporul tăia valurile, vesel, spre America. Acolo nu ne mai păsa ce se va întâmpla cu noi și speram în ajutorul reprezentanței noastre din această țară.

Din nou ne-am aranjat mai comod, aveam lumină electrică la care puteam juca cărți, puteam fierbe ceai, deschideam și geamul, trăiam viața obișnuită. Numai alimente nu aveam destule. Conservele erau pe terminate, dar am considerat că dacă marinarii pot rezista, vom putea rezista și noi, deși până la San Francisco mai era drum de vreo douăzeci de zile, iar o friptură bună ne-ar fi căzut bine.

TAIFUNUL

Așa au trecut câteva zile în liniște. O zi, două, trei, în fiecare zi trăgeam o linie cu creta pe perete pentru a nu uita câte zile am călătorit. Odată vaporul a început să danseze pe valuri. Oceanul Pacific se agita. A trebuit să închidem geamul deoarece valurile ajungeau și pe punte. Am simțit că ceva se mișcă în mine. M-au apucat amețelile. Am simțit că stomacul îmi iese pe gură. M-am dus la scări pentru a primi aer mai proaspăt, dar a durat foarte puțin până când din nou mi-a venit să vomez. Verzariu a adus brandy care m-a făcut să-mi revin. Acum am înțeles de ce Scholl bea whisky în loc de apă. După mine a căzut Bokor, apoi și Verzariu, în rău de mare. Numai Ballay a scăpat, el fiind obișnuit cu călătoria pe mare. Vreo două zile nu am putut mânca nimic, numai băutura ne ținea sufletul în viață, chiar și a treia zi eram atât de slab că abia stăteam pe picioare.

Furtuna nu a încetat ci dimpotrivă era tot mai puternică ajungând la apogeu în ziua opta. Vaporul scârțâia tot. Nu am putut vedea dar simțeam cum câte un val de peste o sută de metri ridică vasul ca apoi să-l scape în adânc, în fundul oceanului pentru a-l îngropa pe veci. Motoarele au fost oprite. Ținerea lor în funcție ar fi fost degeaba. Eram duși de valuri, care zburau cu noi. La câte o cădere mai adâncă credeam că este sfârșitul, vasul se va rupe în două și nu va rezista jocului valurilor și vom pieri ca niște mizerabili. Din nou mi-am adus aminte de prevestirea preotului lamaist care mi-a spus "vei trece prin pericole de moarte", iată că prevestirea s-a adevărat. Vasul nostru de patru mii de tone era o jucărie pentru valurile create de taifun și se zice că aceste valuri distrug tot ce le iese în cale, chiar și vapoarele ancorate în port, cauzând pagube imense pe unde trec. Dar am avut și o speranță: "Dar vei scapa" zicea preotul.

După zece sau douăsprezece zile puterea furtunii a slăbit. Marea încă era agitată, valurile mai loveau, dar se simțea că a trecut peste noi, a fugit să-și caute altă jertfă de furie că nu a reușit să ne distrugă. Vaporul nostru și-a schimbat direcția mult, am ajuns mult la sud față de direcția de mers, motiv pentru care căpitanul a ordonat să meargă în direcția insulelor Hawai-Sandwich, respectiv spre insula Oahu și portul acesteia Honolulu.

După încetarea furtunii au fost pornite din nou motoarele și cu bucurie am aflat că vom scăpa din închisoarea noastră mai repede decât ne așteptam. Insulele Hawai erau teritoriu american, iar portul Honolulu este cel mai frumos port din lume, unde este primăvară veșnic.

A venit și domnul Scholl la noi și ne-a anunțat că peste câteva zile vom ancora în portul Honolulu. El a mai fost în acest port și lăuda acest loc. Apoi ne-a expus planul său. Vaporul va fi ancorat aproape de chei. Este obiceiul că vasul este invadat de sute de muncitori, dintre care marinarii aleg pe cei de care au nevoie, iar ceilalți sunt alungați. Noi să ne împachetăm încet, el ne va aduce echipament de marinar pe care să-l îmbrăcăm și să-l așteptăm pe steward, care ne va conduce pe punte pe fiecare. Apoi să ne amestecăm în mulțime, să coborâm din vapor și să o luăm spre vapoarele germane care se află în port. În cazul în care puntea vaporului nu este lăsată

jos să urcăm pe scara de frânghie și să ne prezentăm la căpitanul vasului. Sfaturile lui au fost primite cu mult entuziasm. Dar ce va fi cu bagajele a întrebat Verzariu. Deoarece vasul va trebui să stea până seara în port vom avea timp să le luăm.

Nu știam ce să facem de bucurie și l-am luat în brațe pe domnul Scholl, care ne-a ajutat așa de mult și de îndată am deschis ultima sticlă de brandy, ciocnind în sănătatea lui și pentru apropiata eliberare.

Furtuna a încetat, geamul putea fi ținut deschis toată ziua și ne-a rămas să numărăm orele până la ziua cea mare.

Număram zilele, una, două, trei și trăgeam câte o linie de cretă din nou. Ziua când deschideam geamul se simțea aerul proaspăt și mireasma plăcută a bijuteriei Oceanului Pacific, nu ne puteam sătura de balsamul acestui aer. Japonia a fost părăsită cu trei săptămâni în urmă. Eram murdar, pielea ni s-a îngroșat de murdărie, barba ne-a crescut, dar inima ne bătea mai tare în speranța ajungerii la libertate. În sfârșit a sosit și ziua cea mare, vaporul a ancorat în portul Honolulu aproape de chei.

HONOLULU

Am ajuns în țara basmelor despre care am citit și visat atât de mult. Strălucea în soare. Soarele puternic aproape că m-a orbit. A trebuit să mă prind de bară pentru un minut când am ajuns la lumină din grotă în care mă aflam. Fața mi-a fost mângâiată de aerul cald cu mireasmă de flori. Am stat și am cugetat. Ieri eram încă rob, azi sunt om liber. Totul părea de parcă aș fi visat și nu ar fi adevărat. Zgomotul, strigătele oamenilor m-au trezit repede. Ochii au început să se obișnuiască cu lumina. Pe punte mișunau deja oamenii care își căutau de lucru. Se mișcau că într-un furnicar. Erau printre ei japonezi, chinezi, hawaeni, chiar și portughezi. Am privit ca într-un bazar dar nu am avut timp să mă uit la ei prea mult. Stewardul m-a condus la scară și văzând că sunt slăbit a coborât el primul în fața mea pentru a mă prinde în cazul în care aș fi căzut, dar nu era cazul. Mi-am adunat toate puterile și am ajuns pe chei cu bine. Am fost atât de fericit că din nou simt pământul sub picioarele mele. Mi-a venit să strig

„Pământ,... pământ,” cum strigă marinarii după o lungă călătorie pe mare. Stewardul și-a luat rămas bun de la mine, mi-a promis că mă va căuta și arătându-mi direcția spre vasele germane s-a urcat repede pe punte pentru a acorda ajutor celorlalți. Dar ceilalți nu l-au așteptat, au procedat conform sfatului primit și s-au îndreptat spre vasele germane.

În drum vrând-nevrând mă opream și de curiozitate priveam portul, sutele de bărci, vapoare, corăbiile cu pânză, oamenii de diferite culori. Când vedeam un european îmi venea să-l salut, dar presimțeam că nu este voie să mă opresc și să discut cu nimeni, chiar dacă sunt liber, libertatea încă nu este sigură. În loc de zâne am văzut numai babe îmbrăcate în zdrențe colorate, cu ghirlande de flori în gât, muncitori care transportau greutatea imense. În sfârșit a apărut și vaporul german. Am accelerat pașii și vaporul era o realitate, nu un vis. Am urcat pe punte și m-a întâmpinat o liniște totală, parcă nu ar fi fost nimeni pe vas. Era să mă întorc și să-mi caut norocul pe un alt vas german când s-a deschis ușa unei cabine și am fost întâmpinat de un bărbat scund, cu barbă, prins de soare la față. De surprins ce am fost nu am putut zice nimic.

“Jos cu tine, jos cu tine, sau te arunc în mare”, răsuna porunca lui. Eram îmbrăcat destul de murdar și eram nebărbierit lucruri care nu au oferit o impresie bună despre mine.

“Nu sunt un zdrențaros” i-am răspuns în limba germană. “Dar atunci cine ești?” veni întrebarea, dar cu un ton mai blând. Kriegesgefangener - prizonier de război. Was? Ce? La care i-am repetat că sunt prizonier de război, am evadat de pe vasul “Jukatan” care a intrat în port chiar acum. “Wilkommen, willkommen mein lieber Kamerad”⁵¹. S-a repezit la mine, m-a îmbrățișat și am fost primit cu multă bucurie. Am fost salvat. Era chiar căpitanul vaporului, purta numele de Hellhof iar vasul se numea “Longmoon”. La auzul numelui căpitanului mi-au ieșit lacrimile. Numai aceia care, de multă vreme nu au întâlnit un prieten drag pe care l-au, iubit pot aprecia ce înseamnă o asemenea revedere. Așa am simțit în acest moment. În acest căpitan am văzut pe salvatorul meu. Era omul pe care

⁵¹ Bine ai venit, bine ai venit iubitul meu tovarăș (limba germană în original)

eu l-am respins iar acuma chiar la el m-am refugiat și el în loc să mă alunge mă primește cu brațele deschise.

Zgomotul portului și sunetul vaselor din nou s-au transformat într-o melodie frumoasă în inima mea. Natura din nou și-a redobândit imaginea miraculoasă. Femeile bătrâne din nou s-au transformat în zâne, am uitat toate suferințele, iar legănatul vaporului l-am simțit ca o mângâiere. Erau clipe de bucurie, nu departe coșurile „Jukatanului” mai scoteau fum, dar ne despărțea deja o lume întreagă. Pe acel vas era închisoarea, pe acesta libertatea.

Căpitanul a văzut lacrimile din ochii mei, m-a luat de braț și m-a invitat în cabină. Pe masă era o scrisoare pe care a luat-o în mână și a început să o citească.

“În cazul în care s-ar refugia la tine un ofițer prizonier să-l primești cu drag, așa cum l-am primit și noi, gândindu-ne la tine, că de fapt și tu ești prizonier pe undeva în lume.” A pus scrisoarea pe masă. Era incredibil, totul era ca în poveste. Scrisoarea a ajuns înaintea mea. De fapt mă acuza, parcă îmi ardeau inima amintirile. Oare de ce nu am primit scrisoarea și de ce am umplut de amărăciune clipele despărțirii - aceste gânduri îmi treceau prin minte, dar nu am putut răspunde la ele. M-am așezat pe divanul din piele și am început să-i povestesc viața mea, șederea mea la Peking, întâlnirea cu familia lui. Era plin de mirare și mi-a strâns mâna “Acuma sunteți în loc bun” zicea. Aici nu mai trebuie să vă fie frică de nimeni și de nimic. Apoi mi-a povestit că a primit scrisoarea de vreo săptămână și a pus-o pe masă. Presimțea că voi apărea și acest gând nu l-a părăsit nici peste noapte, chiar și în oraș s-a interesat dacă nu cumva am sosit dar nimeni nu a știut nimic. El însă nu a renunțat și mă aștepta cu răbdare. Și iată că acuma sunt în fața lui.

“Telepatie... telepatie”, repeta mereu. Chiar eu și tocmai pe vasul lui m-am refugiat. I-am povestit că mai am trei camarazi care de asemenea au fugit de pe vasul “Jukatan” și s-au îndreptat spre vasele germane, deci trebuie să fie pe unul din aceste vase.

S-a mirat de faptul că deși suntem mai mulți, chiar eu am ajuns pe vaporul lui, deși și celelalte vase erau ancorate în apropiere. Soarta a vrut să ne întâlnim și să devenim buni prieteni.

În primul rând m-a condus la baie și mi-a dat ustensile de bărbierit, săpun și prosop.

După ce m-am bărbierit și m-am spălat din nou, m-am uitat în oglindă, dar de această dată am văzut un om palid, păream a fi un marinar rătăcit, cu cămașa și pantalonii prumiți de la steward. Doar ochii îmi erau aceiași. Străluceau în oglindă și mă îndemneau să-mi iau masca și să devin din nou ceea ce am fost.

Nu peste multă vreme a sosit și stewardul, însoțit de un marinar, aducându-mi bagajele. Nu prea am avut multe deoarece geamantanul meu cel mare călătorea pe Oceanul Pacific pe un alt vapor.

Căpitanul a trimis vestea pe vaporul "Letos" că sunt aici și să vină și ceilalți camarazi pe acest vas. Peste zece minute din nou am fost împreună cu toții. Înainte de a ne schimba îmbrăcămintea căpitanul vaporului "Letos" ne-a fotografiat. Și acum păstrez această fotografie fiind singura care a înregistrat prezența mea pe acolo. Peste puțin timp a sosit și domnul Scholl, îmbrăcat în uniformă albă, abia l-am recunoscut. Era atât de mândru de parcă el ar fi descoperit Honolulu. Era mândru că a reușit să ne salveze și să ne predea în mâna prietenilor noștri. A venit și căpitanul gras de pe vasul "Letos" însoțit de ofițerul II și nu se mai terminau povestirile. Căpitanul Hellhof a adus bere, spunând că trebuie sărbătorit evenimentul.

Întrucât vasul lui Scholl urma să plece chiar în seara acestei zile nu a putut rămâne mult în mijlocul nostru. I-am mulțumit atât lui cât și stewardului pentru bunăvoința manifestată și corectitudinea lor, le-am plătit costul călătoriei până în San Francisco, lucru care a fost acceptat cu bucurie și ne-am despărțit amical promițând că ne vom revedea la San Francisco.

Abia au plecat Scholl cu stewardul că a și sosit domnul consul care a fost anunțat între timp. Era conducătorul unei firme germane de aici, un om simpatic dar pesimist. Și-a manifestat de îndată îngrijorarea privind rămânerea noastră pe vapor dar și cu șederea noastră în oraș, deoarece sunt mulți spioni și autoritățile americane ar putea să ne interneze și pe noi cum au internat pe ofițerii de pe vasul "Gayer", vas care și în prezent se află în port. Plecarea noastră mai departe de aici

de asemenea întâmpină greutatea. Datorită acestora a propus că ne va duce cu automobilul său în interiorul insulei, la un fermier german, care primește și oaspeți și vom rămâne acolo până când vom avea posibilitatea să mergem mai departe. Cheltuielile le va suporta el și de îndată ne-a dat câte 100 dolari la fiecare. Oferta domnului consul ne-a impresionat, însă marinarilor nu le-a convenit deoarece ne-au îndrăgit și am adus mișcare nouă în rândul lor. În special căpitanul Hellhof ținea la mine. Am aprobat toți propunerea domnului consul dar am vrea să mai rămânem oaspeți ai noilor gazde, așa că am mai rămâne pe vapor câteva zile, după care vom sta la dispoziția dumnealui. Acesta nu a avut ce face, și-a luat rămas bun de la noi și a plecat.

Continuarea drumului pentru noi nu ne-a mai cauzat griji. Aveam deja experiență în asemenea situații. Deocamdată am vrut să ne odihnim și să vizităm Honolulu. O să vedem ce vom face mâine sau poimâine.

După plecarea consulului au plecat și camarazii mei astfel am rămas din nou singur cu căpitanul vaporului. M-a condus pe vas, mi-a prezentat mica sa gospodărie, cotețul cu pui de găină, amplasat într-un loc mai ascuns al vasului. Mi-a explicat că trebuie să se întrețină singuri dacă vor să supraviețuiască. L-am și crezut deoarece în afară de soldă nu avea alte venituri. De altfel nu era un om pretențios. Principalul era să aibă bere dimineța, la prânz și seara. Fără de bere nu mânca niciodată. Și eu am devenit consumator de bere și în curând mi-a revenit culoarea și forma feței.

S-a înserat. Dinspre munți și dinspre mare vântul aducea un aer mai răcoros, impregnat de mireasma florilor. De sub chei am auzit huruitul motoarelor vaporului "Jukatan" și am strigat în acea direcție: "Good bye.. Good bye Mr. Căpitan". La revedere .. la revedere domnule căpitan. Poate a auzit sau poate nu, dar inima mea s-a ușurat prin faptul că i-am trimis un salut.

Căpitanul Hellhof a pregătit o cină bogată. O friptură cu cartofi, ouă fierte și murături. Cu cele 2-3 sticle de bere după cină ne-am retras fiecare. Mie mi-a pregătit patul în biroul său, pe o canapea cu husă din piele, dându-mi două pături iar el s-a dus în cabina sa.

Niciodată nu am dormit atât de liniștit ca în acea noapte. Poate berea, poate mireasma florilor, poate oboseala, dar am adormit repede, am visat cu zânele și trandafirii Hawaiului, îmbrăcate în rochițe din fire de iarbă și care dansau în jurul meu, îndemnându-mă să le prind.

WAI KI KI

A doua zi Bokor și Ballay au hotărât că ei rămân totuși în oraș și vor căuta o locuință pentru a nu trăi pe spinarea căpitanului vaporului "Sotos"⁵², și vor pătrunde mai adânc în insulă numai dacă nu vor găsi o locuință corespunzătoare. Am mers cu ei să cunosc orașul, Verzariu nu a venit cu noi, după cum am aflat s-a dus la barul hotelului "Joung", unde a făcut cunoștință cu domnul Thiele, comerciant de origine germană, proprietarul, care i-a făcut cunoștință cu un ofițer de origine maghiară de pe un vapor american, cu care s-au împrietenit. Nici nu a mai vrut să audă de ideea să se mute în interiorul insulei. Spunea că nu de aceea a evadat ca să se ascundă într-o cârciumă din provincie. Am înțeles atitudinea lui, era un bărbat frumos, elegant, în Honolulu era sezonul balnear fiind mijlocul lunii martie. Vilele și hotelurile erau pline de fete frumoase din America, poate se va cunoaște cu vreo fată milionară și va face drumul din Honolulu cu iaht propriu. Să aibă noroc. Eu voi rămâne la gazda mea iubită și dacă domnul consul va considera necesar mă voi duce și în interiorul insulei.

Am mers în oraș cu tramvaiul, ricșa era necunoscută pe insulă. Eram trei tineri frumoși și bogăți, dar bogăția noastră depindea de bogăția domnului consul. Dar în ce privește sănătatea și tinerețea noastră nu aș fi schimbat cu domnul consul.

Peisajul a avut un efect miraculos asupra mea. Partea de oraș din port era în totalitate americană, în special artera principală. Zona este tropicală, pe marginea șoselei erau construite case de câte 5-10 etaje, cu vitrine, magazine și multă populație, pe lângă damele americane întinse lejer în caleașcă erau și japoneze, chineze, portugheze, germane, engleze și mai

⁵² Greșit în textul original. Probabil este vorba de vasul „Letos” pomenit în paginile anterioare

puține hawaiiene. Acest neam era deja spre dispariție și s-a amestecat cu chinezii. Deși este păcat de ei deoarece erau arătoși. Femeile din Hawaii sunt înalte și bronzate. Fața rotundă, ochii rotunzi, marou, au o privire moale. Se află printre ele exemplare cu adevărat frumoase, parcă ar fi turnate din bronz. Fiind însă îmbrăcate în haine de stambă, cu toate că purtau în gât cununi de flori și în cap pălărie de paie cu borul lat, nu arătau prea bine. Se spunea că în interiorul insulei mai trăiesc și astăzi cunoscutele dansatoare "Hulla", cu frumusețea lor naturală, purtând rochii din împletitură de iarbă și papură iar partea superioară a corpului este decorată cu scoici și flori. Hawaienii se ocupă în special cu pescuitul, japonezii cu cultivarea legumelor și produselor agricole, chinezii în majoritate sunt servitori sau muncitori pe plantațiile de ananas și trestie de zahăr. Sursa de venit pentru Hawaieni se realizează din ananas și zahăr.

Ieșind de pe artera principală și până la stațiune există un oraș-parc cu palmieri, flori. Aceasta este partea cea mai frumoasă a orașului. Casele construite cu gust iar parcurile cu straturi de iarbă, cu boscheți ornamentali, palmieri, flori și cu fetele care se joacă, creau o imagine miraculoasă. Nu degeaba se numea Honolulu, perla Oceanului Pacific, grădina cu flori. Ajungând la malul mării se crea o imagine fantastică, pe de o parte dealurile acoperite cu lavă de culoare roșie iar pe de altă parte apa albastră a Oceanului Pacific care se unește cu cerul. Plaja cu mulțimea de femei și bărbați îmbrăcați în costume de baie de diferite culori, nisipul strălucind în soare, urmat de plantații de palmieri de cocos, curmale, creau o imagine fascinantă. La această imagine contribuie jocul copleșitor al valurilor. Autohtonii intră în mare până la 1 km atunci când se retrag valurile iar când valurile revin spre mal se urcă pe aceste valuri care îi poartă până pe nisipul plajei. Acești "cana" nu se sperie de valuri, au o scândură, asemănătoare scândurii de călcat rufe, cu care întâmpină valul, iar când valul ajunge la el, cu această scândură se urcă pe val și este purtat până la mal. Americanii numesc acest lucru "suif riding"⁵³. Mai târziu, când am mers și eu pe malul Wae-ki-ki am încercat și eu să călăresc

⁵³ Probabil Surf riding cunoscut azi sub denumirea de surfing, sport foarte popular în toată lumea.

pe o asemenea scândură dar la început nici cum nu-mi reușea, totdeauna cădeam în apă. După multe încercări am reușit câteodată să urc și eu pe scândură. Este nevoie de multă îndemânare și stăruință până când un european poate învăța așa ceva.

xxx

După ce am admirat suficient plaja ne-am dus la hotelul "Moana", o clădire impozantă, elegantă, înconjurată de flori și ne-am așezat pe terasă pentru micul dejun. De pe această terasă se deschidea o priveliște și mai frumoasă și cu cea mai mare plăcere ne-am fi petrecut toată ziua pe terasă, dar nu era încă rezolvată problema locuinței. Am pornit să căutăm printre vile o cameră de închiriat. Am găsit mai multe dar până la urmă ani ajuns la o vilă splendidă situată într-un parc cu flori, sub palmieri, care ne-a câștigat încrederea. L-am trimis pe Ballay care vorbea perfect engleza, să se intereseze. Era să intrăm și noi să vedem motivul șederii sale îndelungate dar a apărut și ne-a împins și pe noi spre ieșire. Ne-a spus că a întâlnit o doamnă în vilă care a vorbit atât de mult încât nu a ajuns la cuvânt, erau pe calea încheierii înțelegerii, dar la un moment a întrebat cu ce vapor am sosit. Știa că a sosit un vapor din San Francisco de vreo trei zile dar nu-i știa numele și a spus că am venit cu acel vapor. La această veste patroana s-a bucurat și a spus că am venit împreună cu celebra cântăreață Missis Butterfly. Ballay a răspuns afirmativ și a spus că o și cunoaște. Doamna i-a zis că această cântăreață este cazată tot la ea. A ieșit spunând că trebuie să discute problema și cu prietenii.

Ballay și Bokor văzând că se pot crea complicații dacă se cazează la particulari au hotărât să se cazeze și ei la "Joung Hotel" împreună cu Verzariu, măcar pentru un timp, până când vor cunoaște situația mai bine.

Ajungând pe vaporul "Longmoon" și povestind căpitanului Hellhof cele întâmplare a răs una bună și imediat a adus sticlele cu bere.

Am aflat de la el mai multe lucruri interesante. De exemplu faptul că clima insulei se datorează unui vând cald care menține tot anul aproape aceeași temperatură. Fără acest

vânt, în apropierea ecuatorului ar fi o căldură care ar arde toată vegetația. Vara și iarna aici este la fel. Niciodată nu cade zăpadă, nu este anotimp ploios, primăvara sau toamna, toate zilele sunt la fel: plăcute, frumoase, admirabile.

Limba băștinașilor este de asemenea interesantă. Este moale ca un val de aer călduț. Nu are sunete stridente, consoanele pronunțate rapid sună ca fusul în mâinile femeilor. Cântecele cu acompaniament de gitară este fermecător. Zboară ca vocile pe-nserat, ca ziua fluturii pe petalele de flori, moale, încet, adresate inimii. Inimile publicului de pe terasele cu flori tresar plăcut la auzul acestor melodii. Odată și noi ne vom duce pe terasa "rooz garden" a hotelului "Joung" unde poți admira cu adevărat publicul îmbrăcat în toalete frumoase. Am ascultat cu admirație expunerea comandantului care s-a întrerupt brusc și ne-a invitat să bem bere.

Și istoria insulei Hawaii este interesantă. Când în anul 1788, căpitanul Cook⁵⁴ a debarcat, erau trei principate pe insule⁵⁵. După uciderea lui Cook, unul din domnitori, Kamehameha I,⁵⁶ a unit principatele în regat. Întâmplător a ajuns în posesia unui vapor și cu ajutorul marinarilor și armată proprie, rând pe rând, a ocupat principatele. S-a proclamat regele Regatului Unit al Hawaiiului și a domnit timp de vreo zece ani. Regatul s-a dezvoltat până când a ajuns la putere Kalakana I,⁵⁷ care, datorită vieții de huzur a apelat mereu la împrumuturi americane, ducând în mizerie țara. Americanii au acordat aceste împrumuturi pentru a-și întări poziția, deoarece insulele dispuneau de mari zăcăminte. După el a urmat regina Liliokalani,⁵⁸ care a fost detronată de criza economică. Poporul s-a răsculat împotriva domniei reginei și a străinilor, dar armata americană a învins această răscoală. A devenit republică sub protectorat american. Influența americană a devenit tot mai puternică, iar în anul 1900 a fost înglobată în

⁵⁴James Cook (1728-1779), navigator englez care în 1778 a redescoperit arhipieleagul Hawaii

⁵⁵De fapt erau patru principate care își disputau întâietatea.

⁵⁶Kamehameha I, reușește ca în anul 1785 să reunească toate regatele sub sceptrul său. Moare în anul 1819.

⁵⁷Kalakua I, urcă pe tron în 1874.

⁵⁸Liliokalani, este sora lui Kalakua I, domnia ei este întreruptă de lovitura de stat din anul 1893.

Statele Unite ale Americii. Populația băștinașă este pe cale de dispariție de atunci, păcat de ea, termină povestirea căpitanul Hellhof. Am închinat o bere în sănătatea Hawaienilor și am plecat la culcare. Pe parcurs și Ballay și Bokor s-au mutat pe vasul "Longmoon" unde erau cabine mai comode decât pe vasul "Letos".

A doua zi secretarul consulului a venit după noi cu autoturismul, dar eu și Verzariu nu eram acasă, astfel Ballay și Bokor au plecat fără noi în Wa-hia-Wa.

Vizitând orașul am fost și la Capitol, palatul guvernatorului. A fost construit de regele Kalakana, pe bani americani. Este așezat într-un parc minunat, cu arbuști ornamentali, cactuși, straturi de flori. În fața palatului se află statuia lui Kamehameha, în mână are o dardă⁵⁹, în cap coif, parcă nu ar fi un domnitor Hawaian ci un semizeu grec.

Apoi am vizitat acvariul cu cea mai frumoasă colecție de pești din lume.

Toate culorile curcubeului, florilor, pietrelor prețioase, se găsesc aici, de la roz până la albastru. Apoi pești de diferite mărimi. A fost un pește care are ochiul pe spate, pești zburători, pești care au colți ca mistreții, respectiv nici nu se poate descrie varietatea ce se găsește aici.

Am admirat strada "Niniami" pe care se află magazine mici și mari, locuri de distracție. Strada "Joshivara" cu case din lemn construite în grădini cu flori, cu pomi de cireș și migdal. Toate ofereau o priveliște interesantă și copleșitoare, dar punctul culminant al seriei a fost terasa "rooz garden" a hotelului "Moana", situat pe malul Wa-hi-ki.

Tot ce-și poate închipui imaginația omenească se află împreună aici.

La ultimul nivel, etajul cinci sau șase, era terasa, sub stelele cerului, împodobită cu cactuși înfloriți, palmieri, trandafiri de diferite miresme, unde se distrau americanii veniți în Honolulu. Dansau, râdeau, ascultau muzica chitarelor. Damele elegante se legănav în brațele domnilor îmbrăcați în frac. Parcă

⁵⁹ Armă folosită în evul mediu, atât în lupta de aproape cât și pentru aruncat, formată dintr-o coadă de lemn cu vârf ascuțit din fier.

auzeam sunetul aurului. Pe ei nu îi interesa războiul, sau poate că războiul s-a făcut pentru ei. Bogații, milionarii se distrau aici.

Verzariu era deja ca acasă. Am găsit un loc într-un separeu de unde se putea observa toată terasa și admiram imaginea feerică. A fost cu adevărat insula zânelor. Am văzut o femeie tânără, cu părul negru, cu care aș fi dorit să dansez, dar apoi mi-am dat seama de situația mea. Eram un prizonier de război evadat și trebuia să-mi păstrez secretul. Am pus mâna pe pahar și i-am golit conținutul minuat. Asta era voie să fac, restul nu, ca să nu fiu descoperit. Mi-am adus aminte de cuvintele domnului consul. Atenție, atenție mare, altfel nu veți părăsi Honolulu niciodată. Am respectat cuvintele lui deoarece de discreția mea depindea viitorul meu. După miezul nopții am plecat acasă, cherkelit poate de băutură sau de cele văzute.

WA - HIA - WA

A cincea sau a șasea zi l-am rugat pe domnul consul să mă ducă și pe mine la Wa-hia-wa. Deoarece și el dorea să-i vadă pe Ballay și Bokor mi-a satisfăcut această rugămintă. Cu un funcționar de la consulat și cu mașina lui am plecat din oraș la o fermă, care era la o distanță de circa o jumătate de oră, proprietatea unui german care avea și un hotel în care caza turiștii care ieșeau din oraș.

Drumul a fost frumos și plăcut. Pe un drum asfaltat, în zona tropicală, așa de repede am mers încât nici nu am observat trecerea timpului. Case mici, terenuri agricole cultivate în special cu trestie de zahăr și ananas, oameni, animale, palmieri mici.

Chiar domnul Kruss ne-a primit, proprietarul fermei și hotelului și am fost prezentat de funcționarul de la consulat. Acesta a zâmbit, probabil știa de venirea mea. Funcționarul s-a interesat de soarta domnilor Ballay și Bokor, după care s-a și întors cu mașina. Am rămas singur cu domnul Kruss, deoarece camarazii nu erau acasă. Domnul Kruss era un bărbat înalt, de vârstă medie, drept, prezenta trăsăturile unui om încercat în viață. Cu trăsăturile marcante, cu palmele de muncitor, se vedea pe el că și în Orientul Îndepărtat reprezintă națiunea sa și poartă grija concetățenilor săi. M-a condus pe o verandă curată

și m-a servit cu friptură și fructe. Fructul "pape" este fructul unui pom și are gust de pepene galben. Carnea a fost gustoasă iar fructul nici nu se putea asemăna cu pepenele nostru ca gust și aromă, dar pe insulă acest fruct este socotit ca un aliment de bază și sănătos pentru organism, pentru gustul lui amăru cu conținut de chinină. După acest gust era și mai plăcută berea rece cu care am fost servit de domnul Kruss. Mi-a povestit, în timpul cât am băut berea, că pe insulă sunt mai multe familii de germani care se ocupă de cultivarea ananasului, acest fruct care se produce aproape în tot timpul anului, este și o fabrică de prelucrare, care face conserve de ananas și le exportă în toată lumea. Mi-a povestit că încă în tinerețe a plecat în California, fiind cuprins de febra aurului, dar nu a avut prea mult noroc. În urmă cu zece ani, cu mica avere adunată, a trecut oceanul stabilindu-se aici. A cumpărat o fermă mică și mai târziu a construit și hotelul pentru cazarea turiștilor. Era necăsătorit și la întrebarea mea dacă nu are vreo rudenie pe care să o aducă la fermă pentru a nu fi singur la bătrânețe, a suspinat doar și eu nu am mai atins această temă, nu se știe ce tragedie se ascundea sub acest suspin.

După masă m-a condus la camera mea situată într-o clădire lungă, înconjurată de trandafiri. A venit camerista, o domnișoară japoneză, care mi-a deschis camera. Era splendid de curată cu pat, masă, scaun și dulap, corespunzând și celor mai pretențioase domnișoare din Honolulu. Domnul Kruss și-a cerut scuze invocând că mai are mult de lucru iar eu am închis camera și m-am dus la plimbare să văd ferma și să aștept camarazii. Ferma era mică dar totul era în perfectă ordine. Pe lângă construcția principală în care era hotelul și locuința domnului Kruss erau și alte clădiri anexe, șoproane, depozite, garaje. Lângă casă era o grădină cu flori, după care grădina de zarzavaturi și grădina cu pomi fructiferi. Am luat o pară și am gustat din ea dar nu avea gustul perelor noastre. Aici am văzut pentru prima dată pomi de "guava", niște prune care semănau cu ringloturile noastre, dar nici acestea nu aveau gust bun. Singurul fruct gustos era ananasul cu gustul plăcut și răcoritor.

Era pe la prânz când camarazii au venit acasă. Mare le-a fost bucuria că și eu am venit și de îndată m-au dus pe o terasă. Spre surpriza mea aceeași domnișoară Cio-cio-san care a fost și la cameră, ne-a servit dar de data aceasta era și mai

frumos îmbrăcată, în chimono colorat, ca o adevărată "Butterfly". La întrebarea mea unde este domnul Kruss mi-a răspuns Ballay. Este la bucătărie și pregătește mâncarea. Adică domnișoara "Butterfly", după ce termina lucrul la camere, se ocupa de servitul musafirilor, domnul Kruss face și pe bucătarul și mai era un japonez, soțul doamnei, care se ocupa de toate treburile fermei. Atât era tot personalul fermei. Acum am înțeles de ce mâinile domnului Kruss sunt atât de bătătorite. Doamna Cio-cio-san a pregătit masa iar domnul Kruss a adus personal supă. O supă de zarzavaturi dar cu un gust excepțional. După aceea am fost serviți cu friptură de pui, orez și murături. Totul a fost preparat excepțional. După aceasta au urmat fructele: papaia, guava, pere, ananas. Din ananas și eu am mâncat.

După masă ne-am retras la odihnă, domnul Kruss precis s-a dus să spele vasele iar doamna Cio-cio-san să facă curățenie.

Spre seară din nou ne-am întâlnit în sala de mese de pe terasă. Și domnul Kruss era deja liber și s-a așezat împreună cu noi. Cio-cio-san a adus friptura și berea rece care, în căldura plăcută de pe insulă, era și mai gustoasă. Le-am povestit întâmplările mele din Honolulu, ceea ce a trezit curiozitatea domnilor Ballay și Bokor. Au hotărât că vor mai rămâne la fermă încă două zile după care și ei se vor duce înapoi în oraș, deoarece de aici nu se pot nici interesa de posibilitatea continuării drumului spre casă. Le-am însușit părerea arătând că domnul consul fiind pesimist nu se va interesa de plecarea noastră. Eu am hotărât să mai rămân la fermă câteva zile pentru a cunoaște mai bine zona, deoarece orașul l-am cunoscut, și doream să mă odihnesc, lucru ce nu-l puteam face în nici un loc mai bun decât la hotelul domnului Kruss. Camarazii au cerut prin telefon de la hotelul "Joung" un autoturism care să-i transporte în oraș. Nu l-au anunțat pe domnul consul deoarece acesta i-ar fi convins să mai rămână la fermă.

Am petrecut seara într-o atmosferă veselă. Friptura, salamul american, conserva de pateu și berea au fost minunate. Am băut și în cinstea domnului Kruss pe care l-am lăudat pentru sârguința cu care conduce toată ferma, lucru care i-a

plăcut. Era un adevărat "Self made man"⁶⁰ cum se spune în engleză, în obiceiuri, în comportament și în felul de a se purta.

A doua zi Ballay și Bokor au plecat. Am rămas singur cu domnul Kruss. A devenit și mai prietenos și mai vorbăreț. M-a invitat în camera sa unde m-a servit cu o țigară și mi-a prezentat colecția de arme. Carabine din cele mai frumoase, pistolete, pistolete cu aer comprimat etc. L-am rugat să-mi dea și mie un pistol cu aer comprimat pentru a merge la vânatoare de pasări, ceea ce mi-a și promis cu plăcere. A povestit mult despre California, despre viața de aici și dorința sa ca după război să se reîntoarcă acasă, suspinând din greu când vorbea de Germania. Nu am avut curajul să-l întreb de motivul suferinței sale. Cu bucurie și dragoste mă gândesc și acum la el. Oare ce s-a întâmplat cu nenea Kruss? Oare s-a întors în țară la bătrânețe? S-a purtat cu mine precum cu propriul său fiu în acele câteva zile cât am beneficiat de ospitalitatea sa.

Dimineața am pornit cu arma la vânatoare. Nu mă simțeam singur deoarece aveam o distracție. Am colindat împrejurimile, am vizitat și un fermier german cu care am făcut cunoștință la domnul Kruss. Pândeam pasărilor, am rupt câte un fruct de ananas și am admirat câmpia. Am văzut și o localitate mică locuită de japonezi. Degeaba am căutat specifica casă Hawaiană, construită din fire de iarbă, nu am mai găsit. Avea dreptate căpitanul Hellhof că sunt pe cale de dispariție. Cei pe care i-am văzut în oraș, cu ghirlande de flori în gât deși erau Hawaieni, nu mai erau cei adevărați. Păcat de ei. Kalakana nu ar fi trebuit să-și vândă țara.

Am mai petrecut vreo patru zile la Wa-hia-Wa admirând natura și liniștea. De multe ori, alergam câte o jumătate de zi după câte un fluture, ca un copil, pentru a-l prinde și aduce la colecția domnului Kruss. Când îmi aduc aminte de Wa-hia-wa, îmi dau seama că a fost perioada cea mai fericită din viața mea. A patra zi a sunat telefonul și am fost anunțat că vor veni după mine. Am bănuțat că ceva se întâmplă privitor la plecarea noastră mai departe. Ne-am despărțit de domnul Kruss foarte sentimental, m-a îmbrățișat și m-a sărutat.

⁶⁰ Om care a răzbit prin propriile forțe (limba engleză în original)

“Glück auf”⁶¹ au fost ultimele sale cuvinte și am pornit cu autoturismul înapoi la Honolulu.

În Honolulu am mers direct la vaporul “Longmoon”. Căpitanul Hellhof m-a întâmpinat foarte bucuros, deoarece aproape de o săptămână eram plecat, timp în care s-au întâmplat multe lucruri. În primul rând, Verzariu a fost dus de prietenul său, căpitanul de fregată, Ballay și cu Bokor s-au mutat la “Joung Hotel” unde își trăiesc viața în huzur. Cel mai important lucru este însă că a intrat în port vasul “Wilhelmina”, venind din San Francisco iar comandantul acestui vas este cunoscut atât de Hellhof cât și de căpitanul vasului “Letos”, fiind de origine germană. Dar și majoritatea marinarilor de pe vas sunt germani astfel că se putea încerca plecarea noastră cu acest vapor. Căpitanul vasului “Letos” afirma că, în cazul în care căpitanul vasului “Wilhelmina” va fi de acord să ne ia, vom călători fără probleme. Ocazie mai bună nici că se mai putea ivi. Am spus și camarazilor aceste știri bune, dar și ei știau că vaporul “Wilhelmina” a ancorat în port. S-au întâlnit cu un marinar numit Sam de pe acest vas, într-un bar și acesta le-a promis verzi și uscate. Totuși le-a recomandat să vorbească cu stewardul Ernest Lange și atunci este asigurat voiajul ca o călătorie legală. Și eu am fost de acord cu toate acestea dar am condiționat ca și căpitanul vasului “Wilhelmina” să aibă cunoștința de călătoria noastră. Căpitanul vasului “Letos” s-a angajat că va vorbi cu el.

Pe parcurs Ballay a aflat că cetățenilor americani casa de bilete le eliberează actele de călătorie fără nici o problemă. Și-a schimbat numele în acela de “Radway”, să aibă o rezonanță americană și cu ajutorul proprietarului hotelului a și reușit să-și cumpere biletul, având avantaj, deoarece era trecut pe lista pasagerilor care călătoresc cu vaporul. În cazul că ar fi fost descoperit ar fi fost pedepsit, dar se baza pe cunoașterea perfectă a limbii engleze.

A mai rămas de rezolvat situația noastră, a mea și a lui Bokor. A trebuit să ne grăbim, deoarece până la întoarcerea vasului la San Francisco mai erau doar trei zile. Am stăruit până când Hellhof a vorbit cu căpitanul vasului “Wilhelmina”. A doua zi a venit pe vaporul “Longmoon” și căpitanul vasului

⁶¹ Noroc bun (limba germană în original)

“Letos” care ne-a povestit că și el a vorbit cu căpitanul vasului “Wilhelmina” la o bere și acesta și-a dat acordul cu condiția ca el să nu știe nimic, dar va avea grijă de noi și pentru a discuta amănunțit problema va trimite pe stewardul vasului la noi, pe “Longmoon”.

Spre seară a venit și stewardul Ernest Lange. Era înalt și lung ca numele său, Lange însemnând lung. Era de aproape doi metri înălțime, puternic, cu fața parcă tăbăcită, anunțând că a trecut peste multe întâmplări, dar și blond, astfel că de la prima vedere puteai ghici originea lui germană. L-am invitat în mijlocul nostru și văzând că va fi servit cu bere a acceptat să șadă cu noi. A consumat paharul de o jumătate de litru de bere fără să răsuflă. Era o cantitate neînsemnată pentru stomacul lui.

Căpitanul Hellhof de îndată i-a spus dorința noastră, că vrem să ajungem în America, dar nu avem pașapoarte, dar nici aprobare, că venim din China, că suntem de origine germană și am pierdut vaporul “China” etc.

“Jawohl” - bine, știi de aceste lucruri de la Sam, marinarul de pe vasul meu. Bokor, la nedumerirea căpitanului Helhoff, a explicat că s-au întâlnit cu Sam, în ziua anterioară și știind că este de origine germană au vorbit cu el și le-a promis că îi va strecura pe vapor dar să vorbească mai întâi cu Ernest Lange. Ernest Lange văzând că ne-am speriat ne-a liniștit de îndată că Sam este omul lui și este de încredere totală. Am răsuflat ușurați.

Ernest Lange și-a expus apoi planul. Lucrul este foarte simplu. Când călătorii vor urca pe vapor și vor fi conduși de prieteni și rude și noi ne vom urca pe vapor printre ei, fără bagaje, iar dacă avem bagaje Sam le va duce pe vas. Când se va da semnalul de plecare și de coborâre pentru cei care și-au condus rudele, noi vom rămâne pe vapor și vom aștepta până când acesta iese în larg. Atunci ne vom prezenta la caserie și vom lua biletele de călătorie, restul să lăsam pe el.

Am arătat că acestea sunt toate bune și frumoase dar dacă casierul se va opune și va ridica obstacole atunci ce vom face? Ne-a liniștit că nu are dreptul să facă acest lucru, și de altă dată s-a întâmplat ca cineva să-și cumpere bilet pe vapor, deoarece a întârziat, dar să fim liniștiți că mai este și un căpitan pe vas care va face ordine.

Totuși nu m-am liniștit. Ce va fi dacă la San Francisco autoritățile de emigrare ne vor întreba și vor solicita legitimațiile noastre. Ne-a liniștit că nu va fi o problemă, vom achita taxa legală de emigrare, cu oamenii albi autoritățile nu se poartă dur. Consulul de acolo se va angaja să garanteze pentru noi și în cel mai rău caz vom fi trimiși din nou în Honolulu, de unde plecăm, zicea în glumă.

A mai consumat câteva pahare de bere după care și-a luat rămas bun și ne-a liniștit să nu ne fie frică.

După plecarea lui am mai continuat să discutăm asupra plecării, dar nu era nici o altă soluție. Am rămas la planul lui Ernest Lange.

Urma să mai discutăm problema și cu domnul consul. În ziua următoare am mers la el și i-am povestit totul. Era puțin îngrijorat dar și-a dat seama că nu era altă soluție. Ne-a dat bani pentru a putea cumpăra biletele de călătorie și să ne mai rămână și câțiva dolari. I-am mulțumit pentru tot ce a făcut pentru noi și am plecat să mai facem o baie pe malul Wai-ki-ki. Ne-am culcat pe nisipul auriu de pe plajă și așteptam valurile să ne acopere și să ne spele trupul, ca apoi să se retragă din nou. Acesta era lupta veșnică a pământului cu marea. Era o imagine de neuitat, sub trunchiul palmierilor, în zona tropicală, dar totuși destul de plăcută ca în aerul plin de miresme de flori să faci o asemenea baie.

După baie am intrat în hotelul "Moana" pentru a lua masa de prânz, apoi am plecat acasă, eu pe vasul "Longmoon", Ballay și Bokor la hotelul "Young". Astfel ne-am luat rămas bun și de la Wai-ki-ki.

Ajungând acasă i-am povestit discuția cu domnul consul căpitanului Hellhof, și că este de acord să călătorim cu vasul "Wilhelmina", mai ales că și căpitanul vasului este de acord.

Seara am fost invitați de domnii Thiele, Hellhof și Sotes la cina festivă de adio, la gradina hotelului "Young". Era tot atât de luxos ca grădina hotelului "Moana", dar deja nu mă mai atrăgea. Și aici erau prezente femeile frumoase, muzica, dar sufletul meu era deja departe pe Oceanul Pacific, mă atrăgea spre America.

Domnul Thiele a excelat. Chelnerii în frac au adus cele mai alese băuturi și sortimente de mâncare. Am discutat,

am glumit, chiar și fața căpitanului Hellhof s-a înseninat. Am văzut că era îngrijorat pentru noi, mai ales pentru mine. Ar fi dorit să mai rămân, poate găsim o ocazie și mai sigură de a călători. L-am liniștit că eu am încredere în soarta mea. Nu aș fi crezut că voi ajunge vreodată în Honolulu și am ajuns, dar de ce să nu ajung în America? Pașii mei sunt dirijați de soartă și eu am încredere în ea, astfel voi ajunge și acasă. S-a uitat trist la mine, probabil s-a gândit la familia și la patria sa.

Domnul Thiele nu degeaba era proprietarul hotelului "Young". Avea nevoie și de reclamă pentru a atrage câți mai mulți oaspeți. Spre surprinderea noastră la miezul nopții au sosit dansatoarele "hulla", fete originare din Hawai. Cu partea superioară a corpului neîmbrăcată, cu cunună de flori, cu fustă din paie și iarbă, pluteau în aer ca fluturii deasupra florilor. Pentru o clipă din nou am fost în Honolulu pe insula zânelor. Păcat de ele, ziceam când s-au retras. Totuși Kalakana nu ar fi trebuit să le vândă.

Apoi ne-am luat rămas bun și de la domnul Thiele, mulțumindu-i de o cină atât de fastuoasă. Trebuia să ne ducem acasă deoarece a doua zi, la ora 10, pleca vasul "Wilhemina" cu noi.

PE VAPORUL "WILHELMINA"

M-am sculat în zori de zi. Au venit pe vapor și Ballay și Bokor cu bagajele lor. A venit Sam și le-a dus pe vapor. Ne-am înțeles ca pe Ballay, respectiv cu numele nou Radway, pe vapor ne vom face că nu-l cunoaștem. Ne vom întâlni cât mai rar. Eu voi fi român de origine germană, cu numele de Kaufmann, Bokor va fi un cetățean elvețian.

Ne vom declara turiști, sosiți la Peking cu trenul transiberian, acolo ne-am cunoscut și am venit cu vaporul "China" la Honolulu. Pașapoarte nu avem ci doar „Passierschein”, act de identitate de la consulatul Austro-Ungar. După ce am discutat toate aceste lucruri ne-am luat rămas bun de la căpitanul Hellhof, apoi de la căpitanul vaporului "Letos" care de asemenea a venit la noi și am pornit spre cheiul unde era ancorat vaporul "Wilhelmina". Ballay a mers înainte, pe când am ajuns noi, el era deja pe vas, și trăgea din pipa lui scurtă. Pentru el era mai ușor deoarece vorbea

perfect limba engleză și avea în buzunar un bilet de călătorie legal. Dar ce va fi cu noi, cum vom pătrunde pe vapor?

Pe chei cât și pe vapor era deja multă lume. Am ajuns în mijlocul călătorilor, al celor care i-au condus pe pasageri, fapt ce ne-a ușurat situația. Zgomotul și forfota era atât de mare încât nici noi nu ne auzeam cuvintele, la care a contribuit și orchestra. De obicei orchestra cânta când un vapor pleca din port, prin acest gest saluta sosirea sau plecarea unui vapor, aruncându-se pe punte buchete de flori. Am ajuns chiar la momentul potrivit. Pe puntea vaporului circula o mulțime de oameni. L-am sărutat și îmbrățișat din nou pe binefăcătorul meu căpitanul Hellhof, am luat balonul peste braț și părând că aș merge și eu în vizită am urcat pe vapor. Marinarul de serviciu chiar m-a și salutat. Probabil i-am creat o impresie bună, având pe braț haina și de pe punte mă uitam la mulțimea care a condus vaporul. L-am observat și pe căpitanul Hellhof, de asemenea și ei m-au observat și prin ridicarea brațului le-am făcut semn de adio. Între timp a pornit și Bokor și fără nici o problemă a ajuns pe vapor. A venit la mine și acuma împreună făceam semne de adio. În ultima clipă a sosit și domnul consul și a constatat bucuros că deja suntem pe vapor. Parcă l-am auzit spunând: „Nur acht geben, acht geben” Aveți grijă, aveți grijă.

A sosit momentul plecării. S-a dat semnalul de plecare cu clopotul care anunța și terminarea vizitei pentru cei care i-au condus pe cei dragi. Cei care nu călătoreau trebuiau să coboare de pe punte altfel riscuiau să fie duși la San Francisco, și de acolo înapoi, iar dacă nu-și puteau plăti biletul de călătorie să fie și amendati. Când a coborât lumea, s-au ridicat ancorile, a sunat sirena vaporului, corpul greoi s-a pus în mișcare și a pornit spre ieșire în larg. Am rămas pe punte și priveam cum se îndepărtează încet de mal și cum dispar fețele persoanelor cunoscute și m-a cuprins tristețea. Îmi venea să strig: Căpitane Hellhof, nenea Kruss, haideți luați-mă de pe vas, vreau să rămân cu voi! dar era deja târziu. Din acest vis am fost trezit de Bokor care m-a atenționat că trebuie să ne cumpărăm bilete de călătorie, înainte de a începe controlul biletelor. Dar a și venit în întâmpinarea noastră stewardul Lange care ne-a condus la birou atrăgându-ne atenția că omul de la casă este englez și să avem grijă. Acesta chiar ieșea din birou să înceapă controlul împreună cu stewardul.

“Two gentlemen wanted first class ticket”. Doi domni doresc să cumpere bilete la cl. I. Acesta s-a uitat mirat la noi și ne-a invitat în birou. Au început întrebările. De ce nu am cumpărat bilete? Am ajuns târziu la vapor, în ultima clipă am hotărât să călătorim cu acest vas. De unde ați venit în Honolulu? Din China. Iar s-a uitat mirat la noi. Ce naționalitate aveți? Eu sunt român iar colegul este elvețian. Ce ocupație aveți? Suntem turiști. Aveți pașapoarte? Avem, și am început să scoatem legitimațiile primite de la consulatul din Sanghai pe care erau aplicate ștampila mare a consulatului și erau întocmite în limba germană. Le-a dat lui Ernest Lange să le citească: “Adeverim că domnii X, Y sunt persoane cunoscute de noi, în urma evenimentelor de război au rămas aici și doresc să plece în America, drept pentru care semnăm prezentul act și îl certificăm cu aplicarea ștampilei”. Astea toate sunt bune dar cu aceste acte nu puteți ajunge în America. Acest act nu este pașaport ci doar un act de identitate. Dar de ce nu ați cerut acte de la consulatul român și cel elvețian și de ce de la consulul austro-ungar. A fost o întrebare întemeiată, dar dacă am pornit cu minciuna am continuat tot cu minciuna. „Știți noi de fapt suntem germani și eram în relații de prietenie cu consulul și pentru acesta am solicitat act de la acesta”. Ernest Lange a zâmbit doar. I-a plăcut discuția. Omul a mai pus o întrebare: “Cu ce vapor ați ajuns în Honolulu?” Cu vasul “China”, i-am răspuns ambii, deodată. „Este o situație interesantă și trebuie să anunț pe căpitanul vasului. Așteptați aici până când revin”. Abia a ieșit și am început să râdem împreună cu Lange. Se duce la un loc bun.

Ernest Lange ne-a încurajat, în speranța unui onorariu pe care i l-am promis încă în Honolulu. “Pujerul”, omul de la bilete a venit și fără să mai spună ceva ne-a eliberat tichetele de călătorie.

Se vedea pe fața lui că încă nu a terminat cu noi, mai are de plănuit ceva împotriva noastră. L-a îndrumat pe steward să ne conducă la cabinele noastre. Căpitanul a fost de partea noastră dar acest lucru nu însemna totul. Deocamdată eram mulțumiți cu soarta noastră, iar restul vom vedea. Am trecut prin atâtea peripeții așa că una în plus pentru noi nu mai conta. Mai aveam în față un drum de circa o săptămână și în acest timp vom avea vreme să cugetăm asupra vieții noastre.

Deocamdată pericolul a trecut pe deasupra capului nostru, credeam noi, dar casierul de la bilete ne mai pregătea ceva.

Bokor a fost cazat împreună cu doi americani mai în vârstă, unul se numea Mr. Hateway și era profesor în New-York, iar celălalt se numea Mr. Riese și era medic în Chicago. Ambii erau de origine germană. Eu am fost condus în cabina unui evreu american mai în vârstă cu numele de Mr. Miller, iar stewardul mi-a promis că după control va mai reveni. Domnul Miller a fost foarte bucuros când m-am prezentat cu numele de Kaufmann. Imediat m-a întrebat dacă sunt evreu. Nu i-am răspuns. Dar atunci ce sunteți? Român, respectiv maghiar din România. Cum? Sunteți maghiar, dar atunci suntem compatrioți și a început să vorbească cu mine ungurește. Mi-a povestit că în urmă cu cincizeci de ani a plecat din Ungaria, din Budapesta, ca un simplu comerciant și a deschis o prăvălie la Cleveland. A trăit destul de bine. S-a căsătorit, și-a adunat o avere destul de mare și acumă călătorește cu fiica și ginerele său, venind în Honolulu pentru odihnă. Înainte de a-l putea împiedica a strigat după fiica sa "Sali, Sali hai repede". Ușa cabinei de viz-a-viz s-a deschis și a ieșit Sali împreună cu soțul ei. Sali putea avea vreo patruzeci de ani, destul de prezentabilă, cu un început de plus de greutate. Soțul ei avea un comportament de om elegant. Averele face mult și din cel mai simplu om face un domn. După ce s-au făcut prezentările bătrânul spunea mereu că suntem compatrioți, la fel și ei și-au manifestat bucuria, apoi s-au retras spunând că ne vom întâlni pe punte. Domnului Miller i-am explicat că de aceea cunosc limba maghiară deoarece sunt de origine germană din Transilvania și apoi m-am mutat la București, astfel că sunt român. A înțeles dar el nu cunoștea limba română, iar eu nu prea bine limba engleză așa că în continuare am vorbit în limba maghiară. Nu l-am putut împiedica dar nici nu era cazul deoarece, în afară de camarazii mei, nimeni nu cunoștea limba maghiară.

Apoi am făcut cunoștință cu cei din cabina unde era cazat Bokor. Erau germani de treabă. Aceștia m-au prezentat lui Mr. Lehmann, un medic din Chicago și Mr. Sparow care călătorea cu două fiice frumoase. Probabil au fost în Honolulu pentru găsirea unui partener pentru fiicele sale dar nereușind se întorcea în America. Prezența noastră a creat panică între

doamnele cu fete frumoase, deoarece au aflat că am cumpărat biletele pe vapor, am cutreierat China și Honolulu și acum suntem în drum spre America. Eram tineri, bine îmbrăcați, eleganți și se credea despre noi că suntem foarte bogați din moment ce așa de tineri putem face ocolul pământului. Inițial am hotărât că nu vom face cunoștință cu nimeni pe vas dar, după cele întâmplate, nu ne-am mai putut eschiva. Când se interesau despre Bokor spuneam că este fiul unui bancher elvețian, iar când îl întrebau despre mine spunea că sunt fiul unui moșier din România. Povestea și-a făcut efectul, ajungând la urechile tuturor de pe vas.

A doua zi ne petreceam timpul pe punte făcând plajă, când a venit casierul cu o hârtie în mână zicând: "Chiar acum am primit răspunsul de pe vasul "China" că nu ați figurat în rândul călătorilor" și zâmbea cinic că ne-a prins. I-am explicat că de fapt și cu vaporul China am pățit la fel deoarece în ultima clipă am urcat pe el și astfel nu figuram pe lista călătorilor. Văzând că am reușit să ne explicăm a plecat fără să spună ceva dar se vedea pe el că nu a renunțat de a ne cerceta.

Stewardul ne-a atenționat să avem grijă cu domnul din cabina lui Ballay (Radway) deoarece, deși este un domn în vârstă, este detectivul de pe vas și pe cât posibil să-l ocolim. Nu ne-am prea bucurat de această veste care ne-a împiedicat să ținem legătura mai strânsă cu Ballay. Odată când m-am întâlnit "întâmplător" pe punte cu Ballay acesta mi-a spus că se înțelege bine cu detectivul, are toată încrederea acestuia și când s-a interesat de la el despre noi i-a explicat că suntem oameni absolut garanțați deoarece eu sunt fiul unui moșier român iar camaradul meu este fiul unui bancher elvețian, ambele state sunt neutre în război, astfel nu putem avea nici o legătură cu evenimentele de război.

Domnul Jones a acceptat această poveste și chiar s-a interesat de România, când ne-am întâlnit, afirmând că a auzit de acest stat dar nu prea știe dacă se află în Europa sau în Africa. Am râs de "cunoștințele" geografice a domnului Jones dar am scăpat de a fi urmăriți în continuare.

A doua zi a fost organizată o întâlnire cu toți pasagerii, în salon și în sala de muzică, de la care nici noi nu puteam lipsi, mai ales că eram deja cunoscuți de către unii călători. S-a prezentat aproape toată clasa mai înstărită. Domnul Miller cu

familia, Mrs. Lincoln Hateway, Dr. Riese, Misiss Sparow, cu cele două fiice, Dr. Lehemann și fiica sa, Ballay cu domnul Jones, care au devenit de nedespărțit, și alte doamne cu fiicele lor și alți domni. A venit și căpitanul cu ofițerii săi. Mr. Miller, de parcă eu aș fi fost ginerele său, m-a prezentat pe rând la toți pe care încă nu-i cunoșteam. La un moment dat am văzut o doamnă tânără, cu părul negru, întinzându-și mâna catifelată spre mine. Era doamna B. soția unui domn înstărit din San Francisco, care și-a petrecut vacanța, împreună cu băiețelul ei, în Honolulu. Era acea persoană pe care am admirat-o în grădina hotelului "Moana" în mijlocul florilor sudice, în grădina zânelor. Și acuma era frumoasă și drăguță dar cadrul nu mai era acela din "Moana Hotel", și astfel nu părea a mai fi atât de fermecătoare. A observat pe fața mea că am rămas surprins de întâlnire, la care i-am povestit că am văzut-o odată în grădina hotelului "Moana" și că atunci mi-a făcut o impresie fermecătoare. Complimentul meu i-a plăcut, după cum se vedea pe fața ei, i s-a părut și ei că m-a văzut într-o seară în timp ce consumam șampanie în mijlocul unor prieteni. Au venit persoane noi să facă cunoștință, ea a întins din nou mâna zâmbind, dar parcă și-a lăsat mâna mai mult decât era necesar în mâna mea.

La revedere, mi-a răspuns, sper că ne vom mai revedea îmi spunea cu vocea ei caldă și deja își întindea mâna altor persoane. Am făcut o plecăciune și domnul Miller m-a prezentat deja altor persoane.

Seara a fost o cină festivă. Eram vreo treizeci la masă. Eu am ocupat locul lângă familia domnului Miller, Bokor lângă Sparow, Ballay lângă veșnicul detectiv, doamna B. în dreapta căpitanului și lângă Dr. Riese etc.

Cina era bună și bogată, vinurile excelente, astfel că atmosfera a devenit foarte plăcută. Se lansau bancuri dintr-un capăt la celălalt al mesei. În toată sala era veselie când Dr. Riese s-a ridicat pentru a-și rosti toastul, luându-și rămas bun de la Wai-ki-ki, îndemnând pe toți să-și golească paharele, imitând vocea havaenilor, care vorbesc fără consoane, provocând aplauze și zâmbete din partea tuturor, chiar și pe fața mohorâtă a căpitanului parcă a apărut un zâmbet.

După cină tineretul a început să danseze pe muzica pianului, doamnele s-au așezat în fotoliile din sală, bărbații mai

în vârstă s-au dus la joc de cărți iar unii au continuat degustarea vinurilor. Vrând-nevrând a trebuit să dansez și eu. Am invitat-o la dans pe doamna Sali spre bucuria domnului Miller, afirmând că sunt cea mai interesantă figură dintre pasageri. Am încercat apoi să o invit la dans pe doamna B., dar abia am făcut câțiva pași că a și fost invitată de la mine. Dar și acele două minute cât a fost în brațele mele, plutind ca un fluture, mi-a amintit de cele întâmplate în Honolulu. La dorința lui Bokor am dansat și cu fiicele Sparow, spre bucuria mamei lor care spera în noi un partener pentru fetele sale. Pe la miezul nopții am mers în cabină și m-am culcat. Mr. Miller deja dormea adânc, pe el nu-l frământau evenimentele zilei, toate zilele erau la fel pentru domnia sa.

Viața veselă și de neuitat a durat o săptămână. Dimineța până târziu aproape toată lumea era retrasă în cabină, nici pe la prânz nu ieșeau, prânzul era un fel de "lunch"⁶², după obiceiul american, dar pe la orele șapte-opt începea cina bogată. După cină dans până la miezul nopții, apoi odihnă și a doua zi continua la fel. Cele mai plăcute erau după amiezile pe puntea vasului. Se practicau diferite jocuri colective, se conversa, priveam jocul rechinilor⁶³ care urmăreau vaporul sau zborul pescărușilor, toate acestea ofereau o distracție plăcută și interesantă.

Dacă nu reușeam să dansez mă alăturam la societatea familiei Sparow, care au acceptat compania mea cu plăcere și știam că și doamna B. vine în cercul lor dacă urcă pe punte. Le povesteam despre China, despre templul cerului, despre secretele orașului interzis, cu atâta însuflețire de parcă m-aș fi născut acolo și parcă aș fi dorit să pun la picioarele lor toate bogățiile împăraților.

Povestirile mele erau mai mult decât o descriere. În cazul în care mă întrerupeam eram rugat de doamna B. să continui. Se întâmpla să pot dansa cu ea din ce în ce mai mult, astfel că ne-am împrietenit. În cazul în care lipseam de pe punte ea trimitea după mine pe steward, deoarece se plictisește. În cazul în care ea lipsea porneam în căutarea ei. Eram în relații atât de bune încât aproape că nu i-am spus adevărul despre noi,

⁶² Masă frugală, ușoară (limba engleză în original)

⁶³ Probabil delfini

dar ezitam și amânam de la o zi la alta. Nu am vrut să-i distrug iluziile.

Se vorbeau despre noi multe lucruri pe vapor dar în realitate nu a știut nimeni ceva sigur despre noi, nici chiar stewardul, în afară de căpitan. Acesta n-a divulgat secretul nostru. Pentru a întări relațiile de prietenie cu pasagerii și întrucât nu puteam ști ce se va întâmpla cu noi când vom ajunge în fața comisiei de emigrare am sperat și în ajutorul lor, motiv pentru care, ne-am hotărât cu Bokor că vom acorda o recepție în cabina Dr. Riese în cinstea prietenilor. Pe parcurs însă am avut și noroc. Americanii pariază pe orice. Într-o zi s-au adunat în fața ceasului navei pentru a paria. Obiectul pariului era câte mile face vaporul în 24 ore. Și eu am pariat și am pus cifra 8 pe oră. A doua zi așteptam cu toții rezultatul. La ora 12 un ofițer al navei a verificat ora și înregistrarea distanței parcurse, care a indicat cifra 8. Pasagerii scandau urale și cifra 8. M-am prezentat ca fiind cel care a pariat pe 8. Din nou urale, am fost ridicat pe umerii pasagerilor și purtat ca un erou pe puntea vasului. Am primit suma de 1000 dolari pentru câștigarea pariului. Astfel, din această sumă am putut organiza recepția pentru prietenii noștri. Am dat o sumă și stewardului precum și lui Sam, ziua văzându-l mai rar deoarece făcea serviciul mai mult noaptea.

Bărbierul navei, la care mă duceam zilnic, care și el era de origine germană mi-a spus că, într-o zi când a fost la bărbierit casierul i-a spus că la San Francisco va dezvălui adevărul despre noi. Această știre a contribuit și mai mult la ideea desconspirării identității noastre pentru a ne putea baza pe ajutorul prietenilor în caz de nevoie. Mai erau doar trei zile de drum până la San Francisco.

A urmat apoi ziua de duminică. Înainte de masă trebuia să participăm la slujba religioasă. Bokor a avut cinstea să acompanieze la pian cântecele bisericesti. Dar nu era nici un preot pe navă. Această misiune a revenit domnului Riese. Toți credincioșii laudă pe Domnul. Astfel aproape cu toții ne-am dus la slujba religioasă. A început cu un cântec protestant religios, apoi domnul Riese s-a urcat pe un podium format din masă și scaun și a început predica. A vorbit despre nenorocirile aduse de război, unde oamenii seucid, dar noi pe nava "Wilhelmina", legănată de Oceanul Pacific, trăim în pace și

înțelegere, uniți în dragoste și lăudăm pe Domnul. La sfârșit din nou a urmat un psalm după care Bokor a mai adăugat și niște melodii ungurești. Toată lumea era bucuroasă de reușita slujbei. După aceea a urmat "lunch"-ul și lumea s-a dus la odihnă.

Recepția noastră a fost fixată pentru luni seara. Cina de adio pentru toți pasagerii a fost organizată duminică seara.

Ne-am ocupat locurile obișnuite la mesele decorate cu flori. Pe lângă farfurii am primit fiecare câte un coif din hârtie confecționat pentru carnaval, pe care trebuia să-l punem pe cap. De îndată a și început râsul când a văzut fiecare ce pălărie de carnaval poartă celălalt. De exemplu detectivul Jones a primit un coif care imita capul unui cocoș, îi lipseau doar aripile. Altul a primit cap de bufniță, cap de vulpe și așa mai departe. Cina a fost excelentă. În sală cânta și orchestra. Vinurile bune au dezlegat limba fiecăruia și s-a creat o atmosferă de veselie. Au fost lansate apoi panglicile de hârtie colorată legându-se toți cu ele. Căpitanul și-a luat rămas bun de la călători însă nu a uitat să laude nava care, după cum s-a putut constata, oferă cele mai luxoase condiții de călătorie. Reclama era importantă, americanii sunt de neîntrecut în reclamă. De la guma de mestecat până la țigarete toate au reclamă. Călătorii au salutat pe căpitanul navei și spre bucuria tuturor orchestra a început să cânte un vals, semn că a început dansul.

Doamnele și fetele s-au ridicat de la masă și au ocupat locurile de pe fotoliile situate la marginea sălii de dans. Am invitat-o la dans pe doamna B., Bokor pe una din fetele Sparow iar pe cealaltă Ballay-Radway. În timpul dansului i-am spus doamnei B. că luni seara dorim să oferim o cină de adio într-un cerc mai restrâns de prieteni. Probabil bănuia ceva deoarece s-a uitat adânc în ochii mei, semn că acceptă invitația. Apoi m-a rugat să urcăm pe punte, unde tineretul deja era prezent deoarece era cald în sala de dans. Ne-am așezat pe o sofa și ne uitam la stelele strălucitoare. Vântul a mișcat ciorchinile de păr ale doamnei, lucru care i-a făcut plăcere după aerul cald din sala de dans.

În seara asta nu voi mai dansa, mi-a zis. Și acum vă rog să-mi povestiți totul despre dumneavoastră altfel nu voi participa la cină. Am fost dezarmat și i-am povestit istoria vieții mele. Parcă m-am ușurat și renăscut după ce i-am

povestit adevărul. Mi-am cerut scuze că până acuma nu i-am spus adevărul dar îmi era frică să nu-i pierd prietenia. S-a ridicat și mi-a strâns mâna mai călduros, spunând "voi veni" și cu pași repezi s-a îndreptat spre cabina ei. Am rămas singur. Inima îmi bătea parcă și mai tare și am simțit că am scăpat de orice pericol. În caz de nevoie, dacă nimeni nu mă va ajuta, această doamnă desigur că va sări în ajutorul meu. Am aprins o țigară și după aceea m-am dus și eu în cabină. Domnul Miller mai juca cărți. M-am culcat, dar somnul m-a ocolit. Gândurile îmi alergau de la Habarovsk la Peking, de la Peking la Honolulu și din Honolulu până aici, dar până la urmă am adormit.

A doua zi m-am sculat mai târziu. Am mers imediat pe punte să mă întâlnesc cu doamna B., dar nu era afară. În acea zi nu a ieșit din cabină până seara. Am pornit să invit musafirii la cină și să rezolv toate probleme legate de aceasta. M-a ajutat domnul Ernest Lange. De când am câștigat pariul de 1000 dolari se uita la mine ca la copilul norocului. El probabil nu va avea o asemenea sumă niciodată, dar i-am promis și lui ceva din acești bani. S-a bucurat mult de promisiunea mea și era în stare să mă sărute, dar a trecut pe lângă noi casierul de la bilete. Acesta m-a salutat rece și a mers mai departe. Se vedea că este dușmănos față de noi, dar vom vedea la San Francisco.

Seara au sosit pe rând musafirii: Mr. Miller, bătrânul profesor Hateway, Dr. Riese, Dr. Lehmann, doamna Sparow cu doamna B. Nu și-a adus și fetele, spunând că sunt încă prea tinere pentru o asemenea întâlnire amicală. A venit și Bokor, fără Ballay, care nu a avut curaj să vină deoarece ar fi venit și Mr. Jones după el. Astfel, am fost împreună doar cei mai intimi cunoscuți. Doamna B. era mai superbă decât oricând. Bokor mi-a șoptit că el a povestit totul Dr. Riese, care va expune, în societate, istoria noastră. Stewardul și bucătarul și-au făcut datoria în mod exemplar. Au preparat cele mai bune fripturi, caviar, unt, fructe, vin roșu de calitate bună. După cină s-a servit șampanie răcită la gheață. Dr. Riese s-a ridicat și în mod festiv și emoționat a început să vorbească. A expus cine suntem, prin câte încercări grele am trecut, și spera că și ultimul obstacol să-l trecem cu bine, și pe pământul Americii libere vom deveni și noi liberi. Dar suntem și noi aici, care îi vom ajuta în caz de nevoie. Și noi suntem o parte a Americii și

vă vom putea acorda un ajutor. Cuvântul său a fost primit cu aplauze. Au aplaudat puternic doamna B., Dr. Miller și profesorul bătrân. A aplaudat și doamna Sparrow, dar se vedea pe ea că este surprinsă de adevăr. Probabil s-a gândit la zădărnicierea partidei fiicelor sale. Fiind spartă gheața și eu am expus motivul pentru care s-a organizat această serată și anume că în cazul în care vom întâmpina greutăți în port la autoritățile de emigrare, măcar ei, prietenii noștri, să cunoască adevărul. Cuvintele mele au impresionat mult pe cei prezenți, chiar și doamna Sparrow a arătat că ea bănuia că în jurul nostru era ceva secret. Numai doamna B. zâmbea, ea cunoștea dinainte situația mea. Am mai discutat, trecând în revistă toate probabilitățile ce le vom întâmpina, la care doamna B. a spus: "Dar de mine ați uitat, cred că și eu pot face ceva pentru voi!". Toți s-au bucurat neșus de mult de afirmația ei, deoarece pasagerii știau că soțul ei este omul influent al guvernatorului. Am ridicat paharul în cinstea doamnei B. urându-i multă fericire. La miezul nopții ne-am luat rămas bun de la musafiri și ne-am dus la culcare. La revedere în San Francisco! Dimineața m-am trezit devreme, zorile m-au găsit în picioare. A doua zi dimineața "Wilhelmina" trebuia să ajungă în portul din San Francisco.

SAN FRANCISCO

Cu cât ne apropiam de coasta Californiei cu atât eram mai agitat. Deși aveam încredere în doamna B. și m-au liniștit și cuvintele lui Ernest Lange, am presimțit că debarcarea nu va fi chiar așa de ușoară, dar nu aveam nimic de făcut, trebuia să mă bizui pe soarta mea.

Era luna aprilie când California este cea mai frumoasă. Era primăvară. Pe câmp acum înfloresc lăcrămioarele, așa zise "lily of the valley" în limba engleză. Vântul aducea aer cu mireasmă plăcută dinspre mal. Și viața de pe mare s-a înviorat. Pescărușii se întreceau în zbor, pe lângă noi treceau alte nave, corăbii. Totul a fost pus în mișcare, toți se bucurau de libertate, numai noi eram încă robi. Se vedea

deja imaginea feerică a Golden Gate-ului⁶⁴ și golful. Toți eram pe puntea navei și admiram panorama, culorile peisajului, vapoarele și mulțimea de bărci.

În apropierea cheiului s-a atașat de noi o barcă cu motor pe care se aflau oamenii autorității de emigrare.

„Wilhelmina” și-a lăsat ancorele. Autoritățile au urcat pe navă. Mai întâi trebuia să trecem examenul medical, care a trecut repede. Apoi au urmat verificările pasagerilor, în ordinea în care erau trecuți pe listă, trebuiau doar să prezinte biletele de călătorie și totul era în regulă. Noi am rămas ultimii deoarece nu eram pe lista pasagerilor, dar am fost și denunțați ca fiind pasageri clandestini. Am protestat și am arătat biletele de călătorie chiar de cl. I la care parcă s-au mai înduplecat. Autoritățile aveau în mână o telegramă din care rezulta că de pe nava germană „Gayer” au evadat doi ofițeri și în mod politicos ne-au adus la cunoștință că trebuie să ne ducă la birou, unde vor hotărî asupra soartei noastre. Pe chei ne așteptau prietenii, Ballay, Dr. Riese, doamna B., dar văzând că suntem conduși în altă direcție și-au dat seama că suntem aproape arestați. Întrucât nu am fost conduși de personal de pază nu ni s-a părut atât de tragică situația și speram că prietenii vor lua legătura cu Ambasada austro-ungară care va solicita eliberarea noastră. Pe drum ne-am înțeles că ne vom declara adevărata identitate și cetățenie deoarece altfel consulatul nu ne va putea ajuta. Vom ascunde doar calitatea noastră de prizonieri de război.

Ajunși la oficiu am fost prezentați unui funcționar mai în vârstă care ne-a pus întrebările, la care am prezentat „Passierschenurile” emise de consulatul austro-ungar din Peking. S-a uitat la ele dar nu i-a făcut plăcere aceste acte. Cum am ajuns în Honolulu? Cu vasul „China”, am răspuns. A mai stat pe gânduri după care a solicitat un dosar din biroul alăturat. S-a uitat îndelung la acele acte și la fotografiile din dosar după care ne-a întrebat: „Nu sunteți cumva de pe vasul german Gayer?” Nu, a fost răspunsul nostru. Deja ne-am dat seama că nu suntem reținuți pentru că suntem călători clandestini, deoarece încă în acea vreme pentru albi nu era nici o restricție. Se plătea taxa de rigoare de intrare în stat și trebuia să prezinți

⁶⁴ „Poarta de Aur” situată la intrarea în golful San Francisco. Aici s-a construit în anul 1931 celebrul pod suspendat.

că dispui de o sumă necesară pentru asigurarea existenței și puteai pleca. Bani aveam la noi suficienți.

Între timp a sunat telefonul. Era consulul nostru. A intervenit și a garantat pentru noi, solicitând eliberarea noastră. Funcționarul s-a înduplecat și ne-a întrebat dacă avem bani ca să putem achita taxa de 50 dolari, în caz contrar trebuie să așteptăm ca funcționarul de la consulat să vină cu suma pentru a achita taxa. Abia a terminat și din nou a sunat telefonul. Nu am înțeles nimic din convorbire dar din tonul și modul cum s-a purtat funcționarul ne-am dat seama că vorbește cu guvernatorul. Totul este rezolvat, totul este rezolvat... domnii au fost puși în libertate la intervenția și garanția consulului austro-ungar. Bănuiam că a fost la telefon soțul doamnei B. După convorbire a voit să ne conducă personal în sala de așteptare, pentru a aștepta sosirea funcționarului de la consulat, dar noi nu am așteptat, având bani am achitat taxa și am prezentat banii pe care îi aveam, după care și-a cerut chiar scuze că am fost bănuți, dar nu putea face altfel deoarece am venit din Honolulu și nu aveam acte de identitate și pașapoarte. I-am dat dreptate, lucru care i-a plăcut. Nu ne-a păsat ce gândește despre noi, era important că am trecut cu bine și peste acest obstacol și suntem deja liberi.

Cu barca am fost duși din nou pe chei, după care am pășit bucuroși pe pământul Americii. Am mers imediat la consulat unde l-am găsit pe Ballay. Am fost primiți de domnul consul care și-a manifestat bucuria pentru scăparea noastră. M-am interesat dacă nu cumva a sosit pachetul meu pe care l-am expediat din China pe adresa ambasadei, la care a răspuns negativ. Mi-a părut rău că am pierdut o parte din îmbrăcămintea personală dar ce a contat această pierdere față de câștigarea libertății. Era o picătură de apă în ocean.

Domnul consul ne-a condus la un hotel german unde hotelierul ne-a pus la dispoziție cele mai frumoase camere. După ce ne-am spălat și aranjat am mers înapoi pe vapor. Am urcat pe punte de parcă ne-am fi dus acasă. Ernest Lange, Sam, Bahreus ne-au întâmpinat foarte bucuroși. În special Lange era foarte mândru de contribuția sa. Le-am achitat câțiva bani de aur pentru care erau în stare să-mi sărute și mâna. A trebuit să le promitem că ne vom întâlni în restaurantul "Alt

eidelberg”⁶⁵. Apoi am mers în cabina căpitanului care de asemenea și-a manifestat bucuria că totul a reușit așa cum a prevăzut el. I-am mulțumit pentru bunăvoință și l-am rugat, că dacă ajunge din nou la Honolulu să-l caute pe căpitanul Hellhof și să-i transmită salutul nostru călduros pentru ajutorul acordat, precum și domnului consul Schuler. Ne-am luat rămas bun de la căpitan și ne-am întors la hotel. Cu casierul de pe vas nu ne-am întâlnit, dar e mai bine așa, deoarece i-aș fi spus câteva cuvinte mai urâte.

În drum spre hotel, vânzătorii de ziare strigau știrea senzațională: “Doi domni bogați au fost arestați pe vasul “Wilhelmina”. Probabil și această știre a fost lansată de casierul de pe vapor, pentru a ne lovi pentru ultima dată, dar fără reușită. Am luat și eu un ziar pe care l-am pus în buzunar ca amintire.

Seara, așa cum am promis, ne-am dus la restaurantul german “Alt Heidelberg”. Și pereții parcă erau germani în acest local. Cu lambriul din scândură de stejar, mese și scaune grele, tot din scândură de stejar, arăta de parcă era o berărie. Ernest Lange și colegii deja ne așteptau. Am fost întâmpinați de orchestră care a cântat marșul Rákóczi⁶⁶. Am intrat atât de triumfal ca Napoleon la Viena⁶⁷ sau în Cairo⁶⁸, mândri și învingători. Ne-am bucurat de această întâmpinare deoarece toți trei eram unguri și numai din interes declarăm câte o altă naționalitate unde era necesar. Cina a fost excelentă, berea și mai bună și în societatea plăcută abia am observat trecerea timpului. Pe la miezul nopții ne-am luat rămas bun de la prieteni și ne-am dus la hotel. Am dormit liniștit, norii grei au trecut peste capul nostru. Dimineața m-am sculat în aerul parfumat al florilor de lăcrămioare, eram în California.

Orașul San Francisco este un oraș modern, cu străzi ca pe tabla de șah, cu clădiri înalte, clădiri administrative enorme, biserici, printre care și Biserica “St. Mary”, cu parcuri foarte multe. Artera principală “Marlet Street” înșesată cu multe magazine, dar pe alocuri se mai vedeau urmele puternicului

⁶⁵ Bătrânul Heidelberg

⁶⁶ Celebră compoziție a lui Hector Berlioz datând din anul 1846.

⁶⁷ Evenimentul are loc în 12 noiembrie 1805.

⁶⁸ Intrarea în Cairo, se petrece în luna iulie 1798, după bătălia de la poalele piramidelor (21 iulie)

cutremur din anul 1906, care a distrus aproape tot orașul. Se zice că încă un an doi și San Francisco va fi mai frumos ca odinioară. Orașul se dezvoltă foarte rapid datorită portului. Este poarta orientală. Prin acest port se realiza transportul produselor din Asia. Dar și zăcămintele de aur mai atrăgeau multă lume, deși febra aurului a scăzut deoarece din ce în ce se găsea tot mai puțin aur.

Primul lucru a fost să o căutăm pe doamna B. căreia îi datoram nu numai pentru atenția manifestată cu ocazia sosirii noastre ci și pentru că ne-a făcut călătoria mai plăcută pe vas. Vila lor era pe o peninsulă în localitatea Roos Catley, în mijlocul unei grădini cu flori, construită cu gust și mobilată tot așa. Domnul B., care cunoștea soarta noastră, ne-a întâmpinat cordial. Era un domn de vârstă medie, prezentabil, dar se vedea pe el că muncește mult la serviciul său. Când i-am mulțumit pentru ajutorul acordat cu ocazia sosirii noastre ne-a asigurat că și el este dator să ne mulțumească pentru că am contribuit ca soția sa să se simtă bine în cursul călătoriei. Doamna B. era foarte bucuroasă că totul a reușit așa de bine și a trebuit să-i promitem că vom mai face câte o vizită la familia lor, uitându-se semnificativ spre mine. Mi s-a înroșit fața și am simțit că din nou am căzut sub vraja ei. Am strâns mâna domnului B., i-am sărutat mâna doamnei, deși în America nu se obișnuiește, dar am făcut acest lucru odată și pe vapor și nu s-a supărat.

Ballay se simțea deja acasă la San Francisco, astfel că a hotărât că se va muta din hotel la o casă particulară. A urmat exemplul lui și Bokor, afirmând că viața este mai ieftină la o gazdă. Eu am rămas la hotel deoarece mă simțeam bine, trebuia să ridic doar telefonul și imediat eram servit cu tot ceea ce doream. Cu o ocazie m-am întâlnit cu patroana hotelului, o femeie inteligentă, care făcea vizite la mesele musafirilor și se interesa dacă sunt mulțumiți. A ajuns și la masa mea și s-a interesat dacă sunt mulțumit cu serviciile acordate la care am asigurat-o că totul este în ordine. Meniul din acest hotel se poate obține doar la Viena, spuneam eu doamnei. Ați fost la Viena? m-a întrebat și a continuat convorbirea în limba germană.

I-am spus că am fost de multe ori deoarece sunt din Budapesta, la care a zis că deci suntem vecini deoarece ea este austriacă și s-a așezat la masa mea. Mi-a povestit că părinții ei, cu mulți ani în urmă, au venit în America. Au deschis un restaurant mai mic și pe ea au căsătorit-o cu șeful de sală, un bărbat tot de origine austriacă, care apoi a condus afacerea și mai norocos. Din restaurant a devenit un hotel, apoi un hotel cu etaj. Pe parcurs soțul a decedat și acuma conduce afacerea singură. Am lăudat-o pentru reușita afacerii și sârghița sa, era o carieră cu adevărat americană.

Zilele au trecut foarte plăcut. Mă plimbam prin oraș, admirând totul. Prin Bokor, care mă vizita, am făcut cunoștință și cu alți oameni. Astfel și cu domnul K., care era un fost ofițer de cavalerie din armata maghiară și probabil a fugit în America din cauza datoriilor. Era secretarul Clubului German. Am fost într-o zi și la acest club să admir sălile frumoase și publicul elegant. M-a dus odată și la Clubul Maghiar, o clădire săracăcioasă, cu oameni modești și săraci. Îmi venea să mă cert cu guvernul maghiar care nu acorda nici o grijă emigranților, față de guvernul german, care le acorda și ajutor financiar ca să poată începe o nouă viață și să răspândească cultura germană.

Într-o seară la "Alt Heidelberg" m-am întâlnit cu Scholl, de pe vaporul "Jucatan", care se afla în port pentru încărcare. Când m-a văzut a venit drept la mine și ne-am îmbrățișat și nu am uitat de băutura lui preferată, whiskey cu soda. A trebuit să-i povestesc fuga din Honolulu, întâmplările de pe vapor, purtarea casierului, la care s-a enervat și a zis că dacă se întâlnește cu el o să-l bată. L-am liniștit și am continuat să-i torn câte un pahar de whiskey. Eu m-am interesat de soarta căpitanului vasului, la care a răspuns că este trist deoarece ne-a scăpat din mână și nu a putut încasa tariful de călătorie până la San Francisco. După cină m-a invitat să mergem să vizităm orașul. Am achitat consumația și am mers cu el, ajungând într-un cartier asemănător cartierelor chineze, cu multe lampioane colorate. Străzile erau pline de marinari beți. Mi-am dat seama că am ajuns în cartierul de bordeluri. Din curiozitate am intrat și eu în câte un local, dar m-am retras imediat, speriat de ceea ce am văzut. S-a întâmplat să fiu întâmpinat de fete aproape goale și am scăpat numai prin aceea că am aruncat bani mărunți spre mijlocul localului și ele s-au

dus să culeagă acești bani, la care eu am fugit afară. Scholl a râs de mine. După o vreme ne-am urcat în mașină și ne-am dus înapoi la "Alt Heidelberg". Am mai rămas puțin, după care m-am dus acasă.

Astfel am cunoscut orașul atât ziua cât și noaptea, ar fi trebuit să mă pregătesc de călătorie în continuare, deoarece New-Yorkul era încă departe. Ceva totuși m-a făcut să mai rămân și anume, nu mi-am luat rămas bun de la doamna B., lucru care ar fi fost o ingraturitudine. De trei zile nu am mai văzut-o și probabil s-ar bucura de vizita mea.

Am ajuns chiar când se servea cina. Atunci încă nu cunoșteam obiceiul american, potrivit căruia cina se servește devreme și apoi se merge la locuri de distracție, dans, cinema, teatru. Am fost primit cu mare bucurie. Degeaba m-am scuzat, a trebuit să mă așez la masă, era împreună toată familia, soțul, soția, băiețelul cu care a fost în Honolulu și spre surpriza mea, în brațele unei dădace negrese se afla încă un copilăș de vreun an, cu părul negru, semăna cu mama sa. De pe fața doamnei radia o bucurie de mamă, bucurie care se vedea și pe fața soțului ei. Am privit un minut această familie fericită și în acea clipă parcă m-am rupt de doamna frumoasă, de aici încolo pentru mine era numai mama celor doi copii. Am devenit vorbăreț și am hotărât că încă din această seară îmi iau rămas bun de la familie. Povesteam cu atâta elan despre peripețiile mele încât doamna a și întrebat de ce sunt atât de vesel. I-am povestit că m-am întâlnit cu School de pe nava "Jucatan", care a promis că îl va bate pe casierul de pe "Wilhelmina" dacă se întâlnește cu el, pentru purtarea pe care a manifestat-o față de noi. Doamna a spus că ea l-ar ierta deoarece totul s-a terminat cu bine și nu este nici un motiv de supărare.

După cină mi-a propus o plimbare cu mașina să văd orașul și noaptea. Am acceptat bucuros invitația deoarece mi-a spus că din capătul peninsulei se vede tot orașul. Am plecat numai cu domnul cu mașina proprie a acestora. Am rugat-o și pe doamnă să vină cu noi dar a preferat să rămână acasă, îndemnându-mă să merg, deoarece voi avea parte de o panoramă splendidă. Nu cunoșteam obiceiul american că femeia este independentă și că bărbatul dacă stă de vorbă cu o doamnă, chiar și pe stradă, își ia pălăria din cap.

Mașina a zburat spre capătul insulei, unde apoi ne-am oprit. Mulțimea lămpilor electrice colorate, mulțimea vaselor din port și de pe ocean, luminile de pe bărcile de pe apă creau o imagine feerică. Așa că este frumos, a zis domnul B.? Am confirmat. Apoi m-a întrebat de ce am fost atât de vesel și vorbăreț în această seară. A trebuit să mă destăinui și anume că am venit să-mi iau rămas bun de la familia sa și trebuia să-mi maschez tristețea cauzată de acest motiv, respectiv că trebuie să părăsesc San Francisco. Am mers înapoi foarte repede. Când am coborât din mașină domnul s-a îndreptat spre mine și m-a sărutat. De amintire, zicea. Am mai rămas puțin, după care mi-am luat rămas bun cordial de la această familie.

Când am dat mâna cu doamna, parcă i-ar fi tresărit mâna în mâna mea și parcă am văzut o lacrimă în ochii ei. Probabil i-a fost milă de mine sau poate din alt motiv. Eu însă am fost fericit deoarece am plecat din această casă ca un bun prieten. M-am dus direct acasă, nu am mai avut chef să merg în altă parte.

Am rămas la San Francisco încă două zile, dar nu m-a mai interesat nimic. Orașul mi s-a părut pustiu. Am umblat prin magazine, am cumpărat un geamantan mai mare, câteva lucruri mai mărunte și am mers acasă, pentru a le împacheta. Apoi m-am dus la Ballay și la Bokor pentru a-mi lua rămas bun de la ei. Au stăruit să mai rămân deoarece viața la San Francisco abia acum începe, făcuseră cunoștință cu mulți oameni interesați și cu relații promițătoare. Nu am cedat. Scopul lor nu coincidea cu al meu, astfel că oricum trebuia să ne despărțim. Le-am promis că ne vom întâlni din nou la New-York. Am rămas apoi singur. L-am mai rugat pe Bokor dacă se întâlnește cu doamna B. să-i transmită salutările mele. La întrebarea lui de ce nu fac eu acest lucru i-am spus că nu mai am timp, deoarece mâine dimineața pornesc. Mai târziu, când ne-am întâlnit la New York mi-a spus că a transmis salutul meu doamnei care i-a spus să-mi transmită să-i trimit vederi de pe unde voi călători, deoarece o interesează și în continuare soarta mea. Acest lucru îl făceam oricum și i-am trimis vederi de peste tot pe unde am umblat.

Seara, la masă, patroana a ajuns din nou la masa mea și i-am spus că voi pleca mâine dimineață. Dar cum se poate așa repede? Chiar am vrut să vă prezint unei prietene, văduvă și

frumoasă, care este și bogată și precis v-ați fi simțit bine în compania ei. Apoi poate am fi devenit și asociați în afaceri cu ea. M-a distrat oferta ei și mi-am manifestat regretul că nu a făcut acest lucru mai devreme. Era o doamnă deșteaptă, a căutat soț pentru prietena sa și asociat pentru afacerile sale.

A doua zi am achitat factura și cu un taxi am mers la gară. Agenții de călătorie m-au asaltat imediat. Unul mi-a oferit linia de cale ferată spre nord, altul linia de sud, fiecare având diferite avantaje. În vacarmul ofertelor a început să mă doară capul. Am ales totuși linia de sud, spre Mexic, Los Angeles, San Diego, New-Orleans. Apoi de acolo spre nord, spre Chicago și New York. Am cumpărat biletul până la New-York. Acesta a fost mai avantajos deoarece puteam întrerupe călătoria în mai multe locuri. Astfel la Los Angeles pe o zi, la San Diego pentru trei zile, la New Orleans pentru o zi, la Chicago pentru o zi. La bilet s-a atașat un carnet de cecuri, fiind asigurată cazarea și mâncarea la cele mai mari hoteluri. A prins bine acest lucru deoarece am făcut cheltuieli prea multe iar consulul din San Francisco nu a fost atât de darnic ca cel din Honolulu. Unul era german, altul austriac. Tot așa ca între Clubul german și Clubul maghiar, așa era și diferența dintre cei doi consuli. M-am gândit cu plăcere la consulul din Honolulu care a fost un adevărat camarad.

M-am așezat în compartiment, cu locuri numerotate, la geam, pentru a putea vedea lumea nouă. În vagon totul corespundea principiului american: "cel mai înalt, cel mai frumos, cel mai larg și cel mai lat". În fața mea s-a așezat o domnișoară, destul de drăguță, care se ducea la San Diego, la o expoziție. Vagonul era lung și lat, avea scaune numai la geam, la o distanță destul de mare ca să nu ne lovim genunchii unul de celălalt, cum era în vagoanele ungurești. Seara a venit un angajat negru care a împărțit compartimentul cu o perdea verde în cușete de dormit și în locuri de șezut dacă cineva mai dorea să șadă și pe timpul nopții.

Ziua a trecut plăcut, admiram peisajul. Am întrebat-o pe domnișoară dacă pot să-mi aprind o țigară la care a răspuns cu două cuvinte: O yes.. o yes, și a continuat să citească o carte. Nu am mai deranjat-o altul, probabil citea un roman polițist deoarece când zâmbea, când se făcea palidă, probabil după evenimentele descrise în carte.

Seara, pe la ora 9 s-au aprins luminile și doi negri au început să aranjeze compartimentele de dormit și de șezut. Domnișoara s-a dus la vagonul restaurant, eu am mai rămas până când negrii au terminat cu lucrul, după care am mers și eu la restaurant, pe drum întâlnindu-mă cu domnișoara care se ducea la culcare.

După cină și eu m-am dus la culcare. Cum nu mă descurcam am întrebat pe un negru care este locul meu de dormit. Mi-a arătat un pat la etaj care avea o scară din frânghie. Ar fi fost în ordine, dar cum să mă dezbrac. Mi-a arătat garderoba, zâmbind. Totul ar fi fost bine dar în izmene tot nu puteam să circul pe culoar, deoarece pijama nu aveam. În garderobă m-am dezbrăcat de pantofi, haină, guler, păstrându-mi portmoneul și le-am predat spre păstrare servitorului. M-am urcat în pat, mi-am dat jos pantalonii și ciorapii și m-am culcat în patul moale acoperindu-mă cu o pătură fină și ușoară. Patul comod și hurelul trenului m-au adormit ușor.

Dimineața, înainte de semnalul de deșteptare, m-am sculat și mi-am tras pantalonii și ciorapii și am alergat spre garderobă, înainte de a se scula ceilalți. Apoi la baie și după ce m-am aranjat m-am așezat la locul rezervat și aprinzând o țigară așteptam sosirea celorlalți călători. Doamnele mai în vârstă precum și domnii mai grași au dormit în paturile de jos iar cei mai tineri în paturile de sus. Doamnele se grăbeau la baia rezervată pentru dame, iar bărbații la baia rezervată lor, respectiv la garderobă și înapoi. Eram curios cine a dormit în patul de sub mine. La un moment am văzut două piciorușe, care nu puteau să fie decât al unei domnișoare. Era cea din compartimentul meu de călătorie. A ieșit din pat într-un capot colorat și se grăbea la baie. Am cunoscut și acest obicei american. Eu am fost cel de sus iar ea cea de jos. Mi-am adus aminte de o anecdotă, când un domn s-a culcat din greșeală în patul de jos iar doamna crezând că este soțul ei s-a culcat în același pat. Dimineața polițistul a încheiat proces verbal pentru încălcarea moralei publice.

Domnișoara, îmbrăcată elegant s-a așezat lângă mine pe scaun, zicând un „Good Morning - bună dimineața”, la care i-am răspuns și eu la fel și am început conversația de parcă ne-am fi cunoscut de multă vreme.

Negrii au aranjat foarte repede compartimentul și din nou am putut să ne ocupăm locurile inițiale. Domnișoara a luat din nou romanul iar eu aprinzând o țigară admiram peisajul.

Am trecut pe lângă o plantație de portocali. Ne apropiam de Los Angeles, un alt oraș mare din California. Este numit și orașul grădinilor deoarece se întinde pe un teritoriu foarte mare. De la distanță se vedeau zgârie-norii, și coșurile uzinelor. Am ajuns în gara uriașă. Am salutat-o pe domnișoară și am coborât din tren. Am fost întâmpinat de un zgomot infernal, strigătele agenților care ofereau cazare la diferite hoteluri, cu diferite avantaje, ba baie gratuită, ba cinematograf gratuit. Am văzut firma hotelului meu și m-am dus acolo. Orașul părea mai mare și mai impozant decât San Francisco, dar era așezat pe câmpie, fără o panoramă ca la San Francisco, fără port. Centrul orașului și aici era împânzit de clădiri înalte, mulțime de magazine, locuri de distracție etc. Locul cel mai interesant din acest oraș este cel situat într-un parc, denumit Hollywood. Era centrul cinematografilei, cu împrejurimi splendide dar și cu cele mai mari stele, Star-uri. Fiind singur și fără cunoștințe am rămas să privesc doar magazinele și vitrinele lor în care se găseau toate comorile apusului și orientului. Prima dată mi-am cumpărat o pijama. Spre seară am mers la o cafenea unde fete frumoase dansau cu patine pe gheața artificială pentru a distra oaspeții. M-am dus acasă devreme deoarece dimineața trenul pleca mai departe.

SAN DIEGO

Pe parcursul drumului nu puteam admira suficient peisajul frumos. Totul a fost interesant pentru mine, totul era nou pentru mine. Partenerul de călătorie era un domn mai în vârstă, care de asemenea mergea la San Diego la o expoziție. Am discutat puțin, că de mult nu a mai fost la San Diego și că ce frumoasă este zona, împrejurimile, și oare va mai vedea indieni cu îmbrăcămintea lor colorată și cu pene sau au dispărut și aceștia, fiind înghițiți de oraș. Este păcat pentru ei, în special de dispariția indienilor "hopi" care purtau cea mai colorată îmbrăcămintă. Mi-am adus aminte de Dr. Riese care și el a început să-mi vorbească de indienii hopi. Fiind curios, l-am întrebat pe acest domn, cum au trăit acești indieni. Mi-a spus că au trăit foarte simplu, că au fost nomazi, s-au ocupat de pescuit,

de vânatoare, au locuit în corturi sau în case din chirpici, și duceau o viață foarte morală. Femeile își aleg soții, nu cum e la albi. Avea părerea că și societatea albilor ar fi fost mai bună dacă femeile și-ar fi ales bărbații. Nu am fost de acord cu această părere a bătrânului, la care a continuat să-mi explice avantajele vieții lor, dar se apropia gara din San Diego. S-a ridicat să-și aranjeze bagajele iar eu încă de pe tren am știut totul despre San Diego, că acolo au locuit indienii hopi, că este așezat la granița cu Mexicul, că are o stațiune balneară foarte frumoasă etc.

Întrucât aveam asigurată cazarea la cel mai elegant hotel pe timp de trei zile, am pornit în oraș încă în acea zi. A fost foarte trist singur. Orașul era amenajat, prezenta trăsăturile unui oraș de provincie, cu foarte mulți străini, în special mexicani. Prima zi a fost prea scurtă pentru a vizita și eu expoziția astfel m-am dus la cină și după aceea într-o cafenea, unde era muzică și după obiceiul american, după cină se dansa. M-am așezat la o masă din colț și am vrut să beau un vin mai de calitate. Chelnerul a adus lista de vinuri și spre surprinderea mea, printre mulțimea de vinuri figura și vinul nostru "Tokaji aszú"⁶⁹. Doresc acest vin, i-am spus chelnerului, care s-a uitat mirat la mine dar nu a spus nimic. Peste puțin timp a și venit cu vinul, răcit cu gheață, și mi-a turnat în pahar. Am observat că se retrage dar mă supraveghează. Am crezut că ar dori și el să bea un vin și l-am invitat la masă, cerându-i să-și aducă și el un pahar pentru a-l servi cu vin. Mi-a spus că în timpul serviciului nu are voie să consume băuturi alcoolice. Toate acestea le-a spus în limba engleză, dar cerându-și scuze m-a întrebat, nu cumva sunt maghiar? Acum eu m-am uitat mirat la el și i-am pus aceeași întrebare, la care ambii am spus că suntem maghiari. Deja nu m-am simțit singur la San Diego. Mi-a povestit că și bucătarul cafenelei este maghiar și ar dori să stea de vorbă cu mine. Am stabilit că mâine pe la prânz să ne întâlnim deoarece ei sunt liberi toată ziua.

A doua zi am plecat cu ei la o bere. Americanul nu prea servește masa de prânz. Consumă la câte un bar două-trei sandwichiuri, care îi stau la dispoziție gratuit după care consumă o bere sau două și se duce înapoi la serviciu. Mi-a po-

⁶⁹ Cea mai renumită marcă de vin maghiar

vestit că a emigrat încă de tânăr și a început de la bucătărie cu spălatul vaselor, apoi a învățat să gătească și a devenit bucătar. Chelnerul a fost ajutor prima dată, apoi a fost avansat și în prezent este șef de sală. Sunt căsătorit, au familie și doresc să economisească ceva bani după care se vor întoarce în Ungaria. Ne simțim bine aici și avem tot ce ne trebuie dar am dori ca la bătrânețe să mergem acasă, dorim să murim în patrie. Erau de aproximativ 40-50 de ani și m-a impresionat dorința lor. Am încercat să-i încurajez că nu peste multă vreme se va termina războiul și atunci va fi nevoie de ei și acasă. Ne-am despărțit cu o strângere călduroasă de mână și în acea jumătate de oră cât am fost împreună, am simțit parcă îmi erau frați. Numai în străinătate simte omul cu adevărat ce înseamnă unitatea de neam, ce atracție are patria, locul de naștere.

În această zi nu m-am dus la expoziție, am hotărât că ultima zi o voi dedica numai expoziției. M-am sculat dimineața devreme și, expoziția nefiind departe, am făcut drumul pe jos. Era un timp minunat. Cerul era albastru, porumbeii zburau prin aer, păsările expoziției, totul era viu și în mișcare numai inima mea parcă îmi era tristă. Gândurile mele erau la San Francisco. Am cumpărat o vedere și am trimis-o doamnei B. Totul e frumos aici dar era mai frumos și mai bine la San Francisco, îi scriam.

Expoziția era într-adevăr frumoasă. Au fost expuse toate animalele și produsele care se găseau în California. În capătul expoziției, pe un teren împădurit era montat un sătuc indian. În mijlocul satului era un lac, unde pescuiau cu săgeata. Erau îmbrăcați în îmbrăcăminte specifică indiană, bărbații cu partea superioară a corpului goală. Satul atrăgea spectatorii, în special pe cei tineri. Se putea observa că în afară de o femeie și un bărbat în vârstă ceilalți indieni, deși erau colorați cu diferite vopsele, se vedea pe ei că nu sunt indieni adevărați. Bătrânii erau cu adevărat indieni. Femeile mai în vârstă găteau în fața colibeii, bărbații lucrau cioplituri din lemn. Fetele confecționau suveniruri din mărgel. Mă gândeam la bătrânul profesor de pe vas care desigur va veni și el la expoziție și va studia, având în vedere cunoștințele sale istorice, viața indienilor hopi. Cu aceasta am și terminat vizitarea expoziției.

NEW ORLEANS

Dimineața zburam cu trenul spre New Orleans. În compartiment am călătorit cu un domn mai în vârstă, corpulent, dar de o statură potrivită. O vreme a tăcut apoi m-a întrebat dacă știu engleza. Am răspuns afirmativ. De unde veniți? I-am răspuns. Unde mergeți? I-am răspuns că merg la New Orleans. Excelent și eu mă duc acolo, deci vom călători împreună. Ce naționalitate aveți? continua cu întrebările. M-am săturat de interogatoriu și i-am răspuns nervos că sunt maghiar. Cum ați spus: maghiar, deci suntem compatrioți, deoarece și eu sunt maghiar exclamă. A fost bucuros de întâlnirea cu încă un maghiar și m-a invitat la casa lui, lângă New Orleans, într-o colonie de maghiari, numită "Árpád-telep". Acolo ungurii trăiesc destul de bine. Se ocupă cu cultivatul bumbacului și fructelor. Se vor bucura mult dacă un tânăr ca mine va ajunge în cercul lor. Ați putea să faceți o partidă bună acolo. Și eu am fost surprins de o asemenea întorsură a convorbirilor, dar nu l-am oprit din vorbă până când nu a terminat singur. Am continuat să vorbim în limba maghiară și i-am promis că voi încerca să-mi găsec timp pentru a face o vizită la colonia maghiară.

Iată, concetățenii mei nu au făcut de rușine patria mamă, dar au trebuit să emigreze din moment ce nu aveau pământ unde să lucreze. După un timp am vrut să merg la vagonul restaurant pentru a lua masa. Observând, bătrânul m-a oprit și m-a invitat să servesc din mâncarea lui. A luat un coșuleț din care a scos o pâine albă, cârnați de casă și slănină, la vederea cărora îmi curgeau balele. Accept invitația, îi zisei domnului, deoarece mâncarea ce o are el este mai bună pentru stomacul ungurului decât stridia sau caviarul. Am început să mănânc din bunătățile oferite de bătrân.

Am călătorit în compania lui vreo două zile, timp în care am discutat despre viața din America și de acasă. În apropiere de New Orleans, pe o distanță destul de lungă trenul mergea pe un dig, ridicat în zona de inundație a râului Mississippi. Râul era plin de crocodili care se apropiau până la terasamentul căii ferate. Am văzut pe unii călători că scoteau coltul și trăgeau în câte un crocodil, la care și eu am scos Browningul meu și am și nimerit unul sau doi crocodili.

Ajungând la New Orleans, am fost așteptat în gară de domnul consul, care m-a întâmpinat foarte amabil, mai ales când i-am spus cine sunt. M-a dus cu mașina lui la hotelul unde aveam cazarea și fiind deja târziu, ne-am înțeles să ne întâlnim a doua zi.

A doua zi, până la sosirea consulului, am ieșit din hotel să văd împrejurimile. New Orleansul este așezat în delta fluviului Mississippi, pe un teritoriu foarte mare. Este locuit în majoritate de negri, care muncesc pe plantațiile de trestie de zahăr, bumbac, orez sau în fabrici.

Centrul orașului, ca aproape toate orașele americane, are clădiri foarte mari, multe magazine, baruri, restaurante. Are și universitate pentru negri și episcopie pentru negri, devenind un centru cultural al lor. Străzile erau pline de mulțimea de oameni care mergeau în diferite direcții, în special oameni de culoare. Când au trecut pe lângă mine am simțit un miros penetrant. Era mirosul negrilor. Acesta este motivul pentru care populația albă nu se amestecă cu negrii. Vai de acel tânăr negru care îndrăznește să arunce o privire spre o fată albă, Ku-Klux-Klanul⁷⁰ intervenea imediat. De altfel negrii sunt foarte sânguincioși și muncitori astfel încât aproape toate familiile îi angajau pe post de dădacă sau servitori.

Domnul consul a venit destul de repede cu mașina proprie, condusă de el personal. M-a plimbat prin oraș până pe chei. Cât de impozant era centrul, City-ul, cu atât erau mai mizerabile suburbiile, mahalalele. Erau locuite în totalitate de negri, cu locuințe sărăcicioase din chirpici sau din lemn, cu o mulțime de copii dezbrăcați pe străzi. Însă cheiul râului Mississippi era cu atât mai splendid. Pe o lungime pe care nu o puteam cuprinde cu vederea erau ancorate nave, bărci, șalupe. Magazine după magazine așezate pe mal. Cantități enorme de orez, banane, ananas și alte produse care așteptau să fie încărcate pe nave, pentru a fi duse în toată țara. Pe drum l-am întrebat pe domnul consul dacă este o colonie de unguri prin apropiere, la care mi-a spus că este și este locuită de oameni foarte harnici, au școală și biserică. Nu am mai avut timp să

⁷⁰Cea mai cunoscută organizație rasistă din Statele Unite, creată după războiul civil din anii 1861-1865

merg până acolo deoarece întreruperea călătoriei era valabilă doar pentru o zi iar trenul la noapte mergea mai departe.

Seara am fost din nou oaspetele domnului consul la un restaurant elegant. Eu i-am povestit de peripețiile mele, el de viața americană. Pe la ora 10 seara m-a condus la gară și ne-am luat rămas bun. Am urcat în tren, am ocupat locul la cl. I, iar compartimentul era deja pregătit pentru culcare. M-am urcat în patul meu de la etaj și mă gândeam cu cine voi dormi în această noapte? M-a prins somnul și am adormit.

În cursul călătoriei, de această dată, nu am avut noroc. Am călătorit împreună cu un domn mai în vârstă, un american de origine engleză, care imediat după ce s-a retransformat compartimentul în compartiment cu scaune, și-a aprins pipa scurtă și a început să citească presa. Nici eu nu m-am interesat de el și nici el nu m-a băgat în seamă, astfel am putut privi peisajul pe unde trecea trenul. A doua zi, seara târziu, am ajuns la Chicago. Și în acest oraș aveam dreptul la o zi de întrerupere. În gara feeric iluminată, cu ajutorul unui hamal, am trecut prin tunelul de ieșire din stație și am căutat autobuzul hotelului unde aveam asigurată cazarea și am mers acolo.

Luminile orașului mi-au orbit privirea. Orașele prin care am trecut până acum erau și ele iluminate cu tuburi de neon, becuri colorate dar ceea ce aici am văzut era cu adevărat minunat. Zgârie norii, iluminați de la fundație până la ultimul nivel, păreau a fi un stâlp de lumină. Reclamele și firmele așezate pe clădirile mai mici erau iluminate cu becuri colorate, verzi, albastre, galbene, roșii. Mulțimea de tramvaie, autobuze, linia ferată locală, mulțimea de oameni care circulau pe artere m-au convins că am ajuns în al doilea oraș ca mărime din Statele Unite. Întrucât am cinat încă în tren și mă simțeam obosit m-am culcat. Mâine, îmi ziceam, voi avea timp să vizitez orașul.

Orașul Chicago este așezat pe malul lacului Michigan. Se susține că orașul ocupă un teritoriu de 500 km pătrați. Străzile sunt late, drepte, croite în formă de tablă de șah, lucru care înlesnește orientarea și pentru străini. Are o mulțime de fabrici și întreprinderi industriale. Era centrul comerțului cu cereale, produse din carne și în special al comerțului clandestin cu alcool. Cartierul cu magazine este de-a dreptul admirabil. Fetele încercau lenjeria și alte obiecte de îmbrăcăminte chiar în

vitrine. Reclame peste tot, de la guma de mestecat până la trabucul Upman, iar magazinele erau pline de cele mai scumpe produse. Orașul are parcuri minunate, în special parcul Jackson. Are patru universități, o mulțime de biserici, aparținând tuturor cultelor religioase, locuri de distracție și altele care nici nu pot fi descrise. Pe malul lacului duce Michigan Boulevard - artera principală, cu zgârâie norii și clădirile milionarilor. Cum am părăsit însă centrul comercial imaginea a devenit mai sărăcăcioasă. Casele mulțimii, respectiv a muncitorilor, erau construite din pământ, lemn, paie. În cartierele Cicero, Heigts, Valley, după cum se spunea, nu era zi să nu fie împușcat vreun polițist, procuror, câte un comerciant clandestin de alcool. Aceste locuri se caracterizau prin aur și sânge. Majoritatea muncitorilor erau negri și polonezi dar se găseau printre ei de toate naționalitățile, în special mexicani. Vin de la serviciu după terminarea muncii, obosiți, primind câțiva dolari, până când proprietarii transformă sudoarea lor în milioane. Am auzit destule despre Chigaco și nu aș fi dorit să trăiesc în acest oraș.

Seara mi-am continuat călătoria spre New York, ținta a doua a dorințelor mele. Prima dată am vrut să ajung doar până la dar când am ajuns acolo, în imaginația mea a apărut a doua țintă, New Yorkul. Nu eram deja departe de oraș și speram să mi se împlinească și a treia dorință, să ajung acasă.

De multe ori mă gândeam, ce curioasă poate fi natura omului. Că am evadat din prizonierat era de înțeles deoarece doream libertatea, aerul curat. Dar după aceea aș fi putut să rămân fie la Peking, fie în Honolulu sau San Francisco, din acest ultim oraș nici nu au vrut să mă lase să plec, și peste tot m-am simțit chiar bine. Bine că nu am rămas. În mine nu exista spiritul de aventură ci mă atrăgea iubirea de țară, de locul natal, unde este un câmp înflorit, o casă cu flori în geam, pădure cu mii de păsări cântătoare, mii de fluturi colorați. Cred că acesta este patriotismul. Trebuia să mă grăbesc dacă vroiam să ajung acasă deoarece în ziare se solicita intrarea Statelor Unite în război, lucru care ar fi făcut imposibilă ieșirea mea din state.

NEW YORKUL

În stație, unde am ajuns spre seară, am fost așteptat, spre surprinderea mea, de Verzariu cu subconsulul Kelinmöchter. Gara era impozantă, o construcție uriașă. Singur poate nici nu aș fi reușit să ies din clădire. Am urcat în taxi și în timpul drumului subconsulul m-a atenționat să fiu precaut deoarece și în state bat vânturi de război și nu sunt agreați germanii și ungurii. S-ar putea să fiu internat dacă ar afla că sunt prizonier de război evadat. America este încă neutră dar nu se știe până când. Drept precauție în această seară mă conduce la un hotel german, deoarece este deja târziu, dar mâine voi fi cazat la o familie germană, unde voi primi toate cele necesare. Am acceptat, deoarece nu aveam de ales și din nou mi-am reluat numele conspirativ de Mr. Coloman Kaufmann. Ajunși la hotel, subconsulul și-a luat rămas bun, dar Verzariu a mai rămas cu mine. Mi-a povestit că după ce a ajuns în America cu ajutorul prietenului său american, au poposit la San Diego. În acest oraș, la expoziție, a făcut cunoștință cu o familie de americani, cu care s-au dus în Mexico. Această familie a dorit să-l căsătorească și cu mare greutate a reușit să se urce în tren și să ajungă la New York. Am ascultat cu interes expunerea sa deoarece știam că totdeauna visa să se întâlnească cu o americană bogată și să traverseze oceanul pe propriul iacht. Se pare că și călătoria din Mexic avea legătură cu o asemenea aventură deși el nu mi-a amintit de așa ceva. I-am spus și eu că Ballay și camaradul sau au mai rămas, dar peste vreo săptămână vor fi și ei aici. Chiar bine, zicea el, deoarece aproximativ pe atunci va pleca un vapor de pasageri norvegian "Bergen fjord" și dacă vor pot să călătorească cu acela. A mai spus că el nu pleacă, așteaptă vaporul "Cristiania" care va sosi după aproximativ o lună de zile și îmi recomandă și mie să aștept acest vapor, deoarece este mai sigur. Mi-a lăsat adresa și numărul de telefon și a plecat. Am coborât la bar, am mâncat ceva și am băut o bere, după care am urcat în cameră cu liftul. Înainte de culcare mi-am așezat pantofii afară la intrare. Era pentru prima dată, deoarece până acuma îi curățam eu sau în oraș. Am mai citit instrucțiunile de pe ușă. Sunați o dată la chelner și de două ori la cameristă. Am adormit, în somn am

sunat de două ori dar nu a venit nimeni. Mi-am ajuns și acest scop, am ajuns la New York.

Dimineața, când m-am trezit am ieșit după pantofi și spre surprinderea mea i-am găsit tot așa cum i-am pus afară. Am vrut să sun dar m-am răzgândit, îi voi curăța în oraș și până când lustragiul îmi va curăța pantofii eu voi citi presa. "The times is money"⁷¹ zice americanul și nu am voie să schimb această lozincă. Este adevărat că timp aș fi avut destul dar socoteam mult mai practic să-mi curețe pantofii până când voi citi ziarele. Ajungând în hol am fost întâmpinat de directorul hotelului care s-a scuzat că nu mi s-au curățat pantofii dar acest lucru în America nu se face deoarece se curăță pe stradă la lustragiu.

All right - este în regulă i-am spus parcă aș fi știut acest lucru dinainte, dar eu nu-l cunoșteam. Ieșind în stradă, într-adevăr nu departe era un lustragiu și până când eu am citit titlurile din ziar el a lustruit pantofii. Ziarul era plin de evenimente de război. Deci stăm bine. Era mijlocul lunii mai a anului 1916 și eu mai speram în victorie. Apoi am intrat la o berărie și am mâncat două-trei sandvișuri și am comandat o bere. La plată am achitat doar berea, deoarece în America sandviciurile sunt gratuite dacă se consumă și bere. Era statul care se scâldea în bogăție și se pregătea de război totuși. Oare de ce? Eu nu am priceput această politică.

După acestea am mers înapoi în holul hotelului pentru a-l aștepta pe subconsul. A sosit exact la orele 11. Ne-am salutat cordial și am pornit spre Consulatul Austro-Ungar spunând că mă va prezenta domnului consul și după aceea mă va duce la familia germană unde voi fi cazat.

În aceea vreme consulul general era Perekedi Neiber Sándor, fiind surprins că în sfârșit exista și un consul maghiar în marele imperiu Austro-Ungar. Era o persoană distinsă, plină de bunăvoință, fapt ce l-am constatat chiar la prima întâlnire. Când am fost prezentat de domnul viceconsul Kleinwachter, prima dată m-a felicitat pentru reușita evadării și m-a asigurat că va face totul pentru a-mi acorda sprijinul său. Apoi m-a invitat la un "lunch" într-un bar din clădire. I-am povestit pe

⁷¹ Timpul este bani (limba engleză în original)

scurt istoria evadării mele iar el m-a atenționat să am grijă deoarece peste tot sunt agenți secreți. După aceea am mers înapoi în birou unde eram așteptat de domnul viceconsul Kleinwachter ca să mă conducă la noul domiciliu.

Am mers cu autoturismul prin centrul orașului, în City - unde au birourile magnații vieții comerciale. Cea mai înaltă clădire - Emire State Building - are o înălțime de 380 metri cu 102 etaje. Apoi celelalte clădiri de 50-60 etaje, uriașe, care dovedesc puterea de creație a poporului american. După strada 13 începe cartierul de sus - Uptown - tot cu clădiri mari, cu mai multe etaje. Am trecut pe Brodway, această stradă vestită în toată lumea, pe care sunt situate cele mai vestite locuri de distracție, teatre, cinematografe, hipodrom, restaurante, cele mai vestite magazine, apoi 5 Avenue unde sunt situate imobilele aristocrației financiare, cu cluburi și cu magazine strălucite. Aveam ce admira, dar nici pe aproape nu era atât de strălucitor ca seara și noaptea când, în lumina feerică a reclamelor se transformă într-un adevărat paradis. Aproximativ la a 34-a stradă am intrat într-o arteră laterală, care era mult mai liniștită și ne-am oprit la o casă cu etaj situată la un colț de stradă.

În casă am fost întâmpinați de două doamne mai în vârstă, de origine germană. Domnul viceconsul Kleinwachter le-a expus motivul vizitei noastre, la care ele au și prezentat camera mea situată la etaj, mobilată elegant, din care aveam vedere pe ambele străzi, fiind situată la colț. Am mai discutat puțin, iar domnul viceconsul le-a prezentat situația mea, ele bucurându-se de norocul scăpării mele din prizonierat. Kleinwachter la plecare m-a asigurat că până voi fi în New York mă va vizita mai des, în special la orele de după masă și seara. Să nu plec prea departe de locuință până când nu voi cunoaște mai bine orașul. Mi-a promis că îmi va aduce o hartă a orașului cu care mă voi descurca mai bine.

New Yorkul nu se poate descrie, trebuie văzut. Este altfel ziua decât noaptea. Ziua străzile sunt pline de mulțimea de oameni care aleargă după diferite afaceri iar seara și noaptea de mulțimea care vrea să se distreze. Preferă în special dansul. Nu exista nici un restaurant mai de seamă în care, după cină, să nu se danseze. Pe lângă asta sunt foarte multe școli de dans, în

care fete frumoase îi învață pe tineri să facă primul pas de dans, dar sunt căutate și de oameni mai în vârstă.

Am studiat harta orașului pe care am primit-o de la domnul viceconsul, pentru a putea face și deplasări mai lungi. Orașul se împarte în cinci cartiere mai importante. Centrul orașului – inima - este situat între râurile Hudson și East River pe insula Manhattan. Aici era City-ul, care mai cuprinde Broadwayul, 5 Avenue și Wall Streetul, o stradă lungă de 30 km, care merg paralel. Din acest loc era guvernat întregul oraș cu o populație de aproximativ 6 milioane. La nord se alipea de oraș cartierul Bronx, la sud Long Islandul, legat prin multe poduri cu cartierele Brooklyn și Queens. Dincolo de râul Hudson, pe State Island, era situat Richmond, iar pe Bedlois Island, Statuia Libertății, care are un postament de 100 metri la vărsarea râurilor Hudson și East River. Pe Ellis Island sunt situate autoritatea de emigrare, mulțimea de stațiuni balneare ca Long Brach, Midland Brach și altele. Sunt parcuri minunate, cele mai mari sunt Grand Central Park, Prospect Park și altele. Populația este foarte amestecată, poate cea mai amestecată din toată lumea, pe lângă englezi, irlandezi, scoțieni, germani, italieni, ruși, se aflau aici și chinezi și negrii. Aceștia din urmă aveau cartiere separate: Cartierul Chinez și Cartierul negrilor, așa numitul Harlem. Totuși aici erau foarte multe magazine, teatre, săli de concert, muzee, cinematografe, așa că ar fi trebuit să am la dispoziție câteva luni ca să vizitez măcar o parte din ele.

Am stat la New York timp de o lună de zile, în condiții plăcute, deoarece domnul viceconsul Kleinwachter, dacă avea timp mă ducea cu el aproape în fiecare după amiază la câte o plimbare, la câte un prieten sau cunoscut sau la câte un local în care puteam admira frumoasele dansatoare. Astfel am făcut cunoștință cu mulți oameni. A venit și Verزاریu la mine, care era deja cunoscut în New York, în "high life"-ul⁷² newjorkez, în special în viața teatrală, astfel că nu trebuia să stau la rând dacă vroiam un bilet pe Broadway.

Într-o ocazie ne-am dus la o berărie muzicală tiroleză unde totul era tirolez. Abia ne-am așezat la masă și am început

⁷² Societate înaltă (limba engleză în original)

să mâncăm virșli de Frankfurt cu hrean și bere müncheneză că a intrat în local o societate veselă așezându-se lângă masa noastră. Erau doi bărbați și două dame. Uitându-ne spre ei am recunoscut în cei doi bărbați ofițerii germani care au evadat odată cu Verzariu. Bucuria a fost mare, imediat am împreunat mesele și am continuat povestirile comune. Cei doi germani au cumpărat o corabie cu pânze de la un chinez și, din Sanghai până în America, au călătorit prin vânt, ploaie, prin mii de pericole. A fost o călătorie periculoasă. Spre miezul nopții localul a început să se golească. Am rămas numai noi și s-a așezat la masa noastră și proprietarul berăriei. Au fost adunate paharele de bere și s-a adus șampanie și am început să dansăm pe melodiile copleșitoare, și întrucât nu aveam la masă decât două dame am luat la dans și chelnerițele cu care am dansat polca. M-am simțit parcă în capitala Tirolului, la Innsbruck, unde nu demult mă distram în restaurantul "Zu den drei Rosen", adică la cei trei trandafiri, în vremea cât eram în serviciul regimentului de acolo. Era după miezul nopții când și noi am părăsit localul și cu taxiul am mers la culcare. Astfel a fost sărbătorită libertatea noastră.

În zilele în care nu aveam alt program mă plimbam până la stația de cale ferată, la o distanță de 2-3 străzi, și urcam în trenul de cale înaltă. Mă urcam pe scara rulantă care mă ducea până pe peron și mergeam cu viteza trenului accelerat la nivelul geamurilor clădirilor cu etaj. După o jumătate de oră sau după o oră coboram din tren, departe de centru. Credeam că aici totul este mai liniștit dar m-am înșelat. Chiar dacă nu ca în centru și aici viața era destul de agitată și zgomotoasă. Și aici oamenii alergau după afaceri. Erau doar mai mulți copii, erau terenuri de joc mai multe, unde se jucau cu mingea sau lansau zmee de hârtie.

Astfel de călătorii făceam și cu metrourl.

Nu puteam îndeajuns admira comportamentul politicos al americanilor față de femei. Dacă urca o femeie și nu era loc liber, imediat se ridica un tânăr oferindu-i locul. Nu se ridica nimeni până la oprirea trenului și nu se înghesuiau la ușă ca să poată coborî mai devreme, așteptând liniștiți unul după celalalt. Acest lucru nu se poate descrie, acest lucru trebuie văzut.

Între timp a sosit Ballay și Bokor, dar a ancorat și vasul norvegian de pasageri "Bergenfjord", care după o săptămână se reîntorcea. Cu acest vas s-a dus anterior un ofițer austriac, fost prizonier, care a ajuns cu bine, deoarece au ocolit navele militare engleze. Kleinwachter, care era încredințat cu rezolvarea problemelor foștilor prizonieri de război evadați, ne-a expus tot ce știa despre vas. Ballay și Bokor au hotărât că vor încerca traversarea cu acesta. Societățile de navigație nu eliberau bilete de călătorie cetățenilor Puterilor Centrale deoarece navele militare engleze opreau navele statelor neutre și rețineau pe călătorii acestora. Se putea călători doar clandestin. În această vreme se practica des această formulă, deoarece mulți oameni au rămas în America datorită războiului și încercau să ajungă acasă. Era vorba ca eu și Verzariu vom merge cu acest vapor, dar acesta vroia să călătorească cu "Cristianafjord", fratele gemă al navei "Bergenfjord", care urma să sosească după aproximativ două săptămâni. Am hotărât să așteptăm acest vas. Și domnul viceconsul a considerat că este mai bine așa, deoarece dacă călătorim numai câte doi este mai ușor să ne strecurăm și să ne ascundem printre ceilalți pasageri, în caz de pericol. Astfel, "Bergensfjord" a rămas pentru Ballay și Bokor, iar pentru mine și Verzariu "Cristianafjordul". De fapt m-am bucurat de acest lucru deoarece puteam petrece încă un timp în New York pentru a-l cunoaște și mai bine. Pe Ballay nu l-a interesat orașul deoarece fusese aici anterior izbucnirii războiului. Bokor însă ținea la Ballay și astfel nu se puteau despărți. Timp de o săptămână și Bokor a putut să cunoască orașul deoarece Ballay îl ducea cu el peste tot la fostele sale cunoștințe. În această situație ne-am întâlnit destul de rar. Cu o ocazie mi-au spus că totul este rezolvat, s-a discutat cu stewardul 3 de pe navă care s-a angajat, contra unei sume serioase, să-i ia pe navă, să le asigure alimentația și să-i ascundă, dacă va fi nevoie. Cu o zi înainte de plecare m-am întâlnit din nou cu ei și le-am urat drum bun. Mai târziu, am aflat că soarta le-a fost favorabilă. Deși o navă engleză i-a oprit lângă coastele Norvegiei și i-a condus în

portul englez Kirkwol⁷³, unde vasul a fost percheziționat și s-a verificat identitatea pasagerilor, ei au fost ascunși într-o magazie mică de făină, unde nu au fost găsiți, reușind să scape și să coboare în portul Bergen.

xxx

Viața continua de parcă nu s-ar fi întâmplat nimic, deși pentru mine plecarea camarazilor Ballay și Bokor a fost importantă. Mă gândeam dacă voi mai reuși să-mi revăd patria frumoasă: Ungaria. Războiul continua cu și mai mare îndârjire. America se pregătea și ea să intre în război de partea Antantei. Într-o după masă când am ieșit în oraș am văzut un afiș care invita tinerii să se înroleze în armata americană. Era un centru de recrutare, unde fete frumoase invitau trecătorii tineri să poftească înăuntru și li se oferea bani, asigurare de viață și avansare dacă semnau contractul.

Mai aveam două săptămâni și se va rezolva și soarta mea. Nu eram prea îngrijorat, speram că și ultimul obstacol îl voi trece cu bine. Îmi aduceam aminte de prevestirea preotului lamaist care mi-a promis că voi ajunge acasă. Mă bazam pe soarta mea.

xxx

Ajungând acasă am povestit totul celor două doamne, gazdelor mele. Acestea s-au speriat. Ce se va întâmpla dacă și America va intra în război. La această întrebare nici eu nu puteam răspunde, doar atâta le-am spus că până când America își va pregăti recruții, războiul se va termina. Această prezicere nu s-a adevărit. Mă simțeam la ele ca la mine acasă. La cină am făcut cunoștință cu două profesoare care locuiau tot la aceste două doamne. Doamnele întrețineau un fel de pensiune din care își asigurau existența. Una dintre noile cunoștințe avea și automobil și într-o după masă m-a invitat să merg cu ea pentru a-mi prezenta orașul. S-a urcat la volan și m-a dus la un muzeu, unde nu știam la ce să mă uit. La scheletele mamuților, la diferite animale și păsări împăiate sau la frumoasele picturi expuse? M-a dus și la parcul național unde am putut admira culorile naturii, arborii de diferite mărimi și soiuri, arbuști,

⁷³ Corect Kirkwall, port situat în NE Scoției, în insulele Orkney

cactuși înfloriți, straturi de flori, mulțimea care vizita parcul și mulțimea de copii care se jucau acolo.

Parcul Național mi-a plăcut atât de mult, încât și singur am mai mers acolo, deoarece nu era departe de locuința mea. Domnul viceconsul Kleinwachter, mă ducea cu el destul de des la câte o cunoștință sau prieten, așa am făcut cunoștință și cu un pictor maghiar Willy Pogany⁷⁴, iar în ospitaliera casă a acestuia, am făcut cunoștință și cu alți artiști și scriitori, ca de exemplu scriitoarea de origine irlandeză Jean Gikffor, din Dublin, persoane care au făcut ca viața mea din New-York să fie mai plăcută și mai variată. Aceste vizite pe lângă avantajele aveau și un dezavantaj și anume faptul că în fiecare zi trebuia să mă bărbieresc. Era vară și barba îmi creștea mai repede. Era și un avantaj pentru că după bărbierit mă simțeam mai bine. De altfel nu trebuia să merg departe la frizer, decât la o casă în vecinătate. Eram deja un client de bază și cunoșteam obiceiurile, nu ca la început, când încă eram nepriceput. Când am mers prima dată, m-am așezat în fotoliul de bărbierit, a venit bărbierul ajutor care m-a făcut cu spumă, apoi a venit bărbierul care sub nasul meu ascuțea briciul. În același timp a venit lustragiul negru care m-a prins de picior și a lustruit pantofii, dar a venit și manichiurista care m-a prins de mână și mi-a tăiat unghiile, alternativ cu bărbierul, când acesta mă bărbiera în partea stângă, ea îmi tăia unghiile la mâna dreaptă și invers. Nu am avut curajul nici să mă mișc și am suportat toate aceste operații. Când am crezut că am scăpat de toate astea frizerul a scos dintr-un tub un prosop cald pe care mi l-a înfășurat pe față până când pielea s-a înmuiat de aburi, apoi cu o cremă parfumată mi-a masat fața și m-a spălat cu parfum. Apoi a luat oglinda și mi-a ținut-o în față. Mi se părea că nu sunt eu, arătam ca o mumie. Am plătit piperat toate aceste servicii și a mai trebuit să las și bacșiș. Acuma deja știu, comand numai bărbieritul, fără masaj, fără lustragiu, fără manichiură.

xxx

⁷⁴ Willy Pogany (1882-) pictor și grafician maghiar. A trăit o vreme la Paris și apoi la Londra. La izbucnirea primului război mondial s-a mutat la New York.

Zilele au început să treacă mai repede și plăcut. Prietenii și cunoștințele m-au dat din mână în mână. Dacă nu aveam un program special fie că mă duceam eu la ei fie că veneau după mine și mergeam la localuri, la teatru, cinema, club. Printre cunoștințele mele era și un constructor de nave de origine maghiară. Într-o seară am fost invitați de acesta, eu, Verzariu, Kleinwachter și încă doi ingineri, la cel mai elegant local de noapte, unde mergeau numai cei mai bogați oameni, atât era de scump. Este adevărat că totul era foarte elegant și deservirea promptă, dar se calcula un preț dublu sau triplu față de alte localuri, dar lumea era foarte elegantă, în special femeile, pe care străluceau bijuteriile în rochiile decoltate. Verzariu a și găsit un cunoscut printre ei și ceilalți și-au găsit cunoscuți, numai eu nu cunoșteam pe nimeni. Partenerii de dans treceau pe lângă masa noastră, de la care se vedea toată sala. La un moment am observat o fată care dansa cu partenerul ei și care mi se părea cunoscută. Am așteptat până când din nou i-am văzut fața și am recunoscut-o pe manichiurista mea, care dansa cu frizerul. Nu am spus camarazilor și prietenilor nimic, ci m-am dus și am cerut-o la dans. După dans le-am spus comesenilor cine sunt acești tineri, dar nimeni nu s-a mirat de prezența lor în afară de mine. Ce caută într-un local atât de scump oameni simpli. La care ei mi-au explicat, aceștia lucrează toată săptămâna, câștigă bine și la sfârșitul săptămânii, fie că se duc în excursie sau la un local elegant, unde nu se poate face deosebire, mai ales că sunt îmbrăcați elegant și știu să se comporte. Asta este democrația. Oricine poate crede că aparține păturii superioare sau că sunt copiii unor bancheri! Din nou am învățat ceva. La urmă și masa noastră s-a înviorat, venind și alți musafiri. A fost o oră târzie când ne-am dus la culcare.

Aceasta a fost ultima mea distracție mai mare, după care am participat doar la excursii sau întâlniri de familie. Noaptea nu mai plecam la localuri. Totuși, într-o noapte am fost la Tribunalul de noapte, "Night Court". Aduceau delicvenți din toate păturile sociale. Sala de ședință arăta ca la noi. Judeca un singur judecător, cu ciocanul în mână. Majoritatea erau trimiși în judecată pentru contravenții, delictе mai mici. Certuri, purtare necuvincioasă, beții publice, etc. Polițistul prezenta starea de fapt, se audiau martorii și judecătorul se

pronunța pe loc: 5 dolari sau 10 dolari era sancțiunea. Dacă pacientul nu putea achita amenda trebuia să stea la închisoare. În cazurile mai grave ca furtul, accidente de mașină, judecătorul dispunea și arestarea. Am considerat acest procedeu foarte practic și corect, deoarece se judeca imediat după eveniment, se putea stabili o stare de fapt mai corectă și pedeapsa cuvenită, nu ca la noi, după o pregătire de săptămâni și chiar luni.

xxx

Între timp a ancorat și "Kristianafjord". Am mai avut o săptămână timp în care mi-am luat rămas bun de la cunoștințele și de la prietenii care au făcut să-mi petrec timpul plăcut în New York. Cel mai mult încercau să mă convingă să rămân, îmi vor căuta serviciu, îmi ofereau multe posibilități și mă îndemneau să nu mai risc deoarece nu voi putea influența evenimentele de război. Toate încercările lor au fost zadarnice și mi-am luat rămas bun de la ei. Verzariu prin cunoștințe a luat legătura cu stewardul șef al navei, care era un norvegian de origine germană și vizita Clubul German, club în care Verzariu era ca la el acasă. Am mers și eu la întâlnire. Era un domn inteligent, cu purtare elegantă, pe fața căruia se puteau observa urmele intemperiiilor de pe mare. La început se scuză că nu ne poate lua. Nu din cauză că nu putem pătrunde pe navă sau că va trebui să călătorim clandestin, deoarece și așa vom achita costul biletului de călătorie, dar navele engleze prezintă pericol, ne pot găsi și ne vor debarca de pe navă, mai ales dacă ar afla că suntem prizonieri de război evadați. Pe navă sunt foarte multe persoane dubioase și spioni, astfel că el nu își poate lua angajamentul. La ultimul drum au trecut de blocajul englez datorită ceței, dar acest lucru este foarte rar. Am stăruit și l-am asigurat că pe navă nici nu o să-l cunoaștem, și nici într-un caz nu o să-i reproșăm nereușita călătoriei, expunându-i prin câte am trecut până în prezent. Până la urmă a fost de acord și a spus că trebuie să se înțeleagă cu stewardul III de pe navă și dacă acesta va fi de acord atunci ne vor lua. Ne-am înțeles că a doua zi ne va prezenta acestuia, dar nu la club ci la un bar mai mic. Stewardul III nu este german dar este un om corect și de încredere.

După această întâlnire am comunicat discuția noastră viceconsulului Kleinwachter. După ce ne-a ascultat, a arătat că

au informații bune despre navă și despre căpitanul și personalul navei, că aceștia nu au un comportament dușmănos față de germani și este de acord să mergem cu această navă dacă noi vrem. A accentuat faptul că dacă noi vrem deoarece nu vrea să fie acuzat în cazul în care nu va fi cu succes călătoria noastră. L-am asigurat că nu-i vom reproșa nimic deoarece și până acuma ne-a ajutat foarte mult, lucru pentru care îi vom fi recunoscători toată viața și dacă vom ajunge în țară vom spune acest lucru autorităților. I-a plăcut atitudinea noastră și ne-am înțeles că a doua zi vom hotărî definitiv asupra plecării.

xxx

A doua zi, la timpul și locul stabilit, ne-am întâlnit cu cei doi stewardzi. Ne-am așezat la o masă din colțul încăperii unde nu am avut pe nimeni în apropiere. Primul steward ne-a prezentat celui de al III-lea steward și a și plecat, cu scuzele că mai are mult de lucru, trebuie să aprovizioneze vaporul cu alimente și băutură, deoarece peste trei zile se ridică ancora și dacă este necesar ne putem întâlni seara la Clubul German. Am luat de bună această justificare, probabil nu a vrut să asiste la discuțiile noastre. Stewardul prezentat era un om prietenos. Când am ajuns la obiectul convorbirii noastre a dat doar din mână. Să ne bazăm pe el, totul va fi rezolvat. Noi eram curioși și de modul cum se va rezolva problema și am pus întrebări, deoarece nu riscam să ne aventurăm într-un lucru necunoscut, solicitând să ne dea explicații amănunțite despre modul cum ne va scoate din America. La insistențele noastre ne-a spus că înaintea plecării cu o zi va veni după noi. Pe la orele 10 ne vom duce în port cu un taxi, dar înainte de a ajunge în port vom coborî. El se va duce înaintea noastră pe vapor, apoi noi îl vom urma separat, câte unul. Vaporul nu-l putem confunda deoarece până la miezul nopții este iluminat. În port circulă mulți muncitori și deja și pe vapor sunt călători care s-au îmbarcat și înainte de plecare mai ies în oraș. Vom lăsa impresia că și noi facem parte din călătorii care s-au cazat pe vapor înainte de plecare și între timp am ieșit în oraș. Se întâmpla destul de des, în special la bărbați, că își ocupau cabina înainte de plecare cu o zi și pe urmă plecau în oraș. El va urca înaintea noastră pe punte, va discuta cu paznicul și noi

vom urca pe navă liniștiți. Bagaje să nu aducem cu noi, doar ceea ce este strict necesar într-o servietă, deoarece și pachetele sunt controlate și chiar dacă pe noi nu ne vor găsi la control bagajele vor fi confiscate ca fiind fără stăpân. Deși era totul plauzibil totuși am avut o îngrijorare deoarece privea problema foarte superficial și ușuratic, parcă ar fi fost vorba de o excursie.

Nu am avut de ales și am acceptat condițiile puse sau renunțam la călătorie. În orice caz, ne vom mai întâlni cu stewardul șef și vom discuta și cu acesta problemele expuse de stewardul III.

Până acum este în regulă, deci vom ajunge pe navă, dar apoi ce se va întâmpla? Iar a dat din mână ușuratic. La clasa 3-a vor fi cel puțin 300 de călători, bărbați, femei și copii, printre care veți încăpea și voi. Veți primi o cabină bună, din care veți putea ieși când doriți și veți intra când veți avea poftă. Veți fi numai doi. Este în regulă, dar ce se va întâmpla la control?, i-am pus următoarea întrebare. Control de bilete va fi desigur, dar el va fi pe navă și ne va avertiza. Nu trebuie să ne ascundem, ci pe un coridor vom merge la cl. II-a unde vom sta până la terminarea controlului. În prima zi nici marinarii nu cunosc încă pe toți călătorii, și nici călătorii nu se cunosc unul pe altul. Am acceptat și acest plan. Dar ce se va întâmpla la controlul englez ?, am pus întrebarea următoare. Dar dacă englezii vor conduce nava într-un port englez pentru verificare?

Acest lucru este o treabă mai serioasă, de această dată nu a mai dat din mână ușuratic. A spus că pe navă este un ascunziș. A și discutat cu primul steward. Este o magazie de lenjerie și pături lângă cabinele de cl.I-a. Va așeza aceste lucruri în așa fel ca să ne putem ascunde și noi acolo, chiar și pentru mai multe zile. La clasa I controlul nu se face atât de sever ca la cl. II-a și a III-a precum și în interiorul navei pentru a verifica dacă nu se transportă marfă de contrabandă. Avea experiență în ascunderea pasagerilor clandestini și modul în care a prezentat lucrurile ne-a convins. Mai trebuia să ne înțelegem și asupra prețului transportului. I-am promis câte 200 dolari de persoană cu care a fost de acord. A mai rămas să ne convingem dacă a discutat și cu stewardul I, iar în cazul în care nu, ne vom baza pe soarta noastră care și până acuma ne-a ajutat.

A doua zi ne-am întâlnit din nou cu norvegianul pentru a-i preda jumătate din costul călătoriei, restul îi vom da la sosire, dacă vom ajunge la țarm cu succes.

În ziua următoare ne-am întâlnit la Clubul German cu stewardul I și i-am povestit totul. A fost de acord cu totul și a confirmat că a discutat cu norvegianul. A arătat că el a propus ascunderea noastră în cabina cu lenjerie și pături.

Apoi ne-am dus la consulat pentru a discuta și cu viceconsulul și a ridica suma rezervată pentru noi. A fost de acord cu planul călătoriei, dar ne-a avertizat să avem grijă și să nu discutăm prea mult cu ceilalți călători. În caz de nevoie să declarăm că suntem cetățeni români, care dorim să ajungem acasă prin Suedia-Finlanda și Rusia. Este un lucru ușor, deoarece Verzariu este român și eu de asemenea vorbesc perfect limba română. Am stabilit că planul este bun și ne-am luat rămas bun și de la consul.

Seara l-am întâlnit pe norvegian și i-am achitat câte 100 dolari, sumă primită cu plăcere și ne-am înțeles că a doua zi, seara, între orele 9 și 10 vine după noi. Restul zilei l-am petrecut prin a ne lua rămas bun de la prieteni și cunoștințe, de la care nu reușiserăm să o facem.

Ultima zi nu am plecat de acasă, ci am început să scriu vederi în Peking, la Honolulu, la San Francisco. Fiecare a meritat câte o vedere ca să dovedesc că nu am uitat de ei. Atunci încă nu am știut că vor fi ultimele vederi expediate de mine.

Cel mai greu a fost să-mi iau rămas bun de la cele două doamne. Am locuit la ele mai bine de două luni și ne-am obișnuit unii cu alții. Cu orice preț au încercat să mă convingă să renunț la plecare dar până la urmă au înțeles că este mai cinstit să merg acasă, deoarece nu de aceea am evadat ca să ajung în America. Ne-am îmbrățișat și ne-au curs lacrimile de parcă mi-ar fi fost mame.

Am luat haina cumpărată în Honolulu pe braț și servieta mică cu obiectele cele mai necesare. Geamantanul a trebuit să-l las acolo, înțelegându-mă că îl vor trimite la terminarea războiului, sau chiar voi veni eu în America după el. Din păcate nici una din variante nu s-a realizat.

PE NAVA "CRISTIANAFJORD"

Pe Verzariu l-am găsit deja la bar. Nu peste multă vreme a venit și norvegianul și după ce am băut câte un wiskey am mers cu un taxi spre port. În apropiere am coborât din mașină și primul a mers norvegianul, după el, câte unul, noi. De la distanță se vedea numele vaporului "Cristiana". Portul era destul de aglomerat cu muncitori, marinari și nu a părut a fi suspectă prezența noastră. A urcat pe navă norvegianul, urmat de mine și apoi Verzariu, urcând pe navă foarte siguri. Ajungând pe navă chiar paznicul ne-a deschis bara de închidere. Norvegianul ne-a luat de braț și ne-a condus la cabina de cl. III-a. Era liniște pe punte, circulau numai paznicii. Cabina era destul de comodă, două paturi, două scaune, o masă, un dulap și un spălător. Ce puteam să ne mai dorim? Și așa ne-am mirat de confortul de la cl. III-a! De fapt "Cristiana" era unul dintre cele mai moderne nave și ne-am gândit că ce confort este la clasa I-a, dacă este acceptabil și la cl. III-a.

Norvegianul a plecat, urmând să ne întâlnim a doua zi. Ne-a lăsat, liniștindu-ne că de acum suntem în stăpânirea sa. Am aprins câte o țigară, am mai discutat asupra problemelor noastre și am căzut de acord că trebuie să ne lăsăm în grija norvegianului. Ne-am culcat și am dormit liniștit.

Pornirea navei era fixată la ora 12, pentru ziua următoare. Ne-am trezit într-un zgomot mai mare deoarece era ziuă când toți călătorii își ocupau locurile pe navă. Când am ieșit din cabină, erau vreo 200 de persoane, bărbați, femei, copii care se mișcau ca într-un furnicar. Până la plecare însă vor veni cam tot atâți, deci avea dreptate norvegianul că printre călători ne vom pierde. Ne pregăteam să mergem pe punte când a venit norvegianul și ne-a adus carnețelul cu tichetele de masă, în baza cărora ne serveau chelnerii la sala de mese. În posesia acestora am mers la micul dejun. Se putea servi cafea sau ceai cu șuncă și unt. Am găsit excelentă mâncarea. După aceea ne-am urcat pe punte. Abia de aici se vedea forfota și aglomerația de pe navă și din port, deși erau câteva locuri de ancorare la malul râurilor Hudson și East River. Încet nava s-a umplut de călătorii de cl. I-a, a II-a și a III-a, după care aproape toți au venit pe punte pentru a-și lua rămas bun de la prietenii și rudele de pe mal. Numai noi nu aveam pe nimeni. Ca două păsări

după furtună ne-am rezemat de gardul de pe navă și ne gândeam dacă vom reuși să zburăm și peste Oceanul Atlantic tot așa cum am trecut Oceanul Pacific. Ne-am trezit la realitate în vuietul sirenei vaporului. Era gata de plecare. Corpul navei s-a cutremurat de bubuitul motoarelor. Au fost ridicate punțile, apoi ancorele și cu ajutorul remorcherelor am început să ne îndepărtăm de mal, pornind spre ieșirea din Golful Hudson. Încă un fluturat de batistă, încă o lacrimă, și fețele prietenoase, casele și bisericile au dispărut.

După aceasta a urmat controlul. Controlul se făcea imediat la plecare pentru a putea preda călătorii clandestini bărcilor care urmăreau nava la ieșirea din port. Noi am mers, pe un culoar la cl. II-a și ne-am așezat comod într-un fotoliu, așteptând să se termine controlul.

Am mers vreo două ore pe lângă mal, sub escorta bărcilor, până când am ieșit în larg. Cu aceasta era pecetluită și soarta noastră. Mai aveam doar o singură cale. Drept înainte! America, acest pământ al libertății a dispărut încet din vederea noastră. După control ne-am reocupat locurile în cabină, apoi ne-am dus la masă, de parcă nu s-ar fi întâmplat nimic.

Masa se servea în trei ture de câte 100 persoane. L-am întrebat pe chelner la câte persoane se așteaptă la masă. Ne-a confirmat că la aproximativ 300 de persoane. Stewardul ne-a spus că majoritatea călătorilor sunt norvegieni, danezi, finlandezi și parcă doi ruși, dar și aceștia se declară finlandezi. Ne-a avertizat să avem grijă și să-i ocolim pe aceștia. Am mulțumit norvegianului de avertizare și ne-am așezat pe punte pentru a privi călătorii. Erau de toate felurile printre ei, dar se vedea că majoritatea sunt muncitori industriali, îmbrăcați bine, cu ceas de aur cu lanț la buzunare. După ce au câștigat câțiva bani acum se întorc la familiile lor. Dar printre pasageri erau și persoane singuratice, atât bărbați cât și femei, și mai tineri și mai în vârstă. Aceștia erau persoane care s-au ocupat cu menajul familiilor americane, bucătărese, îngrijitoare de copii, chelneri sau chelnerițe, care după ce au câștigat câțiva dolari după un serviciu de 2-3 ani, se întorceau acasă. În special

norvegienii erau astfel, deoarece țara lor este muntoasă și este greu să-și asigure existența prin muncă acasă.

Pasagerii de pe punte discutau, citeau ziare, tinerii aruncau discuri de lemn într-un cerc. Și noi am intrat în vorbă, când cu unul când cu altul din pasageri. Verzariu a găsit chiar o artistă printre fetele norvegiene. Timpul a trecut încet, pe neobservate, astfel că ne apropiam de țarmurile norvegiene. Cu cât ne apropiam de țarm cu atât era mai agitată atmosfera. Unii erau îngrijorați de teama submarinelor germane, alții de navele militare engleze. Valul războiului a ajuns și până pe navă. Chiar și pe apă parcă s-a intensificat viața. De la distanță se vedeau nori de fum, probabil de la nave pe care le priveam îngrijorați până când dispăreau, apoi apăreau altele. Astfel, în a opta zi a călătoriei, am ajuns în zona periculoasă, nu departe de coasta norvegiană și de portul Bergen, unde trebuia să ancorăm. Din nou a apărut un nor de fum, dar nu se îndepărta de nava noastră ci se apropia, semn că se îndrepta spre noi o navă engleză. Încet s-a evidențiat conturul unei nave care a lansat o lovitură de tun în direcția navei noastre. Nava engleză și-a îndreptat tunurile spre noi la care toți pasagerii așteptam cu nerăbdare evenimentele care vor urma. Prin semnale s-a solicitat navei "Cristiana" să urmeze nava engleză. Am rămas pe loc pe punte pentru a nu atrage atenția celorlalți pasageri. De altfel știau despre noi că suntem români și ne îndreptăm spre țară. Știam amândoi că acum se va decide soarta noastră.

KIRKWALL

Cristiana a urmat indicațiile navei engleze și a ancorat în porul Kirkwall, în partea de nord a Scoției. Încă înainte de ancorarea navei, norvegianul nostru ne-a condus la cl. I unde ne-am ascuns în magazia de lenjerie, care era pregătită dinainte, potrivit înțelegerii. Așteptam cu nerăbdare șirul evenimentelor.

Norvegianul ne-a promis că de îndată ce se va îndepărta pericolul va veni după noi și ne va scoate de aici. Aveam un loc destul de strâmt. Trebuia să ne așezăm turcește. Până când nava a fost în mișcare și inima noastră bătea mai veselă, dar de îndată ce și-a lansat ancorele am încetat și noi să ne mișcăm. Ascultam atenți orice mișcare de pe navă și chiar ne

puteam închipui urcarea pe punte a autorităților engleze, emiterarea ordinelor pentru verificarea călătorilor, nu ne-a scăpat nici cel mai mic zgomot. Nemișcați așteptam momentul când englezii vor da ordin să fie golită magazia de cearceafuri și pături și sub ele ne vor găsi pe noi și din nou vom ajunge prizonieri, ce-i drept la o nație mai civilizată, dar tot prizonieri. A trecut astfel mai mult de o oră, timp în care nu s-a întâmplat nimic. A început să ne fie foame deoarece, din cauza forfotei cauzate de sosirea navei engleze nici măcar un sandwich nu am luat cu noi în ascunziș. Aveam ceas la noi, dar din cauza întunericului nu știam cât e ora, iar aprinderea luminii ar fi atras atenția. Deja speram că am scăpat, deoarece eram la cl. I. unde a început controlul când s-au auzit pași grei și trântitul ușilor. Erau în apropierea noastră. Inima a început să-mi bată mai repede. S-a auzit cheia în zarul ușii de la magazia în care eram ascunși și am auzit vocea stewardului șef, când a comunicat că în această magazie se depozitează lenjeria și păturile pentru cl. I de călători. Au fost momente foarte grele deoarece ne așteptam să răscolească păturile și atunci ne-ar fi descoperit. Spre norocul nostru cercetarea nu a avut loc, dar a trebuit să mai așteptam un timp destul de lung până când norvegianul a venit să ne scoată din magazie. Era deja seara când s-a terminat controlul. Am mers înapoi în cabină, apoi pe punte unde încă erau prezenți militarii înarmați. Nu peste multă vreme și aceștia s-au retras. Motoarele navei din nou au fost puse în funcție, au fost ridicate ancorele și "Cristiana" a pornit pe valuri de parcă ar fi scăpat de un coșmar, pentru a ajunge cât mai repede la țărmurile Norvegiei.

Călătorii erau încă sub impresia controlului foarte sever, în special cei de la cl. IV-a. Aceștia au povestit că și lenjeria a fost aruncată din magazie. Ne-am cutremurat la gândul că puteau face acest lucru și la cl. I. Dintre pasageri au lipsit doar cei doi ruși sau finlandezi. Nimeni nu a știut ce s-a întâmplat cu ei. Poate că erau spioni englezi sau germani. S-a sunat pentru cină, dar și fără semnal am fi mers la cină deoarece ne era deja foame, nu mai mâncasem nimic de dimineață. Am ținut "postul" englezilor. De această dată am ciocnit în sănătatea vecinului meu iar Verzariu în sănătatea artistei și în sănătatea norvegienilor, bucuroși că am scăpat teferi de controlul englez.

LA BERGEN

Eram doar la o distanță de o jumătate de zi de călătorie până la coasta norvegiană. Nava parcă ar fi tăiat valurile și mai cu spor, deoarece mergea spre patrie. O parte din călători se pregătea de coborâre. Am urcat pe punte ca să pot înregistra fiecare minut care mă ducea mai aproape de țarm. În sfârșit în razele aurii ale soarelui au apărut munții coastei norvegiene. Marea a devenit tot mai populată, au apărut bărcile pescarilor și alte nave. Chiar trăgeau năvoadele cu heringi, care se prind cu milioanele de către pescarii norvegieni și care asigură venitul cel mai mare pentru ei. Se prelucrează în ulei și în sare și se trimit în toate colțurile lumii. Încet a apărut și portul Bergen spre care se îndrepta nava noastră. Nu era un oraș mare deoarece, nu avea spațiu pentru a se extinde, fiind o fâșie îngustă de teren pe mal, dar cu atât era mai frumos. Era înconjurat de o pădure de brazi iar pe coastele munților se mai vedea zăpada. În fața portului era un golf care semăna mai mult a fi un lac decât un golf și pe care circulau mulțimea de vapoare, bărci, șalupe. Pe coastă se vedeau casele mici cu acoperiș din țigle roșii care prezentau o imagine idilică. Nava nu a putut ajunge până în port datorită nivelului mic al apei și a ancorat mai departe de țarm. Portul Bergen, deși se află la nord, apa sa nu îngheață niciodată, datorită curentului Golfului.

Când nava s-a oprit în fața golfului, vizavi de micul orășel, m-a cuprins o senzație interesantă. Au trecut toate amintirile prin capul meu ca un șuvoi de apă care cade într-o cascadă mai mică. Războiul, prizonieratul, evadarea toate au trecut prin gândul meu și nu mi-a venit să cred că am ajuns până aici.

Nu mi-a venit să cred că sunt doar la un pas de țara legendelor milenare, de Norvegia. Totul mi s-a părut minunat deoarece mi s-a redat libertatea. Nu voi mai fi un animal sălbatic care trebuie să se ascundă, mă voi putea prezenta ca om. Tot trupul meu a fost pătruns de o bucurie și o fericire nemaipomenit de mare deoarece, în sfârșit, mi-am atins ținta. De aici doar timpul putea să-mi pună piedici pentru a ajunge acasă. Nu mă păștea nici un fel de pericol, deoarece trebuia să

trec prin state prietene și vecine, Suedia, Danemarca, apoi Germania și Austria și pe urmă patria mea.

Sirena vaporului a sunat de trei ori în aerul proaspăt, când o barcă cu aburi s-a desprins de mal și s-a îndreptat spre noi. M-am dus înapoi în cabină unde mă aștepta camaradul meu dar și stewardul șef și norvegianul. Nu le puteam mulțumi îndestul acestora că ne-au luat sub ocrotirea lor. A recunoscut și el că s-a speriat când englezii au scos din magazie un maldăr de pături, dar spera că noi nu ne vom mișca și nu vor observa prezența noastră. Ca să ajungă până la noi ar fi trebuit să golească mai bine de jumătate din pături. La cl. I-a și a II-a însă nu s-a făcut o verificare atât de severă. La magazia din clasa III-a s-a golit tot, dar nu au găsit nimic. Am auzit acest lucru de la ceilalți pasageri precum și faptul că cei doi pasageri finlandezi au dispărut. A confirmat că au fost duși de englezi, dar nimeni nu știa cine sunt, deoarece au fost înregistrați ca cetățeni americani. După părerea lui puteau fi spioni englezi și este foarte bine că nu ne-au bănuț și pe noi deoarece în acest caz ar fi verificat nava și mai amănunțit. Ne-a promis că ne va conduce până la mal și fiind după amiază, iar nava pleacă mai departe doar mâine, ne-a dat și adresa hotelului unde se va caza și unde să-l căutăm și să ne cazăm și noi.

Potrivit înțelegerii mai datoram norvegianului 200 dolari pe care am vrut să-i înmânăm dar a refuzat arătând spre mal, spre orașul Bergen. Cu atât mai bine, măcar vom avea ocazia să sărbătorim libertatea noastră.

Barca cu aburi s-a apropiat de nava "Cristiana". Au lăsat o scară din lemn spre barcă și noi ne-am așezat în rândul călătorilor pentru a coborî. Nu s-a făcut nici un control, nici măcar bagajele nu au fost verificate. Ce-i drept, noi în afară de o servietă și un pardesiu, nu aveam altceva la noi. Am mers direct la hotelul recomandat de stewardul șef. Drumul de pe lângă coastă, pe unde am trecut, era aranjat și foarte curat. Nu erau construcții mari în oraș, dar cu atât mai multe clădiri cu 2-3 etaje, foarte aspectuoase. Străzile, în afară de cea de pe lângă coastă, duceau spre dealuri, unde, în spațiile verzi pitorești, se vedeau vilele particulare, acoperite cu țiglă roșie și cu geamuri albastre.

Am fost cazați în două camere bine aranjate, cu vedere spre mare. Verzariu a plecat la consulat iar eu am rămas

cu stewardul în restaurant pentru a-l aștepta pe consul și pe stewardul I. Am predat cei 200 dolari stewardului și i-am mulțumit pentru insistența cu care s-a interesat de soarta noastră. Am comandat bere la care se servea din oficiu pește în ulei. Nu peste multă vreme a sosit Verzariu cu domnul consul. Era un om de vârstă medie, de ocupație comerciant, care ne-a strâns mâinile cordial. Ne-a povestit că, în urmă cu o lună au sosit în port doi maghiari, Ballay și Bokor, care au anunțat și sosirea noastră și era îngrijorat că noi nu mai apărem. I-am comunicat dorința noastră de a rămâne în oraș doar 2-3 zile după care ne vom duce la Cristiania (Oslo-ul de azi). Ne-am despărțit și ne-a invitat ca a doua zi să-l căutam la consulat pentru a rezolva călătoria noastră în continuare și pentru a putea anunța și ambasada.

După plecarea consulului a sosit și stewardul șef, spre bucuria noastră, și am comandat o cină bogată. După cină am consumat vin și am petrecut seara într-o atmosferă plăcută. Spre miezul nopții stewardii s-au ridicat scuzându-se că dimineța nava pleacă mai departe. Am mai dat mâna cu ei încă odată și le-am mulțumit de ajutor. Am mai rămas puțin cu Verzariu, dar nu peste multă vreme am plecat și noi. Când am ieșit din local, spre surpriza noastră era parcă ziuă. Era efectul aureolei polare care ilumina cerul orașului Bergen cu lumina sa albastru-roșiatică.

A doua zi ne-am dus la domnul consul. Am fost primiți cordial și prietenos. Am discutat cu privire la continuarea drumului nostru. Ne-am înțeles că de acum putem să ne declarăm identitatea și naționalitatea adevărată, dar ne-a rugat să nu divulgăm faptul că suntem evadați din prizonierat, deoarece dacă s-ar afla s-ar vătăma neutralitatea angajată de Norvegia, Suedia și Danemarca. Am fost de acord cu acest lucru, deoarece avea dreptate și noi nu dispuneam de nici un act de identitate. Ne-a emis un act consular din care rezulta identitatea și scopul călătoriei noastre. Ne-a recomandat să ne declarăm turiști care, datorită evenimentelor de război am rămas în America și acum ne ducem spre casă, prin Norvegia. Nu vom avea probleme deoarece în aceste state oricine poate circula liber, dacă nu săvârșește fapte antisociale. Am spus că am observat acest lucru deoarece nici când am părăsit nava "Cristiana" nimeni nu a solicitat să ne prezentăm actele. Ne-a

dat biletele cumpărate de domnia sa până în Cristiana și ceva bani de cheltuială, spunând că probabil ambasada nu va fi atât de zgârcită față de noi, dar el nu dispune de mai mulți.

Ne-am despărțit cordial de domnul consul, spunând că încă o zi vom mai sta în oraș, dar nu mai avem răbdare și dorim să ajungem cât mai repede acasă.

În acea zi am mai făcut un rond prin oraș, am mai cumpărat și un geamantan în care mi-am pus pardesiul și am plecat la hotel să ne odihnim.

xxx

Trenul nostru spre Cristiana a trecut prin locuri deosebit de frumoase, peste viaducte, prin tunele, în apropiere de fiorduri. Compartimentul a fost comod și plăcut. Ziua puteam privi peisajul pe geamurile mari, iar noaptea era dormitor. Distanța până la Cristiana (Ona, Oslo), capitala Norvegiei, nu era prea mare dar, datorită condițiilor de teren, în unele locuri trenul a circulat foarte încet.

CRISTIANA ⁷⁵

Am ajuns seara în oraș. Spre surprinderea noastră la gară eram așteptați de un funcționar de la ambasadă. Probabil consulul a anunțat sosirea noastră. Am fost conduși direct la cel mai elegant hotel, "Grand Hotel", unde am fost cazați în câte o cameră și ne-a spus că, a doua zi, ambasadorul și soția sa, prințul și prințesa Wied, ne așteaptă la orele 14 la masă. Am început să ne scuzăm, invocând că nu avem altă îmbrăcăminte decât cea de pe noi la care a spus că sunt chiar bine, astfel suntem originali. Mâine va veni după noi. Nu am putut deci refuza invitația la masă. Seara am vizitat orașul, ne-am plimbat pe artera principală, Karls Johan Gat, car e era aglomerată și am mers și la un magazin de unde am cumpărat o cămașă albă și o cravată de mătasă, măcar acestea să ne ridice ținuta. Apoi am mers la un restaurant elegant unde am cinat. Priveam fetele

⁷⁵ Oraș fondat în anul 1048. Numele de Cristiana și l-a luat de la regele Cristian al IV-lea la sfârșitul sec. al XIV-lea. În anul 1925 el a revenit la numele inițial Oslo.

norvegiene înalte, blonde și cu ochi albaștri. De altfel și bărbații toți erau înalți, blonzi, astfel că nu puteau tăgădui apartenența la rasa germanică.

A doua zi, dimineața, din nou ne-am dus în oraș. Am vizitat palatul regal, câteva clădiri importante, teatrul, universitatea. Ne-am odihnit în câte un parc frumos și admiram corăbiile cu pânză care circulau în fiord. Orașul Cristiania este situat în capătul unui fiord de o lungime de peste 100 km. Spre prânz ne-am dus înapoi la hotel pentru a-l aștepta pe secretarul de la ambasadă. Acesta a sosit cu un automobil pe care îl conducea personal. Am dat mâna cu el, ne-a privit și a zâmbit. Probabil a observat cămășile și cravatele noastre noi, dar costumele erau destul de vechi. Nu a zis nimic ci ne-a invitat în autoturism, cu care am mers la ambasadă. La intrare am fost întâmpinați de lachei îmbrăcați în livrea, mănuși albe, care ne-au deschis ușile și am mers la etajul I, în sala de protocol, pe scări din marmură acoperite cu covor roșu. În sală erau deja mai multe doamne și bărbați tineri și mai în vârstă. Spre bucuria noastră toți bărbații purtau sacouri ceea ce a atenuat diferența față de costumele noastre sărăcicioase. Secretarul ambasadei ne-a prezentat celor prezenți și ne-am dat seama că este o întâlnire numai cu personalul ambasadei. De îndată au început conversațiile, Verzariu la un grup, iar eu la celălalt grup. Abia puteam răspunde la întrebările puse. Conversațiile au fost întrerupte de sosirea prințesei și prințului ambasadă. Prințul era un om de vârstă mijlocie, puțin gârbov, dar cu o expresie plăcută a feței. Prințesa este de-a dreptul frumoasă, putea să aibă o vârstă de 30-35 ani. Văzând-o, involuntar mi-am adus aminte de prințesa din Peking. Parcă aș fi văzut-o pe ea, dar într-o ediție mai tânără. În limbajul florilor, până când prințesa din putea fi asemănată cu un boboc de trandafir, prințesa de aici era un trandafir în plină floare. S-au îndreptat direct spre noi. Am făcut o plecăciune și secretarul ambasadei ne-a prezentat. "Fiți bine veniți" spuse prințesa și a întins mâna albă spre noi, după care prințul ne-a strâns mâna amical exprimându-și bucuria față de evadarea noastră.

S-au luat de braț și au intrat în sala de mese, prin culoarul format din servitori, care apoi s-au apropiat de mesele noastre pentru a începe servitul. Eu am fost așezat de o parte a mesei, iar Verzariu vizavi de mine. Masa era să se urnească de

bunățile așezate pe ea, de serviciile de porțelan și argintărie, precum și de mulțimea de flori. Între fiecare fel de mâncare era câte o pauză de cinci minute, timp în care se schimbau tacâmurile, chiar dacă nu s-a servit cu ele. După salata franceză, ouă umplute și alte aperitive au urmat fripturile. Friptură de pasăre, de căprioară și altele, erau asortate cu diferite vinuri albe sau roșii de către lachei. Convorbirile au început din nou. Când eu, când Verzariu, am răspuns la întrebările puse. Eu le-am povestit de unele obiceiuri chinezești, de faptul că ceea ce la noi este negru la ei este alb, că data nașterii se socotește de la începutul anului, astfel cine se naște în luna decembrie, la 1 ianuarie a anului următor are deja un an, iar cel care se naște după 1 ianuarie șterge un an din viață. Le-am mai povestit că până și fete frumoase pot fi cumpărate pe bani, la care un consilier celibatar al ambasadei a zis că probabil va cere să fie mutat acolo, provocând râsetele celor prezenți. Datorită conversațiilor nu am avut timp nici să mănânc fripturile, punând din mână cuțitul și furculița, semn interpretat de lachei că nu mai doresc să servesc și imediat mi se luau tacâmurile pentru a fi schimbate. Datorită faptului că am rămas în urmă cu mâncatul am băut atât vin roșu cât și vin alb, unul după altul. După masă ne-am retras în fumoar. Aici am fost serviți cu țigări și trabucuri fine și cu lichioruri. Prințul s-a așezat din nou lângă mine și m-a felicitat pentru reușita evadării, apoi s-a dus și la Verzariu. După acestea prințul a luat-o de braț pe prințesă și s-au retras, iar noi ne-am ridicat în picioare făcând plecăciune în cinstea lor. Rând pe rând au început să plece toți. A rămas doar secretarul ambasadei și apoi am plecat și noi cu acesta. Ne-a condus într-un birou unde ne-a înregistrat datele personale și ne-a înmânat câte un plic albastru cu “cadoul din partea prințesei și prințului”. Am simțit că în interiorul plicului sunt bani, dar ne era rușine să deschidem plicul. Ne-am luat rămas bun de la secretarul ambasadei și l-am rugat să transmită mulțumirile noastre prințului și prințesei, după care ne-am dus la hotelul nostru. Când am desfăcut plicurile am constatat că conțin câte 500 dolari. Era un cadou de prinț adevărat. Deja ne puteam cumpăra și costume, ne puteam asigura cheltuielile de drum și ne ajungea și pentru distracție. A doua zi am pornit spre Stockholm.

STOCKHOLM

Am plecat din Cristiana cu impresii bune și cu sentimentul că deja și noi suntem cineva, redându-ni-se încrederea. Drumul nostru ducea printre stânci, pe lângă fiorduri. Unde era câte un petic de pământ bun pentru a fi cultivat se și observa urma mâinilor sânguincioase ale suedezilor. La Stockholm eram așteptați de secretarul ambasadei, contele Des Fours, care pe tot parcursul șederii noastre la Stockholm ne-a înconjurat cu cele mai sincere manifestări ale prieteniei. Ne-a cazat la cel mai elegant hotel. Ne-a comandat de îndată o baie fierbinte și ne-a urat odihnă plăcută până la întâlnirea din ziua următoare. Și el luptase pe frontul din Galiția și astfel putea aprecia situația noastră. Deși frontul nu era departe, aici lumea trăia liniștită. Suedia a urmat cel mai strict politica de neutralitate. După baie am coborât la sala de mese, care era la parter. Aici am întâlnit și pe suedezi. Ca și norvegienii și aceștia fac parte din neamul germanic și cu părul lor blond, ochii albaștri, înalți, parcă reprezintă și mai mult tipul omului nordic. Sunt unitari prin limbă și religie, trăind puțini finlandezi și laponi printre ei. Au un comportament liniștit și sigur. Nici urmă nu era de război. Politica lor era de pace, de înțelegere între state și se baza pe rezolvarea pe cale pașnică a conflictelor dintre state. Acest lucru se datora probabil și educației socialiste. După cină ne-am retras în camerele noastre comode și frumos mobilate pentru a ne odihni.

A doua zi am fost vizitați din nou de domnul Des Fours și ne-a condus la ambasadă care nu era departe de hotelul unde eram cazați. Ne-a prezentat ambasadorului nostru, groful Széchenyi - dacă bine îmi aduc aminte de numele acestuia - care ne-a primit foarte cordial. Ne-a invitat să ședem în niște fotolii comode și ne-a servit cu țigarete. Am conversat circa o jumătate de oră, ascultând atent povestirile noastre despre China și Honolulu. A cerut să ne spunem dorințele domnului Des Fours care le va îndeplini și și-a luat rămas bun de la noi.

La ieșire i-am spus domnului Des Fours dorința noastră de a ne cumpăra câte un costum. Acesta a zâmbit doar la o asemenea dorință modestă și ne-a condus imediat la cel mai elegant magazin de îmbrăcăminte. Ni s-a luat măsura și,

după ce s-au făcut retușurile la costume, au și fost aduse la hotel. Aveam ce pune și în geamantanele noastre de acum încolo.

În ziua următoare, fiind însoțiți de domnul Des Fours, am vizitat orașul. Orașul Stockholm este așezat lângă lacul Maler și Marea Baltică. Este capitala Suediei și este un port important.

Centrul vechi al orașului este construit pe trei insule de stâncă și de aici se extindea mai departe. În centrul orașului se află podul de granit Norrbro, o construcție impozantă de 115 metri lungime și 19 metri lățime, care leagă orașul vechi cu cartierul mai nou Norrmalm. De la pod, spre sud-est, se află palatul regal iar spre sud-vest parlamentul. Are parcuri frumoase cu statui, ca de exemplu statuia ecvestră a lui Gustav Adolf⁷⁶, a lui Carol III⁷⁷. Apoi bisericile frumoase care făceau o plăcere ochilor, cum este Biserica Mare cu mormintele regilor Suediei, Biserica Sf. Clara cu un turn de 104 metri și altele. Am cunoscut un popor civilizată, harnic și muncitor unde furtul este un lucru necunoscut. Am mers la centrul Crucii Roșii de unde am expediat bani fratelui meu în lagărul din Krasnoiarsk, bani pe care i-a și primit, cum a confirmat după ce a venit și el acasă.

În Stockholm am primit de la ambasadă pașapoarte prevăzute cu vizele germane și daneze, dar de fapt nu aveam nevoie de ele. Domnul Des Fours ne-a condus și la gară și a fluturat batista îndelung după noi, legându-se între noi o relație de camaraderie adevărată.

⁷⁶Gustav Adolf al II-lea (1611-1632), rege al Suediei și renumit comandant de oști. A dispus de o armată considerată cea mai puternică din Europa, purtând numeroase războaie cu Danemarca, Rusia, Polonia precum și cu Habsburgii.

⁷⁷ Probabil este vorba despre Carol XII (1697-1718), rege al Suediei, celebru prin bătăliile pe care le-a purtat dar mai ales prin destinul tragic pe care l-a avut, pierzându-și tronul în urma bătăliei purtate la Poltava (1709) cu țarul Petru I.

KOPPENHAGA

Danemarca, care se compune din mai multe insule, este despărțită de Suedia de strâmtorile Kattegat și Sund. Aceasta din urmă este mai îngustă. Trecând peste această strâmtoare, ajungând pe nord-estul insulei Seeland unde se afla capitala și cel mai important port maritim: Koppenhaga. Aici nu am fost așteptați de nimeni deoarece nu s-a anunțat sosirea noastră, întrucât nu cunoșteam exact data plecării. Cu un taxi am mers direct la ambasadă, unde am fost primiți de îndată. Ambasadorul nostru fiind plecat am fost primiți de un consilier de ambasadă, un domn distins și amical. Nu era ungar ci austriac, dar de îndată ne-a spus că suntem deja patru evadați care am reușit să ajungem spre casă pe la această ambasadă, de unde nu mai este departe granița germană, orașul Warnemünde. Și dacă ajungem acolo înseamnă că suntem deja acasă. I-am mulțumit pentru cuvintele călduroase și l-am asigurat că nu dorim să stăm mult în Koppenhaga, doar 1-2 zile până când ne odihnim și vizităm orașul. A dat dispoziții unui funcționar de la ambasadă care cunoștea și limba maghiară să stea la dispoziția noastră și să ne conducă până la cel mai elegant hotel. Ne-a mai spus că pe timpul șederii în Koppenhaga ne consideră musafirii ambasadei. I-am mulțumit pentru bunăvoință și împreună cu funcționarul ambasadei am mers cu un taxi la hotelul cel mai bun. După ce am fost cazați am mers să vizităm o parte din oraș. Koppenhaga este considerat cel mai important port al Europei de Nord. Statele învecinate își procură de aici o parte din alimente, unt, untură și slănină de porc, uleiuri, conserve de pește, conserve de carne și altele. Mai ales în timpul războiului putea fi considerat cămara de alimente a Germaniei, centrul orașului numit Amalienborg este foarte frumos și interesant. Are clădiri cu un etaj construite în același stil, apoi palatul Charlottenburg, construit în stil baroc-olandez, biserica Friderik și altele. În jurul orelor 5-6 piața este circulată de bicicliști în număr foarte mare, atât femei cât și bărbați. Era o privesște unică pentru mine deoarece nu am văzut în lume în nici un loc atâția bicicliști. Era o situație inversă față de America, unde toți circulau cu automobile. Și acest popor este unit, având aceeași religie și aceeași limbă. Se ocupă în

principal cu agricultura dar au și industrie și comerț de renume mondial.

Am rămas doar o zi la Koppenhaga. După masă ne-am dus în "parcul englez", un parc de distracție în care se află castele vrăjite și trenulețe. Parcul este plin de lume de diferite vârste și sexe. Seara ne-am dus la cinematograful, după care la un restaurant unde am consumat vin și ne uitam la ceilalți consumatori. După miezul nopții ne-am dus la hotel și ne-am pregătit pentru călătoria spre Warnemünde.

WARNEMÜNDE

Am ajuns la timpul potrivit, era mijlocul lunii iunie. Orașul este stațiunea de odihnă a nordului Prusiei. La vamă ni s-a părut că suntem așteptați. Când am vrut să deschidem geamantanele pentru controlul vamal am fost opriți de vameș care spunea că nu este necesar domnule locotenent. Probabil au fost anunțați de la Koppenhaga de sosirea noastră. Ne-a părut bine pentru primirea care ni s-a făcut. S-a confirmat din nou că nu mai suntem prizonieri de război, putem să ne întâlnim cu oricine și putem spune liber identitatea noastră. Întrucât trenul spre Berlin pleca abia după masă, ne-am dus pe plajă și am făcut baie în mare. Era o stațiune plăcută și frumoasă, dar nu se putea asemăna cu plaja din Honolulu. Lipseau palmierii, Hawaienii, etc.

BERLIN

Ajungând la Berlin ne-am dus direct la comandamentul orașului. Aici se vedea că este război. Peste tot erau oameni în uniforme sau gardieni civili cu banderolă pe braț pentru a ajuta activitatea polițiștilor. Pe străzi circulau mașinile crucii roșii. Transportau răniții de la un spital la altul. Tancuri⁷⁸, tunuri, căruțe, mergeau spre front. În aer circulau avioanele de vânătoare. Pe strada cea mai frumoasă din Berlin,

⁷⁸ Primul atac cu tancuri s-a întâmplat abia în 15 septembrie 1916, însoțind o ofensivă engleză pe râul Somme în Franța. Probabil că autorul nu avea cum să vadă tancuri în Berlin în luna iunie 1916.

pe Unter den Linden mărșăluiau coloane de soldați spre front. Totul era pus în slujba războiului, dar viața civilă mai pulsa. Magazinele, restaurantele și locurile de distracție erau deschise. În vara anului 1916 locuitorii Berlinului aveau încă un trai bun.

La comandament am fost îndrumați spre un general care ne-a făcut o primire cordială și ne-a felicitat pentru reușita evadării. Apoi ne-a întrebat dacă avem vreo dorință la care nici nu știam ce să-i răspundem. Am spus că doresc să rămân câteva zile în Berlin pentru a vizita orașul. A fost de acord și a dat dispoziție să ni se elibereze autorizația de ședere și de cazare în cel mai luxos hotel din Berlin, la "Kaiser Hotel". L-am salutat militărește și am plecat spre hotel.

Recepționarul a rămas uimit când ne-a văzut atât de simpli și cu geamantane modeste dar arătându-i ordinul scris a făcut un salut simplu și ne-a pus la dispoziție câte o cameră elegantă.

Deși aveam timp suficient și ne era asigurată și cazarea și masa gratuit nu am rămas la Berlin decât 3 zile. Nu mai aveam răbdare, doream să ajungem acasă cât mai curând. Ziua am vizitat parcul cel mai mare din Berlin numit "Tiergarten" iar seara ne duceam la un loc de distracție. Oricât ar fi fost de interesant, Berlinul nu ne atrăgea atât de mult ca celelalte orașe prin care am trecut. Îi lipsea atracția pentru noi. Cunoșteam deja comportamentul oamenilor, obiceiurile lor. A treia zi am urcat în tren și am pornit spre Viena.

VIENA

Ajunși la Viena parcă eram deja acasă. Și aici ne-am prezentat prima dată la comandamentul orașului unde am fost primiți tot atât de amabil ca la Berlin. Ne-am prezentat și am salutat militărește în fața unui colonel, care s-a ridicat de la masă și ne-a felicitat pentru reușita evadării. Fără să-i solicităm ne-a și eliberat biletul de ședere și de cazare la un hotel de pe strada Kartnerstrasse. Deși puteam să rămân o săptămână am stat doar două zile. Verzariu a mai rămas având mulți cunoscuți, deoarece anterior plecării pe front a servit și la Viena un an de zile. Eu eram deja obosit și îmi era dor de casă deși viața din Viena era încă palpitantă, abstrăgând că era război. Erau foarte distractive cârciumele mici cu cântăreții de

acolo. Orașul era deja cunoscut pentru mine, cunoșteam Hofburgul, Palatul împărațesc, Praterul, locurile de distracție astfel nu mi-a părut rău să părăsesc Viena.

BUPADESTA

Trenul parcă zbura cu mine pe plaiurile cunoscute. Când am trecut granița austro-ungară parcă m-a cuprins o bucurie și mai mare. Au fost plaiuri și mai frumoase și mai bogate pe unde am circulat, dar acestea îmi distrau doar privirea pentru un timp oarecare, sufletul meu, ca o rândunică care revine să-și caute cuibul, zbura totdeauna la pământul natal.

Lunga călătorie a luat sfârșit, mi-am atins scopul final, am ajuns acasă. Când a apărut Budapesta și am ajuns sub cupola de sticlă a stației parcă s-ar fi deschis porțile raiului. Patriotismul și însuflețirea au așezat un voal în fața ochilor și am văzut doar numai ce este frumos și bun. Era mirajul tinereții care era în stare să verse sânge pentru patrie.

În gară nu am fost așteptat de nimeni, dar nici nu era cine să mă aștepte. Părinții nu-mi mai erau în viață. Fratele meu mijlociu era în lagăr de prizonieri la ruși, iar cel mai în vârstă era grav bolnav în spital. Când am mers să-l vizitez aproape că nu m-a recunoscut. Au trecut doi ani de când am plecat de acasă, timp în care greutatea vieții mi-au călit trăsăturile feței. Apoi, el a crezut că am murit pe front. Când s-a interesat despre mine, de la regiment a primit răspunsul că nici ei nu știu nimic. Am fost văzut încă înaintea bătăliei de la Blajov-görnii, apoi am dispărut. M-am aplecat asupra lui cu lacrimi în ochi. Prima amărăciune mi s-a strecurat în suflet, nu m-am putut bucura deja de nimic. După o ședere de câteva zile la domiciliu, din nou m-am urcat în tren ca să mă prezint la regimentul de infanterie 61, comandat de Schramm, care avea sediul în Timișoara.

Era începutul lunii iulie 1916.

TIMIȘOARA

Cum am ajuns la Timișoara, în acest oraș vechi și frumos din Banat, imediat m-am prezentat la regiment.

- Kadetul C.A. din prizonieratul rus.

Căpitanul s-a uitat la mine de parcă nu ar fi înțeles ce am spus sau credea că are în față un nebun.

- Ce spuneți?

Am repetat formula de prezentare, la care parcă s-a trezit la realitate. S-a sculat de pe scaun și mi-a întins mâna.

Am fost condus la colonel, care de asemenea a fost surprins, apoi m-a bătut peste umeri în mod amical pentru că am adus glorie regimentului.

Aceasta a fost prima recunoaștere ce mi s-a acordat. Dar au urmat și altele. Ministrul de război m-a avansat peste rând la gradul de locotenent și am fost decorat cu medalia de argint cl. I pentru vitejie.

Presa locală și alte ziare au scris articole lungi despre evadarea mea. Astfel s-a terminat primul capitol al vieții mele, bogat în evenimente, ca să urmeze un alt capitol, ce-i drept tot atât de palpitant.

Din nou am ajuns pe front și am luptat până la terminarea dezastruoasă a războiului, fiind lăsat la vatră cu gradul de locotenent major. Apoi am devenit avocat și la vârsta de 70 ani m-am pensionat, după care am scris această carte.

AMINTIRI DESPRE TATĂL MEU

Din copilărie, mai ales din primii zece ani, am puține amintiri despre tata.

Ca avocat a fost mult solicitat, iar eu îmi petreceam timpul cu mama, călătoream la rude și la bunicul meu din Ungaria. În anul 1938 tatăl meu m-a înscris la liceul Gheorghe Barițiu din Cluj în cl. I-a. Săptămânal primeam câte o scrisoare de la tata sau mama, iar eu mă simțeam obligat să răspund. Această corespondență familiară, m-a făcut să-mi respect mult părinții, simțind din cuvintele lor iubirea și îngrijorarea față de mine.

În vara anului 1939 ajungând acasă am aflat cu bucurie că în acest an liceul voi continua acasă la Liceul Mihai Eminescu. O altă bucurie a fost că am primit cadou o armă calibru 5, 6 de o frumusețe rară, cu patul sculptat, iar partea metalică era cu încrustații din aur. Toamna tata mă ducea la vânătoare de iepuri. Eram prieteni. După cedarea Ardealului de Nord, întrucât a avut probleme cu baroul avocaților din Satu Mare, cu aprobarea forurilor competente, a început activitatea de avocat în orașul Șomcuta Mare, în anul 1941.

În toamna anului 1943 tata a fost concentrat și numit comandantul militar al Gării din Carei, cu gradul de locotenent.

În toamna anului 1943 ne-am mutat cu mama din Satu Mare la Șomcuta Mare. În situația aceasta eu am fost transferat la Liceul Piarist din Carei în clasa a VI. Aici ne-a surprins primul bombardament în toamna anului 1944, la 1 septembrie. Eram în casă cu tata când a început alarma, iar după câteva minute auzeam deja zgomotul suierător al bombardierelor. Am început să fugim cu toții, cei zece soldați și noi, peste șine. La vreo 200 de metri erau săpate niște șanțuri în zigzag de protecție. Abia am sărit în șanț, că cele cinci avioane s-au întors în picaj începând bombardamentul. Erau avioane cu patru motoare (B 52), după cum le-au identificat soldații. Noi am scăpat nevătămați, deși au fost multe victime. Locuind în Șomcuta tata ne-a avertizat că frontul este aproape și ca să fim în siguranță, să ne refugiem într-o comună ascunsă până trece frontul. Eu cu mama și cu familia farmacistului Costin am strâns câteva lucruri și ne-am mutat în satul Curtuiuş, la un

morar. Era mijlocul lunii septembrie 1944. După vreo trei săptămâni a apărut tata în uniformă. A primit două zile permisie să-și vadă familia. Ne-am bucurat foarte mult, deoarece eram îngrijorați, știind că frontul este doar la câțiva zeci de kilometri. Așa că l-am convins pe tata să dezerteze, i-am ars hainele militare și i-am ascuns pistolul. Peste două zile au apărut primii soldați sovietici. A doua zi au început perchezițiile, din casă în casă, l-au legitimat și pe tata care nu avea la el decât legitimația militară așa că imediat a fost dus la comandant. Am fost disperați dar după vreo oră apare râzând: „N-am avut probleme, am vorbit cu colonelul rus, rusește, i-am spus că am dezertat și că am stat în Rusia doi ani de zile ca diplomat în primul război, mi-a strâns mâna și mi-a spus să arunc legitimația”. După patru zile în 19 octombrie 1944 eu cu Mircea Costin de 19 ani am fost prinși de ruși în Șomcuta, care erau convinși că eram militari germani SS și ne-au pus în fața unui pluton de execuție. Norocul nostru a fost că am găsit în sfârșit fițuica dată de un rus, cu o zi înainte, în care scria că suntem români și avem dreptul să ne întoarcem acasă.

La sfârșitul anului 1945 ne-am mutat de la Șomcuta la Satu-Mare. În acest răstimp tata îmi povestea mult despre aventurile lui în jurul lumii, despre chinezi, baștinașii din Hawai, Honolulu, America etc. Eu cu mama am tot insistat să se apuce să scrie aceste aventuri că sunt unice și inedite.

În 1946 am dat bacalaureatul și am plecat la facultate, terminând în anul 1952 medicina și am fost repartizat în jud. Suceava. Abia în anul 1950 am reușit să vin acasă la părinți. Insistențele mele în sfârșit au dat roade și în anul 1959 a fost gata manuscrisul „Refugiul din detenția siberiană 1914 - 1916”

Avea 70 de ani.

Dr. Czira V. Árpád

Árpád Czira în primul an de război (1914)

Împreună cu Verzariu în Hawai (1916)

Das interessante Blatt

Verantwortlicher Herausgeber: Dr. Franz Schöberl, Wien, III. Altes Markt 11. Druck: Dr. Franz Schöberl, Wien, III. Altes Markt 11. Vertrieb: Dr. Franz Schöberl, Wien, III. Altes Markt 11. Preis: 1.00 Schilling. Abonnement: 12.00 Schilling. Einzelhefte: 1.00 Schilling.

Nr. 38, Wien, 21. September 1916. XXXV. Jahrg.

Ein maskierter Patrouillengang.

Die Helden der vordersten Linie unserer Kampffront.

Das interessante Blatt.

Nummer 38.

Ein großes Stück vor dem Bad bemerkte man ein Boot, an das sich ein Mann kletterte und das ein paar mal aufschlug. Man konnte das Boot vom Lande nicht mehr erreichen. Kurz entschlossen sprang Fräulein Edith Bauer, Mitglied des Damenschwimmklubs „Wien“, in die Donau und zog den Herrn samt dem Boot ans Land. Die fühne Dame wurde für ihren Mut herzlich beglückwünscht.

Kriegsnachrichten.

Bulgarisch-italienischer Zusammenstoß.
Der bulgarische Generalstab teilte am 12. September mit:

Rumänische Front.

Am Donauufer herrscht Ruhe. Die Vorrückung unserer Truppen in der Dobrudscha dauert fort.

Macedonische Front.

Gestern, am 11. d., in der Gegend des Ostrovozes schwaches Artilleriefeuer und Patrouillenkämpfe. Im Mogliena-gebiet hat der Gegner mit kleinen Abteilungen wiederholt angegriffen, wurde jedoch überall durch Feuer abgewiesen.

Im Bardaral und bei Doiran lebhaftes Artilleriefeuer.

Beim Kutzowocer sind zwei italienische Kompanien mit Maschinengewehren sowie eine Eskadron in der Richtung auf Dorf Kutzowoc-Tpauaja vorgebrungen, wurden jedoch durch einen kühnen Gegenangriff

Lieutenant Richard Braunger des 94. Landw.-Inf.-Reg., aus Wien, ausgezeichnet mit dem Signum laudis, dem Mil.-Verd.-Kreuz III. Kl. u. d. Kriegsbelt, und eisernen Kreuz II. Kl., wurde zum zweitenmal verwundet.

Radetz Kepad Czira des 61. Inf.-Reg., aus Temesvár, der nach ungeheuren Schicksalstufen aus russischer Kriegsgefangenschaft durch China, Amerika und England glücklich zurück ist.

unserer Truppen zerstreut. Es wurden 30 Italiener gefangen. Dies ist unser erster Zusammenstoß mit den Italienern.

Im Strumatal hat der Gegner im Laufe am 10. d. bei den Dörfern Arboles und Ruchjubi 7 Offiziere und gegen 100 Mann an Toten verloren. Es war

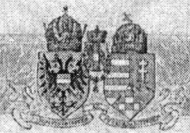
Răsunetul evadării lui Czira la Viena

Meldung

über meine russische Gefangenenschaft und meine
Erfahrungen.

Wie es schon im beiliegenden Protokoll detailliert ist,
bin ich am 14 Oct. 1914 in russische Gefangenenschaft gera-
ten. Ich bin in derselben Nacht, bin ich dem russischen Divi-
sions Kommandanten vorgestellt worden, wo ich, mit dem, die
den damaligen ^{Offizieren} festgenommenen, verschiedenen Truppen
angehörigen, ^{Offizieren} zusammen kam. - Hier hat man
mich alle verhört. - Doch mit gering. auf unsere Offiziere
beachte, der Behör war meistent. Gutmütigkeit, trotz dem
das wir jedwede besondere Aufklärung, bezüglich unserer
Truppenbewegungen, verweigert hatten. Dies behandelte man
uns sogar gut. Ja man bewachte uns. Wir namen das als
kein Vorrecht, mit die russische Offiziere das Kom-
mando bei dem wir sogar die Divisionen, ^{zu was} ^{zu was}
ein Recht für uns, die von Zücht, bis oben, ^{zu was}
gegenüber haben. Wenn doch sollte mich, ^{zu was} ^{zu was}
so abundant, dass wir uns kaum vorstellen können.
Nicht mehr Wein, am nächsten - sagen schauungsgemäß
gebraut wurde. Wir fürchten uns, dass wir, gar nicht
in Gefangenenschaft gehalten wird. - ^{zu was} ^{zu was}
in Kriegs Kameraden, das nach dem gefordert wird.
das Kugelad. Das Gespräch ging nach dem russisch
hieß nicht da auch deutlich, über die Lage, ^{zu was}
russische Niederlage, dass wir doch, verlorene Schl.
Lern, dass wir im Krieg, gefangen sind. Nachdem
wir die halbe Nacht hier verbrachten, wurden
wir gegen Tag, unter Führung eines Kommand. Offiz.
zu was und Kraken, zu fahre, dem nicht weit auslagende
Korpskommando, eingeführt. Dies wurden wir, wenn
ich mich gut erinnere, dem General, Ivanovici
vorgestellt, der uns, von man, erläutern, verhörr.
Natürlich haben wir hier überfalsch, ^{zu was}
besondere
Ankunft vorzubereiten. In allganzem, ^{zu was}
auch nicht viel, als was man machen, ^{zu was}
sich hat, dem wir waren alle ^{zu was}
frige Offiziere - nicht so hatten wir über die alte
russische Kap. ^{zu was} ^{zu was} - ^{zu was}
nural nur nicht zugewandt, mit ^{zu was}
haben, dass man hier an, ^{zu was}
2000 Offiziere bring.

Memoriu întocmit de Czira la întoarcerea din prizonariat
(iulie 1916)

SEINE
KAISERLICHE UND KÖNIGLICHE
APOSTOLISCHE MAJESTÄT

HABEN
MIT ALLERHÖCHSTER UNTSCHLIESSUNG

vom 2. September 1916

Euer Wohlgeboren

mit 1. Juli 1915

zum

Leutnant in der Reserve

mit dem Range vom 1. Juli 1915 . Rang Nr. 2608

Allergnädigst zu ernennen geruht.

Wien, am 4. September 1916.

Für den Kaiser:

Josimus Ritter *St. Braunfels*

An

dem Herrn k. u. k. Fähnrich (Kadetten) in der Reserve des Infanterieregiments Nr. 51

Árpád CZIRA.

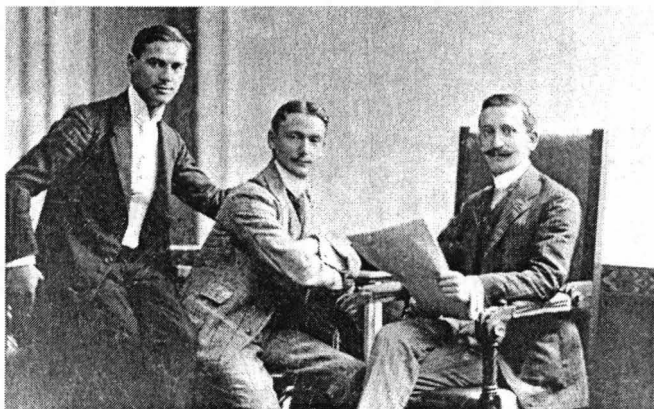
Decretul de numire a lui Czira Árpád ca locotenent în rezervă (4 septembrie 1916)

Locotenentul major Czirák Árpád pe frontul din Italia
(1917–1918)

Árpád Czira lângă avionul pe care a funcționat ca observator

Cei trei Czira. De la dreapta la stânga: Árpád, Endre și Károly

Stima Erzsébet, în perioada studiilor de la Baia Mare

Căsătoria lui Czira

„Renașterea” în care apare candidatura lui Czira pentru
parlament (18 septembrie 1932)

I. Starea civilă.

1. Numele și prenumele Czira Árpád
2. Corpul de trupă Regimentul 34 Inf.
3. Gradul Edoat
4. Profesiunea civilă Avocat
5. Ultimul domiciliu *) București
6. Născut la Sentpál în plasa Magyaris,
județul Veszprém 16 Ian. 1889
7. Fiul lui Miksa și al Helena 2. Föbel
domiciliați la Motzi plasa —
Jud. —
8. Căsătorit la Bercha cu Elizabeta Stiver
atunci domiciliați în Z. avamant
plasa — Județul Latauer
9. Copil Vasile
10. Venit în corp la 1/12/1923 de la armată
Austria-Ungarie
11. Schimbări în starea civilă —

*) Se va înscrie în creion spre a se putea șterge și scrie de titular noua adresă în caz de schimbare.

Livretul militar al locotenentului Czira Árpád

86/1941 Uf.sz.

Tárgy: Dr. CZIRA ÁRPÁD nagysomkúti ügyvéd felvételi kérelme.

H a t á r o s a t.

A Nagyváradi Ügyvédi Kamara tagfelvételi bizottsága elrendeli, hogy Dr. CZIRA ÁRPÁD (ügyvéd, Nagysomkút-székhellyel 1942 évi február hó elsejei hatállyal az Igazságügy-miniszter Ur jóváhagyásától függően a Nagyváradi Ügyvédi Kamarának vezetett névszék-ügyvédek névszékébe felvételessék.

I n d o k o l á s ,

folyamodót a felvételeket előkészítő bizottság azért nem ajánlotta felvételre, mert élms magyar nemzetiség szempontjából egy revízióellenes román népgyűlésen való felszólalása miatt és azért mert a román Jorga párt titkára volt, mint magyar ref. ember, kifogás megült fel.

Újabb kérelmére a bizottság megkereste a Szatmárnémeti helyi bizottságot és folyamodót is felhívta, hogy nyilatkozzon az okiratokkal tisztázza magatartását. E fenti tudakozások eredményeként a bizottság megállapította, hogy Dr. CZIRA ÁRPÁD a magyar ügy jóvoltul szolgálatát előzta, amikor az Erdélyi Magyar Pártal politikai egyezményt kötött román kormány párt /Jorga párt;/ titkárságát vállalta és es alapon mint alpolgármester a magyar kisebbségnek szolgálatot tehet. E helyzetben volt kényszerülve a román revízióellenes népgyűlésen felszólalni, felszólalásával azonban nem vétett a magyar nemzetiség ellen. Egyébb szorosán vett ügyvédi ténykedéseire nézve szintén tisztázza látta magatartását.

Kiután pedig különben folyamodó képesítés szempontjából megfelel a 7810/1940 M.E.sz. rendelet 20 §-ában elírt követelményeknek, valamint az ált. 45 § 2 pontjában írt követelményeknek is és kiután végül folyamodó eredetileg Szatmárnémeti városban levő székhellyel kért felvételét időközben arra módosította, hogy Nagysomkút székhellyel kíván a Kamarába felvétetni, miáltal kiküszöböltetik az az esetleges réseas hatás is, amelyet Szatmárnémeti székhellyel való felvételre az ottani magyar közösségben kiváltana, míg Nagysomkút román többségi közösségben működése semmi irányban zavart nem okozhat. Ezt a magyarság

Decizia de reprimire în barou al lui Czira (7 ianuarie 1942)

Árpád Czira în anul 1960

INDICE SELECTIV DE LOCALITĂȚI

BEIJING, capitala Chinei	7, 8, 24, 26, 41, 51, 55, 58, 61, 65, 68, 69, 74, 76, 77, 79, 80, 81, 84, 85, 94, 95, 97, 98, 101, 102, 103, 106, 107, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 117, 122, 134, 149, 158, 160, 175, 188, 197, 208, 209
BERCHEZ, jud. Maramureș	5
BERGEN, localitate în Norvegia	176, 182, 191, 193, 194, 195, 209
BERLIN, capitala Germaniei	202, 203, 210
BRODI, localitate în Ucraina	17, 18, 208
BUDAPESTA, capitala Ungariei	5, 6, 7, 13, 36, 152, 163, 204
CAIRO, capitala Egiptului	162
CAREI, jud. Satu Mare	7, 206
CEGLÉD, localitate în Ungaria	5
CELIABINSK, localitate în Rusia	20
CHANGHUN, localitate în China	109
CHARBIN, localitate în China	26, 27, 41, 42, 70, 76, 87, 109, 208
CHICAGO, localitate în S.U.A.	152, 167, 174
CHICIU, vezi Changhun	
CICICAR, vezi Qigihar	
CING-tau, vezi Qingdao	83, 101,
CITA, localitate în Rusia	24
CRISTIANIA, vezi Oslo	176, 195, 197
CURTUIUȘ, jud. Maramureș	7, 206
HABAROVSK, localitate în Rusia	21, 31, 32, 33, 39, 40, 41, 45, 46, 158, 208
HAWAI, arhipieleag în Oceanul Pacific	8, 101, 102, 131, 137, 138, 140, 149, 207
HONOLULU, localitate în S.U.A.	101, 102, 112, 131, 132, 135, 136, 137,

	138, 141, 142, 143, 144, 146, 148, 149, 151, 152, 153, 154, 155, 158, 160, 161, 162, 164, 165, 167, 175, 188, 199, 202, 207, 209
IRKUTSK, localitate în Rusia	20, 21, 23, 75
KARCAG, localitate în Ungaria	5, 68
KIEV, capitala Ucrainei	18, 19, 80, 208
KIRKWALL, localitate în Anglia	191, 209
KOPPENHAGA, capitala Danemarcei	201, 202, 210
KRASNOIARSK, localitate în Rusia	20, 21, 80, 200
KURGAN, localitate în Rusia	20
LEMBERG, vezi Lvov	
LOS ANGELES, localitate în S.U.A.	167, 169
LVOV, localitate în Ucraina	9, 14, 15, 16, 21, 40, 208
MOJI, vezi Mugi	
MOSCOVA, capitala Rusiei	37
MUGI, localitate în Japonia	125, 127, 130
MUKDEN, vezi Shenyang	
NEW YORK, localitate în S.U.A.	8, 166, 167, 175, 176, 177, 178, 179, 181, 185, 209
NOVO SIBIRSK, vezi Novosibirsk	
NOVOSIBIRSK, localitate în Rusia	20
NYIREGYHÁZA, localitate în Ungaria	6
OMSK, localitate în Rusia	20
ORĂȘTIE, jud. Hunedoara	5
OSLO, capitala Norvegiei	195, 196
Peking, vezi Beijing	
PENZA, localitate în Rusia	19, 208
PODGRANICINAIA	27, 42, 208
POLTAVA, localitate în Ucraina	200
QIGIHAR, localitate în China	25, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 69, 71
QINGDAO, localitate în China	101
RADYVYLIV, localitate în Ucraina	

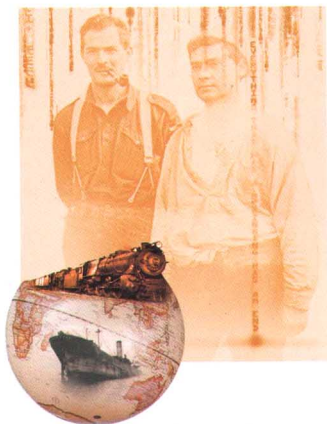
RADZIMILOVO, vezi Radyvyliv	18, 208
RAZDOLNOE, localitate în Rusia	28, 29, 31, 34, 42, 48, 208
SAN DIEGO, localitate în S.U.A.	167, 169, 170, 176, 209
SAN FRANCISCO, localitate în S.U.A.	111, 122, 128, 130, 135, 139, 146, 148, 150, 154, 156, 158, 159, 160, 162, 163, 164, 166, 167, 169, 171, 175, 188, 209
SANGHAI, localitate în China	31, 110, 111, 112, 114, 115, 116, 118, 120, 122, 123, 151, 180, 209
SATU MARE	6, 206
SHENYANG, localitate în China	76, 109
ȘOMCUTA MARE, jud. Maramureș	6, 206
STOCKHOLM, capitala Suediei	198, 199, 200, 210
SUCEAVA	207
SZENTGÁL, localitate în Ungaria	5
TIANJIN, localitate în China	26, 41, 69, 76
TIENCIN, vezi Tianjin	
TIMIȘOARA	6, 11, 82, 204, 205, 210
UFA, localitate în Rusia	20
ULAN BATOR, capitala Mongoliei	24
ULAN UDE, localitate în Rusia	24
UNGURAȘ, jud. Cluj	5
USSURIYSK, localitate în Rusia	27
VERCHNE – UDINSK, vezi Ulan Ude	
VESZPRÉM, localitate în Ungaria	5
VIENA, capitala Austriei	6, 7, 44, 88, 162, 163, 203, 204, 210
VLADIVOSTOK, localitate în Rusia	26, 27, 28, 29, 30, 35
WÜRTEMBERG, land în Germania	202

CUPRINS

<u>CUVÂNT ÎNAINTE</u>	5
<u>PE FRONT</u>	9
<u>LA COMANDAMENTUL CORPULUI DE ARMATĂ</u>	12
<u>LA COMANDAMENTUL DE REZERVĂ</u>	14
<u>LVOV 17 octombrie 1914</u>	15
<u>BRODI</u>	17
<u>RADZIMILOVO</u>	18
<u>KIEV</u>	18
<u>PENZA</u>	19
<u>LA LACUL BAIKAL</u>	23
<u>CHARBIN</u>	26
<u>PODGRANICINAIA</u>	27
<u>NIKOLSK-USNIRINSKI</u>	27
<u>RAZDOLNOE</u>	28
<u>HABAROVSK - KRASNAIA RECICA</u>	31
<u>VIATA LA KRASNAIA RECICA</u>	34
<u>HABAROVSK</u>	40
<u>II. EVADAREA</u>	41
<u>ÎN STUFIȘUL RÂULUI NONI</u>	44
<u>ÎN MLAȘTINĂ</u>	46
<u>PESCARUL CHINEZ</u>	47
<u>AL DOILEA SAT CHINEZESC</u>	48
<u>DORMITUL ȘI TREZIREA</u>	49
<u>AL TREILEA SAT CHINEZESC</u>	50
<u>PRINTRE TUNGUZI</u>	52
<u>RÂUL</u>	53
<u>CASA LUNTRAȘULUI</u>	55
<u>CĂPITANUL CHINEZ</u>	57
<u>NOAPTEA GROAZEI</u>	59
<u>REÎNTOARCEREA</u>	60
<u>DRUMUL SPRE</u>	61
<u>PRIMA STATIE</u>	62
<u>A DOUA STATIE</u>	62
<u>LA CEAINĂRIE</u>	66
<u>MAI DEPARTE SPRE SUD</u>	67
<u>CARAVANA</u>	70
<u>ÎN DEȘERTUL GOBI</u>	72
<u>ATACUL</u>	72
<u>TO-NAN-FU</u>	73

<u>BAIA CHINEZEASCĂ</u>	74
<u>SPRE SI-NEN-FU</u>	76
<u>TRENUL</u>	78
<u>TIEN-CIN</u>	79
<u>PEKINGUL AMBASADA “AU-GUA-IA-MEN”</u>	81
<u>CINA</u>	83
<u>PREZENTAREA</u>	87
<u>LA SPITAL</u>	89
<u>ANUL NOU</u>	90
<u>A FOST ANUL NOU, 1 IANUARIE 1916.</u>	96
<u>ÎNTÂLNIRE CU PEKINGUL</u>	97
<u>ORAȘUL INTERZIS ȘI ORAȘUL PURPURIU</u>	105
<u>ORAȘUL CHINEZ. TEMPLUL CERULUI ȘI</u> <u>PĂMÂNTULUI</u>	106
<u>SOSESC ALȚI EVADAȚI</u>	108
<u>PALATUL DE VARĂ</u>	110
<u>ÎN DRUM SPRE SANGHAI</u>	112
<u>ÎN TRENUL EXPRES</u>	113
<u>SANGHAI</u>	114
<u>LA CONSULAT</u>	116
<u>VIZITA ÎN ORAȘ</u>	116
<u>ÎN CASA DE OPIU</u>	120
<u>PE VASUL “JUKATAN”</u>	124
<u>CĂPITANUL</u>	125
<u>PLECAREA DE PE VAPOR</u>	128
<u>TAIFUNUL</u>	130
<u>HONOLULU</u>	132
<u>WAI KIKI</u>	137
<u>WA - HIA - WA</u>	142
<u>PE VAPORUL “WILHELMINA”</u>	149
<u>SAN FRANCISCO</u>	159
<u>SAN DIEGO</u>	169
<u>NEW ORLEANS</u>	172
<u>NEW YORKUL</u>	176
<u>PE NAVA “CRISTIANAFJORD”</u>	189
<u>KIRKWALL</u>	191
<u>LA BERGEN</u>	193
<u>CRISTIANA</u>	196
<u>STOCKHOLM</u>	199
<u>KOPPENHAGA</u>	201

<u>WARNEMÜNDE</u>	202
<u>BERLIN</u>	202
<u>VIENA</u>	203
<u>BUPADESTA</u>	204
<u>TIMIȘOARA</u>	205
<u>AMINTIRI DESPRE TATĂL MEU</u>	206
<u>ILUSTRATII</u>	208
<u>INDICE SELECTIV DE LOCALITĂȚI</u>	222

ISBN 973184306-3

9 789731 843063

print: GEDO Cluj